

ပါဠိဘာသာ (၂)နှစ် သင်တန်း။

ပါဠိဘာသာ (၂)နှစ် သင်တန်း၏ သင်ရိုးမာတိကာအတွက် အောက်ပါအတိုင်း ကဏ္ဍကြီး (၂)ပိုင်းဖြင့် သင်ကြားမည်။

၁။ သဒ္ဒါကဏ္ဍ

၂။ ဖတ်စာကဏ္ဍ

“သဒ္ဒတ်မတာ စတ်မတာ၊ သဒ္ဒါမတတ် စာမတတ်”ဟူသော ပညာရှိတို့ ဆိုထုံးစကားအတိုင်း ‘နိရုတ္တိပဋိသမ္ဘိဒါ’တည်းဟူသော ဝေါဟာရစကား အသုံးအနှုန်းမနိုင်နင်းလျှင် စာပေတို့၏ အဓိပ္ပါယ်မှန်ကို မသိနိုင်ချေ။ အထူးသဖြင့် နက်နဲသိမ်မွေ့သည့် မြတ်စွာဘုရားတရားတော်များကို မူရင်းပါဠိဘာသာဖြင့် ဖတ်ရှုလေ့လာနိုင်ရန်မှာ သဒ္ဒါကျွမ်းရပေမည်။

ဖတ်စာကဏ္ဍ သင်ရိုးမာတိကာ၏ ရည်မှန်းချက်မှာ မြတ်စွာဘုရား၏ ဒေသနာတော်ဖြစ်သော ပိဋကတ်သုံးပုံကို မိမိကိုယ်တိုင် ကြိုးစား၍ လေ့လာနိုင်သည့် အဆင့်အတန်းသို့ ရောက်အောင် မြေတောင်မြှောက်ပေးခြင်းပင်ဖြစ်သည်။

သင်ရိုးမာတိကာ ကဏ္ဍကြီး ၂-ပိုင်း၏ အသေးစိတ် အချက်အလက်များမှာ အောက်ပါအတိုင်း ဖြစ်သည်။

၁။ သဒ္ဒါ

၁။ အက္ခရာများခွဲခြင်း။

သရ ၈-လုံး၊ ဗျည်း ၃၃-လုံး၊ သရဗျည်းတွဲပုံ၊ အသံထွက် အက္ခရာဆင့်စသည်။

၂။ နာမ်ပိုင်း။

(က) ပုလ္လိင်နာမ်	၅-မျိုး။
(ခ) နပုလ္လိင်နာမ်	၅-မျိုး။
(ဂ) ဣတ္ထိလိင်နာမ်	၅-မျိုး။
(ဃ) ဗျည်းဆုံးသောနာမ်များ	၄-မျိုး။
(င) နာမ်စား(သဗ္ဗနာမ်)များ	၅-မျိုး။
(စ) နာမဝိသေသန။	

၃။ ကိရိယာပိုင်း။

(က) ကိရိယာဝိဘတ်	၅-မျိုး။
(ခ) ကိရိယာဂိုဏ်း	၇-မျိုး။
(ဂ) ထူးခြားသောကိရိယာများ။	
(ဃ) ကာရိုက်ကိရိယာ။	
(င) ကမ္မဘာဝကိရိယာ။	
(စ) နာမကိရိယာ။	
(ဆ) တုမိစ္ဆတ္ထကိရိယာ။	
(ဇ) အဓိပ္ပါယ်လေးနက်သောကိရိယာ။	

(ဈ) ကိရိယာဝိသေသန။

၄။ ကိတ်ကိရိယာပိုင်း။

- (က) ပစ္စုပ္ပန်ကိတ်နာမ်။ (မာန၊ အန္တ)
- (ခ) အတိတ်ကိတ်နာမ်။
- (ဂ) ကိစ္စကိတ်နာမ်။
- (ဃ) ပဌမပုဗ္ဗကာလကိရိယာ။ (တွာ၊ တွာန)
- (င) ဒုတိယပုဗ္ဗကာလကိရိယာ။ (တုံ)
- (စ) ကိရိယာနာမ်။

၅။ ဥပသာရနှင့် နိပါတ်ပိုင်း။

- (က) ဥပသာရပုဒ်များ။ (၂၀)
- (ခ) သမ္ပန္နနိပါတ်ပုဒ်များ။
- (ဂ) အာလပန နိပါတ်ပုဒ်များ။
- (ဃ) ပဋိသေခနိပါတ်ပုဒ်များ။
- (င) ဣတိ(ဝစန)နိပါတ်ပုဒ်။
- (စ) အသုံးများသောနိပါတ်ပုဒ်များ။

၆။ သန္တိပိုင်း။

- (က) သရသန္တိ။
- (ခ) ဗျဉ္ဇနသန္တိ။
- (ဂ) နိဂ္ဂဟိတသန္တိ။

၇။ သမာသ်ပိုင်း။

- (က) ဒွန္တသမာသ်။
- (ခ) တပ္ပုရိသသမာသ်။
- (ဂ) ကမ္မဓာရယသမာသ်။
- (ဃ) ဒိဂုသမာသ်။
- (င) အဗျယိဘာဝသမာသ်။
- (စ) ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်။

၈။ တဒ္ဓိတ်ပုဒ်။

- (က) ပိုင်ဆိုင်ခြင်းအနက်ပုဒ်-အဿတ္ထိတဒ္ဓိတ်။
- (ခ) အနေကတ္ထတဒ္ဓိတ်။
- (ဂ) ဘာဝတဒ္ဓိတ်။
- (ဃ) အဗျယတဒ္ဓိတ်။

၉။ ဝါကျစီကုံးခြင်း။

- (က) ပုစ္ဆာဝါကျများ။
- (ခ) အသုံးများသောဝါကျများ။
- (ဂ) ဥပမာဝါကျများ။

(ဃ) အနာဒရနှင့်ဘာဝလက္ခဏဝါကျများ။

၁၀။ မှတ်ချက် ။ ။အထက်ပါသဒ္ဒါနည်း အစီအစဉ်များကို တစ်မျိုးစီ သီးသန့်၍ သင်ပြရန်မဟုတ်။
သင်ခန်းစာတစ်ခု တစ်ခု၌ သင့်လျော်သလို ပေါင်းစပ်သင်ပြသွားရန် ဖြစ်၏။
သင်ခန်းစာအသီးအသီး၌ ပါရှိသော သဒ္ဒါနည်းများနှင့်ဆိုင်သော ဝါကျဖွဲ့နည်း၊
စာစီကုံးနည်းများကိုလည်း ပူးတွဲ၍ လက်တွေ့ သင်ကြား သွားရမည်ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့်
အထက်ပါ သဒ္ဒါနည်း သင်ရိုးများပြီးဆုံးသည့်အချိန်တွင် စာသင်သားများသည်
အသုံးများသော ပါဠိဝါကျဖွဲ့ထုံးများ အားလုံးကိုလည်း တတ်မြောက်ပြီးဖြစ်ရပေမည်။
မခက်ခဲလွန်းသော ပါဠိ၊ အဋ္ဌကထာစသည်ကို အဘိဓာန်အကူအညီဖြင့် မိမိဘာသာ
ဖတ်နိုင်သော အခြေအနေသို့ ရောက်ရှိပြီး ဖြစ်ရပေမည်။

* * * * *

၂။ ဖတ်စာများ။

- ၁။ ဇာတ်အဋ္ဌကထာမှ ကောက်နုတ်ချက်များ။
- ၂။ ဓမ္မပဒအဋ္ဌကထာမှ ကောက်နုတ်ချက်များ။
- ၃။ ထေရဂါထာ၊ ထေရီဂါထာအဋ္ဌကထာမှ ကောက်နုတ်ချက်များ။
- ၄။ သမန္တပါသာဒိကအဋ္ဌကထာ(နိဒါနကထာ)။
- ၅။ အောက်ပါ နိကာယ်လေးရပ် ပါဠိတော်များမှ ကောက်နုတ်ချက်များ။
 - (က) ဒီဃနိကာယ်။
 - (ခ) မဇ္ဈိမနိကာယ်။
 - (ဂ) သံယုတ္တနိကာယ်။
 - (ဃ) အင်္ဂုတ္တရနိကာယ်။
- ၆။ ဝိနယပိဋကပါဠိတော်မှ ကောက်နုတ်ချက်များ။
 - (က) ဦးနဝိသတိသိက္ခာပဒ(ပါစိတ္တိယ)။
 - (ခ) မဟာခန္ဓက(မဟာဝဂ္ဂ)။
 - (ဂ) ပဉ္စသတိကခန္ဓက(စူဠဝဂ္ဂ)။
- ၇။ အောက်ပါအဘိဓမ္မာပါဠိတော်များမှ ကောက်နုတ်ချက်များ။
 - (က) ဓမ္မသင်္ဂဏီပါဠိ။
 - (ခ) ဝိဘင်္ဂပါဠိ။
 - (ဂ) ပဋ္ဌာနပါဠိ(ပစ္စယနိဒ္ဒေသ)။
- ၈။ အောက်ပါအဋ္ဌကထာတို့မှ ကောက်နုတ်ချက်များ။
 - (က) အဋ္ဌသာလိနီ။
 - (ခ) ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂ။
- ၉။ အောက်ပါဋီကာများမှ ကောက်နုတ်ချက်များ။
 - (က) ပရမတ္ထဒီပနီဋီကာ။

၁၀။ မှတ်ချက်။ (၁)။ အထက်ပါ အစီအစဉ်အတိုင်း ပါဠိဖတ်စာများကို လေ့လာပြီးသူသည် အခြားသော ပါဠိစာအုပ်များကိုလည်း (အလွန်ခက်ခဲသောအပိုင်းမှတစ်ပါး) မိမိဘာသာ ဆက်လက်ဖတ်ရှုနိုင်ရန် နည်းရပြီး ဖြစ်ပေလိမ့်မည်။ အလွန်ခက်ခဲသော ကျမ်းများကိုလည်း နိဿယများနှင့် (ပါဠိတော်ဖြစ်လျှင်) အဋ္ဌကထာကိုလည်းကောင်း၊ (အဋ္ဌကထာဖြစ်လျှင်) ဋီကာကိုလည်းကောင်း အထောက်အကူပြုကာ ဆက်လက် လေ့လာနိုင်သောအခြေအနေသို့ ရောက်ပေလိမ့်မည်။

မှတ်ချက်။ (၂)။ ဤအစီအစဉ်သည် တစ်နေ့လျှင် စာသင်ချိန် ၂-နာရီ၊ တစ်ပတ်လျှင် ၅-ရက်ဖြင့် ၂-နှစ်အတွက် ရည်ရွယ်ရေးဆွဲသော အစီအစဉ်ဖြစ်ပါသည်။

* * * * *

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၂)

(နမူနာ)

၁။ အ-ကာရန္တ(အ-နှင့်ဆုံးသော)ပုလ္လိင်နာမ်များဝိဘတ်သွယ်ပုံ။

(ကတ္တာ၊ ကမ္မ၊ ကရဏ ဝိဘတ်များ- ဧကဝုတ်၊ ဗဟုဝုတ်)

ပုံစံ။ ဗုဒ္ဓ=ဘုရား

ဝိဘတ်	ဧကဝုတ်	ဗဟုဝုတ်
ကတ္တာ	ဗုဒ္ဓေါ=ဘုရားသည်	ဗုဒ္ဓါ=ဘုရားတို့သည်
ကမ္မ	ဗုဒ္ဓံ=ဘုရားကို	ဗုဒ္ဓေ=ဘုရားတို့ကို
ကရဏ	ဗုဒ္ဓေန=ဘုရားဖြင့်၊ ဘုရားနှင့်။	ဗုဒ္ဓေဟိ= ဘုရားတို့ဖြင့်၊ ဘုရားတို့နှင့်။

၂။ အ-ကာရန္တ ပုလ္လိင်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများ။

ဓမ္မ=တရား၊	သံဃာ=သံဃာအစု၊ ရဟန်းအစု။
လောက=ကမ္ဘာ၊	မနုဿ=လူ၊
အာစရိယ=ဆရာ၊	ဂါမ=ရွာ၊
အာကာသ=ကောင်းကင်၊	မဂ္ဂ=လမ်း၊
တမ=အမှောင်၊	သာဝက=တပည့်၊
ဝိဟာရ=ကျောင်း၊	အာလောက=အလင်းရောင်၊

၃။ ပစ္စုပ္ပန်ဘူဝါဒိ(သို့မဟုတ် ပထမကိရိယာဂိုဏ်း)ဆိုင်ရာ ကိရိယာများ ဝိဘတ်သွယ်ပုံ။

(နာမယောဂ)

ဧကဝုတ်	ဗဟုဝုတ်
ဗုဒ္ဓေါ ဘာသတိ	ဗုဒ္ဓါ ဘာသန္တိ
ဘုရားသည် ဟော၏။	ဘုရားတို့သည် ဟောကုန်၏။

- ၄။ ပစ္စုပ္ပန်ဘူဝါဒီဂိုဏ်းဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများ။
 ခါဒတိ=စား၏။ ခါဒန္တိ=စားကြ၏။ စားကုန်၏။
 ယာစတိ=တောင်း၏။ တောင်းပန်၏။
 လဘတိ=ရ၏။
 စရတိ=လှည့်လည်၏။
 ဘဝတိ=ဖြစ်၏။
 ဝသတိ=နေ၏။
 ရမတိ=ပျော်ပိုက်၏။
 ဂစ္ဆတိ=သွား၏။
 နိသီဒတိ=ထိုင်၏။
 ဣစ္ဆတိ=အလိုရှိ၏။
 ဟနတိ=ဖျောက်၏။
- ၆။ သင်ပြီးစကားလုံးများဖြင့် ဝါကျတိုများရေးခြင်း။
 (က) အာစရိယော နိသီဒတိ=ဆရာသည် ထိုင်၏။
 (ခ) ဗုဒ္ဓေါ ဓမ္မံ ဘာသတိ=ဘုရားသည် တရားကို ဟော၏။
 (ဂ) သံဃော အာကာသေန ဂါမံ ဂစ္ဆတိ=သံဃာသည် ကောင်းကင် ဖြင့် ရွာသို့ သွား၏။
 (ဃ) အာစရိယော သာဝကေန သဟ ဘာသတိ=ဆရာသည် တပည့် နှင့် အတူ စကားပြော၏။
- ၇။ မြန်မာပြန်ရန် လေ့ကျင့်ခန်းများ။
 (က) အာလောကော ဘဝတိ=အလင်းရောင်သည် ဖြစ်ပေါ်၏။
 (ခ) သံဃော ဝိဟာရံ ဂစ္ဆတိ=သံဃာသည် ကျောင်းသို့ သွား၏။
- ၈။ ပါဠိပြန်ရန် လေ့ကျင့်ခန်းများ။
 (က) တပည့်သည် ဆရာနှင့်အတူ နေ၏။ သာဝကော အာစရိယေန သဟ ဝသတိ။
 (ခ) အလင်းရောင်သည် အမှောင်ကို ဖျောက်၏။ အာလောကော တမံ ဟနတိ။
- ၉။ နိပါတပုဒ် ၃-ခု၊ သဟ၊ သဒ္ဓိ၊ ဝိနာ။
 သဟ=အတူတကွ။
 သဒ္ဓိ=အတူတကွ။
 ဝိနာ=ကင်း၍(မပါဘဲ)။
 ဤနိပါတပုဒ်(၃)ခုမှာ ကရုဏာကာရက ဝိဘတ်၏နောက်၌သာလျှင် တွဲ၍သုံးနိုင်သည်။
 ဥပမာဆိုသော် -
 (၁) သံဃာနှင့်အတူ=သံဃေန သဟ။
 (၂) သံဃာနှင့်အတူ=သံဃေန သဒ္ဓိ။
 (၃) သံဃာနှင့်ကင်း၍=သံဃေန ဝိနာ။(သံဃာမပါဘဲ)။
- ပါဠိသင်ခန်းစာ(၃)
 (နမူနာ)
- ၁။ အ-ကာရန္တပုလ္လိင်နာမ်များဝိဘတ်သွယ်(သမ္ပဒါန၊ အပါဒါနဝိဘတ်များ)
 ပုံစံ - ဗုဒ္ဓ=ဘုရား။

ဝိဘတ်	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
သမ္ပဒါန	ဗုဒ္ဓဿ=ဘုရားအား။	ဗုဒ္ဓါနံ=ဘုရားတို့အား၊ ဘုရားများအား။
အပါဒါန	ဗုဒ္ဓါ၊ဗုဒ္ဓသွာ၊ဗုဒ္ဓမှာ=ဘုရားမှ	ဗုဒ္ဓေဟိ=ဘုရားတို့မှ၊ ဘုရားများမှ။
	ဘုရားမှ။	

၂။ အ-ကာရန္တပုလ္လိင်နာမ် စကားလုံးသစ်များ။

အာဟာရ=အစားအစာ။	ကာယ=ကိုယ်။
မိတ္တ=မိတ်ဆွေ။	ဗောဓိသတ္တ=ဘုရားလောင်း။
သူရိယ=နေ။	စန္ဒ=လ။
ဟတ္ထ=လက်။	ပါဒ=ခြေထောက်။
ဝါဏီဇ=ကုန်သည်။	ကဿက=လယ်သမား။
အာဗာဓ=အနာ။	ပိဏ္ဍပါတ=ဆွမ်း။

၃။ ပစ္စုပ္ပန်(နာမယောဂ) ကိရိယာစကားလုံးသစ်များ။

ဟရတိ=ယူဆောင်သွား၏။	အာဟရတိ=ယူဆောင်လာ၏။
ဒေတိ=ပေးလှူ၏။	ဇေတိ၊ ဇေယတိ=အောင်မြင်၏။
ဝိနေတိ၊ ဝိနယတိ=ဆုံးမ၏။	ပုစ္ဆတိ=မေး၏။
ဒဒါတိ=ပေး၏။	ယာတိ=သွား၏။
ဇီဝတိ=အသက်ရှင်၏။	မရတိ=သေ၏။
ဘဝတိ=ဖြစ်၏၊ ဖြစ်ပေါ်၏။	

၄။ သင်ပြီး စကားလုံးများဖြင့် ဝါကျတိုများရေးခြင်း။

- (က) ဗုဒ္ဓေါ ကဿကဿ ဓမ္မံ ဘာသတိ=ဘုရားသည် လယ်သမားအား တရားကို ဟော၏။
- (ခ) ကဿကော သံဃဿ အာဟာရံ ဒေတိ=လယ်သမားသည် သံဃာအား အာဟာရကို လှူ၏။
- (ဂ) မနုဿာ ဂါမသွာ ဝိဟာရံ ဂစ္ဆန္တိ=လူတို့သည် ရွာမှ ကျောင်းသို့ သွားကြ၏။
- (ဃ) အာစရိယော ဓမ္မေန သာဝကော ဝိနေတိ=ဆရာသည် တရားဖြင့် တပည့်တို့ကို ဆုံးမ၏။
- (င) ကာယသွာ အာဗာဓော ဘဝတိ=ကိုယ်မှ အနာသည် ဖြစ်ပေါ်၏။

၅။ ပုဂ္ဂလိကနာမ်စားများ(ကတ္တာဝိဘတ်)အမှယောဂ၊ တုမှယောဂ။

	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
(အမှယောဂ)	အဟံ=ကျွန်ုပ်သည်။	မယံ=ကျွန်ုပ်တို့သည်။
(တုမှယောဂ)	တွံ=သင်သည်။	တုမေ=သင်တို့သည်။

၆။ တုမှယောဂ၊ အမှယောဂ ပစ္စုပ္ပန်ကိရိယာများ။

	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
(တုမှယောဂ)	တွံ ဘာသသိ=	တုမေ ဘာသထ=
	သင်သည်ပြော၏။	သင်တို့သည်ပြောကြ၏။
(အမှယောဂ)	အဟံ ဘာသာမိ=	မယံ ဘာသာမ=
	ကျွန်ုပ်သည်ပြော၏။	ကျွန်ုပ်တို့သည် ပြောကြ၏။

၇။ နံပါတ်(၅-၆)တို့နှင့်ဆိုင်သော ဝါကျတိုများ။

- (က) တွံ အာဟာရံ ခါဒသိ=သင်သည် အစာကို စား၏။
- (ခ) တုမေ ဝိဟာရံ ဂစ္ဆထ=သင်တို့သည် ကျောင်းသို့ သွားကြ၏။
- (ဂ) အဟံ မနုဿာနံ ဓမ္မံ ဘာသာမိ= ကျွန်ုပ်သည် လူတို့အား တရားဟော၏။

- (ဃ) မယံ ဂါမသ္မာ ပိတ္တပါတံ လဘာမ=ကျွန်ုပ်တို့သည် ရွာမှ ဆွမ်းကို ရကုန်၏။
- ၈။ မြန်မာပြန်ရန် လေ့ကျင့်ခန်းများ။
- (က) သူရိယော လောကဿ အာလောကံ ဒေတိ=နေသည် ကမ္ဘာအား အလင်းရောင်ကို ပေး၏။
- (ခ) မယံ ကဿကသ္မာ အာဟာရံ လဘာမ=ကျွန်ုပ်တို့သည် လယ်သမားမှ အစာကို ရကြ၏။
- (ဂ) ဗုဒ္ဓေါ ဓမ္မေန လောကံ ဇယတိ=ဘုရားသည် တရားဖြင့် လောကကို အောင်မြင်၏။
- (ဃ) ဗောဓိသတ္တော မနုဿေ ဝိနေတိ=ဘုရားလောင်းသည် လူတို့ကို ဆုံးမ၏။
- (င) ဝါဏီဇော မဂ္ဂံ ပုစ္ဆတိ=ကုန်သည်သည် လမ်းကို မေး၏။
- ၉။ ပါဠိပြန်ရန် လေ့ကျင့်ခန်းများ
- (က) ကျွန်ုပ်သည် ဆရာနှင့် အတူ စကားပြော၏=အဟံ အာစရိယေန သဟ ဘာသာမိ။
- (ခ) အစာမှ အနာသည် ဖြစ်၏=အာဟာရသ္မာ အာဗာဓော ဘဝတိ။
- (ဂ) ကုန်သည်သည် မိတ်ဆွေများကို အလိုရှိ၏=ဝါဏီဇော မိတ္တေ ဣစ္ဆတိ။
- (ဃ) ဘုရားလောင်းသည် အာဟာရနှင့် ကင်း၍ နေ၏= ဗောဓိသတ္တော အာဟာရေန ဝိနာ ဝသတိ။
- ၁၀။ မှတ်ချက် (၁) ။ ‘တော’ဟူသော နောက်ဆက်ကိုလည်း အပါဒါနဝိဘတ် အဖြစ် အသုံးပြု၏။ ပုံစံ - ကာယတော=ကိုယ်မှ။
- (၂) ။ ကရုဏာဝိဘတ်နှင့်အပါဒါနဝိဘတ်တို့သည် အကြောင်းကို ညွှန်ပြသည့် ‘ကာရက’ အနက်ကိုလည်း ရံခါ ဟောကုန်၏။ ထိုအခါ ‘ကြောင့်’ဟု အနက်ပေးရ၏။ အာဟာရေန အာဗာဓော ဘဝတိ=အစာကြောင့် အနာ ဖြစ်၏။ အာဟာရတော မယံ ဇီဝိမ=အစာကြောင့် ကျွန်ုပ်တို့ သည် အသက်ရှင်ကြ၏။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၄)

(နမူနာ)

- ၁။ အ-ကာရန္တပုလ္လိင်နာမ်များဝိဘတ်သွယ်။(သာမိ၊ ဩကာသ၊ အာလပန ဝိဘတ်များ)။

ပုံစံ - ဗုဒ္ဓ=ဘုရား။

ဝိဘတ်	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
သာမိ	ဗုဒ္ဓဿ=ဘုရား၏။	ဗုဒ္ဓါနံ=ဘုရားတို့၏၊ ဘုရားများ၏။
ဩကာသ	ဗုဒ္ဓေ၊ ဗုဒ္ဓသ္မိံ၊ ဗုဒ္ဓမိ=ဘုရား၌။ (ဘုရားတွင်၊ ဘုရားဝယ်)	ဗုဒ္ဓေသု=ဘုရားတို့၌၊ ဘုရားများ၌။
အာလပန	ဗုဒ္ဓ=(အို)ဘုရား။	ဗုဒ္ဓါ=(အို)ဘုရားတို့။

- ၂။ အ-ကာရန္တပုလ္လိင်နာမ် စကားလုံးသစ်များ။

ပုရိသ=ယောက်ျား။	ကေသ=ဆံပင်။
ပါသာဏ=ကျောက်ခဲ၊ ကျောက်တုံး၊ ကျောက်ဖျာ။	ရက္ခ=သစ်ပင်။
ပုတ္တ=သား။	သီဟ=ခြင်္သေ့။
ဒါသ=ကျွန်။	မိဂ=သမင်။
ဝါနရ=မျောက်။	ဒီပ=ကျွန်း။
	ရထ=ရထား။

- သတ္တ=သတ္တဝါ။ သဒ္ဓ=အသံ။
 သဟာယ=သူငယ်ချင်း။ ဝိနယ=ဝိနည်း(အဆုံးအမ)။
- ၃။ ပစ္စုပ္ပန်ကြိယာ စကားလုံးသစ်များ။
 ရက္ခတိ=စောင့်ရှောက်၏။ ကိဠတိ=ကစား၏။
 ဓာဝတိ=ပြေး၏။ သိက္ခတိ=သင်ယူ၏။ ကျင့်၏။
 ဟသတိ=ရယ်၏။ ပုစ္ဆတိ=မေး၏။
 ဌာတိ၊ တိဋ္ဌတိ=ရပ်၏။ ဗြူတိ=ပြော၏။(ဗဟု-ဗြဝန္တိ)
 ဟောတိ=ဖြစ်၏။ ရှိ၏။ ပိဝတိ=သောက်၏။
 ဧဟတိ=ပယ်စွန့်၏။ ဝန္တတိ=ရှိခိုး၏။
 နမတိ=ဦးညွှတ်၏(ရှိခိုး၏)။
- ၄။ သင်ပြီးစကားလုံးများဖြင့် ဝါကျတိုများရေးခြင်း။
 (က) ဗုဒ္ဓဿ ဓမ္မော သီဟဋ္ဌဒိပေ တိဋ္ဌတိ=ဘုရား၏ တရားသည် သီဟိုဠ်(သီဟဋ္ဌ)ကျွန်း၌ တည်၏။
 (ခ) သတ္တာနံ ကာယေ အာဗာဓော ဘဝတိ=သတ္တဝါတို့၏ ကိုယ်၌ အနာသည် ဖြစ်၏။
 (ဂ) အဟံ ဝါဏိဇာနံ ဂါမံ ရထေန ယာမိ=ကျွန်ုပ်သည် ကုန်သည်များ၏ ရွာသို့ ရထားဖြင့် သွား၏။
 (ဃ) ဝါနရာ ပါသာဏေ တိဋ္ဌန္တိ=မျောက်တို့သည် ကျောက်ဖျာပေါ်၌ ကစားကြ၏။
- ၅။ တုမှယောဂ၊ အမှယောဂ ပုဂ္ဂလိကနာမ်စားများ(ကမ္မနှင့်ကရုဏာဝိဘတ်)။
<u>အမှယောဂ</u>		
ဝိဘတ်	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
ကမ္မ	မံ=ကျွန်ုပ်ကို	အမှေ=ကျွန်ုပ်တို့ကို။
ကရုဏ	မေ၊ မယာ=ကျွန်ုပ်ဖြင့်၊
ကျွန်ုပ်နှင့်။	အမှေဟိ=ကျွန်ုပ်တို့ဖြင့်၊
ကျွန်ုပ်တို့နှင့်။
<u>တုမှယောဂ</u>		
ကမ္မ	တံ=သင်ကို။	တုမှေ=သင်တို့ကို။
ကရုဏ	တေ၊ တယာ=သင်ဖြင့်၊
သင်နှင့်။	တုမှေဟိ=သင်တို့ဖြင့်၊
သင်တို့နှင့်။
- ၆။ ကြိယာကို အထူးပြုသောပဋိသေခပုဒ်များ။
 န၊ နော= မ၊ မဟုတ်။
 ပုံစံ - န ဂစ္ဆတိ=မသွား။
 နော ဘဝတိ=မဖြစ်၊ မရှိ။
- ၇။ နံပါတ်(၅-၆)တို့နှင့်ဆိုင်သော ဝါကျတိုများ။
 (က) ဗုဒ္ဓေါ အမှေ ဝိနေတိ=ဘုရားသည် ကျွန်ုပ်တို့ကို ဆုံးမ၏။
 (ခ) အဟံ တံ ပုစ္ဆာမိ=ကျွန်ုပ်သည် သင့်ကို မေး၏။
 (ဂ) တံ မယာ သဟ န တိဋ္ဌသိ=သင်သည် ကျွန်ုပ်နှင့်အတူ မရပ်။
 (ဃ) သာဝကော အာစရိယေန ဝိနာ န ဝသတိ=တပည့်သည် ဆရာနှင့် ကင်း၍(ဆရာမရှိဘဲ)မနေ။
- ၈။ မြန်မာပြန်ရန် လေ့ကျင့်ခန်းများ။
 (က) အဟံ သဟာယေန သဒ္ဓိံ ဒိပေ စရာမိ=ကျွန်ုပ်သည် သူငယ်ချင်းနှင့် ကျွန်းပေါ်၌ လှည့်လည်၏။

(ခ) ဗုဒ္ဓဿ သာဝကာ ဝိနယံ သိက္ခန္တိ=ဘုရား၏ တပည့်တို့သည် ဝိနည်းကို သင်ကုန်၏။
(ကျင့်ကုန်၏။)

၉။ ပါဠိပြန်ရန် လေ့ကျင့်ခန်းများ။

(က) ခြင်္သေ့၏အသံကြောင့် သမင်တို့သည် ပြေးကုန်၏=သီဟဿ သဒ္ဓေန မိဂါ ဓာဝန္တိ။

(ခ) သံဃာသည် လူတို့နှင့် အတူ မနေ=သံဃော မနုဿေဟိ သဒ္ဓိံ န ဝသတိ။

(ဂ) အို-ယောကျ်ား၊ သင်သည် တရားကို မစောင့်=ပုရိသ တံ ဓမ္မံ န ရက္ခသိ။

(ဃ) မြတ်စွာဘုရား၊ ကျွန်ုပ်သည် အရှင်ဘုရားကို ရှိခိုးပါ၏=ဗုဒ္ဓ အဟံ တံ ဝန္တာမိ။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၅)

(နမူနာ)

၁။ အမှယောဂ၊ တုမှယောဂ ပုဂ္ဂလိကနာမ်စားများ ဝိဘတ်သွယ်။

(သမ္ပဒါန၊ အပါဒါန၊ သာမိ၊ သြကာသ-ဝိဘတ်များ။)

အမှယောဂ

ဝိဘတ်	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
သမ္ပဒါန	မေ၊ မယံ၊ မမ=ကျွန်ုပ်အား	အမှာကံ၊ နော=ကျွန်ုပ်တို့အား။
အပါဒါန	မယာ=ကျွန်ုပ်မှ။	အမှေဟိ=ကျွန်ုပ်တို့မှ။
သာမိ	မေ၊ မယံ၊ မမ=ကျွန်ုပ်၏။	အမှာကံ၊ နော=ကျွန်ုပ်တို့၏။
သြကာသ	မယိ=ကျွန်ုပ်၌(တွင်၊ ဝယ်)	အမှေသု=ကျွန်ုပ်တို့၌။

တုမှယောဂ

သမ္ပဒါန	တေ၊ တယံ၊ တဝ=သင့်အား။	တုမှာကံ၊ ဝေါ=သင်တို့အား။
အပါဒါန	တယာ=သင်မှ။	တုမှေဟိ=သင်တို့မှ။
သာမိ	တေ၊ တယံ၊ တဝ=သင်၏။	တုမှာကံ၊ ဝေါ=သင်တို့၏။
သြကာသ	တယိ=သင်၌။	တုမှေသု=သင်တို့၌။

၂။ အတ္ထိနှင့်နတ္ထိကြိယာများ(ဤကြိယာပုဒ်နှစ်ခုသည် ဧကဝုဇ်အသွင်အပြင် ရှိသော်လည်း အများအားဖြင့် ဧကဝုဇ်၊ ဗဟုဝုဇ် နှစ်မျိုးလုံးတွင် ၎င်းတို့ကို အသုံးပြု၏။

အတ္ထိ=ရှိ၏၊ ရှိကြ၏။ နတ္ထိ=မရှိ၊ မရှိကြ။

ပုံစံများ-(၁) ဝိဟာရေ သံဃော အတ္ထိ=ကျောင်း၌သံဃာသည်ရှိ၏။

(၂) ဂါမေ မနဿာ အတ္ထိ=ရွာ၌ လူတို့သည် ရှိကြ၏။

(၃) ရုက္ခေ ဝါနရော နတ္ထိ=သစ်ပင်၌ မျောက်သည် မရှိ။

(၄) ဒီပေ သီဟာ နတ္ထိ=ကျွန်းပေါ်၌ ခြင်္သေ့တို့သည် မရှိကြ။

၃။ သမ္ပန္နနနိပါတ်ပုဒ်များ(စ နှင့် ဝါ)။

စ=နှင့်၊ ၎င်း။

ဝါ=သော်၎င်း၊ ဖြစ်စေ၊ သို့မဟုတ်။

ပုံစံများ-(၁) မိဂေါစ ဝါနရောစ ဂစ္ဆန္တိ=သမင်သည်၎င်း မျောက်သည်၎င်း(သမင်နှင့် မျောက် နှစ်ဦးလုံး)သွားကြ၏။

(၂) မိဂေါဝါ ဝါနရောဝါ ဂစ္ဆတိ=သမင်ဖြစ်စေ မျောက်ဖြစ်စေ (တစ်ဦးဦး)သွား၏။

(၃) အဟံ ဗုဒ္ဓစ ဓမ္မစ သံဃစ ဝန္တာမိ=ကျွန်ုပ်သည် ဘုရားကို၎င်း၊ တရားကို၎င်း၊ သံဃာကို၎င်း (သုံးပါးလုံးကို)ရှိခိုး၏။

(၄) တုမေ ပါဒေနဝါ ရထေနဝါ ဂါမံ ဂစ္ဆထ=သင်တို့သည် ခြေဖြင့်ဖြစ်စေ(ခြေလျင်ဖြစ်စေ)၊ ရထားဖြင့်ဖြစ်စေ ရွာသို့ သွားကြ၏။

၄။ သင်ပြီးစကားလုံးများဖြင့် ဝါကျတိုများ ရေးခြင်း။

- (က) တဝ အာစရိယော တယာ သဒ္ဓိံ ဘာသတိ=သင်၏ ဆရာသည် သင်နှင့်အတူ စကားပြော၏။
- (ခ) စန္ဒောစ သူရိယောစ အာကာသေ စရန္တိ=လနှင့်နေတို့သည် ကောင်းကင်၌ လှည့်လည်ကုန်၏။
- (ဂ) မယံ ကဿကောဝါ ဝါဏိဇတောဝါ အာဟာရံ လဘာမ= ကျွန်ုပ်တို့သည် လယ်သမားထံမှဖြစ်စေ ကုန်သည်ထံမှ ဖြစ်စေ အစာကို ရကုန်၏။
- (ဃ) မမ အာစရိယော တံစ မံစ ဝိနေတိ=ကျွန်ုပ်၏ ဆရာသည် သင့်ကို၎င်း ကျွန်ုပ်ကို၎င်း ဆုံးမ၏။
- (င) ဗုဒ္ဓတောစ ဓမ္မတောစ သံဃတောစ လောကေ အာလောကော ဘဝတိ=ဘုရားကြောင့်၎င်း၊ တရားကြောင့်၎င်း၊ သံဃာကြောင့်၎င်း လောက၌ အလင်းရောင်သည် ဖြစ်ပေါ်၏။
- (စ) ဂါမေစ ဝိဟာရေစ အမှာကံ သဟာယာ အတ္ထိ=ရွာ၌၎င်း၊ ကျောင်း၌၎င်း ကျွန်ုပ်တို့၏ မိတ်ဆွေများသည် ရှိကုန်၏။
- (ဆ) အမှာကံ ကာယေ ဟတ္တာစ ပါဒါစ အတ္ထိ=ကျွန်ုပ်တို့၏ကိုယ်၌ လက်တို့သည်၎င်း ခြေတို့သည်၎င်း ရှိကုန်၏။
- (ဇ) သံဃော မဂ္ဂေနဝါ အာကာသေနဝါ ဂါမံ ဂစ္ဆတိ=သံဃာသည် လမ်းဖြင့်ဖြစ်စေ၊ ကောင်းကင် ဖြင့်ဖြစ်စေ ရွာသို့ သွား၏။

၅။ ပါဠိပြန်ရန် လေ့ကျင့်ခန်းများ။

- (က) ကျွန်ုပ်တို့၏ ကိုယ်၌ ဆံပင်တို့သည် ရှိကုန်၏=အမှာကံ ကာယေ ကေသာ အတ္ထိ။
- (ခ) ဘုရားလောင်းသည် ကျွန်ုပ်ကို၎င်း၊ ကျွန်ုပ်၏တပည့်များကို၎င်း ဆုံးမ၏=ဗောဓိသတ္တော မံစ မမ သာဝကေစ ဝိနေတိ။
- (ဂ) ကျွန်ုပ်သည် ရွာ၌ဖြစ်စေ ကျောင်း၌ဖြစ်စေ နေ၏=အဟံ ဂါမေဝါ ဝိဟာရေဝါ ဝသာမိ။
- (ဃ) သင်၏တပည့်သည် သင်နှင့် ကင်း၍ မနေ=တဝ သာဝကော တယာ ဝိနာ န ဝသတိ။
- (င) သံဃာသည် မြတ်စွာဘုရား၏ တရားကိုဖြစ်စေ၊ ဝိနည်းကို ဖြစ်စေ သင်ယူ၏=သံဃော ဗုဒ္ဓဿ ဓမ္မံဝါ ဝိနယံဝါ သိက္ခတိ။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၆)

(နမူနာ)

၁။ နာမ်ဝိဘတ် ရှစ်မျိုး ရှင်းလင်းချက်။

၁။ ကတ္တာ= ပြုလုပ်သူကို ဖော်ပြ၏။ ‘သည်၊ ကား’ဟူသော မြန်မာဝေါဟာရ နောက်ဆက်တွဲ ဝိဘတ်အမှတ်အသား။ ဝါ၊ မြန်မာဝေါဟာရ ပြန်ဆိုရာ၌ နာမ်ပုဒ်၏နောက်၌ဆက်စပ်၍ ‘သည်၊ ကား’ ဟူသော နောက်ဆက်တွဲ ဝိဘတ်အမှတ်အသားရှိသည်။

၂။ ကမ္မ= အပြုခံရခြင်းနှင့် ဆိုက်ရောက်ခြင်းကို ပြ၏။ ကို၊ သို့။

၃။ ကရဏ= တဦးတယောက်ဖြင့် သို့မဟုတ် တစုံတခုဖြင့်ပြီးမြောက်စေခြင်းနှင့် တွဲဘက်ခြင်းကိုပြ၏။ ဖြင့်၊ အားဖြင့်၊ နှင့်၊ ကြောင့်။

၄။ သမ္ပဒါန=တစုံတခု အပေးခံရခြင်းကိုဖြစ်စေ၊ တစုံတယောက်အတွက် ပြုလုပ်ခြင်းကို ဖြစ်စေ ဖော်ပြ၏။ အား၊ အလို့ငှာ၊ အကျိုးငှာ၊ အဘို့၊ အတွက်။

၅။ အပါဒါန=ခွဲခွာခြင်း၊ ဖယ်ခွာခြင်း၊ ရှောင်ကြဉ်ခြင်းကိုပြ၏။ မှ၊ က။

၆။ သာမိ= စပ်ဆိုင်ခြင်း၊ ပိုင်ဆိုင်ခြင်းကို ပြ၏။ ၏။

၇။ ဩကာသ=တည်ရာ၊ နေရာ၊ အချိန်ကိုပြ၏။ ဌ၊ မှာ၊ တွင်၊ ဝယ်။

၈။ အာလပန=ခေါ်ဝေါ်ခြင်းကိုပြသည်။ အို၊ ဟယ်၊ အချင်း၊ အမောင်။

၂။ ကိရိယာဝိဘတ်များရှင်းလင်းချက်။

၁။ နာမယောဂ= ရိုးရိုးနာမ်ပုဒ်နှင့် ယှဉ်တွဲသောဝိဘတ်။

၂။ တုမှယောဂ= သင်၊ သင်တို့(တွံ၊ တုမှ)ဟူသော နာမ်စားနှင့်သာ ယှဉ်တွဲရသော ဝိဘတ်။

၃။ အမှယောဂ=ကျွန်ုပ်၊ ကျွန်ုပ်တို့(အဟံ၊ မယံ)ဟူသော နာမ်စားနှင့်သာ ယှဉ်တွဲရသော ဝိဘတ်။

၄။ အကာရန္တပုလ္လိင်နာမ်များ ဝိဘတ်သွယ်။

ဗုဒ္ဓ=ဘုရား

ဝိဘတ်

ဧကဝုဇ်

ဗဟုဝုဇ်

ကတ္တာ ဗုဒ္ဓေါ= ဘုရားသည်

ဗုဒ္ဓါ=ဘုရားတို့သည်

ကမ္မ ဗုဒ္ဓံ= ဘုရားကို

ဗုဒ္ဓေ= ဘုရားတို့ကို။

ကရဏ ဗုဒ္ဓေန=ဘုရားဖြင့်၊ ဘုရားနှင့်
ဘုရားနှင့်၊ ဘုရားကြောင့်။

ဗုဒ္ဓေဟိ(ဗုဒ္ဓေဘိ)=
ဘုရားတို့ဖြင့်၊ ဘုရားတို့နှင့်
ဘုရားတို့ကြောင့်။

သမ္ပဒါန ဗုဒ္ဓဿ=ဘုရားအား၊
ဘုရားအတွက်။

ဗုဒ္ဓါနံ=ဘုရားတို့အား၊
ဘုရားတို့အတွက်။

အပါဒါန ဗုဒ္ဓါ၊ ဗုဒ္ဓသ္မာ၊ ဗုဒ္ဓမှာ၊ ဗုဒ္ဓတော=
ဘုရားမှ၊ ဘုရားကြောင့်။

ဗုဒ္ဓေဟိ(ဗုဒ္ဓေဘိ)=
ဘုရားတို့မှ။

သာမိ ဗုဒ္ဓဿ=ဘုရား၏

ဗုဒ္ဓါနံ=ဘုရားတို့၏။

ဩကာသ ဗုဒ္ဓေ၊ ဗုဒ္ဓသ္မိ၊ ဗုဒ္ဓမိ=ဘုရား၌။

ဗုဒ္ဓေသု=ဘုရားတို့၌၊
(မှာ၊ တွင်၊ ဝယ်)။

အာလပန ဗုဒ္ဓ=(အို)ဘုရား။

ဗုဒ္ဓါ=(အို)ဘုရားတို့။

မှတ်ချက်များ။

(၁) ဗုဒ္ဓါ=ဘုရားတို့သည်၊ ဘုရားမှ၊ အိုဘုရားတို့၊ (၃-မျိုးဖြစ်နိုင်သည်။)

(၂) ဗုဒ္ဓေ=ဘုရားတို့ကို၊ ဘုရား၌။ (၂-မျိုးဖြစ်နိုင်သည်။)

(၃) ဗုဒ္ဓေဟိ(ဗုဒ္ဓေဘိ)=ဘုရားတို့ဖြင့်၊ ဘုရားတို့နှင့်၊ ဘုရားတို့ကြောင့်၊ ဘုရားတို့မှ။ (၄-မျိုးဖြစ်နိုင်သည်။)

(၄) ဗုဒ္ဓေဘိ=လွန်စွာအသုံးနည်း၏။

(၅) သမ္ပဒါန(အား)ဝိဘတ်နှင့်၊ သာမိ(၏)ဝိဘတ်တို့သည် ပါဠိဝေါဟာရ အရေးအသားအားဖြင့် ရေးပုံ
လုံးဝတူ၏။

၄။ ပစ္စုပ္ပန်ဘူဝါဒီ(ပထမကိရိယာ)ဂိုဏ်းဝင်ကိရိယာများ ဝိဘတ်သွယ်။

ဧကဝုဇ်

ဗဟုဝုဇ်

(နာမယောဂ) ဗုဒ္ဓေါ ဘာသတိ=

ဗုဒ္ဓါ ဘာသန္တိ=

ဘုရားသည် ဟော၏။

ဘုရားတို့သည် ဟောကြ၏။

(တုမှယောဂ) တွံ ဘာသသိ=

တုမှ ဘာသထ=

သင်သည် ဟော၏။

သင်တို့သည် ဟောကြ၏။

(အမှယောဂ) အဟံ ဘာသာမိ=

မယံ ဘာသာမ=

ကျွန်ုပ်သည် ဟော၏။

ကျွန်ုပ်တို့သည် ဟောကြ၏။

၅။ ကိရိယာအထူးများ။

အတ္ထိ=ရှိ၏၊ ရှိကြ၏။ နတ္ထိ=မရှိ၊ မရှိကြ။
 ၆။ တုမှယောဂ၊ အမှယောဂ ပုဂ္ဂလိကနာမ်စားများဝိဘတ်သွယ်။

တုမှယောဂ

ဝိဘတ်	ဧကဂုဏ်	ဗဟုဂုဏ်
ကတ္တာ	တွံ(တုဝံ)=သင်သည်	တုမှေ=သင်တို့သည်။
ကမ္မ	တံ=သင့်ကို။	တုမှေ၊ ဝေါ=သင်တို့ကို။
ကရုဏ	တေ၊ တယာ=သင်ဖြင့်၊ သင်နှင့်။	တုမှေဟိ(တုမှေဘိ) ဝေါ= သင်တို့ဖြင့်၊ သင်တို့နှင့်။
သမ္ပဒါန	တေ၊ တယံ၊ တဝ= သင့်အား၊ သင့်အတွက်။	တုမှာကံ၊ ဝေါ=သင်တို့အား၊ (သင်တို့အတွက်)
အပါဒါန	တယာ=သင်မှ၊ သင့်ကြောင့်။	တုမှေဟိ(တုမှေဘိ)= သင်တို့မှ၊ သင်တို့ကြောင့်။
သာမိ	တေ၊ တယံ၊ တဝ= သင်၏။	တုမှာကံ၊ ဝေါ=သင်တို့၏။
ဩကာသ	တယိ=သင်၌။ (မှာ၊ တွင်၊ ဝယ်)။	တုမှေသု=သင်တို့၌။

အမှယောဂ

ကတ္တာ	အဟံ=ကျွန်ုပ်သည်။	မယံ=ကျွန်ုပ်တို့သည်။
ကမ္မ	မံ=ကျွန်ုပ်ကို။	အမှေ၊ နော=ကျွန်ုပ်တို့ကို။
ကရုဏ	မေ၊ မယာ=ကျွန်ုပ်ဖြင့်၊ ကျွန်ုပ်နှင့်။	အမှေဟိ၊ နော=ကျွန်ုပ်တို့ဖြင့်၊ ကျွန်ုပ်တို့နှင့်။
သမ္ပဒါန	မေ၊ မယံ၊ မမ= ကျွန်ုပ်အား၊ (ကျွန်ုပ်အတွက်)	အမှာကံ၊ နော=ကျွန်ုပ်တို့အား၊ (ကျွန်ုပ်တို့အတွက်)။
အပါဒါန	မယာ=ကျွန်ုပ်မှ။	အမှေဟိ(အမှေဘိ)= ကျွန်ုပ်တို့မှ။
သာမိ	မေ၊ မယံ၊ မမ=ကျွန်ုပ်၏။	အမှာကံ၊ နော=ကျွန်ုပ်တို့၏။
ဩကာသ	မယိ=ကျွန်ုပ်၌။ (မှာ၊ တွင်၊ ဝယ်)။	အမှေသု=ကျွန်ုပ်တို့၌။

မှတ်ချက်များ။

- (၁) တေ=သင်ဖြင့်၊ သင့်နှင့်၊ သင့်အား၊ သင်၏။ (၃-မျိုးရနိုင်၏)။
- (၂) မေ=ကျွန်ုပ်ဖြင့်၊ ကျွန်ုပ်နှင့်၊ ကျွန်ုပ်အား၊ ကျွန်ုပ်၏။ (၃-မျိုးရနိုင်၏)
- (၃) ဝေါ=သင်တို့ကို၊ သင်တို့ဖြင့်၊ သင်တို့နှင့်၊ သင်တို့အား၊ သင်တို့၏။ (၄-မျိုးရနိုင်၏)။
- (၄) နော=ကျွန်ုပ်တို့ကို၊ ကျွန်ုပ်တို့ဖြင့်၊ ကျွန်ုပ်တို့နှင့်၊ ကျွန်ုပ်တို့အား၊ ကျွန်ုပ်တို့၏။ (၄-မျိုးရနိုင်၏)
- (၅) ဤတေ၊ မေ၊ ဝေါ၊ နောဟူသော နာမ်စားများကို ဝါကျ၏ အစ၌ ထား၍ သုံးလေ့မရှိ။
 ဥပမာ-သဟာယော မေ=ကျွန်ုပ်၏ သူငယ်ချင်း။ (မေ သဟာယော-ဟု မသုံး)။ အာစရိယော
 ဝေါ= သင်တို့၏ ဆရာ။ (ဝေါ အာစရိယော-ဟု မသုံး)။ သဟာယော တေ=သင်၏ သူငယ်ချင်း။
 သဟာယော နော=ကျွန်ုပ်တို့၏ သူငယ်ချင်း။

၇။ သင်ခန်းစာ(၂)မှ(၅)အထိ သင်ခဲ့ပြီးသော အကာရန္တပုလ္လိင်နာမ်ပုဒ်များ။

အာကာသ=ကောင်းကင်။	မနုဿ=လူ။
အာစရိယ=ဆရာ။	မိဂ=သမင်။
အာဗာဓ=အနာ။	မိတ္တ=မိတ်ဆွေ။
အာဟာရ=အစာ။	ရထ=ရထား။
ကဿက=လယ်သမား။	ရက္ခ=သစ်ပင်။
ကာယ=ကိုယ်။	လောက=ကမ္ဘာ။
ကေသ=ဆံပင်။	ဝါဏီဇ=ကုန်သည်။
ဂါမ=ရွာ။	ဝါနရ=မျောက်။
စန္ဒ=လ။	ဝိနယ=ဝိနည်း၊ အဆုံးအမ။
တမ=အမှောင်။	ဝိဟာရ=ကျောင်း။
ဒီပ=ကျွန်း။	သဒ္ဓ=အသံ။
ဓမ္မ=တရား။	သဟာယ=သူငယ်ချင်း။
ပါဒ=ခြေထောက်။	သာဝက=တပည့်။
ပါသာဏ=ကျောက်တုံး၊ ကျောက်ခဲ၊ သီဟ=ခြင်္သေ့။	
ကျောက်ဖြာ။	သူရိယ=နေ။
ပိဏ္ဍပါတ=ဆွမ်း။	သံဃ=သံဃာ၊ ရဟန်းအစု။
ပုရိသ=ယောက်ျား။	ဟတ္ထ=လက်။
ပုတ္တ=သား။	မဂ္ဂ=လမ်း။

၈။ သင်ခန်းစာ(၂)မှ(၅)အထိသင်ခဲ့ပြီး ပဌမကိရိယာဂိုဏ်း ကိရိယာပုဒ်များ။

အတ္ထိ=ရှိ၏။	ပုစ္ဆတိ=မေး၏။
အာဟရတိ=ယူဆောင်လာ၏။	ဗြူတိ=ပြော၏။
ဣစ္ဆတိ=အလိုရှိ၏။	ဘဝတိ=ဖြစ်၏၊ ဖြစ်ပေါ်၏။
ကိဠတိ=ကစား၏။	ဘာသတိ=ဟော၏၊ ပြော၏။
ခါဒတိ=စား၏။	မရတိ=သေ၏။
ဂစ္ဆတိ=သွား၏။	ယာစတိ=တောင်း၏။
စရတိ=လှည့်လည်၏။	တောင်းပန်၏။
	ယာတိ=သွား၏။
ဇေတိ=အောင်မြင်၏။	ရက္ခတိ=စောင့်ရှောက်၏။
ဇဟာတိ=ပယ်စွန့်၏။	ရမတိ=ပျော်ပိုက်၏။
ဇီဝတိ=အသက်ရှင်၏။	လဘတိ=ရ၏။
ဇေတိ=အောင်မြင်၏။	ဝန္တတိ=ရှိခိုး၏။
ဌာတိ=ရပ်၏။	ဝသတိ=နေ၏။
တိဋ္ဌတိ=ရပ်၏။	ဝိနယတိ=ဆုံးမ၏။
ဒေတိ=ပေး၏၊ လှူ၏။	ဝိနေတိ=ဆုံးမ၏။
ဓာဝတိ=ပြေး၏။	သိက္ခတိ=သင်ယူ၏၊ ကျင့်၏။
နတ္ထိ=မရှိ။	ဟနတိ=ဖျောက်၏။
နမတိ=ဦးညွှတ်၏(ရှိခိုး၏)။	ဟရတိ=ယူဆောင်သွား၏။

နိသီဒတိ=ထိုင်၏။

ဟသတိ=ရယ်၏။

ပိဝတိ=သောက၏။

ဟောတိ=ဖြစ်၏။ ရှိ၏။

လေ့ကျင့်ခန်းများ

၁။ အောက်ပါ စာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

- (က) ဗုဒ္ဓေါ အနာထပိဏ္ဍိကဿ အာရာမေ ဝိဟရတိ။
- (ခ) အနာထပိဏ္ဍိကော သမဏာနံ ပိဏ္ဍပါတံ ဒေတိ။
- (ဂ) အန္တေဝါသိကော အာစရိယံ ဥပသင်္ကမတိ။
- (ဃ) အကာလေ ဝါတော ဝါယတိ။
- (င) ကာယော မေ ကိလမတိ။
- (စ) မယှံပိ ဆန္ဒော အတ္တိ။

၂။ အောက်ပါ ပါဠိစာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

- (က) သမဏော ဓမ္မေန မနုဿေ နယန္တိ။
- (ခ) တထာဂတာ အာဂန္တုဂေဟိ သဒ္ဓိံ သမ္မောဒန္တိ။
- (ဂ) ဒေဝါစ မနုဿာစ တထာဂတေ အဘိပ္ပသီဒန္တိ။
- (ဃ) အဟံ တုမေ အနုသာသာမိ။
- (င) ဂေါတမဿ သာဝကာ အာဂစ္ဆန္တိ။
- (စ) အာနန္ဒော ဗုဒ္ဓေန သဒ္ဓိံ ဂစ္ဆတိ။
- (ဆ) မယံ ပါဏာတိပါတာ ဝိရမာမ။

၃။ အောက်ပါ ပါဠိစာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

- (က) သမဏော ဂေါတမော အာဂစ္ဆတိ။
- (ခ) သုဘော မာဏဝေါ သမဏံ အာနန္တံ ဧဝံ ဗြူတိ။
- (ဂ) သကျပုတ္တိယာ သမဏော ဓမ္မေန မနုဿေ နယန္တိ။
- (ဃ) မနုဿာ သမဏဿ ဂေါတမဿ သာဝကေသု အဘိပ္ပသီဒန္တိ။
- (င) သမဏော ဂေါတမော သာဝကေ ဧဝံ အနုသာသတိ။
- (စ) ဧဝံ ဒုက္ခက္ခန္ဓဿ သမုဒယော ဟောတိ။
- (ဆ) ဧဝံ ဒုက္ခက္ခန္ဓဿ နိရောဓော ဟောတိ။

၄။ အောက်ပါ ပါဠိစာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

- (က) မယံ ဗုဒ္ဓဿ သာဝကာ ဟောမ။
- (ခ) အာနန္ဒော ဗုဒ္ဓဿ ဥပဋ္ဌာကော ဟောတိ။
- (ဂ) တပုဿောစ ဘလ္လိကာစ ဝါဏိဇာ ဟောန္တိ။
- (ဃ) သာရိပုတ္တော အမှာကံ အာစရိယော ဟောတိ။
- (င) အနာထပိဏ္ဍိကော သံဃဿ ဥပဋ္ဌာကော ဟောတိ။

- (ခ) အထခေါ ဗုဒ္ဓေါ ဗောဓိရက္ခော မိဂဒါယံ ဂစ္ဆတိ။ အန္တရာ မဂ္ဂေ ဗုဒ္ဓေါ ဥပကံ နာမ အာဇီဝကံ ပဿတိ။ ဥပကော အာဇီဝကော ဗုဒ္ဓံ ဧဝံ ပုစ္ဆတိ- အာဂုဿော ဝဏ္ဏော တေ အတိဝိယ သောဘတိ။ ကဿ တွံ သာဝကော၊ ကော နာမ တွံ-ဣတိ။ တဒါ ဗုဒ္ဓေါ 'အဟံ ဥပက ဇိနောနာမ'ဣတိ ဝိဿဇ္ဇေတိ။

* * * * *

လေ့ကျင့်ခန်း ခက်ဆစ်အဓိပ္ပါယ်များ။

- ၁။ (က) အာရာမေ=အရံ(ဥယျာဉ်)၌။
ဝိဟရတိ=နေ၏။(ဝိ+ဟရတိ)။
- (ခ) သမဏာနံ=ရဟန်းတို့အား။
- (ဂ) အန္တေဝါသိကော=အနီး၌နေသူ၊ တပည့်။
ဥပသကံမတိ=ချဉ်းကပ်၏။(ဥပ+သံ+ကမတိ=အနီးသို့+ကောင်းစွာ+သွား၏)။
- (ဃ) အကာလေ=အခါမဟုတ်သည်၌၊ အခါမဲ့၌။(အ=မဟုတ်။ ကာလ=အချိန်အခါ)။ ဝါတော=လေသည်။
ဝါယတိ=တိုက်ခတ်လာ၏။
- (င) ကိလမတိ=ပင်ပန်း၏။
- (စ) မယံပိ=ငါ့အားလည်း=ငါ့မှလည်း။(ပိ=အပိ=နိပါတပုဒ်)။
ဆန္ဒော=ဆန္ဒသည်။
- ၂။ (က) ဓမ္မေန=တရားဖြင့်=တရားသဖြင့်။
- (ခ) နယန္တိ=ဆောင်ကုန်၏၊ ခေါ်ကုန်၏။
တထာဂတာ=မြတ်စွာဘုရားတို့သည်။
အာဂန္တုကေဟိ=ဧည့်သည်တို့နှင့်။
သမ္မောဒန္တိ=ဝမ်းမြောက်ကုန်၏=ဝမ်းမြောက်စကား ပြောကုန်၏။(သံ+မောဒန္တိ)။
- (ဂ) တထာဂတေ=မြတ်စွာဘုရား၌=မြတ်စွာဘုရားအပေါ်၌။
အဘိပ္ပသီဒန္တိ=အလွန်ကြည်ညိုကြကုန်၏။(အဘိ=အလွန်+ ပသီဒန္တိ=ကြည်ညိုကြကုန်၏)။
- (ဃ) အနုသာသာမိ=ဆုံးမအံ့။(အနု+သာသာမိ=ပြုလုပ်အံ့ဆဲဆဲ ကိရိယာကို ပစ္စုပ္ပန်ဝိဘတ်ဖြင့်သုံးသည်ကို သတိထားပါ။)
- (ဆ) ပါဏာတိပါတာ=သူ့အသက်သတ်ခြင်းမှ။(ပါဏာ=သတ္တဝါ+ အတိပါတာ=ဖျက်ဆီးခြင်း၊ သတ်ဖြတ်ခြင်း)။
ဝိရမာမ=ရှောင်ကြဉ်ကုန်၏။(ဝိ+ရမာမ)။
- ၃။ (က) သမဏော ဂေါတမော=အတိအကျအားဖြင့် “ရဟန်းဖြစ်သော ဂေါတမ သည်” သို့မဟုတ်
“ဂေါတမမည်သော ရဟန်းသည်”ဟု နာမဝိသေသနသံပါအောင် မြန်မာပြန်ရပေမည်။ သို့သော်လည်း
မြန်မာဘာသာအသုံးအနှုန်းအတိုင်း“ရဟန်း ဂေါတမသည်”ဟု ပြန်ခြင်းက ပို၍ လွယ်ကူ၏။
- (ခ) သုဘော=သုဘမည်သော(နာမဝိသေသန)။
မာဏဝေါ=လှလင်သည်။
သမဏံ အာနန္တံ=ရဟန်းအာနန္ဒာကို(နာမဝိသေသန)။
ဧဝံ=ဤသို့(နိပါတပုဒ်)။
- (ဃ) သကျပုတ္တိယာ=သကျပုတ္တိအနွယ်ဝင်ဖြစ်ကုန်သော။ (သကျပုတ္တိ=သကျအမျိုးသား=ဘုရားကို ဆိုလိုသည်။)
- (စ) ဒုက္ခက္ခန္ဓဿ=ဆင်းရဲအစု၏။ (ဒုက္ခ=ဆင်းရဲ+ခန္ဓာ=အစု)။
သမုဒယော=ဖြစ်ပေါ်ခြင်းသည်။
နိရောဓော=ချုပ်ငြိမ်းခြင်းသည်။
- ၄။ (ခ) ဥပဋ္ဌာကော=အလုပ်အကျွေးသည်။

- (စ) သိဒ္ဓတ္ထဿ ကုမာရဿ=သိဒ္ဓတ္ထမည်သော မင်းသား၏။
- (ည) ဥပါသကာ=ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်သူများ။
- ၅။ (က) ဣဓ=ဤလောက၌(နိပါတပုဒ်)။
ဧကဇ္ဇော=အချို့သော။
ဗြဟ္မဏော ဝါ=ဗြဟ္မဏသည်၎င်း။
ပုဗ္ဗနိဝါသံ=ရှေးဘဝက နေထိုင်ခဲ့ရပုံကို=ရှေးဘဝ အဖြစ်အပျက်ကို။
(ပုဗ္ဗ=ရှေးဘဝ၌+နိဝါသံ=နေထိုင်ရပုံ)။
အနုဿရတိ=အောင့်မေ့၏၊ အမှတ်ရ၏။ (အနု+သရတိ)။
- (ခ) လာဘသက္ကာရော=ပစ္စည်းရခြင်း အလေးအမြတ်ပြုခြင်းသည်။(လာဘ+သက္ကာရ)။
ဝဗ္ဗတိ=တိုးတက်၏။
ပရိဟာယတိ=ဆုတ်ယုတ်၏(ပရိ+ဟာယတိ)။
- (ဂ) လောမာ=အမွေးတို့သည်။
နခါ=ခြေသည်း လက်သည်းတို့သည်။
ဒန္တာ=သွားတို့သည်။
တစော=အရေခွံသည်။
- (ဃ) ပရိဗ္ဗာဇကော=ပရိပိုဇ်သည်(ရဟန်းတစ်မျိုး)။
အဝဏ္ဏံ=ကျေးဇူးမဲ့ကို=အပြစ်ကို။(အ=ဆန့်ကျင်ဘက်+ဝဏ္ဏံ=ဂုဏ်ကျေးဇူး)။
ပန=မူကား(နိပါတပုဒ်)။
- (င) တသ္မိံသမယေ=ထိုအချိန်၌။
ဖဿော=ဖဿသည်။ ဟောတိ=ဖြစ်၏။
ဝိတက္ကော=ဝိတက္ကသည်။ ဟောတိ=ဖြစ်၏။ စသည်ဖြင့် သာမန်အားဖြင့်သာ ပြန်ပါ။
၎င်းစကားလုံးတို့၏ အနက်ကို အဘိဓမ္မာ လေ့လာသောအခါ ရှင်းပါလိမ့်မည်။
- ၆။ (က) ဘိက္ခုသံဃေန=ရဟန်းအစုနှင့်၊ ရဟန်းအပေါင်းနှင့်၊
သက္ကဿ=သက္ကအမျိုးသား၏။ (သက္က=သကျ=သာကိယ)။
တဒါ=ထိုအခါ၌။(နိပါတပုဒ်)။
ဉာတကာ=ဆွေမျိုးဖြစ်ကုန်သော။(နာမဝိသေသန)။
သာကိယေသု=သာကိဝင်တို့တွင်၊ (ဩကာသဝိတက်)။
မဟလ္လကာ=အသက်ကြီးကုန်သော(နာမဝိသေသန)
ဒဟရာ=အသက်ငယ်ကုန်သော။
ဧဝ=သာလျှင်။(နိပါတပုဒ်)။
အထ=ထိုအခါ၌။ (နိပါတပုဒ်)။
ဥဂ္ဂစ္ဆတိ=တက်၏။ ပျံ၏။(ဥ+ဂစ္ဆတိ)။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၇)

(နမူနာ)

၁။ ဣကာရန္တပုလ္လိင်နာမ်များဝိဘတ်သွယ်။

မုနိ=ရဟန်း။

ဝိဘတ်	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
ကတ္တာ	မုနိ=ရဟန်းသည်။	မုနိ၊ မုနယော=ရဟန်းတို့သည်။
ကမ္မ	မုနိ=ရဟန်းကို။	မုနိ၊ မုနယော=ရဟန်းတို့ကို။
ကရဏ	မုနိနာ=ရဟန်းဖြင့်၊ ရဟန်းနှင့်။	မုနိဟိ(မုနိဘိ)= ရဟန်းတို့ဖြင့်။ ရဟန်းတို့နှင့်။
သမ္ပဒါန	မုနိဿ၊ မုနိနော=	မုနိနံ=ရဟန်းတို့အား။
	ရဟန်းအား။	
အပါဒါန	မုနိဿ၊ မုနိမှာ၊ မုနိနာ	မုနိဟိ(မုနိဘိ)=ရဟန်းတို့မှ။
	မုနိတော=ရဟန်းမှ။	
သာမိ	မုနိဿ၊ မုနိနော=	မုနိနံ=ရဟန်းတို့၏။
	ရဟန်း၏။	
ဩကာသ	မုနိသ္မိ၊ မုနိမိ=ရဟန်း၌။	မုနိသု=ရဟန်းတို့၌။
အာလပန	မုနိ=(အို)ရဟန်း။	မုနိ၊ မုနယော=(အို)ရဟန်းတို့။

၂။ ဣကာရန္တပုလ္လိင်နာမ်ပုဒ်များ။

ဣသိ=ရသေ့။	အရိ=ရန်သူ။
အသိ=သန်လျက်။	မဏိ=ပတ္တမြား။
အာဒိ=အစ။	သေဌိ=သူဌေး။
ကုစ္ဆိ=ဝမ်းဗိုက်။	ရာသိ=အစုအပုံ။
ဂဟပတိ=သူကြွယ်၊	အဇ္ဇလိ=လက်အုပ်။
အိမ်ထောင်ရှင်။	
ဂိရိ=တောင်။	သာရထိ=ရထားထိန်း။
ဉာတိ=ဆွေမျိုး။	သေနာပတိ=စစ်သူကြီး။
ဗျာဓိ=အနာရောဂါ။	ပါဏိ=လက်။
သာလိ=ဆန်၊ စပါး။	ဝိဟိ=စပါးပင်။
ကဝိ=ပညာရှိ။	သမာဓိ=တည်ကြည်ခြင်း။

၃။ ရုဓာဒိ(ဒုတိယကိရိယာ)ဂိုဏ်းဝင် ပစ္စုပ္ပန်ကိရိယာများ။

ရုန္တတိ=ပိတ်ဆို့၏။	ဘိန္တတိ=ဖြိုခွဲ၏၊ ဖျက်ဆီး၏။
ဘုဉ္ဇတိ=စား၏။	ဆိန္တတိ=ဖြတ်၏။
မုဉ္ဇတိ=လွှတ်၏။	ဝိန္တတိ=ရ၏၊ တွေ့ရှိခံစားရ၏။
ယုဉ္ဇတိ=ယှဉ်၏၊ အားထုတ်၏။	ပိသတိ=ကြိတ်၏၊ ထောင်း၏။

၄။ သင်ပြီးစကားလုံးများဖြင့် ဝါကျတိုများရေးခြင်း။

- (က) ဣသယော ဂါမေ ဂဟပတိနံ ပိဏ္ဍပါတံ ဘုဉ္ဇန္တိ= ရသေ့တို့သည် ရွာ၌ သူကြွယ်တို့၏ ဆွမ်းကို စားကြ၏။
- (ခ) မုနိ ဓမ္မံ ယုဉ္ဇတိ၊ သမာဓိံ စ ဝိန္တတိ= ရဟန်းသည် တရားကို အားထုတ်၏၊ တည်ကြည်ခြင်းကိုလည်း ရ၏။
- (ဂ) ကုစ္ဆိသ္မိ မေ ဗျာဓိံ ဘဝတိ=ကျွန်ုပ်၏ဝမ်းဗိုက်၌ အနာသည် ဖြစ်ပေါ်၏။
- (ဃ) ကဿကာ သာလယော ပိသန္တိ=လယ်သမားတို့သည် စပါးတို့ကို ကြိတ်ကုန်၏။

(င) ဝါဏီဇာနံ ဂါမေ သာလီနံ ရာသယော ဟောန္တိ=ကုန်သည်တို့၏ ရွာ၌ ဆန်စပါးပုံတို့သည် ရှိကုန်၏။

၅။ အတိတ်ကိရိယာဝိဘတ်များ။

ယောဂ	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
နာမ	ဣ(ဝ)	ဥ၊ ဣသု(ခံ ၊ ဝိသု)
တုမှ	ဣ(ဝ)	ဣတ္ထ(ဝိတ္ထ)
အမှ	ဣ(ဝိ)	ဣမှာ(ဝိမှာ)

၆။ အတိတ်ဝိဘတ်များကို ကိရိယာနှင့်ဆက်ရာ၌ အနည်းငယ်ခြားနားမှုများ ရှိသဖြင့် အောက်ပါအချက်များကို မှတ်သားရပေမည်။

(က) အတိတ်ဝိဘတ်များကို ကိရိယာနှင့် ဆက်ရာ၌ ရံခါ ကိရိယာ၏ ရှေ့၌ “အ”သရ ထည့်သွင်းပေးရ၏။
ပုံစံ - ဘာသတိ=ပြော၏။

	ဧကဝုဇ်ကိန်း	ဗဟုဝုဇ်ကိန်း
နာမ	အဘာသိ၊ ဘာသိ၊	အဘာသုံ၊ အဘာသိသု၊ ဘာသိသု၊
တုမှ	အဘာသိ၊ ဘာသိ၊	အဘာသိတ္ထ၊ ဘာသိတ္ထ၊
အမှ	အဘာသိ၊ ဘာသိ၊	အဘာသိမှာ၊ ဘာသိမှာ။

(ခ) ရံခါ ဝိဘတ်၏ရှေ့၌ “သ”ဗျည်းသွင်း၍ အတိတ်ဝိဘတ် ဆက်ရ၏။

	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
နာမ	ယာသိ	ယာသုံ၊ ယာသိသု၊
တုမှ	ယာသိ	ယာသိတ္ထ၊
အမှ	ယာသိ	ယာသိမှာ၊

(ဂ) ရံခါကိရိယာ၏ရှေ့၌ “အ”သရကို၎င်း၊ ဝိဘတ်၏ရှေ့၌ “သ”ဗျည်း ကို၎င်း သွင်း၍ အတိတ်ဝိဘတ် ဆက်ရ၏။

ပုံစံ - ဒေတိ=ပေး၏၊ လှူ၏။

	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
နာမ	အဒါသိ	အဒါသုံ၊ အဒံသု၊ အဒါသိသု၊
တုမှ	အဒါသိ	အဒါသိတ္ထ၊
အမှ	အဒါသိ	အဒါသိမှာ၊

ပုံစံ - ဌာတိ=ရပ်၏။

နာမ	အဌာသိ	အဌာသုံ၊ အဌံသု၊
တုမှ	အဌာသိ	အဌာသိတ္ထ၊
အမှ	အဌာသိ	အဌာသိမှာ၊

၇။ မြန်မာပြန်ရန် လေ့ကျင့်ခန်းများ။

(က) ဗုဒ္ဓေါ သာဝကာနံ ဓမ္မံ အဘာသိ=ဘုရားသည် တပည့်တို့အား တရားကို ဟောပြီ။

(ခ) ဝါဏီဇာ မုနီနံ ပိဏ္ဍပါတံ အဒံသု=ကုန်သည်တို့သည် ရဟန်း တို့အား ဆွမ်းကို လှူကုန်ပြီ။

(ဂ) ဝိဟာရေ မုနယော ဝိနယံ သိက္ခိသု=ကျောင်း၌ ရဟန်းတို့သည် ဝိနည်းကို သင်ယူကုန်ပြီ။

(ဃ) အာစရိယော မေ ဂါမံ ယာသိ=ကျွန်ုပ်၏ဆရာသည် ရွာသို့ သွားပြီ။

(င) တဝ ပုတ္တော မဂ္ဂေ ကီဠိ=သင်၏သားသည် လမ်း၌ ကစားပြီ။

(စ) တွံ သဟာယကာနံ ဂါမေ န ရမိ=သင်သည် သူငယ်ချင်းတို့၏ ရွာ၌ မပျော်ပိုက်ခဲ့။

ဟရတိ=ယူသွား၏။
ဝန္တတိ=ရှိခိုး၏။

အာ+ဟရတိ=အာဟရတိ=ယူလာ၏။
အဘိ+ဝန္တတိ=အဘိဝန္တတိ=ရိုသေစွာရှိခိုး၏။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၈)
(နမူနာ)

၁။ ဤ-ကာရန္တပုလ္လိင်နာမ်များ ဝိဘတ်သွယ်။

	ဝေရီ=ရန်သူ။	
ဝိဘတ်	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
ကတ္တာ	ဝေရီ၊	ဝေရီ၊ ဝေရီနော၊
ကမ္မ	ဝေရီ၊	ဝေရီ၊ ဝေရီနော၊
ကရဏ	ဝေရီနာ၊	ဝေရီဟိ(ဝေရီဘိ)
သမ္ပဒါန	ဝေရီဿ၊ ဝေရီနော	ဝေရီနံ၊
အပါဒါန	ဝေရီနာ၊ ဝေရီသွာ၊ ဝေရီမှာ	ဝေရီဟိ(ဝေရီဘိ)၊
သာမိ	ဝေရီဿ၊ ဝေရီနော	ဝေရီနံ၊
ဩကာသ	ဝေရီသ္မိ၊ ဝေရီမှိ	ဝေရီသု၊
အာလပန	ဝေရီ၊	ဝေရီ၊ ဝေရီနော။

၂။ ဤ-ကာရန္တပုလ္လိင်နာမ်ပုဒ်များ။

ယောဂီ=ရသေ့။	ဂိဟီ=လူဝတ်ကြောင်။
သက္ခီ=သက်သေ။	ဟတ္ထိ=ဆင်။
သာမိ=အရှင်၊ သခင်။	ပက္ခီ=ငှက်။
သေနာနီ=စစ်သူကြီး။	ပါပကာရီ=မကောင်းမှုပြုသူ။
ဂဏီ=ခေါင်းဆောင်	နဂရဝါသီ=မြို့၌နေသူ
(နောက်လိုက်ရှိသူ)	(မြို့သား)

ဂါမဝါသီ=ရွာ၌နေသူ(ရွာသား)

၃။ ကိရိယာတခုထက်ပို၍ပါသောဝါကျ၌ ရှေးဦးဖြစ်သော ကိရိယာများကို ပုဗ္ဗကာလကိရိယာဟုခေါ်၏။
၎င်းပုဗ္ဗကာလကိရိယာ၌ တွာ၊ တွာန၊ တုန၊ ယ၊ စွ-ပစ္စည်းတို့ ဆက်ရ၏။ ယင်းပစ္စည်းတို့တွင်
အသုံးများသော (တွာ)နှင့်(ယ)ပစ္စည်းတို့ ဆက်ပုံကို အောက်၌ လေ့လာပါ။

ဇေတိ=အောင်မြင်၏။	ဇေတွာ=အောင်မြင်၍၊ အောင်မြင် ပြီး၍၊ အောင်မြင်ပြီးနောက်။
နေတိ=ယူဆောင်၏။	နေတွာ=ယူဆောင်၍။
ဟောတိ=ဖြစ်၏။	ဟုတွာ=ဖြစ်၍။
ဒေတိ=ပေး၏။	ဒတွာ=ပေး၍။
ဌာတိ=ရပ်၏။	ဌတွာ=ရပ်၍။
ခါဒတိ=စား၏။	ခါဒိတွာ=စား၍။
မုဉ္ဇတိ=လွှတ်၏။	မုဉ္ဇိတွာ=လွှတ်၍။
အာဒါတိ=ယူ၏။	အာဒါယ=ယူ၍။
ဥဌာတိ=ထ၏။	ဥဌာယ=ထ၍။

၄။ အောက်ပါတို့ကို မြန်မာပြန်ပါ။

(က) ဗုဒ္ဓေါ မဂ္ဂေ ဌတွာ ဂါမဝါသီနံ ဓမ္မံ အဘာသိ=ဘုရားသည် လမ်း၌ ရပ်၍ ရွာသားတို့အား

တရားကို ဟောပြော။

- (ခ) ကဿကာ ပါသာဏေ နိသီဒိတွာ အာဟာရံ ဘုဒ္ဓိသု = လယ်သမားတို့သည် ကျောက်ဖျာပေါ်၌ ထိုင်၍ အစာကို စားကုန်ပြီ။
- (ဂ) အဟံ ဝိဟာရံ ဂစ္ဆိတွာ ဗုဒ္ဓဿ ဝိဇ္ဇာပါတံ အဒါသိ = ကျွန်ုပ်သည် ကျောင်းသို့ သွား၍ ဘုရားအား ဆွမ်းကို လှူခဲ့သည်။
- (ဃ) ဝေရိနော ဟတ္ထိ အာဒါယ ဂါမတော အဂမံသု = ရန်သူတို့သည် ဆင်တို့ကို ယူ၍ ရွာမှ သွားကြပြီ။
- (င) မုနိ ဂိဟိနံ ဓမ္မံ ဘာသိတွာ ဝိဟာရံ အဂမာသိ = ရဟန်းသည် လူတို့အား တရားကို ဟော၍ ကျောင်းသို့ သွားပြီ။

၅။ ဒိဝါဒိ(တတိယကိရိယာ)ဂိုဏ်းဝင်ကိရိယာများ။

ဂါယတီ = သီဆို၏။

မဇ္ဇတိ = မူးယစ်၏။

ဈာယတိ = စဉ်းစား၏။ ရှု၏။

ဝိဇ္ဇတိ = ရှိ၏။ တွေ့ရ၏။

ဇောယတိ = ပေါက်ဖွား၏။ မွေးဖွား၏။

ဗုဇ္ဈတိ = သိ၏။

ဒိဗ္ဗတိ = ကစား၏။ ပျော်မြူး၏။

ကုဇ္ဈတိ = စိတ်ဆိုး၏။

ရုစ္စတိ = နှစ်သက်၏။

ယုဇ္ဈတိ = တိုက်ခိုက်၏။

ဒုဿတိ = ဖျက်ဆီး၏။

ဝိဇ္ဈတိ = ဖောက်ထွင်း၏။

တုဿတိ = နှစ်သက်၏။

မညတိ = သိ၏။ မှတ်ထင်၏။

ကျေနပ်၏။

နဿတိ = ပျက်စီး၏။

ဒိပ္ပတိ = တောက်ပ၏။

ထွန်းကား၏။

၆။ ယ၊ တ(အကြင်၊ ထို)ဟူသော နာမ်စားများကို ပုလ္လိင်၌ ဝိဘတ်သွယ်ပုံ။

ယ = အကြင်

ဝိဘတ် ဧကဝုစံ

ဗဟုဝုစံ

ကတ္တာ ယော၊

ယေ၊

ကမ္မ ယံ၊

ယေ၊

ကရဏ ယေန၊

ယေဟိ(ယေဘိ)

သမ္ပဒါန ယဿ၊

ယေသံ၊

အပါဒါန ယသ္မာ၊ ယမှာ၊ ယတော

ယေဟိ(ယေဘိ)

သာမိ ယဿ၊

ယေသံ၊

ဩကာသ ယသ္မိံ၊ ယမှိံ၊

ယေသု။

တ = ထို

ဝိဘတ် ဧကဝုစံ

ဗဟုဝုစံ

ကတ္တာ သော၊

တေ၊ (နေ)

ကမ္မ တံ(နံ)၊

တေ၊ (နေ)

ကရဏ တေန၊

တေဟိ(တေဘိ)

သမ္ပဒါန တဿ(အဿ)

တေသံ(နေသံ)

အပါဒါန တသ္မာ၊ တမှာ၊

တေဟိ(တေဘိ)

သာမိ တဿ(အဿ)

တေသံ(နေသံ)

ဩကာသ တသ္မိံ(အသ္မိံ)၊ တမှိံ

တေသု(နေသု)

- ၇။ (ယ၊ တ)ဟူသော နာမ်စားပုဒ်များကို ဝါကျနှစ်ခု အချင်းချင်း ဆက်သွယ်ရာ၌ အသုံးပြုရ၏။
 ၎င်းတို့တွင်(ယ)ဖြင့် ဆက်သောဝါကျကို အနိယတဝါကျဟု၎င်း၊ (တ)ဖြင့်ဆက်သောဝါကျကို(နိယတ)ဝါကျဟု
 ၎င်း ခေါ်၏။ အများအားဖြင့် အနိယတဝါကျသည် ရှေ့ကနေသည်ကို တွေ့ရ၏။ သို့သော် ရံခါ
 နိယတဝါကျက ရှေ့မှနေသော်လည်း အဓိပ္ပါယ်ပြောင်းလဲခြင်းမရှိချေ။(တ)နာမ်စားပုဒ်ကို ဆိုခဲ့ပြီးသည့်ပုဂ္ဂိုလ်
 အကြောင်းအရာ စသည်ကို ရည်ညွှန်းသော ရိုးရိုးနာမ်စားအဖြစ်ဖြင့်လည်း အသုံးများပေသည်။ (ယ၊
 တ)နာမ်စားပုဒ်အသုံးအနှုန်းကို သဘောပေါက်စေရန် အောက်ပါပုံစံများကို လေ့လာပါ။
- (က) တထာဂတော လောကေ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ သော ဓမ္မံ ဘာသတိ= မြတ်စွာဘုရားသည် လောက၌
 ဖြစ်ပေါ်၏။ ထိုမြတ်စွာဘုရား သည် တရားကို ဟောတော်မူ၏။
- (ခ) အဟံ မနုဿာနံ ဓမ္မံ ဘာသာမိ၊ တေ မမ ဓမ္မံ ရုစန္ဒိ=ငါသည် လူတို့အား တရားကို ဟော၏။
 ထိုသူတို့သည် ငါ၏ တရားကို နှစ်သက်ကုန်၏။
- (ဂ) ယော ဓမ္မံ ပဿတိ၊ သော မံ ပဿတိ=အကြင်သူသည် တရားကို မြင်၏။ ထိုသူသည် ငါ့ကို
 မြင်၏။ (တရားကိုမြင်သော သူသည် ငါ့ကို မြင်ရာရောက်၏ဟု ဆိုလိုသည်။)
- (ဃ) ယေ ဗုဒ္ဓေစ ဓမ္မေစ သံဃေစ န ပသီဒန္တိ၊ တေ ဥဇ္ဈာယန္တိ= အကြင်သူတို့သည် ဘုရား၌၎င်း၊
 တရား၌၎င်း၊ သံဃာ၌၎င်း မကြည်ညိုကြကုန်။ ထိုသူတို့သည် ကဲ့ရဲ့ကြ၏။
- (င) ယေ ပါပကာရိနော ဟောန္တိ၊ တေ အပါယံ ယန္တိ=အကြင်သူတို့ သည် မကောင်းမှုကို ပြုကုန်၏။
 ထိုသူတို့သည် အပါယ်သို့ သွားကုန်၏။
- (စ) ယေန အာနန္ဒော၊ တေနပသကံမိ=(တေန+ဥပသကံမိ)=အကြင် အရပ်၌ အာနန္ဒာသည် ရှိ၏။
 ထိုအရပ်သို့ ချဉ်းကပ်ပြီ။ (အာနန္ဒာ ရှိရာသို့ ချဉ်းကပ်ပြီ)။
- (ဆ) ယသ္မာ တံ ကုဇ္ဈသိ၊ တသ္မာ န ဘာသသိ=အကြင်ကြောင့် သင်သည် စိတ်ဆိုး၏။ ထို့ကြောင့်
 စကားမပြော။(သင်သည် စိတ်ဆိုးသောကြောင့် စကားမပြော)။
- (ဇ) ယသ္မိံ သမယေ ဗောဓိသတ္တော ဇာယတိ၊ တသ္မိံ သမယေ ဒေဝါစ မနုဿာစ ဒိဗ္ဗန္တိ=အကြင်အချိန်၌
 ဘုရားလောင်းသည် ဖွားမြင်၏။ ထိုအချိန်၌ နတ်တို့သည် ပျော်မြူးကြ၏။
- (ဈ) အတ္ထိလောကေ သမဏဗြဟ္မဏာ၊ ယေ ဧဝံ ဝဒန္တိ=အကြင်(ရဟန်းပုဏ္ဏား)တို့သည် ဤသို့
 ပြောဆိုကုန်၏။ ထိုရဟန်းပုဏ္ဏားတို့သည် လောက၌ ရှိကုန်၏။(ဤသို့ ပြောဆိုကုန်သော
 ရဟန်းပုဏ္ဏားတို့သည် လောက၌ ရှိကုန်၏)။
- (ည) အတ္ထိ မေ ပရိယာယော၊ ယေန အဟံ ဧဝံ ဝဒါမိ=အကြင် အကြောင်းဖြင့် ကျွန်ုပ်သည် ဤသို့
 ဆို၏။ ထိုအကြောင်းသည် ကျွန်ုပ်အား ရှိ၏။
- ၈။ အနိယတ၊ နိယတ သဘောအားဖြင့် တွဲ၍ အသုံးပြုရသော နိပါတပုဒ်များလည်းရှိ၏။ ၎င်းတို့၏
 အနက်နှင့် သုံးစွဲပုံများကို အောက်၌ လေ့လာပါ။
- ယထာ-----တထာ = အကြင်ကဲ့သို့-----ထိုကဲ့သို့။
 ယဒါ-----တဒါ = အကြင်အခါ-----ထိုအခါ။
 ယတော-----တတော = အကြင်မှ-----ထိုမှ။
 ယတြ-----တတြ = အကြင်၌-----ထို၌။
 ယာဝ-----တာဝ = အကြင်မျှလောက်-----ထိုမျှလောက်။
 ယတ္ထ-----တတ္ထ = အကြင်၌-----ထို၌။
- ၉။ (က) ယထာ တံ မညသိ၊ တထာ တံ ဘာသသိ=အကြင်ကဲ့သို့ သင်သည် ထင်၏။ ထိုကဲ့သို့
 သင်သည် ပြော၏။(သင်သည် သင်ထင်သလို ပြော၏)။

- (ခ) ယဒါ ဗောဓိသတ္တော ဇာယတိ၊ တဒါ လောကေ အာလောကော ဥပ္ပဇ္ဇတိ=အကြင်အခါ ဘုရားလောင်းသည် မွေးဖွား၏။ ထိုအခါ လောက၌ အလင်းရောင်သည် ဖြစ်ပေါ်၏။
- (ဂ) ယတော စန္ဒိမသူရိယော လောကေ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ တတော ပဋ္ဌာယ အာလောကော ပါတု ဘဝတိ=အကြင်အချိန်မှ(စ၍)လနှင့်နေ တို့သည် လောက၌ ဖြစ်ပေါ်ကုန်၏။ ထိုအချိန်မှစ၍ အလင်းရောင်သည် ဖြစ်ပေါ်၏။
- (ဃ) ယတြ သူရိယော ဝိစရတိ၊ တတြ အာလောကော ဝိဇ္ဇတိ= အကြင် အရပ်၌နေသည် လှည့်လည်၏။ ထိုအရပ်၌ အလင်းရောင်သည် ရှိ၏။
- (င) ယာဝ ဓမ္မော လောကေ တိဋ္ဌတိ၊ တာဝ ဗုဒ္ဓေါ လောကေ ဝိဇ္ဇတိ= အကြင်မျှလောက်တရားသည် လောက၌တည်၏။ ထိုမျှလောက် ဘုရားသည် လောက၌ရှိ၏။(လောက၌ တရားတည်ရှိသမျှ ကာလပတ်လုံး ဘုရားသည်ရှိ၏)။
- (စ) ယတ္ထ ဗုဒ္ဓေါ ဝိဇ္ဇတိ၊ တတ္ထ ဓမ္မော ဒိပ္ပတိ=အကြင်အရပ်၌ ဘုရားသည် ရှိ၏။ ထိုအရပ်၌ တရားသည် တောက်ပ၏။

၁၀။ မြန်မာပြန်ရန် လေ့ကျင့်ခန်းများ။

- (က) ဝေရိနော ကုဇ္ဈိတွာ ဂါမံ ဒုဿန္တိ=ရန်သူတို့သည် စိတ်ဆိုး၍ ရွာကို ဖျက်ဆီးကြ၏။
- (ခ) ယောဂီ နိဿိတွာ ဈာယတိ=ရသေ့သည် ထိုင်၍ ရှု၏။(ဈာန်ဝင်စား၏)။
- (ဂ) ယော ကုဇ္ဈတိ၊ သော ဓမ္မံ န ပဿတိ=အကြင်သူသည် စိတ်ဆိုး၏၊ ထိုသူသည် တရားကို မမြင်။
- (ဃ) ဂါမဝါသိနော ဟတ္ထိဟိ ဝေရိ ယုဇ္ဈန္တိ=ရွာသားတို့သည် ဆင်တို့ဖြင့် ရန်သူတို့ကို တိုက်ခိုက်ကုန်၏။
- (င) ဗုဒ္ဓေါ အာကာသေ ဌတွာ ဉာတကာနံ ဩဝါဒံ အဒါသိ= ဘုရားသည် ကောင်းကင်၌ ရပ်၍ ဆွေမျိုးတို့အား အဆုံးအမကို ပေးပြီ။

၁၁။ ပါဠိပြန်ရန် လေ့ကျင့်ခန်းများ။

- (က) လူတို့သည် ကျောင်းသို့ လာကုန်၏=ဂိဟီ ဝိဟာရံ အာဂစ္ဆန္တိ။
- (ခ) စစ်သူကြီးသည် ဆင်တို့ဖြင့် ရန်သူတို့ကို တိုက်ခိုက်၏=သေနာနီ ဟတ္ထိဟိ ဝေရိနော ယုဇ္ဈတိ။
- (ဂ) ငါ၏သခင်သည် ငှက်တို့အား အစာကို ပေးပြီးမမ သာမိ ပက္ခီနံ အာဟာရံ အဒါသိ။
- (ဃ) အကြင်သူသည် တရားကို သိ၏၊ ထိုသူသည် စိတ်မဆိုး=ယော ဓမ္မံ ဗုဇ္ဈတိ၊ သော န ကုဇ္ဈတိ။
- (င) အကြင်သူတို့သည် တရားကို သိကုန်၏၊ ထိုသူတို့သည် ဘုရား၌ ကြည်ညိုကုန်၏=ယေ ဓမ္မံ ဗုဇ္ဈန္တိ၊ တေ ဗုဒ္ဓေ ပဿိဒန္တိ။
- (စ) ဘုရားလောင်းသည် လယ်သမားဖြစ်၍ ရွာ၌နေ၏= ဗောဓိသတ္တော ကဿကော ဟုတွာ ဂါမေ ဝသတိ။
- (ဆ) ဆရာသည် တပည့်ကို ခေါ်၍ ကျောင်းသို့သွားပြီး=အာစရိယော သိဿံ အာဒါယ ဝိဟာရံ ဂစ္ဆိ။
- (ဇ) မြို့သားတို့သည် ကျောင်းသို့သွား၍ ဘုရားကို ရှိခိုးကုန်၏= နဂရဝါသိနော ဝိဟာရံ ဂစ္ဆိတွာ ဗုဒ္ဓံ ဝန္တန္တိ။
- (ဈ) အကြင်အရပ်၌ ပညာရှိတို့သည် နေကုန်၏၊ ထိုအရပ်၌ တရားသည် ထွန်းကား၏=ယတ္ထ ပဏ္ဍိတာ ဝသန္တိ၊ တတ္ထ ဓမ္မော ဒိပ္ပတိ။
- (ည) ကျွန်ုပ်သည် ဘုရားရှိရာသို့ ချဉ်းကပ်ပြီး=အဟံ ယေန ဗုဒ္ဓေါ၊ တေနုပသကံမိ။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၉)

(နမူနာ)

၁။ ၂-ကာရန္တပုလ္လိင်နာမ်ပုဒ်များဝိဘတ်သွယ်။

	ဘိက္ခု = ရဟန်း။	
ဝိဘတ်	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
ကတ္တာ	ဘိက္ခု၊	ဘိက္ခု။ ဘိက္ခုဝေါ
ကမ္မ	ဘိက္ခု၊	ဘိက္ခု။ ဘိက္ခုဝေါ
ကရဏ	ဘိက္ခုနာ၊	ဘိက္ခုဟိ(ဘိက္ခုဘိ)
သမ္ပဒါန	ဘိက္ခုဿ၊ ဘိက္ခုနော	ဘိက္ခုနံ
အပါဒါန	ဘိက္ခုသ္မာ၊ ဘိက္ခုမ္မာ၊	ဘိက္ခုဟိ(ဘိက္ခုဘိ)
	ဘိက္ခုနာ	
သာမိ	ဘိက္ခုဿ၊ ဘိက္ခုနော	ဘိက္ခုနံ
ဩကာသ	ဘိက္ခုသ္မိ၊ ဘိက္ခုမ္မိ၊	ဘိက္ခုသု
အာလပန	ဘိက္ခု	ဘိက္ခု။ ဘိက္ခုဝေါ၊ ဘိက္ခုဝေ။

၂။ ၂-ကာရန္တပုလ္လိင်နာမ်ပုဒ်ဝေါဟာရ စကားလုံးများ။

ဟေတု=အကြောင်း	ဝေဠု=ဝါး
ဗာဟု=လက်မောင်း	ဖရသု=ပုဆိန်
ဂုရု=ဆရာ	သေတု=တံတား
မစ္စု=သေခြင်း	ကေတု=အလံ၊ တံခွန်
ဗန္ဓု=အဆွေခင်ပွန်း	ဘာဏု=အလင်းရောင်

၃။ ပါဠိဘာသာ၌ အနာဂတ်(ဘဝိဿန္တိ)ဝိဘတ်သည် နောင်ဖြစ်လတ္တံ့သောအမှု၊ မဖြစ်ဘူးမြဲ အံ့ဘွယ်သရဲဖြစ်ခြင်း၊ ချီးမွမ်းခြင်း၊ ကဲ့ရဲ့ခြင်း အနက်များကို ဖော်ပြ၏။ မြန်မာအနက်“အံ့၊ လတံ့၊ လိမ့်မည်”ဟု ပြန်၏။

အနာဂတ်ဝိဘတ်များ

ယောဂ	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
နာမ	ဿတိ၊	ဿန္တိ၊
တုမှ	ဿသိ၊	ဿထ၊
အမှ	ဿာမိ၊	ဿာမ၊

အနာဂတ်ဝိဘတ်ဆက်သွယ်ပုံ

ပုံစံ - ခါဒတိ = စား၏။

နာမ	ခါဒိဿတိ၊	ခါဒိဿန္တိ၊
တုမှ	ခါဒိဿသိ၊	ခါဒိဿထ၊
အမှ	ခါဒိဿာမိ၊	ခါဒိဿာမ၊

ပုံစံ - နေတိ = ယူဆောင်၏။

နာမ	နေဿတိ၊	နေဿန္တိ၊
တုမှ	နေဿသိ၊	နေဿထ၊
အမှ	နေဿာမိ၊	နေဿာမ၊

ပုံစံ - ဂါယတိ = သီဆို၏။

နာမ	ဂါယိဿတိ၊	ဂါယိဿန္တိ၊
တုမှ	ဂါယိဿသိ၊	ဂါယိဿထ၊
အမှ	ဂါယိဿာမိ၊	ဂါယိဿာမ၊

အထူးမှတ်ချက်။

(က) “အ၊ အိ၊ အီ စသောသရများဖြင့်ဆုံးသည့်၊ ဝါ-ထိုသရလက္ခဏာများဖြင့် တွဲ၍ထားသော ဗျည်းများဖြင့် ဆုံးသည့်ကိရိယာ (တည်ပုဒ်)သို့ အနာဂတ်ဝိဘတ်ဆက်သောအခါ တိုက်ရိုက်ဆက် ရ၏။

ပုံစံ - “နေ”တိ နေဿတိ၊ (“နေ”ပုဒ်ရင်းဖြစ်သည်။)
 “ဇေ”တိ ဇေဿတိ၊ (“ဇေ”ပုဒ်ရင်းဖြစ်သည်။)
 ယာတိ ယဿတိ။

(ခ) “အ”သရဖြင့်ဆုံးသည့်၊ ဝါ-“အ”သရလက္ခဏာဖြင့် တွဲ၍ထားသော ဗျည်းဖြင့်ဆုံးသော ကိရိယာပုဒ်သို့ အနာဂတ်ဝိဘတ် ဆက်သောအခါ အလယ်၌ ဣ(ိ)သရခံ၍ ဆက်ရ၏။

ပုံစံ - ပစတိ ပစိဿတိ၊ (“ပစ”ပုဒ်ရင်းဖြစ်သည်။)
 ဘုဉ္ဇတိ ဘုဉ္ဇိဿတိ၊ (“ဘုဉ္ဇ”ပုဒ်ရင်းဖြစ်သည်။)

၄။ ပါဠိဘာသာဝါကျများ၌ ပြုလုပ်သူ(ကတ္တား)၏အလိုဆန္ဒ ရည်ရွယ်ချက်ကို ဖော်ပြသော ကိရိယာပုဒ်များ၌ “တု”ပစ္စည်း ဆက်ရ၏။(တဝေ-ပစ္စည်းလည်း အနည်းငယ်တွေ့ရ၏။) တွာပစ္စည်းဆက်ကိရိယာများနှင့် ကွဲပြားစေရန် ဤကိရိယာများကို ဒုတိယပုဗ္ဗကာလ ကိရိယာဟု ခေါ်၏။ မြန်မာဝေါဟာရအားဖြင့် “ငှာ၊ အလိုငှာ၊ ရန်”ဟု ပြန်ဆိုရ၏။

တု ပစ္စည်းဆက်ပုံ။

ယာတိ=သွား၏။	ယာတု=သွားရန်။
ဌာတိ=ရပ်၏။	ဌာတု=ရပ်ရန်။
ဒေတိ=ပေး၏။	ဒါတု=ပေးရန်။
ဝသတိ=နေ၏။	ဝသိတု=နေရန်။
ဘုဉ္ဇတိ=စား၏။	ဘုဉ္ဇိတု=စားရန်။
ဂါယတိ=သီဆို၏။	ဂါယိတု=သီဆိုရန်။
ဂမတိ=သွား၏။	ဂမိတု=ဂန္တု=သွားရန်။
လဘတိ=ရ၏။	လဘိတု=လဒ္ဓံ=ရရန်။

၅။ သင်ပြီးစကားလုံးများဖြင့် နမူနာပါဠိဝါကျများဖွဲ့ခြင်း။

(က) ဥပါသကော ဘိက္ခု ပဿိတု ဝိဟာရံ ဝစ္ဆိဿတိ=ဥပါသကာသည် ရဟန်းတို့ကို တွေ့မြင်ရန် (ဖူးမြင်ရန်) ကျောင်းသို့ သွားလိမ့်မည်။

(ခ) ဂုရု အမှာကံ သြဝါဒံ ဒဿတိ=ဆရာသည် ငါတို့အား အဆုံးအမ ကို ပေးလိမ့်မည်။

(ဂ) ကဿကာ ဝေဠုဂါမံ နေတု ယုဉ္ဇိဿန္တိ=လယ်သမားတို့သည် ဝါးများကို ရွာသို့ ယူဆောင်ရန် အားထုတ်လိမ့်မည်။

(ဃ) မစ္စု သတ္တေ နေဿတိ=သေခြင်းသည် သတ္တဝါတို့ကို ခေါ် ဆောင်လိမ့်မည်။

(င) ယံ ဟေတု တထာဂတော ဘာသတိ၊ တံ တေ ပဿိဿန္တိ= အကြင်အကြောင်းကို ဘုရားသည် ဟောတော်မူ၏။ ထိုအကြောင်းကို ထိုသူတို့သည် မြင်ကုန်လတ္တံ့။

(စ) သက္ကောပိ သမဏံ ဂေါတမံ ဥပသကံမိဿတိ=သိကြာသော်မှ လည်း ရဟန်းဂေါတမကို ချဉ်းကပ်ရဘိ၏။(အံ့ဩ၊ ချီးမွမ်းခြင်း)။

(ဆ) ကထံ ဟိ နာမ အန္တေဝါသိကာ အာစရိယေသု န သမ္မာဝတ္တိဿန္တိ=အဘယ်ကြောင့် တပည့်တို့သည် ဆရာတို့၌ ကောင်းစွာ မကျင့်ကြကုန်ဘိသနည်း။(ကဲ့ရဲ့ခြင်း)။

၆။ ပါဠိဘာသာ၌ နာမ်ပုဒ်ရိုးတို့ကိုပင် နာမဝိသေသနအဖြစ် အသုံးပြု၏။ နာမဝိသေသနပုဒ်များသည်

များသောအားဖြင့် အထူးပြုခြင်းခံရသော ပုဒ်တို့နှင့် ကိန်း၊ လိင်၊ ဝိဘတ် တူကြ၏။ ထို့ကြောင့် နာမဝိသေသန ပုဒ်များအတွက် သီးခြား ဝိဘတ်သွယ်နည်း မရှိပေ။

ဗာလော ပုရိယော=မိုက်သော ယောက်ျားသည်။

ဗာလာ ပုရိသာ=မိုက်သော ယောက်ျားများသည်။ စသည်ဖြင့် အသုံးပြုပုံကို လွယ်ကူစွာ သဘောပေါက်နိုင်ပါသည်။

အကာရန္တ နာမဝိသေသနပုဒ်များ။

ဧက=တခုသော။ ပဏ္ဍိတ=ပညာရှိသော။

အနေက=များသော။ ဗာလ=မိုက်သော။

အမျိုးမျိုးသော။ ပဏ္ဍိတ=ကောင်းသော၊ မြတ်သော။

သမ္မဟုလ=များသော။ ဟိန=ယုတ်ညံ့သော။

ပါပက=ယုတ်မာသော။ ကုသလ=ကောင်းသော။

အတိတ=လွန်ခဲ့သော။ အပြစ်ကင်းသော။

အနာဂတ=လာလတံ့သော။ ပစ္စုပ္ပန်=ဖြစ်ဆဲဖြစ်သော။

အကုသလ=မကောင်းသော။

အပြစ်ရှိသော။

၇။ (ဧတ)ဟူသော ပုဒ်ကို ညွှန်ပြသော နိဒဿနနာမ်စားအဖြစ်ဖြင့်၎င်း၊ နာမဝိသေသနအဖြစ်ဖြင့်၎င်း အသုံးပြု၏။ သင်ခန်းစာ(၈)၌ ပြခဲ့ပြီးသော (တ)သဒ္ဒါနှင့်အလားတူ -

ဧသော

ဧတေ

ဧတံ

ဧတေ

စသည်ဖြင့် ဝိဘတ်သွယ်ရ၏။ နာမဝိသေသနအဖြစ်အသုံးပြုသောအခါ အထူးပြုခြင်းခံရသော နာမ်စားပုဒ်တို့နှင့် ကိန်း၊ လိင်၊ ဝိဘတ်တူရ၏။ မြန်မာလို(ဤ)ဟု ပြန်ဆို၏။

ပုံစံများ။

ဧသော မေ အာစရိယော=ဤသူသည် ငါ့ဆရာတည်း။

(နာမ်စား)

ဧတေ မေ သဟာယာ=ဤသူများသည် ငါ့သူငယ်ချင်းများတည်း။

(နာမ်စား)

ဧသော ပုရိသော=ဤယောက်ျားသည်(နာမဝိသေသန)။

ဧတေ ပုရိသာ=ဤယောက်ျားများသည်(နာမဝိသေသန)။

၈။ ပုစ္ဆာနာမ်စား(ကိ)ပုဒ်ကို ပုလ္လိင်၌ ဝိဘတ်သွယ်ပုံ။

ဝိဘတ် ဧကဝုဇ်

ဗဟုဝုဇ်

ကတ္တာ ကော၊

ကေ၊

ကမ္မ ကံ၊

ကေ၊

ကရဏ ကေန၊

ကေဟိ(ကေဘိ)၊

သမ္ပဒါန ကဿ၊

ကေသံ၊

အပါဒါန ကဿ၊ ကမ္မာ၊

ကေဟိ(ကေဘိ)၊

သာမိ ကဿ၊

ကေသံ၊

ဩကာသ ကသ္မိ၊ ကမ္မိ၊

ကေသု။

(ကော=အဘယ်သူသည်၊ ကေ=ဘယ်သူတို့သည် စသည်ဖြင့်ပြန်ပါ။ ကတမ=ဘယ်ဟာ၊ ဘယ်သူ=ဟူသော

ပုစ္ဆာနာမ်စားကိုလည်း အလားတူ ဝိဘတ်သွယ်ပါ။)

၉။ သွာဒိ(စတုတ္ထ)ဂိုဏ်းဝင်ကိရိယာပုဒ်များ။

ဤဂိုဏ်းဝင်ကိရိယာပုဒ်များသည် ဝိဘတ်၏ရှေ့၌ “ဏော၊ ဏာ”ဟူသော ဂိုဏ်းပစ္စည်းအမှတ်အသား ပါသည်ကို သတိပြု၍ လေ့လာပါ။

သုဏောတိ=သုဏာတိ=ကြားနာ၏။

ပဟိဏောတိ=ပဟိဏာတိ=စေလွှတ်၏။ ပို့၏။

သက္ကဏောတိ=သက္ကဏာတိ=စွမ်းနိုင်၏။(သက္ကောတိ)

ပါပုဏောတိ=ပါပုဏာတိ=ဆိုက်ရောက်၏။(ပပွေါတိ)

အတိတ်ဝိဘတ်၌ ----- သုဏောတိ၊ သုဏာတိ။

သုဏိ သုဏိသု အသောသိ အသောသုံ

သုဏိ သုဏိတ္ထ အသောသိ အသောသိတ္ထ

သုဏိ သုဏိမှာ အသောသိ အသောသိမှာ

၁၀။ ဒွိ=၂ ဟူသော သင်္ချာနာမ်စား၏ ဝိဘတ်သွယ်မှာ လိင်သုံးပါးလုံး၌ ကွဲပြား ခြင်းမရှိ၊ ဗဟုဝစ်သာရှိ၍ ကျက်မှတ်ရန်လွယ်၏။

ကတ္တာ ဒွေ

ကမ္မ ဒွေ

ကရဏ ဒွိဟိ(ဒွိဘိ)

သမ္ပဒါန ဒွိန္ဒ

သာမိ ဒွိန္ဒ

အပါဒါန ဒွိဟိ

ဩကာသ ဒွိသု

ဥဘော = နှစ်ဦးလုံး

ကတ္တာ | ဥဘော

ကမ္မ | ဥဘောဟိ

ကရဏ | ဥဘိန္ဒ

သမ္ပဒါန | ဥဘောသု

သာမိ | (ဥဘော=နှစ်ဘက်လုံးမှ)

၁၁။ အောက်ပါ ပါဠိစာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

(က) သမ္ပဟုလာ ဘိက္ခု မိဂဒါယေ ဝိဟရိသု=များစွာသော ရဟန်းတို့ သည် မိဂဒါယ၌ နေကုန်ပြီ။

(ခ) အာစရိယော အန္တေဝါသိကောစ ဥဘော မဂ္ဂ ပဋိပဇ္ဇိသု=ဆရာ တပည့် နှစ်ဦးလုံးတို့သည် ခရီးကို သွားကုန်ပြီ။

(ဂ) ဧတေ ခေါ ဘိက္ခုဝေ ဥဘော အန္တေ တထာဂတေန ဥပဂစ္ဆိဿတိ=ရဟန်းတို့၌ နှစ်ပါးစုံသော အစွန်းများသို့ မြတ်စွာ ဘုရားသည် ချဉ်းကပ်လိမ့်မည်မဟုတ်။

(ဃ) ဧကော ဘိက္ခုဝေ ပုဂ္ဂလော လောကေ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ကတမော ဧကော ပုဂ္ဂလော တထာဂတော=ရဟန်းတို့

တဦးသော လောက၌ ဖြစ်ပေါ်၏။ အဘယ်တဦးသောပုဂ္ဂိုလ်နည်း။ မြတ်စွာဘုရားတည်း။

- (င) ဂဟပတိဝါ ဂဟပတိပုတ္တောဝါ ဓမ္မံ သုဏာတိ=သုကြွယ်သည်၎င်း၊ သုကြွယ်၏သားသည်၎င်း တရားကိုနာ၏။
- (စ) ကဿ တံ ဓမ္မံ ရုစ္စသိ=သင်သည် ဘယ်သူ၏တရားကို နှစ်သက်သနည်း။
- (ဆ) ဧတေ ဘိက္ခဝေ ဒွေသဟယကာ အာဂစ္ဆန္တိ ကောလိတောစ ဥပတိဿောစ=ရဟန်းတို့ ဤကောလိတနှင့်ဥပတိဿ သူငယ်ချင်း နှစ်ယောက်တို့သည် လာကုန်၏။

၁၂။ အောက်ပါတို့ကို ပါဠိစီကုံးပါ။

- (က) သင်သည် လာလတုံသော ကာလ၌ ဘုရားဖြစ်လိမ့်မည်=တုံ အနာဂတေ ကာလေ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။
- (ခ) သင်၏ဆရာသည် အဘယ်သူနည်း=ကောနာမ တဝ အာစရိယော။
- (ဂ) အဘယ်အခါ ရဟန်းတို့သည် တရားကို နာကြလိမ့်မည်နည်း= ကသ္မိံ ကာလေ ဘိက္ခု ဓမ္မ သုဏိဿန္တိ။
- (ဃ) လွန်လေပြီးသောအခါ၌ ဘုရားလောင်းသည် ကုန်သည်ဖြစ်ခဲ့၏= အတီတေ ကာလေ ဗောဓိသတ္တော ဝါဏိဇော အဟောသိ။
- (င) အကြင်အရပ်၌ ပညာရှိသောလူတို့သည် နေကုန်၏။ ထိုအရပ်၌ ကုသိုလ်တရားသည် ထွန်းကား၏=ယတ္ထ ပဏ္ဍိတာ ဝသန္တိ၊ တတ္ထ ကုသလော ဓမ္မော ဒိပ္ပတိ။
- (စ) နှစ်မျိုးသောပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် လောက၌ ဖြစ်ပေါ်ကုန်၏=ဒွေ ပုဂ္ဂလာ လောကေ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။
- (ဆ) ပညာရှိသော ပုဂ္ဂိုလ်သည် နှစ်ပါးသောတရားတို့၌ ကောင်းစွာ ကျင့်၏=ပဏ္ဍိတော ပုဂ္ဂလော ဒွိသု ဓမ္မေသု သမ္မာ ပဋိပဇ္ဇတိ။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၁၀)

(၆၆၆)

- ၁။ ဘဝဝါ၊ စက္ခုမာ-စသည့် နာမ်ပုဒ်များသည် ပုညိင်ပင်ဖြစ်သော်လည်း ပြခဲ့ပြီးသော အ-ကာရန္တနာမ် စသည်တို့နှင့် မတူဘဲ တမျိုး ဝိဘတ်သွယ် ရ၏။ ၎င်းတို့သည် သက္ကတဘာသာ၌ ဘဂဝန်၊ စက္ခုမန် စသည့် ပုဒ်များနှင့် တူညီရကား ဗျည်းဆုံးသော နာမ်ပုဒ်များဟုလည်း ခေါ်ကြသည်။

ဘဂဝါ = ဘုန်းရှိသူ(ဘုရား)။

ဝိဘတ် ဧကဝုဇ် ဗဟုဝုဇ်

ကတ္တာ	ဘဂဝါ၊
	ဘဂဝန္တော(ဘဂဝန္တာ)

	ကမ္ဘာ့	ဘဂဝန္တံ၊	ဘဂဝန္တော(ဘဂဝန္တေ)
--	--------	----------	-------------------

ကရုဏာ ဘဂဝတာ၊ ဘဂဝန္တေန ဘဂဝန္တေဟိ

သမ္မဒါနံ ဘဂဝတော၊ ဘဂဝန္တိယ ဘဂဝတံ၊ ဘဂဝန္တိန္ဒြိယံ။

အပါဒါနံ ဘဂဝတာ၊ ဘဂဝန္တိယှာ ဘဂဝန္တေဟိ

အဂဝဇ္ဇမာ

သာမိ ဘဂဝတော၊ ဘဂဝန္တဿ ဘဂဝတံ၊ ဘဂဝန္တံနံ၊

ဩကာသ အဂတိ၊ အဂန္တိသို့ အဂန္တေသု

ဘဂဝန္တိ

အလပနိ ဘဂဝါ ဘဂဝန္တော

- ၂။ ဘဂဝါနှင့်အလားတူဝိဘတ်သွယ်ရသော နာမ်ပုဒ်များ။

ဗလဝါ=ခွန်အားရှိသူ။	သတိမာ=သတိရှိသူ။
ဂုဏဝါ=ဂုဏ်ရှိသူ။	စက္ခုမာ=မျက်စိအမြင်ရှိသူ။
သီလဝါ=သီလရှိသူ။	ဗုဒ္ဓိမာ=ပညာရှိသူ။
ပညဝါ=ပညာရှိသူ။	ဓိတိမာ=တည်ကြည်ခြင်းရှိသူ။
သုတဝါ=အကြားအမြင်ရှိသူ။	ဇုတိမာ=တောက်ပခြင်းရှိသူ။
ဓနဝါ=ဥစ္စာရှိသူ	ဘာဏုမာ=အရောင်ရှိသူ(နေ)။
ဟိမဝါ=ဆီးနှင်းရှိသောတောင်။	ဟိရိမာ=အရှက်ရှိသူ။

(ဤပုဒ်များကို နာမဝိသေသနအဖြစ်ဖြင့်လည်း အသုံးပြုသည်။)

၃။ ရာဇာပုဒ်သည် သက္ကတဘာသာ၌ ရာဇနံနှင့်တူညီ၍ ဗျည်းဆုံးသော နာမ်မျိုးပင်ဖြစ်၏။ ၎င်းကို အောက်ပါအတိုင်း ဝိဘတ်သွယ်ရ၏။

ရာဇာ = မင်း။

ဝိဘတ်	ဧကဝုစ်	ဗဟုဝုစ်
ကတ္တာ	ရာဇာ၊	ရာဇာနော၊
ကမ္မ	ရာဇာနံ၊	ရာဇာနော၊
ကရဏ	ရညာ၊	ရာဇူဟိ
သမ္ပဒါန	ရညော၊	ရညံ၊ ရာဇနံ၊
အပါဒါန	ရညာ၊	ရာဇူဟိ၊
သာမိ	ရညော၊	ရညံ၊ ရာဇနံ၊
ဩကာသ	ရညေ၊ ရာဇိနိ၊	ရာဇူသု။
အာလပန	ရာဇေ၊	ရာဇာနော။

၄။ ပါဠိဘာသာ၌ စေခိုင်းခြင်း၊ တိုက်တွန်းခြင်း၊ တောင်းပန်ခြင်း၊ တောင့်တခြင်း-စသော အနက်များကို ဖော်ပြလိုသောအခါ ပဉ္စမိကိရိယာဝိဘတ်ကို အသုံးပြုရ၏။ ၎င်းဝိဘတ်တို့ကား အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်၏။

ယောဂ	ဧကဝုစ်	ဗဟုဝုစ်
နာမ	တု	အန္တု
တုမှ	ဟိ	ထ
အမှ	မိ	မ

ပုံစံ - ဘာသတိ = ဟောပြော၏။

ယောဂ	ဧကဝုစ်	ဗဟုဝုစ်
နာမ	ဘာသတု၊	ဘာသန္တု၊
တုမှ	ဘာသာဟိ၊ ဘာသ၊	ဘာသထ၊
အမှ	ဘာသာမိ၊	ဘာသာမ။

ပုံစံ - ယာတိ = သွား၏။

နာမ	ယာတု၊	ယန္တု၊
တုမှ	ယာဟိ၊	ယာထ၊
အမှ	ယာမိ၊	ယာမ။

ပုံစံ - သုဏာတိ = နားထောင်၏။

နာမ	သုဏာတု၊	သုဏန္တု၊
တုမှ	သုဏာဟိ၊ သုဏ၊	သုဏထ၊

36

သုဏ္ဏမိ၊

သုဏ္ဏမ။

(သုဏာတု=နားထောင်ပါလော၊ သုဏန္တိ=နားထောင်ကြပါလော-စသည်ဖြင့် အနက်ပြန်ပါ။)

၅။ စုရာဒိ(သတ္တမ)ဂိုဏ်းဝင်ကိရိယာတို့၏ အမှတ်အသား(ဂိုဏ်းပစ္စည်း) များကား “ဧ၊ အယ”တို့ဖြစ်၏။
 ၎င်းအမှတ်အသားများကို သတိပြု၍ အောက်ပါ ကိရိယာပုဒ်များကို လေ့လာပါ။

ဒေသေတိ	ဟောကြား၏။	မန္တေတိ	တိုင်ပင်၏။
ဒေသယတိ		မန္တယတိ	
ကထေတိ	ပြောဆို၏။	ဓာရေတိ	ဆောင်၏။ မှတ်ယူ၏။
ကထယတိ		ဓာရယတိ	
ကာမေတိ	လိုလားနှစ်သက်၏	အာမန္တေတိ	ခေါ်၏။ မိန့်ကြား၏။
ကာမယတိ		အာမန္တယတိ	
ပညပေတိ	ခင်း၏။ ပညတ်၏။	အဘိဝါဒေတိ	ရှိခိုး၏။
ပညာယပတိ	သတ်မှတ်၏။	အဘိဝါဒယတိ	
နိဝါသေတိ	ဝတ်ဆင်၏	ဆဇ္ဈေတိ	စွန့်ပစ်၏
နိဝါသယတိ		ဆဇ္ဈယတိ	

၆။ အောက်ပါ ပါဠိစာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

(က) ဒေသေတု ဘန္တေ ဘဂဝါ ဓမ္မံ=အရှင်ဘုရား မြတ်စွာဘုရားသည် တရားကို ဟောတော်မူပါ။

(ခ) ရာဇာ ဗိမ္ဗိသာရော ဘဂဝန္တံ အဘိဝါဒေတွာ ဧကမန္တံ အဋ္ဌာသိ= ဗိမ္ဗိသာရမင်းသည် မြတ်စွာဘုရားကို ရှိခိုးပြီး၍ တခုသော အစွန်အဖျား၌ ရပ်ပြီ။

(ဂ) ရာဇာဇနော မနုဿေ ဓမ္မေန ရက္ခန္တိ=မင်းတို့သည် လူများကို တရားသဖြင့် စောင့်ရှောက် ကြပါစေသတည်း။

(ဃ) ဘဂဝါ ဘိက္ခုနံ ဓမ္မံ ဒေသေတိ၊ ဝိနယံ စ ပညပေတိ=ဘုရားသည် ရဟန်းတို့အား တရားကို ဟောတော်မူ၏။ ဝိနည်းကိုလည်း ပညတ်တော်မူ၏။

(င) ဥပါသကံ မံ ဓာရေတု=ကျွန်ုပ်ကို ဥပါသကာဟု မှတ်ပါ။

၇။ “ဣမေ=ဤ”ဟူသော နာမ်စားသည်(ဧတ)ကဲ့သို့ပင် ညွှန်ပြခြင်း (နိဒဿန) သဘောကို ဖော်ပြ၏။
 “ဣမ”သဒ္ဒါကို ပုလ္လိင်၌ အောက်ပါ အတိုင်း ဝိဘတ်သွယ်ရ၏။

ဝိဘတ်	ဧကဂုဏ်	ဗဟုဂုဏ်	
ကတ္တာ	အယံ၊	ဣမေ၊	
ကမ္မ	ဣမံ၊	ဣမေ၊	
ကရဏ	ဣမိနာ၊	အနေန၊	ဣမေဟိ၊
သမ္ပဒါန	ဣမဿ၊		ဣမေသံ၊
အပါဒါန	ဣမသ္မာ၊	ဣမမှာ၊	ဣမေဟိ၊
သာမိ	ဣမဿ၊		ဣမေသံ၊
ဩကာသ	ဣမသ္မိံ၊	ဣမမှိ၊	ဣမေသု။

၈။ အောက်ပါ နာမ်စားပုဒ်များသည် သင်ခန်းစာ(၈)၌ သင်ခဲ့ပြီးသော (ယ၊ တ)တို့နှင့်တူစွာ “သဗ္ဗော၊ သဗ္ဗေ”စသည်ဖြင့် ဝိဘတ်သွယ်ရ၏။ ၎င်းတို့၏အနက်ကို ကျက်မှတ်ပါ။

သဗ္ဗ=အားလုံးသော။ ဣတရ=အခြားသော။

ကတရ=ဘယ်ဟာ။ အည=အခြားသော။

ကတမ=ဘယ်ဟာ။ အညတရ=တဦးတယောက်သော။

ဥဘယ=နှစ်ခုလုံး။ ဧက(ဗဟုဝဏ်)=အချို့သော

အပရ=အခြားသော။

မှတ်ချက်။ ဤပုဒ်များကို နာမ်စားရိုးရိုးအဖြစ်ဖြင့်၎င်း၊ နာမဝိသေသန အဖြစ်ဖြင့်၎င်း အသုံးပြုနိုင်သည်။
၉။ “မာ”ဟူသော ပဋိသေဓနိပါတ်ပုဒ်သည် တားမြစ်ခြင်းအနက်ကို ဖော်ပြ၏။ ၎င်းကို အများအားဖြင့် ပဉ္စမိနှင့်အတိတ်ကိရိယာဝိဘတ်များနှင့် တွဲ၍ အသုံးပြုရ၏။ အတိတ်ဝိဘတ်သည် မာနှင့်တွဲသောအခါ အတိတ် ကာလအနက်ကို မရည်ညွှန်းဘဲ ကာလရိုးရိုးသာ ရည်ညွှန်းလေသည်။ ပုံစံများ -

(က)မာ တေ ဘဝန္တု အန္တရာယာ=သင့်အား ဘေးရန်တို့သည် မဖြစ်ပါစေသတည်း။

(ခ) မာ တွံ အာနန္တ တထာဂတံ ယာစိ=အာနန္ဒာ သင်သည် မြတ်စွာဘုရားကို မတောင်းပန်နှင့်။

(ဂ) မာ သောစိတ္တံ၊ မာ ပရိဒေဝိတ္ထ=မစိုးရိမ်ကြလင့်၊ မငိုကြွေး ကြလင့်။

အလံ-ဟူသော ပဋိသေဓနိပါတ်ပုဒ်သည်လည်း “တော်လောက်ပြီ” “မသင့်တော့ပြီ”ဟူသော အနက်ကို ဖော်ပြ၏။ ပုံစံများ -

(က)အလံ ဒါနိ အာနန္တ မာ တထာဂတံ ယာစိ=အာနန္ဒာ ယခု တော်လောက်ပြီ၊ မြတ်စွာဘုရားကို မတောင်းပန်နှင့်။

(ခ) အလံ အာဝုသော မာ သောစိတ္တံ၊ မာ ပရိဒေဝိတ္ထ=ငါ့ရှင်တို့ မသင့်တော့ဘူး၊ မစိုးရိမ်ကြလင့်၊ မငိုကြွေးကြလင့်။

၁၀။ တိ=၃၊ စတု=၄၊ သင်္ချာနာမ်စားများ ပုလ္လိင်၌ ဝိဘတ်သွယ်ပုံ။

(၎င်း နာမ်စားများသည် ဗဟုဝဏ်သာရှိ၏။)

	တိ = ၃	စတု = ၄
ကတ္တာ	တယော	စတ္တာရော
ကမ္မ	တယော	စတ္တာရော
ကရဏ	တီဟိ	စတူဟိ
သမ္ပဒါန	တိဏ္ဍံ၊ တိဏ္ဍန္တံ၊	စတုန္တံ
အပါဒါန	တီဟိ	စတူဟိ
သာမိ	တိဏ္ဍံ၊ တိဏ္ဍန္တံ၊	စတုန္တံ
ဩကာသ	တီသု၊	စတူသု။

၁၁။ “အပ်သည်၊ သင့်သည်၊ ထိုက်သည်”ဟူသော အနက်ကို ဖော်ပြသော (တဗ္ဗ၊ အနီယ၊ ယ)ပစ္စည်းတို့ကို ကိရိယာနှင့်ဆက်ရာ၌ အောက်ပါ နည်းများကို မှတ်သားရာ၏။

တဗ္ဗ

(က) ဗျည်းဖြင့်ဆုံးသော ကိရိယာ(တည်ပုဒ်)သို့ ဆက်သောအခါ အလယ်၌ လူ(ဝ)သရထည့်သွင်းပေးရ၏။

ပုံစံ- ခါဒတိ ခါဒိတဗ္ဗ=စားအပ်၏၊ စားသင့်၏။

စားထိုက်၏။

ပုစ္ဆတိ ပုစ္ဆိတဗ္ဗ=မေးအပ်၏၊ မေးသင့်၏၊

မေးထိုက်၏။

စိန္တေတိ စိန္တေတဗ္ဗ=ကြံစည်အပ်၏၊ ကြံစည်သင့်၏၊

ကြံစည်ထိုက်၏။

မန္တေတိ မန္တေတဗ္ဗ=တိုင်ပင်အပ်၏။

(ခ) အာ-စသည့် သရများဖြင့်ဆုံးသော ကိရိယာသို့ဆက်သောအခါ တဗ္ဗ-ပစ္စည်းကို တိုက်ရိုက်ဆက်ရ၏။

ပုံစံ- ပဟာတိ ပဟာတဗ္ဗ=ပယ်အပ်၏။

ဌာတိ	ဌာတဗ္ဗ=ရပ်အပ်၏။
ပါတိ	ပါတဗ္ဗ=သောက်အပ်၏။
နေတိ	နေတဗ္ဗ=ဆောင်အပ်၏။
ဇေတိ	ဇေတဗ္ဗ=အောင်အပ်၏။

(ဂ) ဗျည်းဆုံးကိရိယာသို့ ဆက်ရာ၌ ရံခါ ဓာတ်၏အဆုံးဗျည်းနှင့် တဗ္ဗ မှ တ-တို့သည် ရပ်ပြောင်းကုန်၏။

ပုံစံ- ဖုသတိ	ဖောဋ္ဌဗ္ဗ=တွေ့ထိအပ်၏။
ဂမတိ	ဂန္တဗ္ဗ=သွားအပ်၏။
ဝစတိ	ဝတ္တဗ္ဗ=ပြောဆိုအပ်၏။
ပဿတိ	ဒဋ္ဌဗ္ဗ=ရှုမြင်အပ်၏။ မှတ်သားအပ်၏။

အနိယ

ခါဒတိ	ခါဒနိယ=စားအပ်သော၊ စားသင့်စားထိုက်သော။
ပူဇေတိ	ပူဇေနိယ=ပူဇော်အပ်သော။
ရမတိ	ရမနိယ=နှစ်သက်အပ်သော။
ပဿတိ	ဒဿနိယ=ကြည့်ရှုအပ်သော၊ လှပသော။

၁၂။ အထက်ပါ “တဗ္ဗ၊ အနိယ” ပစ္စည်းဆက်သော ပုဒ်များကို -

(၁) ပဓာနကိရိယာအဖြစ်ဖြင့် အသုံးပြုနိုင်၏။ ယင်းသို့ အသုံးပြုသောအခါ ၎င်းဝါကျ၌ ကတ္တားပုဒ်သို့ ကရဏဝိဘတ်သက်၍၊ ကံပုဒ်သို့ ကတ္တားဝိဘတ်သက်ရ၏။ ကိရိယာပုဒ်သည်လည်း ကံပုဒ်နှင့် လိင်၊ ဝုစ၊ ဝိဘတ် တူရ၏။

ပုံစံ-(၁) တယာ အဘိဓမ္မော သိက္ခိတဗ္ဗော=သင်သည် အဘိဓမ္မာကို သင်သင့်၏။

(၂) အမေဟိ ပဏ္ဍိတာ သေဝိတဗ္ဗာ=ကျွန်ုပ်တို့သည် ပညာရှိတို့ကို မှီဝဲသင့်ကုန်၏။

(၂) ပြုလုပ်သူကတ္တားမရှိမူ၍လည်း အသုံးပြုနိုင်၏။ ထိုအခါ တဗ္ဗ ပစ္စည်းဆက်သော ကိရိယာပုဒ်သည် နပုလ္လိင်ဧကဝုစဝိဘတ်နှင့် အနေများ၏။

ပုံစံ-(၁) ဧဝံ ဇာနိတဗ္ဗံ=ဤသို့ သိအပ်၏။

(၂) ဧတံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ=ဤသို့ မှတ်အပ်၏။

(၃) တဗ္ဗ၊ အနိယ ပစ္စည်းဆက်သောပုဒ်များကို နာမဝိသေသန အဖြစ်ဖြင့်လည်း အသုံးပြုနိုင်၏။ အထူးအားဖြင့် အနိယပစ္စည်း ပုဒ်များကို နာမဝိသေသနအဖြစ်ဖြင့်သာ အသုံးများ၏။

ပုံစံ-(၁) ပဏ္ဍိတော သေဝိတဗ္ဗံ ပုဂ္ဂလံ သေဝတိ=ပညာရှိသည် မှီဝဲထိုက်သော ပုဂ္ဂိုလ်ကို မှီဝဲ၏။

(၂) အဟံ ဒဿနိယံ အာရမ္မဏံ ပဿာမိ=ကျွန်ုပ်သည် လှပသော အာရုံကို မြင်၏။

(၄) တဗ္ဗ၊ အနိယ ပစ္စည်းဆက်သော ပုဒ်များကို တခါတရံ နာမ်ပုဒ် အဖြစ်ဖြင့်လည်း အသုံးပြုသေး၏။

ပုံစံ- ဂဟပတိ ခါဒနိယံ ဘောဇနိယံ ပဋိယာဒေတိ= သူကြွယ်သည် ခဲဘွယ်စားဘွယ်ကို ပြင်ဆင်၏။

၁၃။ အောက်ပါတို့ကို မြန်မာပြန်ပါ။

(က) စတ္တာရော ဣမေ ပုဂ္ဂလာ န သေဝိတဗ္ဗာ=လေးမျိုးကုန်သော ဤပုဂ္ဂိုလ်တို့ကို မမှီဝဲအပ်ကုန်။

(ခ) သဗ္ဗေသတ္တာ မစ္စုနာ ဘာယန္တိ=အလုံးစုံသော သတ္တဝါတို့သည် သေခြင်းမှ ကြောက်ကုန်၏။

(ဂ) အတ္ထိ ဣမသ္မိံ ကာယေ ကေသာ လောမာ နခါ ဒန္တာ တစော= ဤကိုယ်၌ ဆံပင် မွေးညှင်း၊ ခြေသည်းလက်သည်း သွား အရေခွံ တို့သည် ရှိကုန်၏။

- (ဃ) ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ=အဘယ်တရားတို့သည် ကုသိုလ်မည် ကုန်သနည်း။
- (င) အညတရော ဘိက္ခု ယေန ဘဂဝါ တေနပသကံမိ=တပါးသော ရဟန်းသည် မြတ်စွာဘုရားရှိရာသို့ ချဉ်းကပ်ပြီ။
- (စ) တိဟိ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မေဟိ သမန္နာဂတော ဗာလော ဝေဒိတဗ္ဗော= ရဟန်းတို့ သုံးပါးသော တရားတို့နှင့်ပြည့်စုံသူကို လူမိုက်ဟု သိအပ်၏။

၁၄။ အောက်ပါ စာပိုဒ်များကို ပါဠိပြန်ပါ။

- (က) သင်သည် ဤရွာ၌ မနေအပ်=တယာ ဣမသ္မိံ ဂါမေ န ဝသိတဗ္ဗံ။
- (ခ) ကျွန်ုပ်တို့သည် ဤသို့ မကြံစည်အပ်=အမှေဟိ ဧဝံ န စိန္တေတဗ္ဗံ။
- (ဂ) ရဟန်းတို့သည် ဤလေးပါးသောတရားတို့ကို သိအပ်ကုန်၏= ဘိက္ခုဟိ ဣမေ စတ္တာရော ဓမ္မာ ဇာနိတဗ္ဗာ။
- (ဃ) ထိုအချိန်၌ အဘယ်တရားတို့သည် ဖြစ်ပေါ်ကုန်သနည်း=တသ္မိံ သမယေ ကတမေ ဓမ္မာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။
- (င) အချို့သော သမဏဗြာဟ္မဏတို့သည် ဤသို့ ဆိုကြကုန်၏=ဧကေ သမဏဗြာဟ္မဏာ ဧဝံ ဝဒန္တိ။
- (စ) သုံးပါးသော ဤတရားတို့ကို ပညာရှိတို့သည် စွန့်ပယ်အပ် ကုန်၏=တယော ဣမေ ဓမ္မာ ပဏ္ဍိတေဟိ ပဟာတဗ္ဗာ။
- (ဆ) သင်သည် ဤသို့ မဆိုနှင့်=မာ တွံ ဧဝံ ဝဒေဟိ။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၁၁)

(နမူနာ)

၁။ အကာရန္တနပုလ္လိင် နာမ်ပုဒ်များ ဝိဘတ်သွယ်ပုံ။

ဝိဘတ်	ဧကဝုစ်	ဗဟုဝုစ်
ကတ္တာ	စိတ္တံ	စိတ္တာနိ
ကမ္မ	စိတ္တံ	စိတ္တာနိ
ကရဏ	စိတ္တေန	စိတ္တေဟိ
သမ္ပဒါန	စိတ္တဿ	စိတ္တာနံ
အပါဒါန	စိတ္တသ္မာ၊ စိတ္တမှာ၊ စိတ္တာ	စိတ္တေဟိ
သာမိ	စိတ္တဿ	စိတ္တာနံ
ဩကာသ	စိတ္တသ္မိံ၊ စိတ္တမှိ၊ စိတ္တေ	စိတ္တေသု
အာလပန	စိတ္တ	စိတ္တာနိ

မှတ်ချက်။ ဤ နပုလ္လိင် အကာရန္တနာမ်ပုဒ်များ ဝိဘတ်သွယ်မှာ ကတ္တာ၊ ကမ္မနှင့် အာလပန ဝိဘတ် များမှတစ်ပါး ကျန်ဝိဘတ်တို့၌ သင်ခန်းစာ(၂)၌ သင်ခဲ့ပြီးသော ပုလ္လိင် အကာရန္တနာမ် ပုဒ်နှင့် တူကြောင်း တွေ့ရသည်။

၂။ အကာရန္တနပုလ္လိင်နာမ်ပုဒ် ဝေါဟာရစကားလုံးများ။

ကမ္မ=အလုပ်၊ အမှု။	ဘေသဇ္ဇ=ဆေး။
အာသန=နေရာ။	ဓန=ဥစ္စာ။
ဂေဟ=အိမ်။	နာမ=အမည်။
ဗီဇ=မျိုးစေ့။	ပုည=ကောင်းမှု။
ဒွါရ=တံခါး။	မရဏ=သေခြင်း။

သောတ=နား။	သီလ=သီလ၊ အကျင့်။
ယာန=ယာဉ်။	ခေတ္တ=လယ်မြေ။
ကုလ=အကျိုး။	ယောဇန=တယူဇနာ(၄မိုင်ခွဲ)
ဂေါတ္ထ=အနွယ်။	ဥဒက=ရေ။
စီဝရ=သင်္ကန်း။	သုခ=ချမ်းသာ။
ဒါန=အလှူ။	ဒုက္ခ=ဆင်းရဲ။
ဝစန=စကား။	ဖလ=အကျိုး၊ အသီး။
နိဝေသန=နေအိမ်။	ဥယျာန=ဥယျာဉ်။
သာသန=အဆုံးအမ။	ဘတ္တ=ဆွမ်း။

ဌာန=တည်ရာဌာန၊ အကြောင်း။

၃။ ပါဠိဘာသာ၌ ကြံဆစဉ်းစားခြင်း၊ ခွင့်ပြုခြင်း၊ တောင့်တခြင်း၊ တိုက်တွန်းခြင်း၊ တောင်းပန်ခြင်း စသော အနက်များကို ဖော်ပြလိုသောအခါ သတ္တမိကိရိယာ ဝိဘတ်ကို အသုံးပြု၏။ ၎င်းဝိဘတ်များကား အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်၏။

ယောဂ	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
နာမ	ဧယျ	ဧယျံ
တုမှ	ဧယျာသိ	ဧယျာထ
အမှ	ဧယျာမိ၊ ဧယျံ	ဧယျာမ

ပုံစံ - ဘာသတိ = ပြောဆို၏။

နာမ	ဘာသေယျဘာသေယျံ
တုမှ	ဘာသေယျာသိ ဘာသေယျာထ
အမှ	ဘာသေယျာမိ ဘာသေယျာမ

ပုံစံ - ဒေသေတိ = ဟောပြော၏။

နာမ	ဒေသေယျ	ဒေသေယျံ
တုမှ	ဒေသေယျာသိ	ဒေသေယျာထ
အမှ	ဒေသေယျာမိ၊ ဒေသေယျံ	ဒေသေယျာမ

(ဘာသေယျ=ပြောဆိုရာ၏၊ ပြောဆိုသင့်၏၊ ပြောဆိုပါ-စသည်ဖြင့် သင့်လျော်သလို မြန်မာ ပြန်ရသည်။)

၄။ ကိယာဒိ(ပဉ္စမ)ဂိုဏ်းဝင်ကိရိယာပုဒ်တို့၏ အမှတ်အသား(ဂိုဏ်းပစ္စည်း)ကား (နာ)ဖြစ်၏။ ၎င်းအမှတ်အသား ကို သတိပြု၍ အောက်ပါ ကိရိယာ ပုဒ်များကို လေ့လာပါ။

ကိနာတိ=ဝယ်၏။	ပဋိဇာနာတိ=ဝန်ခံ၏။
ဇိနာတိ=အောင်မြင်၏။	အနုဇာနာတိ=ခွင့်ပြု၏။
ဇာနာတိ=သိ၏။	ဂဏှာတိ=ယူ၏။
အာဇာနာတိ=နားလည်၏။	ဥဂ္ဂဏှာတိ=သင်ယူ၏။
အဘိဇာနာတိ=ထိုးထွင်း၍သိ၏။	ပဋိဂ္ဂဏှာတိ=လက်ခံ၏။

၅။ တနာဒိ(ဆဋ္ဌ)ဂိုဏ်းဝင်ကိရိယာပုဒ်များ၏ အမှတ်အသား(ဂိုဏ်းပစ္စည်း) ကား ဩ(ေ-1)ဖြစ်၏။ ထိုကိရိယာ မျိုးမှာ အနည်းငယ်သာတွေ့ရ၍ မှတ်သားရန် လွယ်ကူပါသည်။

တနောတိ=ချဲ့ထွင်၏။	ကရောတိ=ပြုလုပ်၏။
သက္ကောတိ=စွမ်းနိုင်၏။	ဗျာကရောတိ=ရှင်းလင်းဖြေဆို၏။

၆။ သင်ပြီးစကားလုံးများဖြင့် နမူနာ ပါဠိဝါကျများဖွဲ့ခြင်း။

- (က) ကုသလာနံစ အကုသလာနံစ ဖလံ အတ္ထိ=ကုသိုလ်အမှု အကုသိုလ်အမှုတို့၏ အကျိုးသည် ရှိ၏။
- (ခ) ပဋိဂ္ဂဏှာတု မေ ဘန္တေ ဘဂဝါ ဘတ္တံ သဒ္ဓိံ ဘိက္ခုသံဃေန= အရှင်ဘုရား၊ မြတ်စွာဘုရားသည် ကျွန်ုပ်၏ဆွမ်းကို ရဟန်း အပေါင်းနှင့် အတူ ခံယူတော်မူပါ။
- (ဂ) ဂစ္ဆေယျံ အဟံ ဘဂဝတော သန္တိကံ၊ သစေ မံ အာစရိယော အနုဇာနေယျ=အကယံ ကျွန်ုပ်ကို ဆရာသည် ခွင့်ပြုအံ့။ ကျွန်ုပ်သည် မြတ်စွာဘုရား၏ အထံသို့ သွားလိုပါ၏။
- (ဃ) ကဿ န ခေါ အဟံ ပဌမံ ဓမ္မံ ဒေသေယျ၊ ကော ဣမံ ဓမ္မံ ခိပ္ပံ အာဇာနိဿတိ=အဘယ်သူအား ငါသည် ရှေးဦးစွာ တရားကို ဟောရအံ့နည်း။ အဘယ်သူသည် ဤတရားကို လျှင်စွာ သိလတံ့နည်း။
- (င) ဇာနာတိ မံ ဘဂဝါ၊ ဇာနာတိ မံ သုဂတော=မြတ်စွာဘုရားသည် ငါ့ကို သိ၏။ မြတ်စွာဘုရားသည် ငါ့ကို သိ၏။
- (စ) အဟံ စ ဓမ္မံ ဒေသေယျ၊ ပရေ စ မေ န အာဇာနေယျ= ငါသည်လည်း တရားကိုဟောရာ၏။ အခြားသူတို့သည်လည်း ငါ၏(တရား)ကို နားမလည်ကုန်ရာ။
- (ဆ) ပဟောတိ မေ သမစော ဂေါတမော ဒမ္မံ ဒေသေတံ= ရဟန်း ဂေါတမသည် ငါ့အား တရားဟောခြင်းငှာ စွမ်းနိုင်၏။
- (ဇ) ဂစ္ဆ အာဂုသော သုဘဒ္ဓ၊ ကရောတိ တေ ဘဂဝါ ဩကာသံ= ငါ့ရှင် သုဘဒ္ဓ၊ သွားလော့၊ ဘုရားရှင်သည် သင့်အား အခွင့်ပြု တော်မူ၏။

၇။ သင်ခန်းစာ(၇)၌ အတိတ်ဝိဘတ်ဆက်သော ကိရိယာပုဒ်များကို သင်ခဲ့ပြီး ဖြစ်၏။ သို့သော် အချို့ကိရိယာများသည် အတိတ်ဝိဘတ်နှင့် တွဲသောအခါ ထူးခြားစွာ ပြောင်းလဲသွားရကား ၎င်းတို့ကို သီးခြား မှတ်သားလေ့လာရန် လိုပေသည်။

ပုံစံ - ဝစတိ = ပြောဆို၏။

ယောဂ	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
နာမ	အဝေါစ	အဝေါစုံ
တုမှ	အဝေါစ(အဝစ)	အဝေါစုတ္တ
အမှ	အဝေါစုံ	အဝေါစုမှာ

ပုံစံ - ပဿတိ = မြင်၏။

ယောဂ	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
နာမ	အဒ္ဓဿာ	အဒ္ဓသံသု
တုမှ	အဒ္ဓဿာ	အဒ္ဓသထ
အမှ	အဒ္ဓသံ	အဒ္ဓသာမ

ပုံစံ - ဂမတိ = သွား၏။

နာမ	အဂမာသိ	အဂမံသု
တုမှ	အဂမာ	အဂမိတ္တ
အမှ	အဂမာသိ	အဂမမှာ

ပုံစံ - ဖြူတိ = ပြောဆို၏။

နာမ	အာဟ	အာဟံသု(အာဟု)
-----	-----	--------------

(တုမှ၊ အမှယောဂများ အသုံးပြုခြင်းကို မတွေ့ရ။)

၈။ မြန်မာဘာသာ၌ ပြောဆိုခြင်း၊ မေးမြန်းခြင်း၊ ခေါ်ဝေါ်ခြင်း၊ ကြံစည်ထင် မှတ်ခြင်း၊ ကြားသိခြင်း

စကားတို့နောက်၌(ဟု၊ ဟူ၍)ပုဒ်များ ထည့်သွင်း ပေးရသကဲ့သို့ ပါဠိဘာသာ၌လည်း ၎င်းစကားတို့နောက်၌ “ဣတိ” နိပါတ်ပုဒ် ထည့်ရ၏။ “ဣတိ”ပုဒ်၌ အစဖြစ်သော “ဣ”သရချေ၍“တိ” ပုဒ်ကို အသုံးများ၏။

(က) “တိ”ရှေ့မှ သရသည် ရသဖြစ်လျှင် ဒီဃသရသို့ ပြောင်းသွား၏။

ပုံစံ-ဧဝံ ဒေဝါတိ(ဒေဝ+ဣတိ)=ကောင်းပါပြီ မင်းမြတ်ဟူ၍။

သော အဟံ အာဂစ္ဆိဿာမိတိ အာဟ(အာဂစ္ဆိဿာမိ+ ဣတိ)ထိုသူသည် ကျွန်ုပ်လာမည်ဟု ပြောခဲ့၏။

ကတ္တ တွံ ဝသသီတိ သော မံ ပုစ္ဆိ=ဘယ်အရပ်၌ သင်နေသနည်းဟု ထိုသူသည် ကျွန်ုပ်ကို မေးပြီ။

ဗောဓိသတ္တဿ သိဒ္ဓတ္ထောတိ နာမံ အကံသု = ဘုရားလောင်းအား သိဒ္ဓတ္တဟု အမည်မှည့်ကြကုန်ပြီ။

(ခ) ‘တိ’ပုဒ် ရှေ့၌ နိဂ္ဂဟိတံရှိလျှင် ၎င်းကို(န)အက္ခရာအဖြစ် ပြောင်းလဲ၏။

ပုံစံ-န အဟံ ဇာနာမိ တဝ နာမန္တိ သော ကထေသိ=သင်၏ အမည်ကို ငါမသိဟု ထိုသူသည် ပြောပြီ။(နာမံ+ဣတိ)

(ဂ) ပြောဆိုခြင်း၊ မေးမြန်းခြင်း စသော ကိရိယာများကို ထိုပြောဆို မေးမြန်းသောစကား ပါရှိသော ဝါကျ၏ ရှေ့၌သော်၎င်း၊ နောက်၌သော်၎င်း ထားနိုင်၏။

ပုံစံ-ဘဂဝါ ဘိက္ခု အာမန္တေသိ၊ ဘိက္ခုဝေါတိ=ဘုရားသည် ရဟန်းတို့ကို ရဟန်းတို့ဟု ခေါ်တော်မူ၏။(ဘဂဝါ ဘိက္ခု ဘိက္ခုဝေါတိ)။

(ဃ) ပြောဆိုခြင်း၊ ကြံစည်ခြင်း ကိရိယာများကို ထင်ရှားသောအရာတို့၌ တိုက်ရိုက်မဖော်ပြဘဲ ချန်လှပ်၍လည်း ထားနိုင်၏။

ပုံစံ-ဗုဒ္ဓံ ပဿိဿာမိတိ အဟံ ဝိဟာရံ အဂမာသိ=ဘုရားကို ဖူးမြင်အံ့ဟု(ကြံ၍) ကျွန်ုပ်သည် ကျောင်းသို့ သွားခဲ့၏။

၉။ (က) ကမ္မဝိဘတ်သည် ရိုးရိုးကမ္မအနက်ကိုသာမက အချို့နေရာ၌ အချိန်ကာလကိုလည်း ဖော်ပြ၏။

ပုံစံ-ဧကံ သမယံ ဘဂဝါ ရာဇဂဟေ ဝိဟရတိ=တပါးသောအခါ ဘုရားသည် ရာဇဂဟ၌ နေ၏။

ဘိက္ခု ပုဗ္ဗဏှသမယံ ဂါမံ ပဝိသိသု=ရဟန်းတို့သည် နံနက်အခါ ရွာသို့ ဝင်ကြကုန်ပြီ။

(ခ) အဆက်မပြတ်သော အချိန်သမယနှင့် အတိုင်းအရှည်တို့ကို လည်း ကမ္မဝိဘတ်ဖြင့် ဖော်ပြ၏။

ပုံစံ-ဘိက္ခု တေမာသံ ရာဇဂဟေ ဝသိသု=ရဟန်းတို့သည် သုံးလပတ်လုံး ရာဇဂဟ၌ နေကုန်ပြီ။

ဘဂဝါ တေမာသံ အဘိဓမ္မံ ကထေသိ=ဘုရားသည် သုံးလပတ်လုံး အဘိဓမ္မာကို ဟောတော်မူခဲ့၏။

ယောဇနံ ဒီဃော ပဗ္ဗတော=တောင်သည် တယူဇနာတိုင်အောင် ရှည်လျား၏။

(ဂ) ကိရိယာဝိသေသနအဖြစ်ဖြင့်လည်း ကမ္မဝိဘတ်ကို အသုံးပြု၏။

ပုံစံ-သော သီဃံ ဂစ္ဆတိ=ထိုသူသည် လျင်မြန်စွာ သွား၏။

စိရံ တိဋ္ဌတု သဒ္ဓမ္မော=သူတော်ကောင်းတရားသည် ကြာမြင့်စွာ တည်ပါစေသော။

၁၀။ (က) သင်ခန်းစာ(၈-၉)တို့၌ သင်ခဲ့ပြီးသော “ယ၊ တ၊ ဧတ” ဟူသော နာမ်စားပုဒ်များကို နပုလ္လိင်၌

ဝိဘတ်သွယ်သောအခါ -

ကတ္တာ ယံ ယာနိ တံ တာနိ ဧတံ ဧတာနိ

ကမ္မ ယံ ယာနိ တံ တာနိ ဧတံ ဧတာနိ

ဤ ဝိဘတ်နှစ်မျိုး၌သာ ထူး၍ ကျန်ဝိဘတ်များ၌ ပုလ္လိင်နှင့် အတူတူပင်ဖြစ်၏။ (သဗ္ဗ၊ ဣတရ

စသည့်ပုဒ်များနည်းတူသိပါ။

(ခ) သင်ခန်းစာ(၉)၌ သင်ခဲ့ပြီးသော(ကိ)နာမ်စားပုဒ်ကို နပုလ္လိင် ဝိဘတ်သွယ်ရာ၌လည်း -

ကတ္တာ	ကိ	ကာနိ
ကမ္မ	ကိ	ကာနိ
သမ္ပဒါန၊	သမိ	ကေသံ

ဤမျှသာထူး၏။ ကျန်ဝိဘတ်များ ပုလ္လိင်နှင့်တူ၏။(စာမျက်နှာ ၃၂ နှင့် နှိုင်းယှဉ်လေ့လာပါ။)

(ဂ) သင်ခန်းစာ(၁၀)၌ သင်ခဲ့ပြီးသော နာမ်စားပုဒ်(ဣမ)ကို နပုလ္လိင် ဝိဘတ်သွယ်ရာ၌လည်း -

ကတ္တာ	ဣဒံ	ဣမာနိ
ကမ္မ	ဣမံ	ဣမာနိ

ဤမျှသာ ထူး၏။ ကျန်ဝိဘတ်များ ပုလ္လိင်နှင့်တူ၏။(စာမျက်နှာ ၃၇ နှင့် နှိုင်းယှဉ် လေ့လာပါ။)

(ဃ) သင်ခန်းစာ(၁၀)၌ သင်ခဲ့ပြီးသော တိ=၃၊ စတု=၄၊ ဟူသော သင်္ချာနာမ်စားပုဒ်များကို ဝိဘတ်သွယ်ရာ၌လည်း -

ကတ္တာ	တိဏိ	စတ္တာရိ
ကမ္မ	တိဏိ	စတ္တာရိ

ဤမျှသာထူး၏။ ကျန်ဝိဘတ်များ ပုလ္လိင်နှင့်တူ၏။(စာမျက်နှာ ၃၉ နှင့် နှိုင်းယှဉ်လေ့လာပါ။)

၁၁။ အောက်ပါ စာပိုဒ်များကို လေ့လာပါ။

(က) ဘဂဝါ ဘိက္ခု စတံ အဝေါစ=မြတ်စွာဘုရားသည် ရဟန်းတို့ကို ဤစကားကို မိန့်တော်မူပြီ။

(ခ) တေ ဘိက္ခု ဘဂဝန္တံ စတံ အဝေါစံ=ထိုရဟန်းတို့သည် မြတ်စွာ ဘုရားကို ဤစကားကို လျှောက်ကုန်ပြီ။

(ဂ) အဒ္ဓသံသု ပဉ္စဝဂ္ဂိယာ ဘိက္ခု ဘဂဝန္တံ=ပဉ္စဝဂ္ဂိယမည်ကုန်သော ရဟန်းတို့သည် မြတ်စွာဘုရားကို မြင်ကြကုန်ပြီ။

(ဃ) အဟံ သံဃဿ စီဝရံ ဒါတုံ ဣစ္ဆာမိ=ကျွန်ုပ်သည် သံဃာအား သင်္ကန်းကို လှူဒါန်းရန် အလိုရှိ၏။

(င) အဂမာသိ ခေါ အဟံ တုယံ ဂေဟံ=ကျွန်ုပ်သည် သင်၏ အိမ်သို့ သွားခဲ့၏။

(စ) ကိံ တေ နာမံ၊ ကော တေ အာစရိယော၊ ကဿ တံ ဓမ္မံ ရုစ္စသိ= သင်၏အမည် ဘာလဲ၊ သင်၏ဆရာ ဘယ်သူလဲ၊ သင်သည် ဘယ်သူ၏တရားကို နှစ်သက်သလဲ။

(ဆ) တဝ နာမံ မမ အာစရိယော ဇာနာတိ=သင်၏အမည်ကို ကျွန်ုပ်၏ဆရာသည် သိ၏။

(ဇ) ဒွေ ဣမာနိ ဘိက္ခဝေ ဒါနာနိ အာမိသဒါနံ စ ဓမ္မဒါနံ စ= ရဟန်းတို့ အလှူတို့သည် အာမိသ(ပစ္စည်း)အလှူ ဓမ္မ(တရား) အလှူ

(ဈ) ဣမာနိ ဘိက္ခဝေ စတ္တာရိ ဌာနာနိ န စိန္တေတဗ္ဗာနိ=ရဟန်းတို့ ဤလေးမျိုးသော အကြောင်းအရာတို့ကို မကြံစည်အပ်ကုန်။

(ည) အထ ခေါ ဘဂဝါ အာနန္တံ စတံ အဝေါစ“အာယာမ အာနန္တံ ယေန ရာဇဂဟံ တေနပသကံမိ သာမာ”တိ=ထိုခေါ မြတ်စွာဘုရားသည် အာနန္ဒာကို “အာနန္ဒာ သွားကြစို့၊ အကြင်အရပ်၌ ရာဇဂဟ(ရာဇဂြိုဟ်မြို့)သည် ရှိ၏။ ထိုအရပ်သို့ ချဉ်းကပ်ကြ ကုန်အံ့”ဟု မိန့်တော်မူပြီ။

၁၂။ အောက်ပါ စာပိုဒ်များကို ပါဠိပြန်ဆိုပါ။

(က) မြတ်စွာဘုရား၏ အဆုံးအမသည် သီဟိုဠ်ကျွန်း၌ တည်ခဲ့ပြီး ဗုဒ္ဓဿ သာသနံ သီဟဠဒီပေ အဋ္ဌာသိ။

(ခ) အဘယ်သူသည် မြတ်စွာဘုရား၏တရားကို လက်မခံရာ အံ့နည်း=ကော န ခေါ ဘဂဝတော

ဓမ္မံ န ပဋိဂ္ဂဏေယျ။

- (ဂ) ကျွန်ုပ်သည် ရဟန်းတို့၏အထံ၌ မြတ်စွာဘုရား၏ ဓမ္မနှင့် ဝိနယကို သင်ယူလိုပါ၏=အဟံ ဘိက္ခုနံ သန္တိကေ ဓမ္မံ စ ဝိနယံ စ ဥဂ္ဂဏေယျ။
- (ဃ) မြတ်စွာဘုရားသည် ရဟန်းတို့အား သင်္ကန်းကို ခွင့်ပြုတော်မူ၏= ဘဂဝါ ဘိက္ခုနံ စီဝရံ အနုဇာနာတိ။
- (င) ရဟန်းတို့ ငါသည် သင်တို့အား ဤလေးမျိုးသော ဆေးတို့ကို ခွင့်ပြုတော်မူ၏=အနုဇာနာမိ ဝေါ ဘိက္ခဝေ ဣမာနိ စတ္တာရိ ဘေသဇ္ဇာနိ။
- (စ) အာနန္ဒာသည် သုဘမည်သော လုလင်၏နေအိမ်သို့ ချဉ်းကပ်ပြီး= အာနန္ဒော ယေန သုဘဿ မာဏဝဿ နိဝေသနံ တေနုပသင်္ကမိ။
- (ဆ) မြတ်စွာဘုရားသည် နေရာမှထ၍ ကျောင်းသို့ ဝင်ပြီး=ဘဂဝါ အာသနာ ဥဋ္ဌာယ ဝိဟာရံ ပါဝိသိ။
- (ဇ) ကျွန်ုပ်သည် မြတ်စွာဘုရားကို မြင်ပြီး=အဒ္ဓသံ ခေါ အဟံ ဘဂဝန္တိ။
- (ဈ) ထိုသူသည် “ကျွန်ုပ်မမြင်ပါ၊ ကျွန်ုပ်မသိပါ”ဟု ပြောပြီး=သော “န အဟံ ပဿာမိ၊ န အဟံ ဇာနာမိ”တိ အာဟ။
- (ည) အခါတပါး၌ ဘုရားရှင်သည် မိဂဒါယ၌ နေ၏=ဧကံ သမယံ ဘဂဝါ မိဂဒါယေ ဝိဟရတိ။

ပါဠိသင်ခန်းစာ (၁၂)

(နမူနာ)

- ၁။ သင်ခန်းစာ(၇)မှ(၁၁)အထိ သင်ခဲ့ပြီးနာမ်ပုဒ်ဝေါဟာရများ။
အဉ္ဇလိ=လက်အုပ်။	နေဝါ=ဥစ္စာရှိသူ။
အရိ=ရန်သူ။	မိတိမာ=တည်ကြည်ခြင်းရှိသူ။
အသိ=သန်လျက်၊ ဒါး။	နဂရဝါသီ=မြို့၌နေသူ(မြို့သား)။
အာဒိ=အစ။	နာမံ=အမည်။
အာသနံ=နေရာ။	နိဝေသနံ=နေအိမ်။
ဣသိ=ရသေ့။	ပက္ခိ=ငှက်။
ကမ္မံ=အလုပ်၊ အမှု။	ပညဝါ=ပညာရှိသူ။
ကဝိ=ပညာရှိ။	ပါဏိ=လက်။
ကုစ္ဆိ=ဝမ်းဗိုက်။	ပါပကာရီ=မကောင်းမှုပြုသူ။
ကုလံ=အမျိုး၊ အိမ်ထောင်စု။	ပုညံ=ကောင်းမှု။
ကေတု=အလံ၊ တံခွန်။	ဖရသု=ပုဆိန်(ပဲကွပ်)။
ဂဏီ=ခေါင်းဆောင်၊	ဖလံ=အကျိုး၊ အသီး။
(နောက်လိုက်ရှိသူ)။	ဗန္ဓု=အဆွေခင်ပွန်း။
ဂဟပတိ=သူကြွယ်၊	ဗလဝါ=ခွန်အားရှိသူ။
(အိမ်ထောင်ရှင်)။	
ဂါမဝါသီ=ရွာ၌နေသူ	ဗာဟု=လက်မောင်း။
(ရွာသား)။	
ဂိရိ=တောင်။	ဗုဒ္ဓိမာ=ပညာရှိသူ။
ဂိဟီ=လူဝတ်ကြောင်။	ဗျာမိ=အနာရောဂါ။

ဂုဏဝါ=ဂုဏ်ရှိသူ။

ဂုရု(ဂရု)=ဆရာ။

ဂေဟံ=အိမ်။

ဂေါတ္ထံ=အနွယ်။

ဘဂဝါ=ဘုန်းရှိသူ(ဘုရား)။

ဘတ္တံ=ဆွမ်း။

ဘာဏု=အလင်းရောင်။

ဘာဏုမာ=အလင်းရောင်ရှိသူ
(နေ)။

စက္ခုမာ=မျက်စိအမြင်ရှိသူ။

စိတ္တံ=စိတ်။

စိဝရံ=သင်္ကန်း။

ဇုတိမာ=ထွန်းလင်း

တောက်ပခြင်းရှိသူ။

ဉာတိ=ဆွေမျိုး။

ဌာနံ=တည်ရာအရပ်၊

အကြောင်း။

ဘိက္ခု=ရဟန်း။

ဘေသန္တံ=ဆေး။

မစ္စု=သေခြင်း။

မဏိ=ပတ္တမြား။

မရဏံ=သေခြင်း။

မုနိ=ရဟန်း။

ဒါနံ=အလှူ။

ဒုက္ခံ=ဆင်းရဲ။

ဒွါရံ=တံခါး။

ဓနံ=ဥစ္စာ။

ဝစနံ=စကား။

ဝိဟိ=စပါးပင်။

ဝေရီ=ရန်သူ။

ဝေဠု=ဝါး။

သက္ခိယံ=သက်သေ။

သတိမာ=သတိရှိသူ။

သမာဓိ=တည်ကြည်ခြင်း။

သမိ=အရှင်၊ သခင်။

သာရထိ=ရထားထိန်း။

သာလိ=ဆန်၊ စပါး။

သာသနံ=အဆုံးအမ။

သီလံ=သီလ၊ အကျင့်။

ယောဂီ=ရသေ့။

ယောဇနံ=တယူဇနာ။

ရာဇာ=မင်း။

ရာသိ=အစုအပုံ။

သီလဝါ=သီလရှိသူ။

သုခံ=ချမ်းသာ။

သုတဝါ=အကြားအမြင်ရှိသူ။

သေဋ္ဌိ=သုဋ္ဌေး။

သေတု=တံတား။

သေနာနီ=စစ်သူကြီး။

သေနာပတိ=စစ်သူကြီး။

သောတံ=နား။

ဟတ္ထိ=ဆင်။

ဟိမဝါ=ဆီးနှင်းရှိသောတောင်။

ဟိရိမာ=အရှက်ရှိသူ။

ဟေတု=အကြောင်း။

၂။ သင်ခန်းစာ(၇)မှ(၁၁)အထိ သင်ခဲ့ပြီး ကိရိယာပုဒ် ဝေါဟာရများ။

အဓိဂစ္ဆတိ=ရရှိ၏။

အနုဂစ္ဆတိ=အစဉ်လိုက်၏။

နောက်ကလိုက်၏။

အနုဇာနာတိ=ခွင့်ပြု၏။

အပဂစ္ဆတိ=ဖဲခွာသွား၏။

ရှောင်လွှဲသွား၏။

အဘိဇာနာတိ=ထိုးထွင်း၍

သိ၏။

ဩဂစ္ဆတိ=အောက်သို့ကျ၏။

ကထယတိ=ပြောဆို၏။

ကထေတိ=ပြောဆို၏။

ကရောတိ=ပြုလုပ်၏။

ကာမယတိ=လိုလား နှစ်သက်၏။

ကာမေတိ=လိုလားနှစ်သက်၏။

ကိနာတိ=ဝယ်၏။

အဘိဝန္တတိ=ရိသေစွာရှိခိုး၏။ ကုဇ္ဈတိ=စိတ်ဆိုး၏။
 အာဂစ္ဆတိ=လာ၏။ ဂဏှာတိ=ယူ၏။ ကိုင်၏။
 အာဇာနာတိ=နားလည်၏။ ဂါယတိ=သီဆို၏။
 အာဒဒါတိ=ယူ၏။ ဆဇ္ဈယတိ=စွန့်ပစ်၏။
 အာမန္တယတိ=ခေါ်၏။ ဆဇ္ဈေတိ=စွန့်ပစ်၏။
 မိန့်ကြား၏။ ဆိန္တတိ=ဖြတ်၏။
 အာဟရတိ=ယူလာ၏။ ဇာနာတိ=သိ၏။
 ဥဂ္ဂစ္ဆတိ=အထက်သို့တက်၏။ ဇာယတိ=ဖြစ်ပေါ်၏။ မွေးဖွား၏။
 ဥဂ္ဂဏှာတိ=သင်ယူ၏။ ဇိနာတိ=အောင်မြင်၏။
 ဥပဂစ္ဆတိ=အနီးသို့သွား၏။ ဈာယတိ=စဉ်းစား၏။ ရှု၏။
 ချဉ်းကပ်၏။ တနောတိ=ချဲ့ထွင်၏။

တုဿတိ=နှစ်သက်၏။ ကျေနပ်၏။ ပါပဏောတိ=ဆိုက်ရောက်၏။
 ဒိပ္ပတိ=တောက်ပ၏။ ထွန်းကား၏။ ပိသတိ=ကြိတ်၏။ ထောင်း၏။
 ဒိဗ္ဗတိ=ကစား၏။ ပျော်မြူး၏။ ဗုဇ္ဈတိ=သိ၏။
 ဒုဿတိ=ဖျက်ဆီး၏။ ဗျာကရောတိ=ရှင်းလင်းဖြေဆို၏။
 ဒေသယတိ=ဟောကြား၏။ ဘိန္တတိ=ဖြိုခွဲ၏။ ဖျက်ဆီး၏။
 ဒေသေတိ=ဟောကြား၏။ ဘုဉ္ဇတိ=စား၏။
 ဓာရယတိ=ဆောင်၏။ မှတ်သား၏။ မဇ္ဇတိ=မူးယစ်၏။
 ဓာရေတိ=ဆောင်၏။ မှတ်သား၏။ မညတိ=သိ၏။ မှတ်ထင်၏။
 နဿတိ=ပျက်စီး၏။ ပျောက်ရှု၏။ မန္တယတိ=တိုင်ပင်၏။
 နိဂ္ဂစ္ဆတိ=ထွက်သွား၏။ မန္တေတိ=တိုင်ပင်၏။
 နိဝါသယတိ=ဝတ်ဆင်၏။ မုဉ္ဇတိ=လွှတ်၏။
 နိဝါသေတိ=ဝတ်ဆင်၏။ ယုဇ္ဈတိ=တိုက်ခိုက်၏။
 ပစ္စာဂစ္ဆတိ=ပြန်လာ၏။ ယုဉ္ဇတိ=ယှဉ်၏။ အားထုတ်၏။
 ပညယတိ=ခင်းကျင်း၏။ ရုစ္စတိ=နှစ်သက်၏။
 သတ်မှတ်၏။ ရုန္တတိ=ပိတ်ဆို၏။
 ပညပေတိ=ခင်းကျင်း၏။ လိမ္မတိ=လိမ်းကျံ၏။ သုတ်၏။
 သတ်မှတ်၏။ ဝိဂစ္ဆတိ=ခွဲခွာ၏။ ပျောက်ကင်း၏။
 ပဋိဂစ္ဆတိ=နောက်ထပ်သွား၏။ ဝိစရတိ=လှည့်လည်၏။
 ပဋိဂ္ဂဏှာတိ=လက်ခံ၏။ ဝိဇ္ဇတိ=ရှိ၏။ တွေ့ရ၏။
 ပဋိဇာနာတိ=ဝန်ခံ၏။ ဝိဇ္ဈတိ=ဖောက်ထွင်း၏။
 ပတိဋ္ဌာတိ=ရပ်တည်၏။ ဝိန္တတိ=ရ၏။ တွေ့ရှိခံစားရ၏။
 ပပ္ပေါတိ=ဆိုက်ရောက်၏။ သက္ကာဏာတိ=စွမ်းနိုင်၏။
 ပရာဇေတိ=ရှုံး၏။ သက္ကာဏောတိ=စွမ်းနိုင်၏။
 ပဟိဏာတိ=စေလွှတ်၏။ ပို့၏။ သက္ကောတိ=စွမ်းနိုင်၏။
 ပဟိဏောတိ=စေလွှတ်၏။ ပို့၏။ သုဏောတိ=ကြားနာ၏။
 ပဟောတိ=စွမ်းနိုင်၏။ သုဏာတိ=ကြားနာ၏။

(က) ရာဇာ ပသေနဒိကောသလော ဘဂဝန္တံ တေဒဝေါစ-“အတ္တံ န ခေါ ဘန္တေ ဧကော ဓမ္မော၊ ယော

ဥဘော အတ္ထေ သမဓိဂယု တိဋ္ဌတိ ဒိဋ္ဌဓမ္မိကံစေဝ အတ္ထံ သမ္မရာယိကံစာ”တိ။ အတ္ထိ ခေါ မဟာရာဇ ဧကော ဓမ္မော၊ ယော ဥဘော အတ္ထေ သမဓိဂယု တိဋ္ဌတိ ဒိဋ္ဌဓမ္မိကံစေဝ အတ္ထံ သမ္မရာယိကံစာတိ။

ကတမော ပန ဘန္တေ ဧကော ဓမ္မော၊ ယော ဥဘော အတ္ထေ သမဓိဂယု တိဋ္ဌတိ ဒိဋ္ဌဓမ္မိကံစေဝ အတ္ထံ သမ္မရာယိကံစာတိ။ အပ္ပမာဒေါ ခေါ မဟာရာဇ ဧကော ဓမ္မော၊ ယော ဥဘော အတ္ထေ သမဓိဂယု တိဋ္ဌတိ ဒိဋ္ဌဓမ္မိကံစေဝ အတ္ထံ သမ္မရာယိကံစာတိ။ သေယျထာပိ မဟာရာဇ သဗ္ဗာနိ ဇင်္ဂမာနံ ပါဒါနံ ပဒဇာတာနိ ဟတ္ထိပဒေ သမောဓာနံ ဂစ္ဆန္တိ။ ဧဝမေဝ ခေါ မဟာရာဇ အပ္ပမာဒေါ ဧကော ဓမ္မော၊ ယော ဥဘော အတ္ထေ သမဓိဂယု တိဋ္ဌတိ ဒိဋ္ဌဓမ္မိကံစေဝ အတ္ထံ သမ္မရာယိကံစာတိ။

(သဂါထာဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ၊ အပ္ပမာဒသုတ္တ၊ နှာ-၈၇)

- (ခ) ဘူတပုဗ္ဗံ အညတရော သင်္ခမော သင်္ခံ အာဒါယ ပစ္စန္နိမံ ဇနပဒံ အဂမာသိ၊ သော ယေနညတရော ဂါမော တေနပသင်္ကမိ၊ ဥပသင်္ကမိတွာ မဇ္ဈေ ဂါမဿ ဌတွာ တိက္ခတ္တု၊ သင်္ခံ ဥပလာသိတွာ သင်္ခံ နိက္ခိပိတွာ ဧကမန္တံ နိသီဒိ။ အထ ခေါ တေသံ ပစ္စန္နဇနာနံ မနုဿာနံ ဧတဒဟောသိ - “ကိဿ န ခေါ ဧသော သဒ္ဓေါ ဧဝံ ရဇနီယော ဧဝံ ကမနီယော ဧဝံ မဒနီယော”တိ။ တေ သန္နိပတိတွာ တံ သင်္ခမေံ ဧတဒဝေါစုံ - “အမ္ဘော ကိဿ န ခေါ ဧသော သဒ္ဓေါ ဧဝံ ရဇနီယော ဧဝံ ကမနီယော ဧဝံ မဒနီယော”တိ။ ဧသော ခေါ ဘော သင်္ခါနာမ ယသေသော သဒ္ဓေါ ဧဝံ ရဇနီယော ဧဝံ ကမနီယော ဧဝံ မဒနီယောတိ။

(ဒိဃနိကာယမဟာဝဂ္ဂ၊ ပါယာသိရာဇညသုတ္တ၊ နှာ-၂၆၈)

- (ဂ) အတိတေ ကာလေ သီဟောစ ဗျုတ္တောစ ဒွေ သဟာယာ ဧကသ္မိံ ပဗ္ဗတပါဒေ ဝသန္တိ။ တခါ ဗောဓိသတ္တောပိ ဣသိ ဟုတွာ တသ္မိံ ယေဝ ပဗ္ဗတပါဒေ ဝသတိ။ အထေကဒိဝသံ တေသံ ဒွိန္ဒံ သဟာယကာနံ သီတံ နိဿာယ ဝိဝါဒေါ ဥဒပါဒိ။ ဗျုတ္တော“ကာဠေ ယေဝ သီတံ ဟောတီ”တိ အာဟ။ သီဟော ပန “ဇုဏှေယေဝ သီတံ ဟောတီ”တိ အာဟ။ တေ ဥဘောပိ ဗောဓိသတ္တံ ဥပသင်္ကမိတွာ တံ အတ္ထံ ပုတ္တိသု။ ဗောဓိသတ္တော တေသံ ဧဝံ ကထေသိ- “ကာဠေ ဝါ ဟောတု ဇုဏှေ ဝါ၊ ယဒါ ဝါတော ဝါယတိ၊ တဒါ သီတံ ဟောတိ၊ သီတံ ဟိ နာမ ဝါတေန ဇာယတီ”တိ။ တေ ဥဘောပိ သီဟဗျုတ္တော ဗောဓိသတ္တဿ ဝစနံ အဘိနန္တိသု။

(မာလုတဇာတက၊ ဧကနိပါတ်)။

- (ဃ) မောဂ္ဂလိပုတ္တတိသော ထေရော ဧဝံ စိန္တေသိ - “ကတ္ထ န ခေါ အနာဂတေ ကာလေ ဘဂဝတော သာသနံ သုဋ္ဌု ပတိဋ္ဌေယျာ”တိ။ အထဿ ဧတဒဟောသိ - “ပစ္စန္နိမေသု ခေါ ဇနပဒေသု သာသနံ သုဋ္ဌု ပတိဋ္ဌိဿတီ”တိ။ သော တေသံ တေသံ ဘိက္ခုနံ ဘာရံ ကတွာ တေ တေ ဘိက္ခု တတ္ထ တတ္ထ ပေသေသိ။ မဇ္ဈိန္ဒကတ္ထေရံ ကသ္မိရဂန္ဓာရရန္တံ ပေသေသိ - “တွံ ဧတံ ရန္တံ ဂန္ဓာ ဧတ္ထ သာသနံ ပတိဋ္ဌာပေဟီ”တိ။ မဟာဒေဝတ္ထေရံ တထေဝ ဝတွာ မဟိသကမဏ္ဍလံ ပေသေသိ။ ရက္ခိတတ္ထေရံ ဝနဝါသိ၊ ယောနက ဓမ္မရက္ခိတတ္ထေရံ အပရန္တကံ။ မဟာဓမ္မရက္ခိတတ္ထေရံ မဟာရန္တံ။ မဟာရက္ခိတတ္ထေရံ ယောနကလောကံ။ မဇ္ဈိမထေရံ ဝန္တဒေသဘာဂံ၊ သောဏတ္ထေရံ စ ဥတ္တရတ္ထေရံ စ သုဝဏ္ဏဘူမိ။ မဟိန္ဒထေရံ အညေဟိ စတူဟိ ထေရေဟိ သဒ္ဓိံ တမ္ပပဏ္ဍိဒိပံ ပေသေသိ “တုမေ တမ္ပပဏ္ဍိဒိပံ ဂန္ဓာ ဧတ္ထ သာသနံ ပတိဋ္ဌာပေထာ”တိ။

သဗ္ဗေပိ တေ ထေရဿ ဝစနံ ပဋိဂ္ဂဏိတွာ တံ တံ ဒိသာဘာဂံ အဂမံသု။

(ပါရာဇိက အဋ္ဌကထာ နိဒါနကထာ၊ နှာ-၄၈)

- (က) အတ္ထော=အကျိုး၊ အတ္ထေ=အကျိုးများကို(ကမ္မဝိဘတ်၊ ဗဟုဝုဏ်)။
သမဓိဂယု=(သံ+အဓိ+ဂဟ+ယ=ကောင်းစွာ+စွဲစွဲမြဲမြဲ+ယူ၍)။ သိမ်းကျုံးယူ၍(ပုဗ္ဗကိရိယာ)။
ဒိဋ္ဌဓမ္မိကော=မျက်မှောက်(လက်ငင်း)ခံစားရသော။ ဒိဋ္ဌဓမ္မိကံ (နာမဝိသေသန၊ ကမ္မဇကဝုဏ်)
သမ္မရာယိကော=တမလွန်၌ခံစားရသော။
စေဝ-----စ = စ-----စ = ၎င်း-----၎င်း၊ နှစ်မျိုးလုံးဖြစ်သော။(စေဝ ကို အမြဲ ရှေ့ကထားရသည်)။
အပ္ပမာဒေါ=မမေ့လျော့ခြင်း(အ=ဆန့်ကျင်ဘက်+ပမာဒ=မေ့လျော့ ခြင်း)
သေယျထာပိ=ဥပမာအားဖြင့်(နိပါတ)။
မဟာရာဇေ=မြတ်သောမင်း=မင်းမြတ်(အာလပနဝိဘတ်ဇကဝုဏ်)။
ဇင်္ဂမာနံ=ရွှေ့ရှားနိုင်ကုန်သော၊ သွားလာနိုင်ကုန်သော။(နာမ-ဝိသေသန၊ သာမိ ဗဟုဝုဏ်)။
ပဒဇာတာနိ=ခြေရာအမျိုးမျိုးတို့သည်။
သမောဓာနံ=ပေါင်းစုခြင်းသို့(ကမ္မဝိဘတ်၊ ဇကဝုဏ်)။
ဧဝမေဝ=ဤအတူသာလျှင်၊(ဧဝံ+ဧဝ=နိပါတ)။
- (ခ) ဘူတပုဗ္ဗံ=ရှေးကဖြစ်ဘူးသည်မှာ(နိပါတ)။
သင်္ခမမော=ခရသင်းမှုတ်သူ။
ပစ္စန္တိမံ=တိုင်းစွန်ပြည်ဖျားဖြစ်သော(နာမဝိသေသန၊ ကမ္မ ဇကဝုဏ်)။
ဇနပဒေါ=ကျေးလက်နယ်ပယ်။ ဇနပဒံ(ကမ္မဇကဝုဏ်)။
ယေနညတရော=ယေန+အညတရော။
မဇ္ဈေ=အလယ်၌(နိပါတ)။
တိက္ခတ္ထံ=သုံးကြိမ်(ကိရိယာဝိ)။
ဥပလာသိတွာ=မှုတ်ပြီး၍(ဥပလာသေတိ)။
နိက္ခိပိတွာ=ချထားပြီး၍(နိက္ခိပတိ=နိ+ခိပတိ)။
ဇကမန္တံ=တခုသောအစွန်း၌(ကိရိယာဝိ)။
ပစ္စန္တဇာတာနံ=ကျေးလက်၌မွေးဖွားကုန်သော။
ဧတဒဟောသိ=ဧတံ+အဟောသိ=ဤသို့သောစိတ်အကြံသည် ဖြစ်ပေါ်၏။
ဧဝံ=ဤသို့၊ ဤမျှလောက်(နိပါတ)။
ရဇနီယော=တတ်မက်ဖွယ်ကောင်းသော။
ကမနီယော=နှစ်သက်ဖွယ်ကောင်းသော။
မဒနီယော=ယစ်မူးဖွယ်ကောင်းသော။
သန္နိပတိတွာ=စည်းဝေးပြီး၍(သန္နိပတတိ=သံ+နိ+ပတတိ)။
- (ဂ) သီဟော=ခြင်္သေ့။
ဗျဏ္ဏော=ကျား။
အထေကဒိဝသံ=အထ+ဇကဒိဝသံ။
ဇကဒိဝသံ=တနေ့သ၌(ကမ္မဝိဘတ်၊ ဇကဝုဏ်)။
သီတံ=ချမ်းအေးခြင်းကို။
နိဿာယ=မှီ၍၊ အကြောင်းပြု၍(ပုဗ္ဗကိရိယာ)။
ဝိဝါဒေါ=ငြင်းခုံခြင်းသည်။
ဥဒပါဒိ=ဖြစ်ပေါ်ပြီ။
ကာဠေယေဝ=ကာဠေဇဝ=လဆုပံ၌သာ။

ဇုဏှေယေဝ=လဆန်း၌သာ။
 တံ အတ္ထံ=ထိုအကြောင်းအရာကို။
 အဘိနန္ဒိသု=လွန်စွာနှစ်သက်ကြကုန်ပြီ(အဘိနန္ဒတိ= အဘိ+နန္ဒတိ)။
 (ဃ)ကတ္ထံ=ဘယ်အရပ်၌(နိပါတ)။
 သုဋ္ဌု=ကောင်းစွာ(နိပါတ)။
 အထဿ=အထ+အဿ(အဿ=တဿ)။
 ဘာရံ=တာဝန်ကို(ဘာရော)။
 ပေသေသိ=စေလွှတ်ပြီ(အတိတ်ကိရိယာ)။
 ဧတ္ထံ=ဤအရပ်၌(နိပါတ)။
 ပတိဋ္ဌာပေဟိ=တည်တဲ့စေလော့၊ တည်တဲ့အောင်ပြုလုပ်လော့။ (ပဉ္စမိကိရိယာဝိဘတ်)။
 တထေဝ=ထို့အတူပင်၊ (တထာ+ဧဝ=နိပါတများ)။
 မဟိသကမဏ္ဍလံ=မဟိသကမည်သောလွင်ပြင်သို့။
 ယောနကလောကံ=ယောနကမည်သောကမ္ဘာ(အရပ်ဒေသ)သို့။
 ဒေသဘာဂံ=အရပ်မျက်နှာအပိုင်းအခြားသို့။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၁၃)

(နမူနာ)

၁။ အာကာရန္တုက္ကတ္ထိလိင် နာမ်ပုဒ်များ ဝိဘတ်သွယ်ပုံ။

ပညာ = အသိဉာဏ်။

ဝိဘတ်	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
ကတ္တာ	ပညာ	(ပညာ)ပညာယော
ကမ္မ	ပညံ	(ပညာ)ပညာယော
ကရုဏ	ပညာယ	ပညာဟိ(ပညာဘိ)
သမ္ပဒါန	ပညာယ	ပညာနံ
အပါဒါန	ပညာယ	ပညာဟိ(ပညာဘိ)
သာမိ	ပညာယ	ပညာနံ
ဩကာသ	ပညာယ၊ ပညာယံ၊	ပညာသု
အာလပန	ပညေ	(ပညာ)ပညာယော။

၂။ အာကာရန္တုတ္ထိလိင်နာမ်ပုဒ် ဝေါဟာရများ။

ဝါစာ=ကား ဥပါသိကာ=ဆည်းကပ်သူအမျိုးသမီး။

မာလာ=ပန်း: ပရိသာ=ပရိသတ်

သာလာ=ဇရပ် ကထာ=စကား

ဝိဇ္ဇာ=အတတ်ပညာ၊ ဒေဝတာ=နတ်

ထိုးထွင်းညှဏ်

အဝိဇ္ဇာ=မသိခြင်း ဝေလာ=အချိန်အခါ။

သညာ=မှတ်သားခြင်း ဂါထာ=ပါဠိကဗျာ

တဏှာ=တတ်မက်ခြင်း ဒါရိကာ=မိန်းကလေး။

ဝေဒနာ=ခံစားခြင်း ဇီဝိကာ=အသက်မွေးခြင်း။

စေတနာ=စေ့ဆော်ခြင်း ဆာယာ=အရိပ်။

တက္ကသိလာ=တက္ကသိုလ်ပြည် မေတ္တာ=ချစ်ခင်ခြင်း

၃။ ကိရိယာပုဒ်များကို ဓာတ်၊ ပစ္စည်း၊ ဝိဘတ်ခွဲခြင်း။

ရှေးဦးသင်ခန်းစာများ၌ ကိရိယာပုဒ်များအကြောင်း သင်ကြားရာတွင် လွယ်ကူစေရန် ဝိဘတ်များ ဆက်ပုံကိုသာ ဖော်ပြခဲ့၏။ အမှန်အားဖြင့် ကိရိယာပုဒ်တစ်ခု၏အနက်ကို တိတိကျကျသိနိုင်ရန် ၎င်း၏ဓာတ်ကို သိရန် လိုအပ်လှ၏။ ဓာတ်သည် ကိရိယာပုဒ်၏ အခြေခံဖြစ်၏။ ဓာတ်နောက်သို့ ဆိုင်ရာပစ္စည်းဝိဘတ်များ သင့်လျော်သလို ဆက်ပေးခြင်း အားဖြင့် ကိရိယာပုဒ်များ ဖြစ်ပေါ်လာရလေသည်။ အောက်ပါပုံစံများကို လေ့လာပါ။

(က)ဘာသ်(ဓာတ်)+အ(ပစ္စည်း)+တိ(ပစ္စုပ္ပန်ဝိဘတ်)=ဘာသတိ။

(ခ)*သု+ဏာ+တိ=သုဏာတိ။(နောက်၌ ဓာတ်ကို၊ (*)ဤအမှတ်ဖြင့် ပြမည်။)

(ဂ)*ဇိ+နာ+တိ=ဇိနာတိ။

(ဃ)*ကရ်+ဩ(ေ-)+တိ=ကရောတိ။

(င)*မန္တ+ဇ(ေ-)+တိ=မန္တေတိ။

(စ)*ဘာသ်+ဣ(ဝိ)+တွာ(ပုဗ္ဗကာလ ပစ္စည်း)=ဘာသိတွာ။

(ဆ)*ဘာသ်+ဣ(ဝိ)+တုံ(ပုဗ္ဗကာလ ပစ္စည်း)=ဘာသိတုံ။

(ဇ) ဝိ(ဥပသဂ္ဂ ရှေ့ဆက်)+ ဟရ်+အ+တိ=ဝိဟရတိ။

(ဈ) ပ+ *ဟာ=ပဇဟ(အထူးတည်ပုဒ်သို့ပြောင်း)+တိ=ပဇဟတိ။

(ည)အာ+ *ဂမ်=အာဂစ္ဆ+တိ=အာဂစ္ဆတိ။

၄။ ဓာတ်၏နောက်သို့ “တ”ပစ္စည်း၊ သို့မဟုတ် ဣတ(ဝိတ)ပစ္စည်းဆက်ထားသော ပုဒ်များကို အတိတ် ကိတ်ကိရိယာပုဒ်ဟု ခေါ်၏။ ၎င်းတို့သည် ဖြစ်ပေါ် ပြုလုပ်ခဲ့ခြင်း၊ ဖြစ်ပေါ်ပြုလုပ်ပြီးစီးခြင်းဟူသော အတိတ်ကာလ အနက်ကို ဖော်ပြ၏။ အသုံးများသော အတိတ်ကိတ်ကိရိယာပုဒ်အချို့ကို အောက်၌ လေ့လာပါ။(အသေးစိတ်ကို နောက်သင်ခန်းစာများ၌ တွေ့ရမည်။)

*ကရ်+တ=ကတ=ပြုလုပ်ပြီးပြီ၊ ပြုလုပ်ခဲ့ပြီ။

*ဂမ်+တ=ဂတ=သွားပြီးပြီ၊ သွားခဲ့ပြီ။

*ဘာသ်+ ဝိတ=ဘာသိတ=ပြောပြီးပြီ၊ ပြောခဲ့ပြီ။

*ကုပ်+ ဝိတ=ကုပိတ=စိတ်ဆိုးပြီးပြီ၊ စိတ်ဆိုးခဲ့ပြီ။

*ဘူ+တ=ဘူတ=ဖြစ်ပြီးပြီ၊ ဖြစ်ခဲ့ပြီ။

*ဌာ+ ဝိတ=ဌိတ=ရပ်ပြီးပြီ၊ ရပ်ခဲ့ပြီ။

*သု+တ=သုတ=ကြားပြီးပြီ၊ ကြားခဲ့ပြီ။

*ကိလမ်+တ=ကိလန္တ=ပင်ပန်းပြီးပြီ၊ ပင်ပန်းခဲ့ပြီ။

အဓိ+ *ဂမ်+တ=အဓိဂတ=သိမြင်ပြီးပြီ၊ သိမြင်ခဲ့ပြီ။

အာ+ *ဂမ်+တ=အာဂတ=လာပြီးပြီ၊ လာခဲ့ပြီ။

သံ+အနု+အာ+ *ဂမ်+တ=သမန္နာဂတ=ပြည့်စုံသည်။

ပ+ *ဥပ်+တ=ပညတ္တ=သတ်မှတ်ခဲ့ပြီ၊ ခင်းကျင်းခဲ့ပြီ။

*ဒိသ်+ ဝိတ=ဒေသိတ=ဟောကြားအပ်ပြီ။

သု+ *သိက္ခံ + ဝိတ=သုသိက္ခိတ=ကောင်းစွာသင်ယူခဲ့ပြီ။

*ဒိသ်+တ=ဒိဋ္ဌ=မြင်အပ်ပြီ။

*ပုစ္ဆံ+တ=ပုဋ္ဌ=မေးအပ်ပြီ။

- ဝိ+ *မုစ်+တ=ဝိမုတ္တ=လွတ်မြောက်ခဲ့ပြီ။
- *ဝစ်+တ=ဝုတ္တံ=ပြောဆိုခဲ့ပြီ။
- *ယုဇ်+တ=ယုတ္တ=ယှဉ်အပ်ပြီ၊ ကအပ်ပြီ။
- ပ+ *ဝဇ်+ ဝိတ=ပဗ္ဗဇိတ=ထွက်ခွာခဲ့ပြီ။
- ပ+ *ကမ်+တ=ပက္ကန္တ=ဖဲခွာခဲ့ပြီ။
- အတိ+ *ကမ်+တ=အတိက္ကန္တ=ကျော်လွန်ခဲ့ပြီ။
- *သမ်+တ=သန္တ=ငြိမ်းအေးခဲ့ပြီ။

၅။ အတိတ်ကိတ်ကိရိယာများကို အသုံးပြုနည်း။

(က) အတိတ်ကိတ်ပစ္စည်းဆက်သောပုဒ်များကို ပြီးမြောက်ခဲ့သော အဖြစ်အပျက်ကို ဖော်ပြရန် အတိတ်ကိရိယာအဖြစ်ဖြင့် အသုံး ပြုသည်။ ထိုအခါ ၎င်းအတိတ်ကိတ်ကိရိယာပုဒ်၌ ကတ္တားဝိဘတ် ဆက်ရသည်။ ဆိုင်ရာကတ္တားပုဒ်နှင့်လည်း လိင်အားဖြင့်၎င်း၊ ဝုစ်(ဧကဝုစ်၊ ဗဟုဝုစ်)အားဖြင့်၎င်း တူရသည်။

ပုံစံများ -

- (၁) အဟံ သကျကုလာ ပဗ္ဗဇိတာ=ငါသည် သကျအမျိုးမှ ထွက်ခွာခဲ့ပြီ။
- (၂) တေ ဘိက္ခူ ဂါမာ ပက္ကန္တာ=ထိုရဟန်းတို့သည် ရွာမှ ဖဲခွာကုန်ပြီ။
- (၃) ဝိမုတ္တံ မေ စိတ္တံ(စိတ္တံ မေ ဝိမုတ္တံ)=ငါ၏ စိတ်သည် လွတ်မြောက်ပြီ။
- (၄) ဣဒံ ဝနံ သန္တံ=ဤတောသည် ငြိမ်းအေး၏။

(ခ) အတိတ်ကိတ် ပစ္စည်းဆက်သောပုဒ်များကို ကမ္မဘာဝ ကိရိယာအဖြစ်ဖြင့်လည်း အသုံးပြုရ၏။ ထိုအခါ ဆိုင်ရာကတ္တားပုဒ်၌ ကရဏဝိဘတ်၊ ကံပုဒ်၌ ကတ္တားဝိဘတ်ဆက်၍ ကိရိယာသည် ၎င်းကံပုဒ်နှင့် လိင်၊ ဝုစ်၊ ဝိဘတ်တူရသည်။ ကံပုဒ်မပါသောဝါကျ၌ ကိရိယာသည် နပုလ္လိင် ဧကဝုစ် ဝိဘတ်ဖြင့်အနေများသည်။

ပုံစံများ -

- (၁) ကမ္မံ မေ ကတံ=ကျွန်ုပ်သည် အလုပ်ကို ပြုလုပ်ခဲ့ပြီ။
- (၂) အဓိဂတော မယာ ဓမ္မော=ငါသည် တရားကို သိမြင်အပ်ပြီ။
- (၃) ဘဂဝတော ဝိနယော ပညတ္တော=ဘုရားသည် ဝိနည်းကို ပညတ်အပ်ပြီ။
- (၄) ဧဝံ မေ သုတံ=ဤသို့ ကျွန်ုပ်သည် ကြားနာခဲ့ပြီ။

(ဂ) အတိတ်ကိတ်ပစ္စည်းဆက်သောပုဒ်များကို နာမဝိသေသအဖြစ်ဖြင့်လည်း အသုံးပြုသည်။

ပုံစံများ -

- (၁) ဘဂဝါ ပညတ္တော အာသနေ နိဿိဒိ=ဘုရားသည် ခင်းအပ်သော နေရာ၌ထိုင်ပြီ။
- (၂) ကုပိတာ မနုဿာ ဥဇ္ဈာယန္တိ=စိတ်ဆိုးသော လူတို့သည် ကဲ့ရဲ့ကုန်၏။

(ဃ) အတိတ်ကိတ်ပစ္စည်းဆက်သောပုဒ်များကို ရိုးရိုးနာမ်ပုဒ်အဖြစ်ဖြင့်လည်း အသုံးပြု၏။

ပုံစံ -

- ဘာသိတ=စကား။
- သုတ=အကြားအမြင်။

၆။ လေ့လာရန် နမူနာပါဠိ ဝါကျများ။

(က) အညတရာ ဒေဝတာ ယေန ဘဂဝါ တေနပသကံမိ=တဦးသော နတ်သည် မြတ်စွာဘုရားရှိရာသို့ ချဉ်းကပ်ပြီ။

(ခ) ဘာသိတာ တေ ဒေသာ ဝါစာ=သင်သည် ဤစကားကို ပြောဆိုခဲ့ပြီ။

- (ဂ) ပုဗ္ဗေအနနဿုတေသု ဓမ္မေသု ပညာ ဥဒပါဒိ၊ ဝိဇ္ဇာ ဥဒပါဒိ၊ အာလောကော ဥဒပါဒိ=ရှေးက မကြားခဲ့ဘူးသေးသောတရားတို့၌ အသိဉာဏ်ဖြစ်ပေါ်ပြီး၊ ထိုးထွင်းဉာဏ်ဖြစ်ပေါ်ပြီး၊ အလင်းရောင် ဖြစ်ပေါ်ပြီး။
- (ဃ) မယာ ဓမ္မောစ ဝိနယောစ ဒေသိတော ပညတ္တော=ငါသည် ဓမ္မကို၎င်း၊ ဝိနယကို၎င်း ဟောကြားအပ်ခဲ့ပြီ။ ပညတ်အပ်ခဲ့ပြီ။
- (င) အဓိဂတော ခေါ် မေ အယံ ဓမ္မော ဂမ္ဘီရော=ငါသည် သိမြင်အပ်ပြီး သော ဤတရားသည် နက်နဲ၏။

၇။ နာမ်စားပုဒ်များ လူ့တ္ထိလိင်၌ ဝိဘတ်သွယ်ပုံ။

ဝိဘတ်	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
ကတ္တာ	ယာ	ယာ၊ ယာယော
ကမ္မ	ယံ	ယာ၊ ယာယော
ကရဏ	ယာယ	ယာဟိ(ယာဘိ)
သမ္ပဒါန	ယဿာ	ယာသံ
သာမိ		
အပါဒါန	ယာယ	ယာဟိ(ယာဘိ)
ဩကာသ	ယာယံ၊ ယဿံ	ယာသု
	တ = ထို	

ကတ္တာ	သာ	တာ၊ တာယော
ကမ္မ	တံ(နံ)	တာ၊ တာယော
ကရဏ	တာယ	တာဟိ(တာဘိ)
သမ္ပဒါန	တဿာ	တာသံ
သာမိ		
အပါဒါန	တာယ	တာဟိ(တာဘိ)

ဩကာသ တာယံ၊ တဿံ(တိဿံ) တာသု

(ဧတ-ကိုလည်း ‘တ’နှင့် အလားတူဝိဘတ်သွယ်ပါ။)

အောက်ပါနာမ်စားပုဒ်များကို “ယ” နှင့် အလားတူဝိဘတ်သွယ်ပါ။

ကိ=အဘယ်	လူတရ=အခြား
သဗ္ဗ=အားလုံး	အညတရ=တဦးတယောက်
ကတမ=ဘယ်ဟာ	အည=အခြား

လူမ = ဤ

ကတ္တာ	အယံ	လူမာ၊ လူမာယော
ကမ္မ	လူမံ	လူမာ၊ လူမာယော
ကရဏ		
အပါဒါန	လူမာယ	လူမာဟိ(လူမာဘိ)
သမ္ပဒါန		
သာမိ	လူမိဿာ	လူမာသံ
ဩကာသ	လူမိဿံ၊ လူမာယံ	လူမာသု

၈။ တစုံတခုကို ကိုယ်တိုင်မပြုလုပ်ဘဲ အခြားသူများအား စေခိုင်းသောအခါ သို့မဟုတ် ပြုလုပ်စေသောအခါ

ကာရိတပစ္စယ(ကာရိကံပစ္စည်း)ဆက် ကိရိယာများကို အသုံးပြုရ၏။ ကာရိကံပစ္စည်းများမှာ ဧ(-)၊ အယ၊ အာပေ(-ါပေ)၊ အာပယ(-ါပယ)တို့ဖြစ်၏။ ၎င်းတို့ကို ကိရိယာ၏ တည်ပုဒ်သို့ အောက်ပါအတိုင်း ဆက်ရ၏။

(က) ဗျည်းတလုံးတည်းဖြင့်ဆုံးသော ဓာတ်သို့ ကာရိကံပစ္စည်းများ ဆက်လျှင် အများအားဖြင့် အဆုံးဗျည်း၏ ရှေ့သရသည် ဒီဃ(သရရှည်)အဖြစ်သို့ ပြောင်း၏။

ပုံစံ -

*ဘူ=ဘဝ+ဧ+တိ=ဘာဝေတိ

ဘဝ+အယ+တိ=ဘာဝယတိ ဖြစ်ပေါ်စေ၏။ တိုးပွားစေ၏။

*ကရ်+ဧ+တိ=ကာရေတိ

*ကရ်+အယ+တိ=ကာရယတိ ပြုလုပ်စေ၏။

*ကရ်+ါပေ+တိ=ကာရာပေတိ

*ကရ်+ါပယ+ကာရာပယတိ

(ခ) ဗျည်း၂လုံးဖြင့်ဆုံးသော ဓာတ်၌မူကား အဆုံးဗျည်း၏ ရှေ့သရသည် ပြောင်းလဲခြင်းမရှိ။

*ပုစ္ဆံ+ဧ၊ အယ+တိ=ပုစ္ဆေတိ၊ ပုစ္ဆယတိ=မေးမြန်းစေ၏။

*ပုစ္ဆံ+အာပေ၊ အာပယ+တိ=ပုစ္ဆာပေတိ၊ ပုစ္ဆာပယတိ=မေးမြန်းစေ၏။

(ဂ) အာသရဖြင့်ဆုံးသောဓာတ်သို့ အာပေ၊ အာပယ ပစ္စည်းများသာ ဆက်ရ၏။

*ဒါ+အာပေ၊ အာပယ+တိ=ဒါပေတိ၊ ဒါပယတိ=ပေးလှူစေ၏။

*ဌာ+အာပေ၊ အာပယ+တိ=ဌာပေတိ၊ ဌာပယတိ=ရပ်တည်စေ၏။

*ဉာ+အာပေ၊ အာပယ+တိ=ဉာပေတိ၊ ဉာပယတိ=သိစေ၏။

(ဃ) သတ္တမဂိုဏ်းကိရိယာများသို့လည်း အာပေ၊ အာပယ ပစ္စည်းများသာ ဆက်ရ၏။

*ကထံ=ကထေ+အာပေ၊ အာပယ+တိ=ကထာပေတိ၊ ကထာပယတိ=ပြောဆိုစေ၏။

*ဒိသံ=ဒေသေ+အာပေ၊ အာပယ+တိ=ဒေသာပေတိ၊ ဒေသာပယတိ= ဟောကြားစေ၏။

၉။ အောက်ပါအသုံးများသော ကာရိကံကိရိယာပုဒ်များကို လေ့လာပါ။

*ဝစ်=ဝါစေတိ=ရွတ်ဆိုစေ၏။ ပို့ချ၏။

*ဝဒံ=ဝါဒေတိ၊ ဝါဒယတိ=မြည်စေ၏။ တီးမှုတ်၏။

*ရဟ=ရောပေတိ=ပေါက်ရောက်စေ၏။ စိုက်ပျိုး၏။

*ဆိဒံ=ဆေဒါပေတိ=ဖြတ်စေ၏။

*ဇနံ=ဇနေတိ=ဖြစ်ပေါ်စေ၏။

*ပါ=ပါယ=ပါယေတိ=သောက်စေ၏။ တိုက်၏။

*ယုဇံ=ယောဇာပေတိ=ယှဉ်စေ၏။ ကစေ၏။

အာ+ *ရုစံ+အာရောစာပေတိ=ပြောကြားစေ၏။

ပ+ *ဝတ္တံ=ပဝတ္တေတိ=လည်စေ၏။

ပ+ *ဝိဒံ=ပဝေဒေတိ=သိစေ၏။

နိ+ *ဝါ=နိဗ္ဗာပေတိ=ငြိမ်းအေးစေ၏။

ပ+ *ဝိသံ=ပဝေသေတိ=ဝပ်စေ၏။ သွင်း၏။

ပ+ *ဝဇံ=ပဗ္ဗာဇေတိ=ထွက်မြောက်စေ၏။ ရဟန်းပြုပေး၏။

နိ+ *သီဒံ=နိသီဒါပေတိ=ထိုင်စေ၏။

ပရိ+ *သုဇံ=ပရိသောဓေတိ=စင်ကြယ်စေ၏။ သုတ်သင်ရှင်းလင်း၏။

၁၀။ ကိရိယာပုဒ်များသည် ၂-မျိုးရှိ၏ -

- (၁) ကံပုဒ်ကို မငဲ့သော အကမ္မကိရိယာ
ပုံစံ-ဘဝတိ=ဖြစ်၏၊ သယတိ=အိပ်၏။
ဝသတိ=နေ၏၊ ရမတိ=ပျော်ပိုက်၏။
- (၂) ကံပုဒ်ကို ငဲ့သော သကမ္မကိရိယာ။
ပုံစံ-ကရောတိ=ပြုလုပ်၏၊ ဒေတိ=ပေး၏။
ဆိန္ဒတိ=ဖြတ်၏၊ ကထေတိ=ပြောဆို၏။
- (၃) ကာရိုက်ပစ္စည်းများဆက်လိုက်သောအခါ မူလက ကံမငဲ့သောကိရိယာများသည် ကံကို ငဲ့ကုန်၏။
မူလက ကံတခုကိုသာငဲ့သော ကိရိယာများသည်လည်း ကံ ၂-ခုကို ငဲ့ကုန်၏။
ကာရိုက်ကိရိယာများအသုံးအနှုန်းကို သဘောပေါက်စေရန်အောက်ပါပုံစံများကို လေ့လာပါ။
(က) အာစရိယော သိဿံ ဝိနယံ ဝါစေတိ=ဆရာသည် တပည့်ကို ဝိနည်းကို ပို့ချ၏။
(ခ) ဥယျာနပါလကော ဥယျာနေ ရက္ခေ ရောပေတိ=ဥယျာဉ်စောင့်သည် ဥယျာဉ်၌ သစ်ပင်များကို
စိုက်ပျိုး၏။
(ဂ) ဘဂဝါ ဓမ္မစက္ကံ ပဝတ္ထေတိ=ဘုရားသည် တရားစက်ကို လည်စေ၏။
(ဃ) ဗောဓိသတ္တော သာရထိံ ရထံ ယောဇာပေတိ=ဘုရားလောင်းသည် ရထားထိန်းကို ရထားကို
ကစေ၏။
(င) ဗြဟ္မဒတ္တော ရာဇာ ရန္တံ ကာရေတိ=ဗြဟ္မဒတ်မင်းသည် တိုင်းပြည်ကို အုပ်ချုပ်၏။

၁၁။ မန=စိတ်ဟူသော နာမ်ပုဒ်သည် သက္ကတဘာသာ မနသံနှင့်တူရကား ဗျည်းဆုံးသော နာမ်ပုဒ်မျိုးဖြစ်၏။
၎င်းပြင် ပုလ္လိင်၊ နပုလ္လိင် ၂-မျိုး ဆက်ဆံသဖြင့် အောက်ပါအတိုင်း ဝိဘတ်သွယ်ရ၏။

မန = စိတ်။

ဝိဘတ်	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
ကတ္တာ	မနော၊ မနံ	မနာ
ကမ္မ	မနော၊ မနံ	မနေ
ကရဏ	မနသာ၊ မနေန	မနေဟိ(မနေဘိ)
သမ္ပဒါန	မနသော၊ မနဿ	မနာနံ
အပါဒါန	မနသာ၊ မနေန	မနေဟိ(မနေဘိ)
သာမိ	မနသော၊ မနဿ	မနာနံ
ဩကာသ	မနသိ၊ မနသ္မိ၊ မနမှိ	မနေသု
	မနေ	
အာလပန	မန	မနာ

မန-ကဲ့သို့ ဝိဘတ်သွယ်ရသောပုဒ်များ။

ဝစ=စကား	ယသ=အခြံအရံ၊ ကျော်စောခြင်း
တပ=အကျင့်	သိရ=ဦးခေါင်း
ရဇ=မြို့မှုန်	တမ=အမိုက်မှောင်
အယ=သံ	ဥရ=ရင်
ဝယ=အရွယ်	စေတ=စိတ်
ထာမ=စွမ်းအား	တေဇ=တန်ခိုး

၁၂။ (က) နာမ်ပုဒ်များ၏ ဆန့်ကျင်ဘက်အနက်ကို လိုသောအခါ ၎င်းနာမ်ပုဒ်၏ရှေ့၌ “အ”ဆက်ပေးရ၏။

သရဖြင့်စသော နာမ်ပုဒ်ဖြစ်မှုကား “အန်”ဆက်ပေးရ၏။

ပုံစံများ -

အကုသလ=အကုသိုလ်

အမနုဿ=လူမဟုတ်သူ(နတ်ဘီလူးစသည်)

အဝိဇ္ဇာ=မသိခြင်း

အနန္တ=အဆုံးမရှိခြင်း၊ (အန်+အန္တ)

အနာဂတ=အနာဂတ်(အန်+အာဂတ)

- (ခ) ပဓာနကိရိယာပုဒ်များကို ပဋိသေခပုဒ်များကို တိုက်ရိုက် မဆက်နိုင်။ ကိတ်ကိရိယာများသို့မူ ဆက်နိုင်၏။

ပုံစံများ -

အဝိမုတ္တ=မလွတ်မြောက်သေးသော

အဘာသိတ=မပြောဆိုအပ်သော

အဒိဋ္ဌ=မမြင်အပ်သော၊

အဒိသွာ=မမြင်၍(ပုဗ္ဗကိရိယာ)

အပ္ပဟာယ=မပယ်မှု၍။

- (ဂ) သု နှင့် ဒု နိပါတ်ပုဒ်များဆက်ခြင်းဖြင့်လည်း အနက်ထူးကို ဖော်ပြ၏။

ပုံစံများ -

သုကရ=လွယ်ကူသော။

ဒုက္ကရ=ခက်ခဲသော။

သုဘာသိတ=ကောင်းစွာပြောဆိုအပ်သော။

ဒုဗ္ဘာသိတ=မကောင်းသဖြင့်ပြောဆိုအပ်သော။

ဒုလ္လဘ=ရခဲသော၊ ရှားပါးသော။

၁၃။ အောက်ပါ ပါဠိစာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

- (က) စေတနာဟံ ဘိက္ခဝေ ကမ္မံ ဝဒါမိ၊ စေတနာယ စေတယိတွာ ကမ္မံ ကရောတိ၊ ကာယေန ဝါစာယ မနဿ=ရဟန်းတို့ စေတနာကို ကံဟု ငါဆို၏။ စေတနာဖြင့် စေ့ဆော်၍ ကိုယ်ဖြင့် ၎င်း၊ နှုတ်ဖြင့်၎င်း၊ စိတ်ဖြင့်၎င်း၊ ကံကိုပြုလုပ်၏။

- (ခ) တာယံ ဝေလာယံ ဘဂဝါ ဣမံ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ=ထိုအခါ ဘုရားသည် ဤနိဒါန်းကို မြွက်ဆိုပြီ။

- (ဂ) အညတရာ ဒေဝတာ ဘဂဝန္တံ ဂါထာယ အဇ္ဈဘာသိ=တဦးသော နတ်သည် ဘုရားရှင်ကို ဂါထာဖြင့် ပြောဆိုပြီ။

- (ဃ) ပဗ္ဗာဇေတု မံ ဘဂဝါ၊ ပဗ္ဗာဇေတု မံ သုဂတော=မြတ်စွာဘုရားသည် ကျွန်ုပ်ကို ရဟန်းပြုပေးပါ၊ မြတ်စွာဘုရားသည် ကျွန်ုပ်ကို ရဟန်းပြုပေးပါ။

- (င) တေန ဟိ အာနန္တ သုဘဒ္ဓံ ပဗ္ဗာဇေဟိ=အာနန္ဒာ သို့ဖြစ်လျှင် သုဘဒ္ဓကို ရဟန်းပြုပေးလော။

၁၄။ အောက်ပါ စာပိုဒ်များကို ပါဠိပြန်ပါ။

- (က) ဝိသာခါမည်သော ဥပါသိကာသည် မြတ်စွာဘုရားကို ဤဂါထာဖြင့် လျှောက်ထားပြီးဝိသာခါ ဥပါသိကာ ဘဂဝန္တံ ဣမာယ ဂါထာယ အဇ္ဈဘာသိ။

- (ခ) ကျွန်ုပ်တို့သည် ကောင်းစွာပြောဆိုအပ်သော စကားဖြင့် ရန်သူတို့ကို အောင်မြင်၏=မယံ သုဘာသိတာယ ဝါစာယ ဝေရိနော ဇိနာမ။

- (ဂ) ဘုရားသည် ကျွန်ုပ်၏ ဦးခေါင်း၌ တည်ပါလော=ဗုဒ္ဓေါ မယံ သိရသိ တိဋ္ဌတု။

- (ဃ) ဤမိန်းကလေးသည် ပဌမအရွယ်နှင့် ပြည့်စုံ၏=အယ် ဒါရီကာ ပဌမနေ ဝယ်သာ သမန္နာဂတာ။
 - (င) ပရိသတ်ထဲ၌ ဤစကားကို သင်သည် ပြောဆိုခဲ့ပြီ=ပရိသာယံ ဇော ဝါစာ တေ ဘာသိတာ။
- ၁၅။ အောက်ပါ ပါဠိစာပိုဒ်ကို မြန်မာပြန်ပါ။

တေန ခေါ ပန သမယေန တက္ကသိလာယံ ဒိသာပါမောက္ခော ဝေဇ္ဇော ပဋိဝသတိ။ အထခေါ ဇီဝကော ကောမာရဉာဏော အဘယံ ရာဇကုမာရံ အနာပုစ္ဆာ ယေန တက္ကသိလာ တေန ပက္ခာမိ။ အနုပုဗ္ဗေန ယေန တက္ကသိလာ ယေန ဝေဇ္ဇော တေနပသင်္ကမိ။ ဥပသင်္ကမိတွာ တံ ဝေဇ္ဇံ ဧတဒဝေါစ “ဣစ္ဆာမဟံ အာစရိယ သိပ္ပံ သိက္ခိတု”န္တိ။ တေန ဟိ ဘဏေ ဇီဝက သိက္ခသုတိ။ အထခေါ ဇီဝကော ကောမာရဉာဏော ဗဟုံစ ဂဏှာတိ၊ လဟုံစ ဂဏှာတိ။ သုဋ္ဌ၈ ဥပဓာရေတိ။ ဂဟိတံ စဿ နသမ္ဗုဿတိ။ အထခေါ ဇီဝကဿ ကောမာရဉာဏဿ သတ္တန္တံ ဝဿာနံ အစ္စယေန ဧတဒဟောသိ “အဟံ ခေါ ဗဟုံစ ဂဏှာမိ၊ လဟုံစ ဂဏှာမိ၊ သုဋ္ဌ၈ ဥပဓာရေမိ၊ ဂဟိတံစ မေန သမ္ဗုဿတိ။ သတ္တ စ မေ ဝဿာနိ အတိက္ကန္တာနိ။ န စ ယိမဿ သိပ္ပဿ အန္တော ပညာယတိ၊ တဒါ ဣမဿ သိပ္ပဿ အန္တော ပညာယိဿတိတိ။

(မဟာဝဂ္ဂ၊ နာ ၃၇၉။)

ခက်ဆစ် အဓိပ္ပါယ်များ

ဒိသာပါမောက္ခော=(ဒိသာ=အရပ်မျက်နှာ+ပါမောက္ခ=အကြီးအကဲ ဖြစ်သော) အရပ်လေးမျက်နှာ၌ အကြီးအကဲ ဖြစ်သော။

ဝေဇ္ဇော=ဆေးဆရာ။

ကောမာရဉာဏော=(ကုမာရ=မင်းသား+ဘစ္စ=မွေးစားအပ်သော) မင်းသားမွေးစားအပ်သော။

အနာပုစ္ဆာ=(အန်+အာ+ပုစ္ဆာ)မပန်ကြားဘဲ။(ပုဗ္ဗကိရိယာ)။

ပက္ခာမိ=(ပ+*ကမ်+ိ)ထွက်ခွာသွားပြီ။

အနုပုဗ္ဗေန=အစဉ်အတိုင်း။

ဣစ္ဆာမဟံ=ဣစ္ဆာမိ+အဟံ။

တေန ဟိ=သို့ဖြစ်လျှင်(နိပါတ)

ဘဏေ ဇီဝက=အမောင်(အချင်း)ဇီဝက(ဘဏေ=အာလပနနိပါတ)

သိက္ခသု=သိက္ခာဟိ=သင်လော။

ဗဟုံ=များစွာ၊ လဟုံ=လျှင်မြန်စွာ။

သုဋ္ဌ=ကောင်းစွာ၊ ဥပဓာရေတိ=စူးစမ်း၏၊ ချင့်ချိန်၏။

သမ္ဗုဿတိ=မေ့ပျောက်၏။(သံ+*မုသံ+ယ+တိ)။

သတ္တန္တံ=(သတ္တ+ နံ=သာမိဗဟုဝုစိဘတ်)။

ကိရိယာ ၂-မျိုး

ပါဠိဘာသာ၌ အချုပ်အားဖြင့် ကိရိယာ ၂-မျိုးရှိ၏။ ၎င်းတို့ကား-အာချာတ်ကိရိယာနှင့် ကိတ်ကိရိယာတို့ဖြစ်သည်။ ထိုတွင် -

- (၁) အာချာတ်ကိရိယာဟူသည် ဝါကျတစ်ခု၏အဓိပ္ပါယ်ကို ပြည့်စုံအောင် ဖော်ပြသော ကိရိယာဖြစ်သည်။ တနည်းဆိုလျှင် ဝါကျတစ်ခုကို အဆုံးသတ်ပေးသော ကိရိယာဖြစ်၏။ အဆုံးသတ်ကိရိယာသည် ဝါကျ၌ အရေးအကြီးဆုံးဖြစ်သောကြောင့် အာချာတ်ကိရိယာကို ပဓာန ကိရိယာဟု အများအားဖြင့် ခေါ်ကြသည်။

ပုံစံများ

ဗုဒ္ဓေါ ဓမ္မံ ဒေသေတိ။(မြတ်စွာဘုရားသည် တရားကို ဟော၏)။

အဟံ နဂရံ ဂစ္ဆာမိ။(ကျွန်ုပ်သည် မြို့သို့ သွား၏။)

အထက်ပါ ဝါကျများ၌ “ဒေသေတိ”၊ “ဂစ္ဆာမိ”ကြိယာများသည် အာချာတ်ကိရိယာများ ဖြစ်သည်။
အဆိုပါ အာချာတ်ကိရိယာသည် ဆိုလိုသောအချိန်ကာလနှင့် အဓိပ္ပါယ်အားလျော်စွာ အမျိုးမျိုး ကွဲပြားလေသည်။ ယခုအထိ အသုံးအများဆုံးဖြစ်သည့် အောက်ပါအာချာတ်ကိရိယာ ၅-မျိုးကို ပြဆိုခဲ့ပြီး ဖြစ်သည်။

- (က) ပစ္စုပ္ပန်(ဝတ္တမာန)ကိရိယာ=ဖြစ်ဆဲ၊ ပြုလုပ်ဆဲအနက်ကို ဖော်ပြသည်။ ကာလကို မရည်ညွှန်းဘဲ ဖြစ်ရိုးဖြစ်စဉ်သဘာဝကို ဖော်ပြ ရာ၌လည်း ဤကိရိယာကိုပင် အသုံးပြုသည်။ ပုံစံ - ဂစ္ဆတိ၊ ဂစ္ဆန္တိ စသည်များဖြစ်သည်။ (အဓိပ္ပါယ်မှာ-သွားသည်၊ သွားကြသည်၊ ဖြစ်သည်။)
- (ခ) အတိတ်(အဇ္ဇတနီ)ဝိဘတ်-ဖြစ်ခဲ့ပြီ၊ ပြုလုပ်ခဲ့ပြီ အနက်ကို ဖော်ပြသည်။ ပုံစံ - ဂစ္ဆိ၊ ဂစ္ဆိသု စသည်။
- (ဂ) အနာဂတ်(ဘဝိဿန္တိ)ဝိဘတ်-(၁)ဖြစ်လတုံ၊ ပြုလုပ်လတုံအနက်ကို ဖော်ပြသည်။(၂) အံဩခြင်း၊ ချီးမွမ်းခြင်း၊ ကဲ့ရဲ့ခြင်းတို့ကို ဖော်ပြရာ၌လည်း ဤဝိဘတ်ကို အသုံးပြုသည်။ ပုံစံ - ဂစ္ဆိဿတိ၊ ဂစ္ဆိဿန္တိ စသည်တို့ဖြစ်သည်။
- (ဃ) ပဉ္စမိဝိဘတ်=ခိုင်းစေခြင်း၊ တောင့်တခြင်းစသော အနက်များကို ဖော်ပြသည်။ ပုံစံ - ဂစ္ဆတု၊ ဂစ္ဆန္တု စသည်။ (အဓိပ္ပါယ်မှာ - သွားလော့၊ သွားပါစေ၊ သွားစေသတည်း-ဟုဖြစ်သည်။)
- (င) သတ္တမိဝိဘတ်-ခွင့်ပြုခြင်း၊ ကြံစည်ခြင်းစသောအနက်များကို ဖော်ပြသည်။ ပုံစံ - ဂစ္ဆေယျ၊ ဂစ္ဆေယျု စသည်။ (အဓိပ္ပါယ်မှာ သွားနိုင်သည်၊ သွားပါစေ ---)

(၂) ကိတ်ကိရိယာဟူသည် ဝါကျတစ်ခု၏အဓိပ္ပါယ်ကို ပြည့်စုံအောင်ဖော်ပြရာတွင် ပဓာနကိရိယာအား ကူညီပေးသော ကိရိယာဖြစ်သည်။ တနည်းအားဖြင့် အကူကိရိယာ(ဥပထမ္မက)ဖြစ်သည်။ အာချာတ် ကိရိယာကဲ့သို့ ဝါကျ၌ အရေးကြီးဆုံးသော အချုပ်အခြာကိရိယာမဟုတ်သောကြောင့် ကိတ်ကိရိယာကို အပဓာနကိရိယာဟု အများအားဖြင့် ခေါ်ကြသည်။

ပုံစံမှာ -

ဘဂဝါ အာသနာ ဥဋ္ဌာယ ဝိဟာရံ ပါဝိသိ=မြတ်စွာဘုရားသည် နေရာမှ ထ၍ ကျောင်းတော် သို့ကြွသွား၏။

အဟံ နဂရံ ဂစ္ဆန္တော ဧကံ ဣတ္ထိံ ပဿိ=ကျွန်ုပ်သည် မြို့သို့သွားစဉ် မိန်းမတယောက်ကို မြင်ပြီ။

အထက်ပါ ဝါကျတို့၌(ဥဋ္ဌာယ=ထ၍)(ဂစ္ဆန္တော=သွားစဉ်)ဟူသော ကြိယာတို့မှာ ကိတ်ကိရိယာများ ဖြစ်ကြသည်။ သို့သော် ကိတ်ကိရိယာကို လည်း အချို့ဝါကျများ၌ ပဓာနကိရိယာအဖြစ်ဖြင့် အသုံးပြုလေ့ရှိကြ သည်။ အမှန်အားဖြင့် ယင်းသို့ အသုံးပြုခြင်းမှာ ပဓာနဖြစ်သည့် အာချာတ်ကိရိယာကို မြှုပ်ထား ခြင်းသာဖြစ်သည်။

ပုံစံများ။

ဘဂဝါ မဂ္ဂံ ပဋိပန္နော(ဟောတိ)။

တယာ ကမ္မံ ကာတမ္မံ(ဟောတိ)။

တနည်းအားဖြင့်ဆိုလျှင် ကိတ်ကိရိယာပုဒ်များသည်(တွာ နှင့် တုံ ပစ္စည်းဆက်ပုဒ်များမှတစ်ပါး) နာမ် ဝိဘတ်ဆက်ရသော ပုဒ်များဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ၎င်းတို့သည် အမှန်အားဖြင့် ကိရိယာကိစ္စကိုလည်း ဆောင်ရွက်သောနာမ်ပုဒ်များသာဖြစ်လေသည်။

ယခုထိ သင်ခဲ့ပြီးသော ကိတ်ကိရိယာများကို အကျဉ်းချုပ်လိုက်လျှင် အောက်ပါအတိုင်း (၆)မျိုးရှိသည်ကို တွေ့ရပေမည်။

- (က) ပုဗ္ဗကာလကိရိယာ-ဂန္ဓာ၊ ကတွာ စသည်(သွား၍၊ သွားပြီးခဲ့၍)။
- (ခ) ဒုတိယပုဗ္ဗကာလကိရိယာ-ဂန္ဓု၊ ကာတုံ၊(သွားရန်၊ သွားခြင်းငှာ)။
- (ဂ) အတိတ်ကိတ်ကိရိယာ-ဂတော၊ ကတော(သွားခဲ့သည်၊ ပြုလုပ်ခဲ့သည်)။
- (ဃ) ပစ္စုပ္ပန်ကိတ်ကိရိယာ-ဂစ္ဆန္တော၊ ကရောန္တော(သွားစဉ်၊ ပြုလုပ်စဉ်)။
- (င) ကိစ္စကိတ်ကိရိယာ-ဂန္တဗ္ဗံ၊ ကာတဗ္ဗံ(သွားသင့်၏၊ ပြုလုပ်သင့်၏)။
- (စ) ပြုလုပ်သူပြန်ပေးပုဒ်များ-ကတ္တာ၊ ဝတ္တာ(ပြုလုပ်သူ၊ ပြောဆိုသူ)။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၁၄)

(နမူနာ)

၁။ ဣကာရန္တ ဣတ္ထိလိင်နာမ်ပုဒ်များ ဝိဘတ်သွယ်ပုံ။

ဘူမိ = မြေ။

ဝိဘတ်	ဧကဝုစ်	ဗဟုဝုစ်
ကတ္တာ	ဘူမိ	ဘူမိ၊ ဘူမိယော
ကမ္မ	ဘူမိံ	ဘူမိ၊ ဘူမိယော
ကရဏ	ဘူမိယာ	ဘူမိဟိ၊(ဘူမိဘိ)
သမ္ပဒါန	ဘူမိယာ	ဘူမိနံ
အပါဒါန	ဘူမိယာ	ဘူမိဟိ(ဘူမိဘိ)
သာမိ	ဘူမိယာ	ဘူမိနံ
ဩကာသ	ဘူမိယံ၊ ဘူမိယာ	ဘူမိသု။

၂။ ဣကာရန္တ ဣတ္ထိလိင်နာမ်ပုဒ် ဝေါဟာရများ။

ရတ္တိ=ည	ခဏိတ္တိ=တူးရွင်း။
အဇ္ဈဝိ=တောအုပ်	ကိတ္တိ=ကျော်စောခြင်း။
ဇာတိ=မွေးဖွားခြင်း	မုတ္တိ=လွတ်မြောက်ခြင်း။
ဒိဋ္ဌိ=အယူ	ပဋိသန္ဓိ=ဘဝသစ်၌တဖန်ဆက်ခြင်း။
သတိ=အမှတ်ရခြင်း။	တုဋ္ဌိ=ကျေနပ်နှစ်သက်ခြင်း။
ခန္တိ=သည်းခံခြင်း။	ဝီထိ=လမ်း။
ဝီတိ=နှစ်သက်ခြင်း။	စုတိ=ဘဝမှရွေ့လျော့ခြင်း။
ဆဝိ=အရေ။	သာဝတ္ထိ=သာဝတ္ထိမြို့။
ဝုဗ္ဗိ=တိုးပွားခြင်း။	ပရိဟာနိ=ဆုတ်ယုတ်ခြင်း။
အဂ္ဂိလိ=လက်ချောင်း။	

၃။ ဓာတ်၏နောက်သို့ အန္တ၊ မာန ပစ္စည်းများဆက်လျှင် ပစ္စုပ္ပန်ကိရိယာ ပုဒ်များ ဖြစ်လာ၏။ ၎င်းတို့သည် ပြုလုပ်ဆဲအနက်ကို ညွှန်ပြ၏။ တနည်း အားဖြင့် တဝါကျတည်း၌ ပါရှိသော ပဓာနကိရိယာနှင့် တပြိုင်နက် ဖြစ်ပေါ်ပြုလုပ်ခြင်းကို ဖော်ပြ၏။ ပစ္စုပ္ပန်ကိတ်ကိရိယာများနောက်တွင် နာမ်ဝိဘတ်ဆက်ရသော ကြောင့် ၎င်းတို့ကို ပစ္စုပ္ပန် ကိတ်နာမ်ဟူ၍လည်း ခေါ်၏။ အောက်ပါ ပစ္စည်းဆက်ပုဒ်များကို လေ့လာပါ။

အန္တ

- *ပစ် = ပစ်နှံ = ချက်ပြုတ်နေသော၊ ချက်ပြုတ်စဉ်။
 *ဆိဒ် = ဆိန္ဒူ = ဖြတ်နေသော၊ ဖြတ်နေစဉ်။
 *ဂါ = ဂါယန္တ = သီဆိုနေသော၊ သီဆိုနေစဉ်။
 *ည = ဇာနည် = သိနေသော၊ သိနေစဉ်။
 *ကရ် = ကရောန္တ = ပြုလုပ်နေသော၊ ပြုလုပ်နေစဉ်။
 *ဒိသ် = ဒေသေန္တ = ဟောပြောနေသော၊ ဟောပြောနေစဉ်။
 *ဂမ်(ဂစ္ဆ) = ဂစ္ဆန္တ = သွားနေသော၊ သွားနေစဉ်။

မာန

- *ဘာသ် = ဘာသမာန = ဟောပြောနေသော။
 *ဒါ = ဒဒမာန = ပေးလှူနေသော။
 *ကုမ် = ကုဇ္ဈမာန = စိတ်ဆိုးနေသော။
 *ကရ် = ကရမာန = ပြုလုပ်နေသော။
 *ကထ် = ကထယမာန = ဟောပြောနေသော။
- ၄။ ပစ္စုပ္ပန် ကိတ်ကိရိယာပုဒ်များကို နာမဝိသေသနပုဒ်များကဲ့သို့ မိမိနှင့် ယှဉ်တွဲသည့် နာမ်ပုဒ်များ ဝိဘတ်သွယ်သကဲ့သို့ သွယ်ရသည်။

ဂစ္ဆန္တ (ပုလ္လိင်)

ဝိဘတ်	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
ကတ္တာ	ဂစ္ဆံ၊ ဂစ္ဆန္တော	ဂစ္ဆန္တာ
ကမ္မ	ဂစ္ဆန္တံ	ဂစ္ဆန္တေ
ကရဏ	ဂစ္ဆတာ၊ ဂစ္ဆန္တေန	ဂစ္ဆန္တေဟိ၊ (ဂစ္ဆန္တေဘိ)။
သမ္ပဒါန	ဂစ္ဆတော၊ ဂစ္ဆန္တဿ	ဂစ္ဆတံ၊ ဂစ္ဆန္တာနံ
အပါဒါန	ဂစ္ဆတာ၊ ဂစ္ဆန္တသ္မာ၊ ဂစ္ဆန္တမ္မာ	ဂစ္ဆန္တေဟိ၊ (ဂစ္ဆန္တေဘိ)။
သာမိ	ဂစ္ဆတော၊ ဂစ္ဆန္တဿ	ဂစ္ဆတံ၊ ဂစ္ဆန္တာနံ
ဩကာသ	ဂစ္ဆတိ၊ ဂစ္ဆန္တသ္မိ၊ ဂစ္ဆန္တမ္မိ	ဂစ္ဆန္တေသု

ဂစ္ဆန္တေ

ဂစ္ဆန္တ (နပုလ္လိင်)

ကတ္တာ	ဂစ္ဆံ၊ ဂစ္ဆန္တံ	ဂစ္ဆန္တာနိ
ကမ္မ	ဂစ္ဆန္တံ	ဂစ္ဆန္တာနိ

ဘာသမာန စသည့် မာနပစ္စည်းဆက်ပုဒ်များမှာ ပုလ္လိင် နပုလ္လိင်၌ အကာရန္တနာမ်ပုဒ်များနှင့်၎င်း၊ ဣတ္ထိလိင်၌ အာကာရန္တနာမ်ပုဒ်များနှင့်၎င်း ဝိဘတ်သွယ်ပုံတူ၏။

၅။ (က) ပစ္စုပ္ပန် ကိတ်ကိရိယာပုဒ်များကို နာမဝိသေသနပုဒ်များကဲ့သို့ အသုံးပြုနိုင်၏။

(၁) အဒ္ဓသာ ခေါ် ဘဂဝါ ဥပကံ ဒူရတော အာဂစ္ဆန္တံ=ဘုရားသည် အဝေးမှ လာနေသော ဥပကကို မြင်ပြီ။

(၂) ဝိဟာရံ ဂစ္ဆန္တာမနဿာ မဂ္ဂေ ဘဂဝန္တံ ပဿိသု=ကျောင်းသို့ သွားသော လူတို့သည် လမ်း၌ဘုရားကို တွေ့မြင်ကုန်ပြီ။

(ခ) ပစ္စုပ္ပန် ကိတ်ကိရိယာကို ဝါကျ၌ အပဓာနကိရိယာပုဒ်အဖြစ် အသုံးပြုသောအခါ ပဓာနကိရိယာနှင့် ကတ္တာတူလျှင် ကတ္တာဝိဘတ်ဖြင့်သာ ထားရ၏။ ပြုလုပ်စဉ် ပြုလုပ်နေဆဲအခါဟု အဓိပ္ပါယ်ရ၏။

- (၁) ဘဂဝါ သာဝတ္ထိယံ ဝိဟရန္တော ဣမံ ဇာတကံ ကထေသိ= ဘုရားသည် သာဝတ္ထိမြို့၌နေစဉ် ဤဇာတ်ကို ဟောခဲ့၏။
 - (၂) အဟံ နဂရံ ဂစ္ဆန္တော အန္တရာမဂ္ဂေ ဧကံ ရုက္ခံ အဒ္ဓသံ= ကျွန်ုပ်သည် မြို့သို့သွားစဉ် လမ်းခရီး၌ သစ်ပင်တပင်ကို မြင်ပြီ။
 - (ဂ) ဝါကျ၌ ပစ္စုပ္ပန် ကိတ်ကိရိယာနှင့် ပဓာနကိရိယာတို့ ကတ္တား မတူလျှင် ပစ္စုပ္ပန်ကိတ်ကိရိယာနှင့် ၎င်း၏ ကတ္တားပုဒ်တို့သည် ဩကာသဝိဘတ်ဖြင့် အနေများ၏။ ပဓာနကိရိယာ၏ အချိန် ကာလကို သတ်မှတ်ပြသောကြောင့် ဘာဝလက္ခဏာဟုလည်း ခေါ်၏။
 - (၁) ဗြဟ္မဒတ္တေ ရန္တံ ကာရေန္တေ ဗောဓိသတ္တော ဗြဟ္မဏကုလေ နိဗ္ဗတ္တိ=ဗြဟ္မဒတ္တသည် မင်းပြုလတ်သော် ဘုရားလောင်းသည် ဗြဟ္မဏမျိုး၌ ဖြစ်ခဲ့၏။
 - (၂)ဗောဓိသတ္တေ ဇာယမာနေ ဘူမိ ကမ္မိ=ဘုရားလောင်းမွေးဖွား လတ်သော် မြေကြီးသည် တုန်လှုပ်ခဲ့၏။
- ၆။ အောက်ပါ ဝါကျများလေ့လာပါ။
- (က)ယာဝကီဝဉ္စ အာနန္တ ဝဇ္ဇိ သမဂ္ဂါ ဝုဠဟိဿန္တိ၊ သမဂ္ဂါ ကရဏီယာနိ ကရိဿန္တိ၊ ဝုဇ္ဈယေဝ အာနန္တ ဝဇ္ဇိနံ ပါဠိကင်္ခါ၊ နော ပရိဟာနိ= အာနန္တာ အကြင်မျှလောက် ဝဇ္ဇိမင်းတို့သည် အညီအညွတ် စည်းဝေးကုန်လတ်။ အညီအညွတ်အစည်းအဝေးမှ ထကုန်လတ်၊ အညီအညွတ်ပြုဖွယ်ကိစ္စတို့ကို ပြုကုန်လတ်။ အာနန္တာ (ထိုမျှလောက်) ဝဇ္ဇိမင်းတို့၏ တိုးပွားခြင်းကိုသာလျှင် မျှော်လင့်အပ်၏။ ဆုတ်ယုတ်ခြင်းကို မမျှော်လင့်အပ်။
 - (ခ) အထ ခေါ သုဒိန္နော ကလန္တပုတ္တော ဘူမိယာ နိပဇ္ဇိ “ဣဓေဝ မေ မရဏံ ဘဝိဿတီ”တိ=ထိုအခါ ကလန္တ၏ သားဖြစ်သော သုဒိန္နသည် “ဤနေရာ၌ပင် ငါ့အားသေခြင်းသည် ဖြစ်လတ်”ဟု (ကြံ၍) မြေ၌ အိပ်လေ၏။
 - (ဂ) အဋ္ဌဝိယံ ဝသန္တာ ဘိက္ခု ရတ္တိယံ သမထံစ ဝိပဿနံစ ဘာဝေန္တိ= တောအုပ်၌နေကုန်သော ရဟန်းတို့သည် ည၌ သမထကို၎င်း၊ ဝိပဿနာကို၎င်း ပွားများကြကုန်၏။
 - (ဃ)ဝိထိယံ ကိဠန္တာ ဒါရကာ ဘဂဝန္တံ နဂရံ ပဝိသန္တံ ပဿိသု=လမ်း၌ ကစားကုန်သော သူငယ်တို့သည် မြို့သို့ဝင်လာသော ဘုရားကို မြင်ကုန်ပြီ။
 - (င) ဧဝံ မေ သုတံ - ဧကံ သမယံ ဘဂဝါ သာဝတ္ထိယံ ဝိဟရတိ ဇေတဝနေ အနာထပိဏ္ဍိကဿ အာရာမေ=ဤသို့ ကျွန်ုပ်သည် ကြားခဲ့ရ၏။ အခါတပါး၌ ဘုရားရှင်သည် သာဝတ္ထိမြို့ အနာထပိဏ္ဍိက၏အရံဖြစ်သော ဇေတဝန်ကျောင်း၌ နေ၏။
- ၇။ ဓာတ်နောက်သို့ “ယ”သို့မဟုတ် “(ိယ)”ပစ္စည်းဆက်လျှင် ကမ္မဘာဝ ကိရိယာဖြစ်၏။ မြန်မာဘာသာအားဖြင့် “အပ်၏”ဟု ပြန်ဆို၏။ ပစ္စည်းဆက်ပုံမှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်၏။
- (က)သရဖြင့်ဆုံးသော ဓာတ်များသို့ “ယ”သို့မဟုတ် “ဤယ”ပစ္စည်း ဆက်ရ၏။
 - *ဒါ+ ိယ+တိ=ဒီယတိ=ပေးအပ်၏။ လှူအပ်၏။
 - *နီ+ယ+တိ=နီယတိ=ယူဆောင်အပ်၏။
 - ပ+ *ဟာ+ ိယ+တိ=ပဟိယတိ=စွန့်ပယ်အပ်၏။
 - (ခ) ဗျည်းဖြင့်ဆုံးသော ဓာတ်များသို့ “ဤယ”ပစ္စည်း ဆက်ရ၏။
 - *ဘာသံ+ ိယ + တိ=ဘာသီယတိ=ဟောပြောအပ်၏။
 - *ဆိန္တံ+ ိယ +တိ=ဆိန္တီယတိ=ဖြတ်အပ်၏။
 - *ကရံ+ ိယ +တိ=ကရီယတိ=ပြုလုပ်အပ်၏။
 - *ဒိသံ+ ိယ +တိ=ဒေသီယတိ=ဟောပြောအပ်၏။
 - (ဂ) အချို့ဓာတ်များနောက်သို့ “ယ”ပစ္စည်း ဆက်သောအခါ ရုပ်အပြောင်းအလွဲဖြစ်၏။

*ဝစ်+ယ+တိ=ဝုစ္စတိ=ဆိုအပ်၏။

*ဟန်+ယ+တိ=ဟညတိ=သတ်အပ်၏။

*လတ်+ယ+တိ=လဗ္ဘတိ=ရအပ်၏။

*ဒိသံ+ယ+တိ=ဒိသတိ=ရှုမြင်အပ်၏။

- ၈။ ကမ္မဘာဝကိရိယာဖြင့်ဖွဲ့သော ဝါကျကို ကမ္မဝါစကဝါကျဟု ခေါ်၏။ ယင်းဝါကျမျိုး၌ ကတ္တားပုဒ်ကို ကရဏဝိဘတ်ဖြင့်၎င်း၊ ကံပုဒ်ကို ကတ္တား ဝိဘတ်ဖြင့် စီကုံးရ၏။(ရံခါကတ္တားပုဒ်မပါဘဲလည်းဖြစ်နိုင်၏)
- (၁) (က)ဗုဒ္ဓေါ ဓမ္မံ ဒေသေတိ=ဘုရားသည် တရားကို ဟော၏။(ရိုးရိုး ကတ္တုဝါစကဝါကျ။)
- (ခ) ဗုဒ္ဓေန ဓမ္မော ဒေသီယတိ=ဘုရားသည် တရားကို ဟောအပ်၏။ (ကမ္မဝါစကဝါကျ။)
- (၂) (က)အဟံ ဝိနယံ ပညပေမိ=ငါသည် ဝိနည်းကို ပညတ်၏။(ကတ္တုဝါစက။)
- (ခ) မယာ ဝိနယော ပညပီယတိ=ငါသည် ဝိနည်းကို ပညတ် အပ်၏။
- (၃) (က)ဥပါသကာ ဒါနံ ဒေန္တိ=ဥပါသကာတို့သည် အလှူကို လှူကုန်၏။(ကတ္တုဝါစက။)
- (ခ) ဥပါသကေဟိ ဒါနံ ဒီယတိ=ဥပါသကာတို့သည် အလှူကို လှူအပ်၏။
- (၄) ဝိဟာရေ ဘိက္ခု ဒိဿန္တိ=ကျောင်း၌ရဟန်းတို့ကို တွေ့မြင်အပ်ကုန်၏။
- (၅) ဣဒံ ဝုစ္စတိ စိတ္တန္တိဝါ ဝိညာဏန္တိဝါ=ဤအရာကို စိတ်ဟူ၍သော်၎င်း၊ ဝိညာဏ်ဟူ၍သော်၎င်း ဆိုအပ်၏။

၉။ ဣကာရန္တ နပုလ္လိင်နာမ်ပုဒ်များ ဝိဘတ်သွယ်ပုံ။

အက္ခိ = မျက်စိ။

ဝိဘတ်	ကေဝုစံ	ဗဟုဝုစံ
ကတ္တာ	အက္ခိ	အက္ခိ၊ အက္ခိနိ
ကမ္မ	အက္ခိ	အက္ခိ၊ အက္ခိနိ

(ကျန်ဝိဘတ်များ စာမျက်နှာ ၁၉-မှ ပုလ္လိင်နာမ် မုနိ၏ ဝိဘတ်သွယ် နှင့် တူ၏။)

နပုလ္လိင် ဣကာရန္တ နာမ်ပုဒ်များ။

ဝါရိ=ရေ၊	သပ္ပိ=ထောပတ်။
အဋ္ဌိ=အရိုး၊	ဒမိ=နို့ချဉ်။
အစွံ=မီးလျှံ၊	သတ္ထိ=ပေါင်။

၁၀။ (က)ရည်ရွယ်ချက် သို့မဟုတ် အကျိုးကို ဖော်ပြရာ၌ “အာယ”ဟူသော နောက်ဆက်ကို အကာရန္တ နာမ်ပုဒ်များနှင့်တွဲ၍ သမ္ပဒါနဝိဘတ် အဖြစ်ဖြင့် အသုံးပြု၏။

ပုံစံများ -

ပိဏ္ဍာယ ဂါမံ ပါဝိသိ=ဆွမ်းအလိုငှာ ရွာသို့ဝင်ပြီ။

အယံ ပဋိပဒါ နိဗ္ဗာနာယ သံဝတ္တတိ=ဤအကျင့်သည် နိဗ္ဗာန်အလိုငှာ ဖြစ်၏။

စရဏ ဘိက္ခဝေ စာရိကံ အတ္တာယ ဟိတာယ သုခါယ ဒေဝမနုဿာနံ=ရဟန်းတို့

နတ်လူတို့၏အကျိုးငှာ စီးပွားချမ်းသာ အလိုငှာ ခရီးလှည့်လည်ကြလော။

(ခ) သမ္ပဒါနဝိဘတ်ကို အောက်ပါကိရိယာများနှင့် ယှဉ်ရာ၌လည်း အသုံးပြု၏။

(၁) သမဏသစ္စံ ရောစတိ=ရဟန်းအား မှန်သောစကားသည် တင့်တယ်၏။

(၂) ရညော ဆတ္တံ ဓာရေတိ=မင်းအား ထီးကို ဆောင်း၏။

(၃) အဓိဝါသေတု မေ ဘဂဝါ=မြတ်စွာဘုရားသည် ကျွန်ုပ်အား သည်းခံပါလော။

(၄) အမစ္စာ ရညော ဥပဋ္ဌဟန္တိ=အမတ်တို့သည် မင်းအား ခစားကုန်၏။

(၅) ဒေဝိပိ ဗုဒ္ဓါနံ ပိဟယန္တိ=နတ်တို့သည်လည်း ဘုရားရှင်တို့အား တောင့်တကုန်၏။

- (၆) အဟံ တေသံ ကုဇ္ဈာမိ=ငါသည် သူတို့အား စိတ်ဆိုး၏။
(၇) ဘိက္ခု ဘဂဝတော ပစ္စယောသု=ရဟန်းတို့သည် ဘုရားရှင်အား စကားတုံ့ပြန်ကုန်၏။
(၈) အဟံ ဝေါ အာမန္တယာမိ=ငါသည် သင်တို့အား ပြောကြား၏။
(၉) တိတ္ထိယာ သမဏာနံ ဥဿုယန္တိ=တိတ္ထိတို့သည် ရဟန်းတို့အား ငြူစုကုန်၏။
(၁၀) ရာဇာ ဣသိနော အပရုဇ္ဈတိ=မင်းသည် ရသေ့အား ပြစ်မှား၏။
(ဂ) ထိုက်တန်ခြင်း၊ ပယ်မြစ်ခြင်း၊ တောင့်တခြင်း စသည့်အနက်တို့နှင့် ယှဉ်ရာ၌လည်း သမ္ပဒါန ဝိဘတ်ကို အသုံးပြု၏။
 (၁)အလံ မေ ရန္တံ=ငါ့အား တိုင်းပြည်သည် ထိုက်တန်၏။
 (၂)ကိံ တေ ဣဓ ဝါသေန=သင့်အား ဤ၌ နေခြင်းဖြင့် ဘာအကျိုးရှိအံ့နည်း။
 (၃)သုခံ တေ ဟောတု=သင့်အား ချမ်းသာခြင်းသည် ဖြစ်စေသတည်း။
၁၁။ တိ=၃၊ စတု=၄ ဟူသော သင်္ချာနာမ်စားပုဒ်များကို ဣတ္ထိလိင်၌ အောက်ပါ အတိုင်း ဝိဘတ်သွယ်ရ၏။
	တိ = ၃၊	စတု = ၄
ဝိဘတ်	ဗဟုဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
ကတ္တာ	တိဿော	စတဿော
ကမ္မ		
ကရဏ	တိဟိ(တိဘိ)	စတူဟိ(စတူဘိ)
အပါဒါန		
သမ္ပဒါန	တိဿန္တံ	စတဿန္တံ
သာမိ		
ဩကာသ	တီသု	စတူသု

ဒွန္တသမာသံ

- ၁၂။ ဝါကျတစ်ခု၌ ဝိဘတ်တူနာမ်ပုဒ်များကို “စ”နိပါတ်ပုဒ်ဖြင့် ဆက်၍ သီးခြား မထားဘဲ စာနေကျဉ်းစေရန် တပုဒ်တည်းအဖြစ် ပေါင်းစပ်လိုက်ခြင်းကို ဒွန္တသမာသံဟု ခေါ်၏။ ဤသို့ တပုဒ်တည်းဖြစ်သွားခြင်းကြောင့် သမာသံပုဒ်၌ နပုလ္လိင်ဧကဝုဇ်ဝိဘတ်ဖြင့်သာ အများအားဖြင့် အဆုံးသတ်လေ့ရှိ၏။ ရံခါမူကား ဗဟုဝုဇ်ဝိဘတ်များဖြင့်လည်း အဆုံးသတ်သည်ကို တွေ့ရ၏။ အောက်ပါ ပုံစံကို လေ့လာပါ။
- ပတ္တော စ စီဝရံစ=ပတ္တစီဝရံ=သပိတ်သင်္ကန်း။
သမထောစ ဝိပဿနာစ=သမထဝိပဿနံ=သမထနှင့်ဝိပဿနာ။
ဟတ္ထောစ ပါဒေါစ=ဟတ္ထပါဒံ=လက်ခြေ။
စန္ဒိမောစ သူရိယောစ=စန္ဒိမသူရိယာ=လနှင့်နေ။
သမဏောစ ဗြဟ္မဏောစ=သမဏဗြဟ္မဏာ=သမဏနှင့်ဗြဟ္မဏ။
သာရိပုတ္တောစ မောဂ္ဂလာနောစ=သာရိပုတ္တမောဂ္ဂလာနာ= သာရိပုတ္တရာနှင့်မောဂ္ဂလာန။
- ၁၃။ အောက်ပါစာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။
- (က)တိဿော ဣမာ ဘိက္ခဝေ ဝေဒနာ သုခါ ဝေဒနာ ဒုက္ခာ ဝေဒနာ အဒုက္ခမသုခါယ ဝေဒနာ=ရဟန်းတို့ ဝေဒနာတို့သည် သုခဝေဒနာ၊ ဒုက္ခဝေဒနာ၊ သုခလည်းမဟုတ် ဒုက္ခလည်းမဟုတ်သော ဝေဒနာ အားဖြင့် ဤသုံးမျိုးတို့တည်း။
- (ခ) စတဿော ဣမာ ဘိက္ခဝေ အာဘာ စန္ဒာဘာ သူရိယာဘာ အဂ္ဂါဘာ ပညာဘာ=ရဟန်းတို့ အရောင်တို့သည် လရောင်၊ နေရောင်၊ မီးရောင်၊ ပညာရောင်အားဖြင့် ဤလေးမျိုးတို့တည်း။

- (ဂ) ဘဂဝါ ပတ္တစီဝရံ အာဒါယ သာဝတ္ထိံ ပိဏ္ဍာယ ပါဝိသိ=မြတ်စွာဘုရားသည် သပိတ်သင်္ကန်းကိုယူ၍ သာဝတ္ထိမြို့သို့ ဆွမ်းအလို့ငှာ ဝင်ပြီ။
- (ဃ) အဒ္ဓဿ ခေါ် ဘဂဝါ သာရိပုတ္တမောဂ္ဂလာနေ ဒူရတောစ အာဂစ္ဆန္တေ=ဘုရားရှင်သည် အဝေးမှပင် လာနေသော သာရိပုတ္တ မောဂ္ဂလာနတို့ကို မြင်ပြီ။
- (င) အထေကဒိဝသံ ဗောဓိသတ္တော ဥယျာနဘူမိံ ဂန္တုံ သာရထိံ အာမန္တေတွာ “ရထံ ယောဇေဟိ”တိ အာဟ=ထိုအခါ တနေ့သ၌ ဘုရားလောင်းသည် ဥယျာဉ်မြေသို့သွားရန် ရထားထိန်းကို ခေါ်၍ “ရထားကို က လော”ဟု ပြောလေ၏။
- (စ) အထ ခေါ် ယသော ကုလပုတ္တော အဒ္ဓဿ ဇနံ သုပန္တံ=ထိုအခါ ယသအမျိုးသားသည် အိပ်ပျော်နေသော လူအပေါင်းကို မြင်လေ၏။

၁၄။ အောက်ပါစာပိုဒ်များကို ပါဠိပြန်ဆိုပါ။

- (က) ကုသိုလ်တရားသည် သတ္တဝါတို့၏ တိုးပွားခြင်း၏အကြောင်း ဖြစ်၏=ကုသလော ဓမ္မော သတ္တာနံ ဝုဓိယာ ဟေတု ဟောတိ။
- (ခ) အကုသိုလ်တရားသည် သတ္တဝါတို့၏ ဆုတ်ယုတ်ခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်၏=အကုသလော ဓမ္မော သတ္တာနံ ပရိဟာနိယာ ဟေတု ဟောတိ။
- (ဂ) ဆရာတပည့် နှစ်ယောက်တို့သည် မြတ်စွာဘုရားကို နောက်မှ အစဉ်လိုက်ကုန်ပြီး=ဥဘော အာစရိယန္တေဝါသိကာ ဘဂဝန္တံ ပိဋ္ဌိတော အနုဗန္ဓိသု။
- (ဃ) မင်းသည် တောအုပ်၌ နေကုန်သော ရဟန်းတို့ကို မြင်လေ၏= ရာဇာ အဋ္ဌဝိယံ ဝသန္တေ ဘိက္ခု အဒ္ဓဿ။
- (င) မြတ်စွာဘုရားသည် လေးမျိုးသော ပရိသတ်တို့၌ တရားကို ဟောတော်မူ၏=ဘဂဝါ စတုသု ပရိသာသု ဓမ္မံ ဒေသေတိ။

၁၅။ အောက်ပါစာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

- (က) အထ ခေါ် ဇီဝကော ကောမာရဉာဏော ယေန သော ဝေဇ္ဇော တေနုပသင်္ကမိ၊ ဥပသင်္ကမိတွာ တံ ဝေဇ္ဇံ ဧတဒေဝေါစ “အဟံ ခေါ အာစရိယ ဗဟုံစ ဂဏှာမိ၊ လဟုံစ ဂဏှာမိ၊ သုဋ္ဌ၊ စ ဥပဓာရေမိ၊ ဂဟိတံစ မေ န သမ္ဗုဿတိ၊ သတ္တ စ မေ ဝဿာနိ အတိက္ကန္တာနိ၊ နစ ယိမဿ သိပ္ပဿ အန္တော ပညာယတိ။ တဒါ ဣမဿ သိပ္ပဿ အန္တော ပညာယိဿတီတိ။ တေန ဟိ ဘဏေ ဇီဝက ခဏိတ္တိံ အာဒါယ တက္ကသိလာယ သမန္တာ ယောဇနံ အာဟိဏ္ဍိတွာ ယံ ကိဉ္စိ အဘေသန္တံ ပဿေယျာသိ၊ တံ အာဟရာတိ။ ဧဝံ အာစရိယာတိ ခေါ ဇီဝကော ကောမာရဉာဏော တဿ ဝေဇ္ဇဿ ပဋိဿုတွာ ခဏိတ္တိံ အာဒါယ တက္ကသိလာယ သမန္တာ ယောဇနံ အာဟိဏ္ဍန္တော န ကိဉ္စိ အဘေသန္တံ အဒ္ဓဿ။ အထ ခေါ ဇီဝကော ကောမာရဉာဏော ယေန သော ဝေဇ္ဇော တေနုပသင်္ကမိ၊ ဥပသင်္ကမိတွာ တံ ဝေဇ္ဇံ ဧတဒေဝေါစ “အာဟိဏ္ဍန္တော အဟံ အာစရိယ တက္ကသိလာယ သမန္တာ ယောဇနံ န ကိဉ္စိ အဘေသန္တံ အဒ္ဓဿ”န္တိ။ “သုသိက္ခိတေသိ ဘဏေ ဇီဝက၊ အလံ တေ ဧတ္တကံ ဇီဝိကာယာ”တိ ဇီဝကဿ ကောမာရဉာဏဿ ပရိတ္တံ ပါထေယျံ ပါဒါသိ။ အထ ခေါ ဇီဝကော ကောမာရဉာဏော တံ ပရိတ္တံ ပါထေယျံ အာဒါယ ယေန ရာဇဂဟံ တေန ပက္ကာမိ။
(ဝိနယမဟာဝဂ္ဂ၊ နှာ - ၃၇၉)။
- (ခ) အထ ခေါ ဘိက္ခဝေ ဝိပဿီ ကုမာရော သာရထိံ အာမန္တေသိ “ယောဇေဟိ သမ္မာသာရထိံ ဘဒ္ဒါနိ ဘဒ္ဒါနိယာနာနိ၊ ဥယျာနဘူမိံ ဂစ္ဆာမာတိ။ ဧဝံ ဒေဝါတိ ခေါ ဘိက္ခဝေ သာရထိံ ဝိပဿိဿ ကုမာရဿ ပဋိဿုတွာ ဘဒ္ဒါနိ ဘဒ္ဒါနိယာနာနိ ယောဇေတွာ ဝိပဿိဿ ကုမာရဿ ပဋိဝေဒေသိ “ယုတ္တာနိ ခေါ တေ ဒေဝ ဘဒ္ဒါနိ ဘဒ္ဒါနိ ယာနာနိ၊ ယဿ ဒါနိ ကာလံ

မညသီ”တိ။ အထ ခေါ ဘိက္ခဝေ ဝိပဿီ ကုမာရော ဘဒ္ဒံ ဘဒ္ဒံ ယာနံ အဘိရဟိတွာ ဘဒ္ဒေဟိ ဘဒ္ဒေဟိ ယာနေဟိ ဥယျာနဘူမိံ နိယျာသိ။

(ဒီဃနိကာယ၊ မဟာဝဂ္ဂ မဟာပဒါနသုတ္တ၊ နှာ-၁၈)။

- (ဂ) တိဏိမာနိ ဘိက္ခဝေ ကဿကဿ ဂဟပတိဿ ပုဗ္ဗေ ကရဏီယာနိ။ ကတမာနိ တိဏိ။ ဣဓ ဘိက္ခဝေ ကဿကော ဂဟပတိ ပဋိကစ္ဆေဝ ခေတ္တံ သုကဋ္ဌံ ကရောတိ၊ သုမတိကတံ၊ ပဋိကစ္ဆေဝ ခေတ္တံ သုကဋ္ဌံ ကရိတွာ သုမတိကတံ ကာလေန ဗီဇာနိ ပတိဋ္ဌာပေတိ၊ ကာလေန ဗီဇာနိ ပတိဋ္ဌာပေတွာ သမယေန ဥဒကံ အဘိနေတိပိ အပနေတိဘိ။ ဣမာနိ ခေါ ဘိက္ခဝေ တိဏိ ကဿကဿ ဂဟပတိဿ ပုဗ္ဗေကရဏီယာနိ။

(အင်္ဂုတ္တရ၊ တိကနိပါတ၊ ခေတ္တသုတ္တ၊ နှာ-၂၃၁)။

ခက်ဆစ်အဓိပ္ပါယ်များ။

- (က) သမန္တာ=ပတ်ဝန်းကျင်၌။(နိပါတ)
- အာဟိဏ္ဏိတွာ=လှည့်လည်၍။
- ပဋိသုတွာ=ဝန်ခံ၍။
- အလံ=လုံလောက်ပြီ။(နိပါတ)
- ဧတ္တကံ=ဤမျှ(သောအတတ်ပညာ)သည်။
- ပရိတ္တံ=အနည်းငယ်သော။
- ပါထေယျံ=ရိက္ခာ။
- (ခ) ဘဒ္ဒါနိ ဘဒ္ဒါနိ=ကောင်းကုန် ကောင်းကုန်သော။
- ယဿ=အကြင်ပြုဖွယ်ကိစ္စအတွက်။
- နိယျာသိ=ထွက်ခွာလေ၏။(နိ+ယာ+ ဝိ)
- (ဂ) ပုဗ္ဗေ=ရှေးကာလ၌(မတိုင်မီ)။
- ပဋိကစ္ဆေဝ=ကြိုတင်၍။
- သုကဋ္ဌံ=ကောင်းစွာထွန်ယက်ခြင်းကို။
- သုမတ္တိကတံ=ကောင်းစွာညှိခြင်းကို။
- ပတိဋ္ဌာပေတိ=ကြံချ၏။(ပတိ+ဋ္ဌာ+အာပေ+တိ=တည်စေ၏)
- အဘိနေတိပိ=သွင်းလည်းသွင်း၏။(အဘိ+ ခိ+တိ)
- အပနေတိပိ=ထုတ်လည်းထုတ်၏။(အပ+ ခိ+တိ)

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၁၅)

(နမူနာ)

၁။ ဤကာရန္တုက္ကတ္တိလိင်နာမ်ပုဒ်များ ဝိဘတ်သွယ်ပုံ။

နဒီ = မြစ်။

ဝိဘတ်	ဧကပုစ်	ဗဟုပုစ်
ကတ္တာ	နဒီ	နဒီ၊ နဒီယော(နဇော)
ကမ္မ	နဒီ	နဒီ၊ နဒီယော(နဇော)
ကရဏ	နဒီယာ(နဇော)	နဒီဟိ
သမ္ပဒါန	နဒီယာ(နဇော)	နဒီနံ

အပါဒါန နဒိယာ(နဇ္ဇာ) နဒိဟိ
 သာမိ နဒိယာ(နဇ္ဇာ) နဒိနံ
 ဩကာသ နဒိယာ၊ နဒိယံ(နဇ္ဇံ) နဒိသု
 အာလပန နဒိ နဒိ၊ နဒိယော
 မှတ်ချက်။ ကွင်း()အတွင်းမှ ရုပ်များသည် ဤနဒိပုဒ်နှင့်သာ ဆိုင်သောရုပ်ထူးများဖြစ်သည်။

၂။ ဤကာရန္တုက္ကတ္ထိလိင် နာမ်ပုဒ်ဝေါဟာရများ။
 ပထဝီ=မြေကြီး။ သိရီ=ကျက်သရေ။
 မဟိ=မြေကြီး။ ဗာရာဏသီ=ဗာရာဏသီမြို့။
 ဒေဝီ=မိဖုရား၊ နတ်သမီး။ ဝေသာလီ=ဝေသာလီမြို့။
 ပေါက္ခရဏီ=ရေကန်။ ဘေရီ=စည်။
 ဣတ္ထိ=မိန်းမ။ ကုမာရီ=မိန်းကလေး။
 ဘိက္ခုနီ=ရဟန်းမ။

၃။ န-ပစ္စည်းဆက်သောအတိတ်ကိရိယာပုဒ်များ။
 ဓာတ်နောက်သို့ “န”ပစ္စည်းဆက်ရသော အတိတ်ကိတ်ကိရိယာပုဒ်များလည်းရှိ၏။ ဓာတ်နှင့်ပစ္စည်းတို့
 ပေါင်းစပ်ရာတွင် ရံခါရုပ်ပြောင်းလဲသွား ပုံကိုလည်း သတိပြုပါ။
 (သင်ခန်းစာ ၁၃၊ စာမျက်နှာက ၅၈-ကိုလည်း ပြန်ရှုပါ။)

ပုံစံများ။

*ဆိဒ်+န=ဆိန္ဒ=ဖြတ်အပ်ပြီ၊ ဖြတ်ခဲ့ပြီ။
 *ဒါ+န+ဒိန္ဒ=ပေးအပ်ပြီ၊ ပေးခဲ့ပြီ။
 *ခိ+ဏ=ခိဏ=ကုန်ပြီ။
 ပ+ *ဟာ+န=ပဟိန=ပယ်အပ်ပြီ၊ ပယ်ခဲ့ပြီ။
 အာ+ *ပဒ်+န=အာပန္န=ဆိုက်ရောက်ပြီ။
 ဥ+ *ပဒ်+န=ဥပ္ပန္န=ဖြစ်ပေါ်ပြီ။
 ပဋိ+ *ပဒ်+န=ပဋိပန္န=ကျင့်ကြံပြီ။
 သံ+ *ပဒ်+န=သမ္ပန္န=ပြည့်စုံပြီ။
 နိ+ *သဒ်+န=နိသိန္ဒ=ထိုင်ပြီ။
 *တရ်+န=တိဏ္ဍ=ကူးပြီ။
 *ဇရ်+န=ဇိဏ္ဍ=ဆွေးမြေ့ရင့်ရော်ပြီ။

၄။ ပစ္စုပ္ပန်ကိတ်ပစ္စည်း “အန္တ”ဖြင့်ဆုံးသော ပုဒ်များကို ဣတ္ထိလိင်သို့ပြောင်း လိုသောအခါ ၎င်းပုဒ်များ၏နောက်သို့
 ဤ(ဝိ)ပစ္စည်း ဆက်ရ၏။

ပုံစံများ။

ဂစ္ဆန္တိ = ဂစ္ဆန္တိ
 ပဝန္တိ = ပဝန္တိ
 ကရောန္တိ = ကရောန္တိ

ထို့ကြောင့် ၎င်းပုဒ်များကို ဝိဘတ်သွယ်ပုံမှာ(နဒိ၊ ပထဝီစသည့်) ဤကာရန္တုက္ကတ္ထိလိင်နာမ်ပုဒ်များနှင့်တူ၏။
 ပို၍ ကျေစေရန် အောက်ပါ ပုံစံများကို ထပ်၍ လေ့လာပါ။

ဂစ္ဆန္တိ

ဝိဘတ်	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
ကတ္တာ	ဂစ္ဆန္တိ	ဂစ္ဆန္တိ၊ ဂစ္ဆန္တိယော
ကမ္မ	ဂစ္ဆန္တိ	ဂစ္ဆန္တိ၊ ဂစ္ဆန္တိယော
ကရဏ		
အပါဒါန	ဂစ္ဆန္တိယာ	ဂစ္ဆန္တိဟိ
သမ္ပဒါန		
သမိ	ဂစ္ဆန္တိယာ	ဂစ္ဆန္တိနံ
ဩကာသ	ဂစ္ဆန္တိယာ၊ ဂစ္ဆန္တိယံ	ဂစ္ဆန္တိသု

၅။ (က) ကတ္တာမတူသော ကိရိယာနှစ်မျိုး(ကိတ်ကိရိယာနှင့်အာချာတ် ကိရိယာ)တို့ တပြိုင်နက် ဝါကျတခုတည်း၌ ဖြစ်ပေါ်ခြင်း၊ သို့မဟုတ် ပြုလုပ်ခြင်းကို ဖော်ပြရာတွင် ပါဠိဘာသာ၌ ရှေ့ကိရိယာကို ပစ္စုပ္ပန် ကိတ်ကိရိယာပုဒ်ဖြင့် စီကုံး၍ သာမိဝိဘတ်ဖြစ်စေ၊ ဩကာသဝိဘတ်ဖြစ်စေ သက်ရ၏။ ၎င်းရှေ့ကိရိယာ၏ ကတ္တာပုဒ်သည်လည်း မိမိ၏ ကိရိယာနှင့် လိင်၊ ဝုဇ်၊ ဝိဘတ် တူရ၏။

ပုံစံများ။

- (၁) ဒါရကဿ ရဒန္တဿ သော ဂေဟာ နိက္ခမိ။
- (၂) ဒါရကေ ရဒန္တေ သော ဂေဟာ နိက္ခမိ။(ကလေးငိုနေစဉ် သူသည် အိမ်မှ ထွက်သွားပြီ။)
- (၃) ကုမာရိယာ ရဒန္တိယာ သော ဂေဟာ နိက္ခမိ=မိန်းကလေးသည် ငိုနေစဉ် သူသည် အိမ်မှထွက်သွားပြီ။
- (၄) ကုမာရီနံ ရဒန္တိနံ သော ဂေဟာ နိက္ခမိ=မိန်းကလေးများ ငိုနေစဉ် သူသည် အိမ်မှ ထွက်သွားပြီ။
- (၅) ကုမာရီသု ရဒန္တိသု သော ဂေဟာ နိက္ခမိ။(အမိပွါယ်တူ)။
- (ခ) ကတ္တာမတူသော ကိရိယာနှစ်မျိုးတို့ တခုပြီးမှ တခုဖြစ်ပေါ်ခြင်း၊ ပြုလုပ်ခြင်းကို ဖော်ပြလိုလျှင် ရှေ့ကိရိယာကို အတိတ်ကိရိယာပုဒ်ဖြင့် စီကုံး၍ အထက်နည်းအတိုင်း ဩကာသ ဝိဘတ်သက်ရ၏။ ဤသို့ ကိရိယာတခု၏ အချိန်ကာလကို အခြားကိရိယာတခုဖြင့် သတ်မှတ်ပေးသော ဝါကျမျိုးကို “ဘာဝလက္ခဏဝါကျ”ဟု ခေါ်၏။

ပုံစံများ။

- (၁) မယိ အာဂတေ တေ ဂတာ=ကျွန်ုပ် ရောက်လာသော် (ရောက်လာသောအခါ)သူတို့သည် သွားကုန်၏။
- (၂) အမှေသု အာဂတေသု တေ ဂတာ=ကျွန်ုပ်တို့ ရောက်လာကုန် သော် သူတို့သည် သွားကုန်၏။
- (၃) ကုမာရိယာ အာဂတာယ တေ ဂတာ=မိန်းကလေး ရောက်လာ သော် သူတို့သည် သွားကုန်၏။
- (၄) ကုမာရီသု အာဂတာသု တေ ဂတာ=မိန်းကလေးများ ရောက်လာကုန်သော် သူတို့သည် သွားကုန်၏။

၆။ လေ့လာရန် နမူနာပါဠိဝါကျများ -

- (က) တေန သမယေန ဗုဒ္ဓေါ ဘဂဝါ ဥရုဝေလာယံ ဝိဟရတိ နဇ္ဇာ နေရဉ္စရာယ တီရေ=ထိုအခါ ဘုန်းတော်ကြီးသော မြတ်စွာဘုရား သည် ဥရုဝေလတောဝယ် နေရဉ္စရာမည်သော မြစ်၏ကမ်း၌ နေ၏။
- (ခ) အတီတေ ဗာရာဏသီယံ ဗြဟ္မဒတ္တေ ရဇ္ဇံ ကာရေန္တေ ဗောဓိသတ္တော ဝါဏီဧကုလေ ဥပ္ပန္နော= လွန်လေပြီးသောအခါ ဗာရာဏသီမြို့တွင် ဗြဟ္မဒတ်မင်း မင်းပြုသောအခါ ဘုရားလောင်းသည် ကုန်သည်မျိုး၌ ဖြစ်လေ၏။
- (ဂ) ဧကမန္တံ နိသိန္နာ ခေါ သာ ဘိက္ခုနီ ဘဂဝန္တံ ဧတဒဝေါစ=တခုသော အစွန်အဖျား၌ ထိုင်ပြီးသော ထိုရဟန်းမသည် မြတ်စွာဘုရားကို ဤစကားကို လျှောက်ပြီ
- (ဃ) ခိဏာ မေ ဇာတိ၊ ဝုသိတံ ဗြဟ္မစရိယံ၊ ကတံ ကရဏီယံ=ငါ့အား မွေးဖွားခြင်းသည် ကုန်ပြီ။

မြတ်သောအကျင့်ကို ကျင့်သုံးပြီးပြီ။ ပြုဘွယ်ကိစ္စကို ပြုပြီးပြီ။

- (င) ကုမာရိန် ပေါက္ခရဏိယံ ကိဉ္ဇန္တိနံ ဒေဝေါ ဝဿိ=မိန်းကလေးများ သည် ရေကန်၌ ကစားနေကြစဉ် မိုးသည် ရွာပြီ။
- (စ) သော ဘိက္ခု သမ္မာပဋိပဒံ ပဋိပန္နော ဟောတိ=ထိုရဟန်းသည် မှန်ကန်သောအကျင့်ကို ကျင့်ကြံခဲ့၏။
- ၇။ (က) ကတ္တာ(သက္ကတ=အတ္တန်)ဟူသော ပုဒ်သည် ပုလ္လိင်ဖြစ်၍ အောက်ပါ အတိုင်း ဝိဘတ်သွယ်ရ၏။

အတ္တာ=အသက်၊ ဝိညာဏံ၊ လိပ်ပြာ။

ဝိဘတ်	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
ကတ္တာ	အတ္တာ	အတ္တာနော
ကမ္မ	အတ္တာနံ	အတ္တာနော
ကရဏ	အတ္တနာ	အတ္တေဟိ
သမ္ပဒါန	အတ္တနော	အတ္တာနံ
သမိ		
အပါဒါန	အတ္တနာ	အတ္တေဟိ
ဩကာသ	အတ္တနိ	အတ္တနေသု

- (ခ) ဗြဟ္မာ(သက္ကတ=ဗြဟ္မန်)ပုဒ်လည်း ပုလ္လိင်ဖြစ်၍ ဧကဝုဇ်သာလျှင် တွေ့ရှိရသည်။

ဗြဟ္မာ=ဗြဟ္မာ

ဝိဘတ်	ဧကဝုဇ်
ကတ္တာ	ဗြဟ္မာ
ကမ္မ	ဗြဟ္မာနံ
ကရဏ	
အပါဒါန	ဗြဟ္မာနာ
သမ္ပဒါန	
	ဗြဟ္မာနော
သမိ	
ဩကာသ	ဗြဟ္မနိ
အာလပန	ဗြဟ္မေ

- ၈။ အတ္တာဟူသော ပုဒ်ကို ၂-မျိုး အသုံးပြု၏။ ရိုးရိုးနာမ်ပုဒ်အဖြစ်ဖြင့်၎င်း၊ နာမ်စားအဖြစ်ဖြင့်၎င်း အသုံးပြုသည်။

- (က) ရိုးရိုးနာမ်ပုဒ်အဖြစ် အသုံးပြုသောအခါ အသက်၊ ဝိညာဏံ၊ လိပ်ပြာ စသည်ဖြင့် အမျိုးမျိုးခေါ်ဝေါ်သော ခန္ဓာကိုယ်တွင်း၌ မပျက်မစီး အမြဲတည်တံ့၏ဟု အချို့ပုဂ္ဂိုလ်တို့ယူဆသော အရာဝတ္ထုကို ရည်ညွှန်း၏။ ၎င်းကို ပဋိသေခ=“အန်”ဆက်လျှင် အနတ္တ=အတ္တ မဟုတ်ဟု အနက်ရ၏။

ပုံစံများ။

- (၁) န မေ သော အတ္တာ=ဤအရာသည် ငါ၏ အတ္တမဟုတ်။
- (၂) ရူပံ ဘိက္ခဝေ အနတ္တာ=ရဟန်းတို့ ရုပ်သည် အတ္တမဟုတ်။
- (ခ) အတ္တာဟူသောပုဒ်ကို နာမ်စားအဖြစ်အသုံးပြုသောအခါ “မိမိ၊ ကိုယ်တိုင်”ဟု အဓိပ္ပါယ်ရ၏။

ပုံစံများ။

- (၁) သော အတ္တာနံ သုခေတိ ပီဏေတိ=ထိုသူသည် မိမိကိုယ်ကို ချမ်းသာစေ၏။ ပြည့်ဖြိုးစေ၏။
- (၂) အတ္တနာ အတ္တာနံ ဗျာကရောတိ=မိမိကိုယ်တိုင် မိမိကိုယ်ကို ပြောကြား၏။

- (၃) သုစိဘူတေန အတ္တနာ ဝိဟရတိ=မိမိကိုယ်တိုင် စင်ကြယ်သည် ဖြစ်၍ နေ၏။
 (၄) အဟံ အတ္တနော ဂတိံ ဇာနာမိ=ငါသည် မိမိ၏ လားရောက်ရာ ဌာနကို သိ၏။
 (၅) အတ္တနာစ ဇီဝ၊ ပုတ္တဒါရေစ ပေါသေဟိ=ကိုယ်တိုင်လည်း အသက်မွေးလော၊ သားမယားတို့ကိုလည်း ကျွေးမွေးလော။
- (ဂ) အတ္တာဟူသော နာမ်စားပုဒ်နှင့် အဓိပ္ပါယ်တူသော အောက်ပါပုဒ်တို့၏ အသုံးအနှုန်းကိုလည်း လေ့လာပါ။
- (၁) သက=မိမိဥစ္စာဖြစ်သော။(နာမဝိသေသန)။
 (၂) သယံ=ကိုယ်တိုင်။(နိပါတ)။
 (၃) သာမံ=ကိုယ်တိုင်။(နိပါတ)။

ပုံစံများ။

- (၁) သကေ နိဝေသနေ=မိမိနေအိမ်၌။
 (၂) ယေန သကော အာရာမော တေန ပါယာသိ=မိမိအရံရှိရာသို့ သွားလေ၏။
 (၃) သယံ အဘိညာယ သစ္စိကတွာ ပဝေဒေတိ=ကိုယ်တိုင် ထူးခြားသောဉာဏ်ဖြင့် မျက်မှောက်ပြု၍ ဟောကြား၏။
 (၄) သာမံ ဒိဋ္ဌံ=ကိုယ်တိုင်မြင်အပ်သော။
 (၅) သာမံ ဇာနာတိ=ကိုယ်တိုင်သိ၏။

၉။ ပဉ္စ=၅ ဟူသော သင်္ချာနာမ်စားပုဒ်ကို အောက်ပါအတိုင်း ဝိဘတ်သွယ် ရ၏။

ဝိဘတ်	ဗဟုဝုဇ်
ကတ္တာ	ပဉ္စ
ကမ္မ	
ကရဏ	
အပါဒါနံ	ပဉ္စဟိ
သမ္ပဒါနံ	
သာမိ	ပဉ္စန္ဒံ
ဩကာသု	ပဉ္စသု

အောက်ပါတို့ကိုလည်း အလားတူ ဝိဘတ်သွယ်ရ၏။

ဆ=၆	ဒသ=၁၀	စတုဒ္ဒသ=၁၄
သတ္တ=၇	ဧကာဒသ=၁၁	ပန္နရသ=၁၅
အဋ္ဌ=၈	ဒွါဒသ=၁၂	သောဠသ=၁၆
နဝ=၉	တေရသ=၁၃	သတ္တရသ=၁၇
အဋ္ဌရသ=၁၈		

၁၀။ တပ္ပုရိသသမာသံ

ပုဒ်နှစ်ခုကို စပ်ရာတွင် နောက်ပုဒ်၏ အနက်ပြဋ္ဌာန်းသော သမာသံကို တပ္ပုရိသသမာသံဟု ခေါ်၏။
 ဤသမာသံ၌ ရှေ့ပုဒ်တွင် ကမ္မစသည့် ဝိဘတ်ခြောက်မျိုးမှ တမျိုးမျိုးဆက်၍ သမာသံစပ်ပြီးသောအခါ ထိုဝိဘတ်များသည် အများအားဖြင့် ကျေပျောက်သွား၏။

ပုံစံများ။

သုခံ ပတ္တော=သုခပတ္တော=ချမ်းသာခြင်းသို့ရောက်သော။
 ကုမ္ဘံ ကာရော=ကုမ္ဘကာရော=အိုးပြုလုပ်သူ(အိုးထိမ်းသည်)။

ဗုဒ္ဓေန ဘာသိတော=ဗုဒ္ဓဘာသိတော=ဘုရားဟောအပ်သော။
 သီလေန သမ္ပန္နော=သီလသမ္ပန္နော=သီလနှင့်ပြည့်စုံသော။
 ရညော အရဟံ=ရာဇာရဟံ=မင်းအားထိုက်တန်သော။
 သောတုံ ကာမော=သောတုကာမော=ကြားနာလိုသော။
 ဂန္တံ ကာမော=ဂန္တုကာမော=သွားလိုသော။
 ဗန္ဓနာ မုတ္တော=ဗန္ဓနမုတ္တော=အနှောင်အဖွဲ့မှလွတ်သော။
 ပိဏ္ဍပါတပဋိက္ကန္တော=ပိဏ္ဍပါတပဋိက္ကန္တော=ဆွမ်းခံရာမှ ဖဲခဲ့သော။
 ရညော ပုတ္တော=ရာဇပုတ္တော=မင်း၏သား၊ မင်းသား။
 ဘိက္ခုနံ သံဃော=ဘိက္ခုသံဃော=ရဟန်းတို့၏အပေါင်းအစု။
 ဓမ္မေ ရတော=ဓမ္မရတော=တရား၌မွေ့လျော်သော။
 အရညေ ဝါသော=အရညဝါသော=တော၌နေခြင်း။

၁၁။ “တော”ဟူသော နောက်ဆက်ကိုလည်း အပါဒါနဝိဘတ်အဖြစ် အသုံးပြုကြောင်း ပြခဲ့ပြီးဖြစ်၏။
 ဤ“တော”နှင့်တကွ အခြားအပါဒါနဝိဘတ်များကို ရိုးရိုးဖဲခွာခြင်းအနက်မှတစ်ပါး အောက်ပါအနက်
 အမျိုးမျိုးတို့၌လည်း အသုံးပြုလေသည်။

(က) အကြောင်းရင်း(ဟေတု)အနက်။

ဝေဒနာ ပစ္စယာ သမ္ဘဝတိ=ဝေဒနာဟူသောအကြောင်းမှ (အကြောင်းကြောင့်)တဏှာသည် ဖြစ်ပေါ်
 လာ၏။

(ခ) ကြောက်ရွံ့ခြင်း၊ ဘေးရန်။

သတ္တာ မစ္စုနာ ဘာယန္တိ=သတ္တဝါတို့သည် သေခြင်းမှ ကြောက်ကုန်၏။
 န ကုတော ဝါ ဘယံ နတ္ထိ=တစုံတခုသော အရပ်မှ ဘေးရန်သည် မရှိ။

(ဂ) လွတ်မြောက်ခြင်း။

စိတ္တံ အာသဝေဟိ ဝိမုစ္စတိ=စိတ်သည် အာသဝတို့မှ လွတ်မြောက်၏။

(ဃ) အရပ်မျက်နှာ။

ဒက္ခိဏတော နဂရဿ=မြို့၏တောင်ဘက်၌။

(င) အချိန်ကာလ။

ဣတော ဧကတိသေ ကပ္ပေ=ဤမှ သုံးဆယ့်တစ်ကမ္ဘာ၌။
 ဣတော တိဏ္ဍံ မာသာနံ အစူယေန=ဤမှ သုံးလလွန်သောအခါ

(စ) ရှောင်ကြဉ်ခြင်း။

မုသာဝါဒါ ပဋိဝိရတာ=မုသားပြောခြင်းမှ ရှောင်ကြဉ်၏။

(ဆ) အပိုင်းအခြား။

ယာဝ ဗြဟ္မလောကာ=ဗြဟ္မာ့ပြည်တိုင်အောင်။

(ဇ) ကိရိယာဝိသေသန။

အနိစ္စတော ပဿတိ၊ ဒုက္ခတော ပဿတိ=အနိစ္စအားဖြင့် ရှု၏။ ဒုက္ခအားဖြင့် ရှု၏။

(ဈ) အညတြ၊ အာရကာ၊ ပရံ စသော နိပါတပုဒ်များနှင့် ယှဉ်ရာဌာန။

အညတြ ဖဿာ=ဖဿမှတစ်ပါး။
 အာရကာ နိဗ္ဗာနာ=နိဗ္ဗာန်မှ ဝေးကုန်၏။
 ပရံ မရဏာ=သေသည်မှ နောက်၌။

၁၂။ အောက်ပါ ပါဠိစာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

- (က)အတ္တာ ဟိ အတ္တနော နာထော=မိမိသည် သာလျှင် မိမိ၏ ကိုးကွယ် အားထားရာ ဖြစ်၏။
- (ခ) ယသ္မာ စ ခေါ ဘိက္ခဝေ ဝေဒနာ အနတ္တာ၊ တသ္မာ ဝေဒနာ အာဗာဓာယ သံဝတ္တတိ၊ န စ လဗ္ဘတိ ဝေဒနာယ “ဧဝံ မေ ဝေဒနာ ဟောတု၊ ဧဝံ မေ ဝေဒနာ မာ ဟောသီ”တိ=ရဟန်းတို့ အကြင်ကြောင့် ဝေဒနာသည် အတ္တမဟုတ်။ ထို့ကြောင့် ဝေဒနာသည် နာကျင်စေရန် ဖြစ်၏။ “ငါ၏ ဝေဒနာသည် ဤသို့ ဖြစ်ပါစေ၊ ဤသို့ မဖြစ်ပါစေနှင့်”ဟူ၍လည်း ဝေဒနာ၌ မရအပ်။
- (ဂ) တိဿော ပိ ခေါ မဟာဗြဟ္မာ ဗြဟ္မလောကတော စဝိတွာ မောဂ္ဂလိဗြဟ္မဏ ဂေဟေ ပဋိသန္ဓိ အဂ္ဂဟေသိ=တိဿဗြဟ္မာ ကြီးသည်လည်း ဗြဟ္မာ့ပြည်မှ ရွေ့လျော့ခဲ့၍ မောဂ္ဂလိပုဏ္ဏား၏ အိမ်၌ ပဋိသန္ဓေကို ယူလေ၏။
- (ဃ)အထ ခေါ ဗြဟ္မနော သဟမ္ပတိဿ ဧတဒဟောသိ=ထိုခေါ သဟမ္ပတိဗြဟ္မာအား ဤသို့သောအကြံ ဖြစ်ပေါ်ပြီ။
- (င) ဘဂဝါ ဝဇ္ဇိနံ သတ္တ အပရိဟာနိယေ ဓမ္မေ ဒေသေသိ=မြတ်စွာ ဘုရားသည် ဝဇ္ဇိမင်းတို့အား ခုနစ်ပါးသော မဆုတ်ယုတ်ကြောင်း တရားတို့ကို ဟောလေပြီ။

၁၃။အောက်ပါ စာပိုဒ်များကို ပါဠိပြန်ဆိုပါ။

- (က)မြတ်စွာဘုရားသည် လေးပါးသော သစ္စာတို့ကို ကိုယ်တိုင်သိ၏= ဗုဒ္ဓေါ စတ္တာရိအရိယသစ္စာနိ သာမံ(သယံ) ဇာနာတိ။
- (ခ) ရှစ်ပါးသော အကြောင်းတို့ကြောင့် မြေကြီးသည် လျှပ်၏=အဋ္ဌဟိ ဟေတူဟိ ပထဝီ စလတိ။
- (ဂ) ငါသည် တဏှာကို ပယ်အပ်ပြီ=တဏှာ မေ ပဟီနာ။
- (ဃ)ထိုသူသည် ရုပ်ကို အတ္တအားဖြင့်(အတ္တဟူ၍)ရှု၏=သော ရူပံ အတ္တတော သမနုပဿတိ။
- (င) လူမိုက်တို့သည် နိဗ္ဗာန်မှ ဝေးကုန်၏=ဗာလာ နိဗ္ဗာနာ အာရကာ။

၁၄။အောက်ပါ စာပိုဒ်များကို ဖတ်ပါ။

- (က)ဧကဒိဝံသံ ဗောဓိသတ္တေ ကိဠာမဏ္ဍလံ ဂစ္ဆန္တေ ဧကော သေနော သုနုဖလကတော မံသပေသိံ ဂဟေတွာ အာကာသံ ပက္ခန္ဓိ။ တံ ဒိသွာ ဒါရကာ “မံသပေသိံ ဆဉ္စာပေဿမာ”တိ သေနံ အနုဗန္ဓိသု။ သေနော ဣတော စိတောဝံ ဓာဝတိ။ တေ ဥဒ္ဓံ ဩလောကေတွာ တဿ ပစ္ဆတော ပစ္ဆတော ဂစ္ဆန္တာ ပါသာဏာဒီသု ဥပက္ခလိတွာ ကိလမန္တိ။ အထ နေ ပဏ္ဍိတော အာဟ“ဆဉ္စာပေဿာမိ န”န္တိ။ ဆဉ္စာပေဟိ သာမိတိ။ “တေန ဟိ ပဿထာ”တိ သော ဥဒ္ဓံ အနောလောကေတွာဝံ ဝေဂေန ဓာဝိတွာ သေနဿ ဆာယံ အက္ကမိတွာ ပါဏိံ ပဟရိတွာ မဟာသဒ္ဓံ အကာသိ။ သော ဘီတော မံသံ ဆဉ္စေသိ။ ဗောဓိသတ္တော ဆာယံ ဩလောကေန္တောဝံ ဥတွာ တံ ဘူမိယံ ပတိတုံ အဒတွာ အာကာသေယေဝ သမ္ပဋိစ္စိ။ တံ အတ္တရိယံ ဒိသွာ မဟာဇေနော အပေါဋ္ဌေန္တော မဟာသဒ္ဓံ အကာသိ။

(မဟောသဓ ဇာတကအဋ္ဌကထာ၊ နာ - ၁၆၈)။

ခက်ဆစ်များ။

ကိဠာမဏ္ဍံ=ကစားကွင်း။
သေနော=သိန်းစွန်သည်။
သုနုဖလကတော=စဉ်တီတုံးမှ။
မံသပေသိံ=အသားတစ်ကို။
ပက္ခန္ဓိ=ပျံလေ၏။
ဣတော စိတောဝံ=ထိုမှဤမှ။
ပါသာဏာဒီသု=ကျောက်ခဲစသည်တို့၌။
ဥပက္ခလိတွာ=ချော်၍။

အနောလောကေတွာ=မကြည့်ဘဲ။

ဝေဂေန=လျင်မြန်စွာ။

အက္ကမိတွာ=နင်း၍။

သမ္ပဋိစ္ဆိ=ဖမ်းယူလေ၏။

အပ္ပေါဋ္ဌေန္တော=လက်ပမ်းပေါက်ခတ်ချက်။

- (ခ) စတ္တာရော ခေါ် မေ မဟာရာဇ ဒဟရာတိ န ဥညာတဗ္ဗာ၊ ဒဟရာတိ န ပရိဘောတဗ္ဗာ။ ကတမေ စတ္တာရော။ ခတ္တိယော ခေါ် မဟာရာဇ ဒဟရာတိ န ဥညာတဗ္ဗော၊ ဒဟရာတိ န ပရိဘောတဗ္ဗော။ ဥရဂေါ ခေါ် မဟာရာဇ ဒဟရာတိ န ဥညာတဗ္ဗော။ ဒဟရာတိ န ပရိဘောတဗ္ဗော။ အဂ္ဂိ ခေါ် မဟာရာဇ ဒဟရာတိ န ဥညာတဗ္ဗော၊ ဒဟရာတိ န ပရိဘောတဗ္ဗော။ ဘိက္ခု ခေါ် မဟာရာဇ ဒဟရာတိ န ဥညာတဗ္ဗော၊ ဒဟရာတိ န ပရိဘောတဗ္ဗော။ ဣမေ ခေါ် မဟာရာဇ စတ္တာရော ဒဟရာတိ န ဥညာတဗ္ဗော၊ ဒဟရာတိ န ပရိဘောတဗ္ဗော။ (သဂါထာဝဂ္ဂ၊ ကောသလသံယုတ္တ၊ နှာ-၆၈)။

ခက်ဆစ်များ။

စတ္တာရော ခေါ် မေ=စတ္တာရော+ခေါ်+ဣမေ(ခေါ်-အနက်မရှိ)။

ဒဟရာတိ=ငယ်ရွယ်သူများဟူ၍။

န ဥညာတဗ္ဗာ=အထင်မသေးအပ်ကုန်(ဥ+ 'ည+တဗ္ဗ)။

န ပရိဘောတဗ္ဗာ=ပျက်ရယ်မပြုအပ်ကုန်(ပရိ+ 'ဘူ+တဗ္ဗ)။

ခတ္တိယ=မင်းမျိုး။

ဥရဂ=မြွေ။

- (ဂ) ယေ ခေါ် ကေစိ ကာယေန ဒုစရိတံ စရန္တိ၊ ဝါစာယ ဒုစရိတံ စရန္တိ၊ မနသာ ဒုစရိတံ စရန္တိ။ တေသံ အပ္ပိယော အတ္တာ။ ကိဉ္ဇာပိ တေ ဧဝံ ဝဒေယျူ “ပိယော နော အတ္တာ”တိ။ အထ ခေါ် တေသံ အပ္ပိယော အတ္တာ။ တံ ကိဿ ဟေတု။ ယံ ဟိ အပ္ပိယော အပ္ပိယဿ ကရေယျ။ တံ တေ အတ္တနာဝ အတ္တနော ကရောန္တိ။ တသ္မာ တေသံ အပ္ပိယော အတ္တာ။ ယေစ ခေါ် ကေစိ ကာယေန သုစရိတံ စရန္တိ။ ဝါစာယ သုစရိတံ စရန္တိ။ မနသာ သုစရိတံ စရန္တိ။ တေသံ ပိယော အတ္တာ။ ကိဉ္ဇာပိ တေ ဧဝံ ဝဒေယျူ “အပ္ပိယော နော အတ္တာ”တိ။ အထ ခေါ် တေသံ ပိယော အတ္တာ။ တံ ကိဿ ဟေတု။ ယံ ဟိ ပိယော ပိယဿ ကရေယျ။ တံ တေ အတ္တနာဝ အတ္တနော ကရောန္တိ။ တသ္မာ တေသံ ပိယော အတ္တာတိ။

(သဂါထာဝဂ္ဂ၊ ကောသလသံယုတ္တ၊ နှာ-၇၁)။

ခက်ဆစ်များ။

ယေ ကေစိ=အကြင်သူတို့သည်။

ဒုစရိတံ=မကောင်းသောအကျင့်။

အပ္ပိယော=မချစ်အပ်။

အတ္တာ=မိမိကိုယ်ကို။

တံ ကိဿ ဟေတု=ထိုသို့ဖြစ်ခြင်းသည် အဘယ့်ကြောင့်နည်း။

ကိဉ္ဇာပိ=အကယ်၍။

အထ ခေါ်=သို့သော်လည်း။

တေသံ=ထိုသူတို့သည်။

ဟိ=အကြောင်းကား။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၁၆)

(နမူနာ)

၁။ ဥကာရန္တ ဣတ္ထိလိင်နာမ်ပုဒ်များ ဝိဘတ်သွယ်ပုံ။

ဓာတု = ဓာတ်။

ဝိဘတ်	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
ကတ္တာ	ဓာတု	ဓာတူ၊ ဓာတုယော
ကမ္မ	ဓာတုံ	ဓာတူ၊ ဓာတုယော
ကရဏ		
အပါဒါန	ဓာတုယာ	ဓာတူဟိ
သမ္ပဒါန		
သာမိ	ဓာတုယာ	ဓာတူနံ
ဩကာသ	ဓာတုယာ၊ ဓာတုယံ	ဓာတူသု
အာလပန	ဓာတု	ဓာတူ၊ ဓာတုယော

၂။ ဥကာရန္တ ဣတ္ထိလိင်နာမ်ပုဒ် ဝေါဟာရများ။

ယာဂု=ဆန်ပြုတ်	ဇေန=နွားမ။
ကာသု=တွင်း။	ကရေဏု=ဆင်မ။
ဝိဇ္ဇု=လျှပ်ရောင်။	ဥသု=မြွှား။
ရဇ္ဇု=ကြိုး။	သဿု=ယောက္ခမ(မိန်းမ)။
ကစ္ဆု=ယားနာ။	လောကဓာတု=လောကဓာတ်(စကြဝဠာ)။

၃။ ကမ္မဘာဝပစ္စည်း ဆက်ပုံ(အဆက်)။

(က)ပစ္စုပ္ပန် ကိတ်ကိရိယာပုဒ်များ၌ “မာန”ပစ္စည်းဆက်သော ပုဒ်များတွင်သာ ကမ္မဘာဝ ပစ္စည်း “ဣယ”သို့မဟုတ် “ယ”ဆက်နိုင်၏။

ပုံစံများ။

- *ဘာသ်+ ဝိယ+မာန=ဘာသိယမာန=ပြောဆိုအပ်သော။
- *ဘဏ်+ယ+မာန=ဘညမာန=ဟောကြားအပ်သော။
- *ကရ်+ ဝိယ+မာန=ကရိယမာန=ပြုလုပ်အပ်သော။
- *ဝဏ်+ယ+မာန=ဝုစ္စမာန=ပြောဆိုအပ်သော။
- *နိ+ ဝိရ်+ ဝိယ+မာန=နိဝါရိယမာန=တားမြစ်အပ်သော။
- *နိ+ယ+မာန=နိယမာန=ယူဆောင်အပ်သော။

(ခ) ကာရိုက်ကိရိယာပုဒ်များ၌လည်း ကမ္မဘာဝပစ္စည်းများသက်ရ၏။

ပုံစံများ။

- *ကရ်+ - =ကာရေ+ ဝိယ+တိ=ကာရိယတိ=ပြုလုပ်စေအပ်၏။
- *ဘူ+ - =ဘာဝေ+ ဝိယ+တိ=ဘာဝိယတိ=တိုးပွားစေအပ်၏။
- *ဉာ+အာပေ=ဉာပေ+ ဝိယ+တိ=ဉာပိယတိ=သိစေအပ်၏။
- အာ+ *ရဟ်+အာပေ=အာရောပေ+ ဝိယ+တိ=အာရောပိယတိ= အပေါ်သို့တင်စေအပ်၏။

၄။ ကမ္မဝါစက ကိရိယာများ၏ အသုံးအနှုန်းကို သဘောပေါက်စေရန် အောက်ပါ ဝါကျများကို လေ့လာပါ။

- (က) ဣမသ္မိသုတ္တေ ဘညမာနေ ကောဏ္ဍညဿ ဓမ္မစက္ခု ဥဒပါဒိ= ဤသုတ်ကို ဟောကြားအပ်စဉ် ကောဏ္ဍညအား တရားမျက်လုံးသည် ဖြစ်ပေါ်ပြီ။
- (ခ) အာယသ္မာ အာနန္ဒော ဘဂဝတာ ဩဠာရိကေ နိမိတ္တေ ကယိရမာနေ နာသက္ခိ ပဋိဝိဇ္ဈိတံ= အရှင် အာနန္ဒာသည် မြတ်စွာ ဘုရားက ထင်ရှားသောနိမိတ်ကို ပြုအပ်သော်လည်း ထိုးထွင်း၍ သိခြင်းငှာ မစွမ်းနိုင်ခဲ့။
- (ဂ) သော အာစရိယေန နိဝါရိယမာနေပိ ပါပံ ကရောတိယေဝ= ထိုသူသည် ဆရာက တားမြစ်အပ် သော်လည်း မကောင်းမှုကို ပြုသည်သာတည်း။
- (ဃ) ဧဝံ သော ဘိက္ခု ဘိက္ခုဟိ ဝုစ္စမာနေပိ တံ ဒိဋ္ဌိံ န ပဋိနဿန္တတိ= ထိုရဟန်းသည် ဤသို့ အခြားရဟန်းများက ပြောဆိုအပ်ပါသော်လည်း ထိုအယူကို မစွန့်။
- (င) စောရေဟိ နိယမာနာ ဒါရကာ ရောဒိသု=ခိုးသူတို့ ခေါ်ဆောင်အပ်ကုန်သော ကလေးတို့သည် ငိုကြလေကုန်၏။
- ၅။ ပြုလုပ်သူ(ကတ္တာ)ကို ဖော်ပြသော နာမ်ပုဒ်များ။ ဝါ-ကိတ်နာမ်များ။
ဓာတ်နောက်သို့ “တု” ပစ္စည်းဆက်လျှင် ပြုလုပ်သူ(ကတ္တာ)ကို ဖော်ပြသော နာမ်ပုဒ်များဖြစ်လာ၏။ (တခါတရံ အလယ်၌ “ဣ” သရ ထည့်သွင်းပေးရ၏။) ၎င်းပုဒ်များသည် သက္ကတဘာသာ၌ “တရံ” ပစ္စည်း ဖြင့်ဆုံးသော ပုဒ်များဖြစ်၏။ ပါဠိဘာသာ၌လည်း ၎င်းပုဒ်များကို ကတ္တာ ဝိဘတ်ဖြင့် ဧကဝုဇ်၌ “တာ”၊ ဗဟုဝုဇ်၌ “တာရော” ဟု အဆုံးသတ်သည်ကို တွေ့ရ၏။

ပုံစံများ။

*ဘာသံ = ဘာသိတာ = ပြောဆိုတတ်သူ။

*ဒါ = ဒါတာ = ပေးတတ်သူ။

*သု = သောတာ = နားထောင်တတ်သူ။

ဝိ + *ည = ဝိညာတာ = သိနားလည်သူ။

*ကရံ = ကတ္တာ = ပြုလုပ်တတ်သူ။

*ဂဇ္ဇံ = ဂဇ္ဇိတာ = ထစ်ချုန်းတတ်သူ။

*သာသံ = သတ္တာ = သွန်သင်တတ်သူ (ဆရာ)။

*ဝဿံ = ဝဿိတာ = ရွာတတ်သူ။

*ဝဓံ + ဧ = ဝါစေတာ = ပို့ချတတ်သူ။

ဝိ + *ည + အာပေ = ဝိညာပေတာ = သိစေတတ်သူ။

*သု + ဧ = သာဝေတာ = ကြားသိစေသူ။

*နီ = နေတာ = ပို့ဆောင်တတ်သူ။

- ၆။ ပြုလုပ်သူပြ နာမ်ပုဒ်များကို ကတ္တာဝိဘတ်ဖြင့်သာ အသုံးများသော်လည်း ၎င်းတို့အနက်မှ သတ္တာဟူသောပုဒ်ကိုမူ အခြားဝိဘတ်များဖြင့်လည်း အသုံးပြုသည်ကို တွေ့ရ၏။ ထို့ကြောင့် ၎င်း၏ဝိဘတ်သွယ်ကို လေ့လာပါ။

သတ္တာ = သွန်သင်တတ်သူ (ဆရာ)

ဝိဘတ်	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
ကတ္တာ	သတ္တာ	သတ္တာရော
ကမ္မ	သတ္တာရံ	သတ္တာရော၊ သတ္တာရေ။
ကရဏ	သတ္တာရော၊ သတ္တုနာ*	သတ္တာရေဟိ
သမ္ပဒါန	သတ္တု၊ သတ္တုဿ၊*	သတ္တာရနံ၊ သတ္တုနံ*
သာမိ	သတ္တုနော*	သတ္တာနံ။

အပါဒါန သတ္တာရာ သတ္တာရေဟိ
ဩကာသ သတ္တရိ သတ္တာရေသု
အာလပန သတ္တ၊ သတ္တာ သတ္တာရော။

မှတ်ချက်။ ။* ဤအမှတ်ပြုပုဒ်များသည် ဥကာရန္တပုလ္လိင် ဘိက္ခု၏ ဝိဘတ်သွယ်နှင့် အလားတူ၏။

၇။ အထက်ပါ သတ္တာ၊ ဘာသိတာ-စသော ပုဒ်များကို ပြုလုပ်သူကို ဖော်ပြသော နာမ်ပုဒ်အဖြစ်ဖြင့်၎င်း၊ တခါတရံ ကိတ်ကိရိယာအဖြစ်ဖြင့်၎င်း အသုံးပြု၏။ ကိတ်ကိရိယာအဖြစ်အသုံးပြုသောအခါ ၎င်း၏ ကံပုဒ်ကို ကမ္မဝိဘတ်ဖြင့်သော်၎င်း၊ သမ္ပဒါနဝိဘတ်ဖြင့်သော်၎င်း ထားနိုင်၏။ အောက်ပါပုံစံများကို လေ့လာပါ။

(က) တထာဂတော သစ္စံ ဝါစံ ဘာသိတာ အဟောသိ=မြတ်စွာဘုရားသည် မှန်သောစကားကို ပြောဆိုတတ်သူ ဖြစ်လေသည်။

(ခ) ဧဝံ ဝတ္တာရော ဘဝိဿန္တိ=ဤသို့ ပြောဆိုသူတို့သည် ရှိကုန်လတ်။

(ဂ) ဓမ္မဿ အညာတာရော ဘဝိဿန္တိ=တရားကို နားလည်သူတို့သည် ရှိကုန်လတ်။

(ဃ) အဟံ မန္တာနံ ဒါတာ၊ တံ မန္တာနံ ပဋိဂ္ဂဟေတာ=ငါသည် မန္တာန်များကို ပေးသူတည်း။ သင်သည် မန္တာန်များကို သင်ယူသူတည်း။

(င) အဟံ အဿ မန္တေ ဝါစေတာ=ငါသည် ထိုသူအား မန္တာန်များကို ပို့ချပေးသူတည်း။

ကမ္မဓာရယသမာသံ(ကမ္မဓရည်းသမာသံ)။

၈။ အနက်ဒြပ်တခုတည်းကို ညွှန်ပြ၍ ဝိဘတ်အားဖြင့်လည်းတူသော ပုဒ် ၂-ခုကို ပေါင်းစပ်ခြင်းကို ကမ္မဓာရယသမာသံ-ဟု ခေါ်၏။ ဤသမာသံ၌ အများအားဖြင့် ရှေ့ပုဒ်သည် နောက်ပုဒ်ကို အထူးပြု၏။ ရှေ့ပုဒ်၏ ဝိဘတ်သည်လည်းကျေ၏။ အောက်ပါပုံစံများနှင့်တကွ သမာသံစပ်ရာ၌ ထူးခြားချက်များကို လေ့လာပါ။

(က) ဝိသေသနပုဒ် ရှေ့ကနေသောသမာသံ။

ဤသမာသံ၌ “မဟန္တ=ကြီးသော၊ မြတ်သော”ဟူသော ပုဒ်ကို “မဟာ”ပြု၍ “သန္တ=ကောင်းသော” ဟူသောပုဒ်ကို “သ”ပြုရ၏။

မဟန္တော ပုရိသော=မဟာပုရိသော=မြတ်သောယောက်ျား။

မဟတိ ပထဝီ=မဟာပထဝီ=ကြီးသောမြေ။

မဟန္တံ ဘယံ=မဟဗ္ဗယံ=ကြီးသောဘေး။

(ခ) ဝိသေသနပုဒ် နောက်နေသောသမာသံ။

ဥတ္တမော ဂဏော=ဂဏုတ္တမော=ဂိုဏ်းမြတ်(ဂဏ+ဥတ္တမော)။

ပဏ္ဍိတော မဟောသဓော=မဟောသဓပဏ္ဍိတော=မဟောသဓ ပညာရှိ။

အာစရိယော ဗုဒ္ဓဃောသော=ဗုဒ္ဓဃောသာစရိယော= ဗုဒ္ဓဃောသ ဆရာ။

(ဂ) ဝိသေသနပုဒ်နှစ်ခုကို စပ်သောသမာသံ။

သီတံ စ ဥဏှံစ=သီတုဏှံ=အေးလည်းအေး ပူလည်းပူသော။

ဥစ္စံ စ အဝံစ စ=ဥစ္စာဝံစ=မြတ်လည်းမြတ် ယုတ်လည်း ယုတ်သော။

(ဃ) နှိုင်းယှဉ်ခြင်းပြ ဥပမာဏပုဒ်ကို နောက်ထားသော သမာသံ။

ဗုဒ္ဓေါ စသော နာဂေါစ=ဗုဒ္ဓနာဂေါ=နဂါးနှင့်တူသောဘုရား။

သမဏော စ သော ပဒုမောစ=သမဏပဒုမော=ပဒုမာကြာနှင့် တူသောရဟန်း။

မုခံ စ တံ စန္ဒော စ=မုခစန္ဒော=လနှင့်တူသောမျက်နှာ။

(င) ရှေ့ပုဒ်ဖြင့် နောက်ပုဒ်သဘာဝကို ပေါ်လွင်အောင်ဖော်ပြသော သမာသံ။

အနိစ္စံ ဣတိ သညာ=အနိစ္စသညာ=အနိစ္စဟု မှတ်ထင်ခြင်း။
 ဓမ္မော ဣတိ သင်္ခါတော=ဓမ္မသင်္ခါတော=ဓမ္မဟုခေါ်ဆို အပ်သော။
 အတ္တာ ဣတိ ဒိဋ္ဌိ=အတ္တဒိဋ္ဌိ=အတ္တဟု ထင်မြင်ခြင်း။

(စ) ပုဒ်နှစ်ခုဖြင့် ဖော်ပြသော အနက်သည် တမျိုးစီမဟုတ်၊ တမျိုးတည်းသာ ဖြစ်ကြောင်း ဖော်ပြသော သမာသ်။

ဤသမာသ်ကို ပေါ်လွင်အောင်“ဧဝ”ဖြင့် ဖော်ပေးလေ့ရှိ၏။
 စက္ခု ဧဝ ဒွါရံ=စက္ခုဒွါရံ=မျက်စိတံခါးပေါက်။
 ပထဝီ ဧဝ ဓာတု=ပထဝီဓာတု=ပထဝီဓာတ်။
 ရူပံ ဧဝ အာရမ္မဏံ=ရူပါရမ္မဏံ=ရုပ်အာရုံ။

(ဆ) န-ဟူသော ပဋိသေခနိပါတ်နှင့်တွဲသော သမာသ်။

ဤသမာသ်၌ “န”သည် သမာသ်စပ်ပြီးသောအခါ ဗျည်း၏ ရှေ့ကနေလျှင် “အ”သို့၎င်း၊
 သရ၏ရှေ့ကနေလျှင် “အန်”သို့၎င်း ပြောင်း၏။
 န ကုသလံ=အကုသလံ=ကုသိုလ်မဟုတ်(ကုသိုလ်၏ ဆန့်ကျင်ဘက်)။
 န မနုဿော=အမနုဿော=လူမဟုတ်(လူနှင့်တူသူ)။
 န အရိယော=အနရိယော=အရိယာမဟုတ်သူ။

(ဇ) ပ-စသော ဥပသာရပုဒ်၊ နိပါတ်ပုဒ်များနှင့်စပ်သော သမာသ်။

ပဓာနံ ဝစနံ=ပါဝစနံ=ပြဓာန်းသောစကား။(အရေးကြီးသော စကား။)
 သမ္မာဒိဋ္ဌိ=သမ္မာဒိဋ္ဌိ=ကောင်းသောအမြင်။
 အဓိကံ သီလံ=အဓိသီလံ=လွန်ကဲသောသီလ။

၉။ အောက်ပါသင်္ချာပုဒ်များကို လေ့လာပါ။

ဧကူနဝီသတိ	= ၁၉။	ဣတ္ထိလိင်ဧကဝုဇ်သာ၊
ဝီသတိ	= ၂၀။	‘ဇာတိ’ နှင့်အတူ ဝိဘတ်သွယ်။
တိသ	= ၃၀။	နပုလ္လိင် ဧကဝုဇ်သာ။
စတ္တာလီသ	= ၄၀။	
ပညာသ	= ၅၀။	
သဋ္ဌိ	= ၆၀။	
သတ္တတိ	= ၇၀။	ဣတ္ထိလိင် ဧကဝုဇ်သာ
အသီတိ	= ၈၀။	ဇာတိနှင့်အတူ ဝိဘတ်သွယ်ပါ။
နဝုတိ	= ၉၀။	
သတ	= ၁၀၀။	နပုလ္လိင်“စိတ္တ”ကဲ့သို့
သဟဿ	= ၁၀၀၀။	ဝိဘတ်သွယ်ပါ။

၁၀။(က)သင်္ချာပုဒ်များကို အသုံးပြုပုံ ၂-မျိုးရှိ၏။ အချို့နေရာ၌ သင်္ချာ(အရေအတွက်)ကို ပဓာနထား၍ အသုံးပြု၏။ ထိုအခါ ၎င်းသင်္ချာ၏ ဝိသေသနပုဒ်သည် သာမိဝိဘတ်ဖြင့် နေ၏။

ပုံစံများ။

ဘိက္ခုနံ ဧကူနဝီသတိ=ရဟန်း ၁၉-ပါး။
 မနုဿာနံ ဝီသတိ=လူ ၂၀။
 ဇာတိနံ သတံ=ဘဝတရာ။(သမာသ်စပ်လျှင် ဇာတိသတံ)။

ဒေဝါနံ သဟဿံ = နတ်တထောင်။ (သမာသစပ်လျှင် ဒေဝသဟဿံ)။

- (ခ) အများအားဖြင့်ကား သင်္ချာပုဒ်ကို ဝိသေသနအဖြစ်ထား၍ အသုံးပြုသည်ကို တွေ့ရ၏။ ဤနည်း၌ ပုဒ် ၂-ခုတို့သည် လိင်၊ ဝတ်အားဖြင့် တူချင်မှ တူမည်ဖြစ်သော်လည်း ကာရက(ကတ္တား၊ ကံစသည်) အားဖြင့် တူညီရလေသည်။

ပုံစံများ။

ဧကူနဝိသတိံ ဘိက္ခု=၁၉-ပါးသော ရဟန်းတို့သည်။
 ဧကူနဝိသတိယာ ဘိက္ခုဟိ=၁၉-ပါးသော ရဟန်းတို့နှင့်။
 ဧကူနဝိသတိယာ စိတ္တေသု=၁၉-ပါးသော စိတ်တို့၌။
 ဧကူနဝိသတိယာ ဣတ္ထိနံ=၁၉-ယောက်သော မိန်းမတို့အား။

- (ဂ) “ဝိသတိ”အစား တခါတရံ “ဝိသ”ဟုလည်း အသုံးပြု၏။ ၎င်းအား “တိသ”စသည်ကဲ့သို့ နပုလ္လိင် ဧကဝုဇ်တည်း။

ဝိသံ ပိ ဇာတိယော အနုဿရတိ=၂၀ သော ဘဝတို့ကိုလည်း အမှတ်ရ၏။
 တိသံ ပိ ဇာတိယော အနုဿရတိ =
 စတ္တာလီသံ ပိ ဇာတိယော အနုဿရတိ =
 ပညာသံ ပိ ဇာတိယော အနုဿရတိ =

- (ဃ) တိသ မှ ပညာသ အထိ ပုဒ်များကို ကတ္တာနှင့်ကမ္မ ဝိဘတ်များနှင့် တွဲရာ၌ ပုဒ်ရင်းအတိုင်းလည်း အသုံးပြု၏။

ပုံစံများ။

တိသ ဘိက္ခု=သုံးဆယ်သော ရဟန်းတို့သည်။
 စတ္တာလီသ စိတ္တာနိ=လေးဆယ်သော စိတ်တို့သည်။
 ပညာသ မနုဿာ=ငါးဆယ်သော လူတို့သည်။

- (င) သတ၊ သဟဿ တို့သည် ဝိသေသနအဖြစ်အသုံးပြုသောအခါ နပုလ္လိင်ဧကဝုဇ်သာ ဖြစ်ကုန်၏။

ပုံစံများ။

သတံ ဟတ္ထိ=တရာသောဆင်များ။
 သဟဿံ ဘိက္ခု=တထောင်သော ရဟန်းများ။

- (စ) သတ၊ သဟဿတို့ အခြားပုဒ်များဖြင့် ဝိသေသနပြုခြင်းခံရသော အခါတွင်မူ ဗဟုဝုဇ်လည်းဖြစ်နိုင်၏။

ပုံစံများ။

ဒွေ သတာနိ=နှစ်ရာကုန်သော။
 ပဉ္စ သဟဿာနိ=ငါးထောင်ကုန်သော။
 သတ္တ ဘိက္ခုသတာနိ=ရဟန်းခုနစ်ရာတို့သည်။
 ဒွေ အရဟန္တသတာနိ=ရဟန္တာနှစ်ရာတို့သည်။

၁၁။ အောက်ပါ စာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

- (က) သတ္တာ မေ ဘဂဝါ၊ သာဝကော အဟံ=မြတ်စွာဘုရားသည် ကျွန်ုပ်၏ ဆရာပါတည်း။ ကျွန်ုပ်သည် တပည့်ပါတည်း။
- (ခ) အတီတေ ဟိမဝန္တေ မဟာနိဂြောဓော အဟောသိ=ရှေးအခါက ဟိမဝန္တာတော၌ ပညောင်ပင်ကြီး(တပင်) ရှိခဲ့သည်။
- (ဂ) ဝိသာခါ ဥပါသိကာ ဘိက္ခုသံဃဿ ယာဂုံ ဒါတာ ဟောတိ= ဝိသာခါမည်သော ဥပါသိကာမသည် ရဟန်းအပေါင်းအား ဆန်ပြုတ်ကို လှူသူဖြစ်သည်။

(ဃ)ယော စိရံ ဇီဝတိ၊ သော ဝဿသတံ ဇီဝတိ=အကြင်သူသည် ကြာမြင့်စွာ အသက်ရှည်၏။
ထိုသူသည် နှစ်ပေါင်းတရာ အသက်ရှည်၏။

(င) ပဝတ္တိတေ ဘဂဝတာ ဓမ္မစက္ကေ အယံ လောကဓာတု ကမ္မိ= မြတ်စွာဘုရားသည် ဓမ္မစက်(တရားဘီး)ကို
လည်စေအပ်ပြီးသော် ဤလောကဓာတ်သည် တုန်လှုပ်ခဲ့လေပြီ။

၁၂။ အောက်ပါစာပိုဒ်များကို ပါဠိပြန်ပါ။

(က)အကြင်သူသည် ငါးပါးသော ခန္ဓာ၊ တဆဲ့နှစ်ပါးသော အာယတန၊ တဆဲ့ရှစ်ပါးသော ဓာတ်တို့ကို
နားလည်၏။ ထိုသူသည် ကလျာဏ ပုထုဇန်မည်=ယော ပဉ္စခန္ဓေ ဒွါဒသ အာယတနာနိ အဋ္ဌာရသ
ဓာတုယော စ အာဇာနာတိ။ သော ကလျာဏပုထုဇ္ဇနော နာမ။

(ခ) မြတ်စွာဘုရားသည် ရှစ်ကျိပ်သော တပည့်ကြီးများနှင့်အတူ သာဝတ္ထိမြို့သို့ ဆွမ်းအလိုငှာ
ဝင်လေပြီ=ဘဂဝါ အသီတိယာ မဟာသာဝကေဟိ သဒ္ဓိံ သာဝတ္ထိံ ပိဏ္ဏာယ ပါဝိသိ။

(ဂ) တခုသော လောကဓာတ်၌ နှစ်ဆူသော ဘုရားရှင်တို့ တချိန်ထဲ၌ မဖြစ်ပေါ်ကုန်=ဧတိဿာ
လောကဓာတုယာ ဧကသ္မိံခဏေ ဒွေ ဗုဒ္ဓါ န ဥပဇ္ဇန္တိ။

(ဃ)ဓမ္မစက္ကသုတ်ကို ဟောကြားစဉ် ကောဏ္ဍည၏စိတ်သည် ကိလေသာတို့မှ လွတ်မြောက်လေ
၏=ဓမ္မစက္ကသုတ္တေ ဘညမာနေ ကောဏ္ဍညဿ စိတ္တံ ကိလေသေဟိ ဝိမုစ္စိ။

(င) ပညာရှိတို့သည် မှန်သော စကားကို ဆိုတတ်ကုန်၏=ပဏ္ဍိတာ သစ္စဝါစံ ဘာသိတာရော ဟောန္တိ။

၁၃။ အောက်ပါ စာပိုဒ်များကို ဖတ်ပါ။

(က)ဧဝံ မေ သုတံ ဧကံ သမယံ ဘဂဝါ သာဝတ္ထိယံ ဝိဟရတိ ဇေတဝနေ အနာထပိဏ္ဍိကဿ
အာရာမေ။ တတြ ခေါ ဘဂဝါ ဘိက္ခု အာမန္တေသိ ဘိက္ခဝေါတိ။ ဘဒန္တေတိ တေ ဘိက္ခု
ဘဂဝတော ပစ္စယောသု ဘဂဝါ ဧတဒဝေါစ -

စတ္တာရော မေ ဘိက္ခဝေ ဝလာဟကာ။ ကတမေ စတ္တာရော။ ဂဇ္ဇိတာ နော ဝဿိတာ၊
ဝဿိတာ နော ဂဇ္ဇိတာ၊ နေဝ ဂဇ္ဇိတာ နော ဝဿိတာ၊ ဂဇ္ဇိတာ စ ဝဿိတာ စ။ ဣမေ ခေါ
ဘိက္ခဝေ စတ္တာရော ဝလာဟကာ။ ဧဝမေဝံ ခေါ ဘိက္ခဝေ စတ္တာရော ဝလာဟကူပမာပုဂ္ဂလာ
သန္တော သံဝိဇ္ဇမာနာ လောကသ္မိံ။ ကတမေ စတ္တာရော။ ဂဇ္ဇိတာ နော ဝဿိတာ၊ ဝဿိတာ နော
ဂဇ္ဇိတာ၊ နေဝ ဂဇ္ဇိတာ နော ဝဿိတာ၊ ဂဇ္ဇိတာ စ ဝဿိတာ စ။

ကထံ စ ဘိက္ခဝေ ပုဂ္ဂလော ဂဇ္ဇိတာ ဟောတိ နော ဝဿိတာ။ ဣမ ဘိက္ခဝေ ဧကစ္စော
ပုဂ္ဂလော ဘာသိတာ ဟောတိ နော ကတ္တာ။ ဧဝံ ခေါ ဘိက္ခဝေ ပုဂ္ဂလော ဂဇ္ဇိတာ ဟောတိ နော
ဝဿိတာ။

ကထံ စ ဘိက္ခဝေ ပုဂ္ဂလော ဝဿိတာ ဟောတိ နော ဂဇ္ဇိတာ။ ဣမ ဘိက္ခဝေ ဧကစ္စော
ပုဂ္ဂလော ကတ္တာ ဟောတိ နော ဘာသိတာ။ ဧဝံ ခေါ ဘိက္ခဝေ ပုဂ္ဂလော ဝဿိတာ ဟောတိ
နော ဂဇ္ဇိတာ။

ကထံ စ ဘိက္ခဝေ ပုဂ္ဂလော နေဝဂဇ္ဇိတာ ဟောတိ နော ဝဿိတာ။ ဣမ ဘိက္ခဝေ ဧကစ္စော
ပုဂ္ဂလော နေဝ ဘာသိတာ ဟောတိ နောစ ကတ္တာ။ ဧဝံ ခေါ ဘိက္ခဝေ ပုဂ္ဂလော နေဝ ဂဇ္ဇိတာ
ဟောတိ နော ဝဿိတာ။

ကထံ စ ဘိက္ခဝေ ပုဂ္ဂလော ဂဇ္ဇိတာ စ ဟောတိ ဝဿိတာစ။ ဣမ ဘိက္ခဝေ ဧကစ္စော
ပုဂ္ဂလော ဘာသိတာစ ဟောတိ ကတ္တာစ။ ဧဝံ ခေါ ဘိက္ခဝေ ပုဂ္ဂလော ဂဇ္ဇိတာ စ ဟောတိ
ဝဿိတာစ။ ဣမေ ခေါ ဘိက္ခဝေ စတ္တာရော ဝလာဟကူပမာ ပုဂ္ဂလာ သန္တော သံဝိဇ္ဇမာနာ
လောကသ္မန္တိ။(အဂုံတ္တရ၊ စတုတ္ထနိပါတ၊ နာ-၄၁၆)။

ခက်ဆစ်များ။

ဘဒန္တတိ=အရှင်ဘုရားဟု(ဘဒန္တ+ဣတိ)။
 ဝလာဟက=မိုးတိမ်။
 ဧဝမေဝ=ဤအတူ(ဧဝ+ဧဝ)။
 သန္တော=ရှိကုန်၏။(*အသ+အန္တ)။
 သံဝိဇ္ဇမာနာ=တွေ့မြင်ရကုန်၏။(သံ+*ဝိဒ်+မာန)။
 ကထံ=အဘယ်သို့(နိပါတ)။
 ဝလာဟကူပမာ=မိုးတိမ်နှင့်နှိုင်းယှဉ်အပ်ကုန်သော။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၁၇)

(နမူနာ)

၁။ မာတု=အမိ၊ ပိတု=အဘ ဟူသော ပုဒ်များသည် သက္ကတဘာသာ၌ (မာတရံ၊ ပိတာရံ) ဟူသော ပုဒ်များနှင့် တူညီရကား ဗျည်းဖြင့်ဆုံးသော ပုဒ်မျိုးဖြစ်၏။ ၎င်းတို့ကို အောက်ပါအတိုင်း ဝိဘတ်သွယ်ရ၏။

မာတု = အမိ (ဣတ္ထိလိင်)။

ဝိဘတ်	ဧကပုစ်	ဗဟုပုစ်
ကတ္တာ	မာတာ	မာတရော
ကမ္မ	မာတရံ	မာတရော၊ မာတရေ
ကရဏ		
အပါဒါန	မာတရာ(မာတုယာ)	မာတရေဟိ၊ မာတူဟိ
သမ္ပဒါန		
သာမိ	မာတုယာ	မာတရာနံ၊ မာတူနံ၊ မာတာနံ
ဩကာသ	မာတရိ	မာတရေသု၊ မာတူသု။

(မိတု=သမီး ဟူသော ပုဒ်ကိုလည်း အလားတူ ဝိဘတ်သွယ်ပါ။)

ပိတု = အဘ (ပုလ္လိင်)။

ကတ္တာ	ပိတာ	ပိတရော
ကမ္မ	ပိတရံ	ပိတရော၊ ပိတရေ
ကရဏ		
အပါဒါန	ပိတရာ	ပိတရေဟိ၊ ပိတူဟိ
သမ္ပဒါန		
သာမိ	ပိတု၊ ပိတုနော	ပိတရာနံ၊ ပိတူနံ
ဩကာသ	ပိတရိ	ပိတရေသု၊ ပိတူသု

(ဘာတု=ညီ၊ အကို ဟူသောပုဒ်ကို အလားတူဝိဘတ်သွယ်ပါ။)

(နတ္တာ=မြေး ဟူသောပုဒ်ကို သတ္တာ(သင်ခန်းစာ-၁၆)နှင့် အတူ ဝိဘတ်သွယ်ပါ။)

မှတ်ချက်များ။

(၁) မာတုပုဒ်သည် စင်စစ်အားဖြင့် ဥကာရန္တ ဣတ္ထိလိင်ဖြစ်ရကား မာတု(သင်ခန်းစာ-၁၆)နှင့် နှိုင်းယှဉ်လေ့လာပါ။

(၂) ပိတုပုဒ်သည်လည်း စင်စစ်အားဖြင့် ဥကာရန္တပုလ္လိင်ဖြစ်ရကား ဘိက္ခု=(သင်ခန်းစာ-၉)နှင့် နှိုင်းယှဉ်လေ့လာပါ။

(၃) ဒွန္ဒသမာသံ၌ မာတာပိတရော၊ မာတာပိတူဟိ၊ မာတာပိတူနံ၊ မာတာပိတူသု-ဟု ဖြစ်ပုံကို

သတိပြုပါ။

၂။ *အသ်=ဖြစ်ခြင်း၊ ရှိခြင်းဟူသော ဓာတ်သည် *ဟူ(ဟောတိ)ထက်ပို၍ အဓိပ္ပါယ်လေးနက်၏။ ၎င်းကို ပစ္စုပ္ပန်ဝိဘတ်ဖြင့် အောက်ပါအတိုင်း ဝိဘတ်သွယ်ရ၏။

*အသ်=ဖြစ်ခြင်း၊ ရှိခြင်း။

ယောဂ	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
နာမ	အတ္ထိ	သန္တိ
တုမှ	အသိ	အတ္ထ
အမှ	အသ္မိ၊ အမှိ	အသ္မ၊ အမှ

ပဉ္စမိဝိဘတ်၌

အတ္ထု=ဖြစ်စေသတည်း။(နာမ၊ ဧကဝုဇ်)

သတ္တမိဝိဘတ်၌

ဧကဝုဇ် ဗဟုဝုဇ်
နာမ သိယာ၊ အဿ=ဖြစ်ရာ၏။ သိယံ၊ အဿ=ဖြစ်ကုန်ရာ၏။

အတိတ်ဝိဘတ်၌

ဧကဝုဇ် ဗဟုဝုဇ်
နာမ အာသိ၊ အသိ(ဖြစ်ခဲ့၏)။ အာသံ၊ အသံ
တုမှ အာသိ၊ အသိ အာသိတ္ထ၊ အသိတ္ထ
အမှ အာသိ၊ အသိ အာသိမှာ၊ အသိမှာ

ပစ္စုပ္ပန်ကိတ်ကိရိယာ၌

သန္တော ၊ သမာနော (ဖြစ်လျက်၊ ဖြစ်စဉ်)

သန္တောကို ပုလ္လိင်၌ ဝိဘတ်သွယ်လျှင်

ကတ္တာ	သန္တော	သန္တာ
ကမ္မ	သန္တံ	သန္တေ
ကရဏ	သတာ၊ သန္တေန	သန္တေဟိ
သမ္ပဒါန	သတော၊ သန္တဿ	သတံ၊ သန္တာနံ
သာမိ		
အပါဒါန	သတာ	သန္တေဟိ
ဩကာသ	သတိ၊ သန္တေ	သန္တေသု
ဣတ္ထိလိင်၌		

သန္တိ သန္တိယော

စသည်ဖြင့် စာမျက်နှာ ၈၁ ၊ ဂစ္ဆန္တိ နှင့်အတူ သွယ်ပါ။

၃။ လေ့လာရန် နမူနာ ပါဠိဝါကျများ။

(က)သတ္တာ မေ ဘဂဝါ၊ သာဝကော အဟံ အသ္မိ=မြတ်စွာဘုရားသည် ကျွန်ုပ်၏ ဆရာပါတည်း။

ကျွန်ုပ်သည် တပည့်ဖြစ်ပါ၏။

(ခ) အဟံ အသ္မိ ဗြဟ္မာ=ငါသည် ဗြဟ္မာဖြစ်၏။

- (ဂ) သန္တိ ဘိက္ခုဝေ အသညသတ္တနာမ ဒေဝါ=ရဟန်းတို့ အသညသတ္တမည်သော နတ်တို့သည် ရှိကုန်၏။
- (ဃ) သိယာ ခေါ် ပန ဘိက္ခုဝေ ဧကဘိက္ခုဿပိ ကင်္ခါ ဝါ ဝိမတိ ဝါ ဗုဒ္ဓေ ဝါ ဓမ္မေ ဝါ သံဃေ ဝါ=ရဟန်းတို့ တပါးသော ရဟန်းအားသော်လည်း ဘုရား၌ဖြစ်စေ၊ တရား၌ဖြစ်စေ သံဃာ၌ဖြစ်စေ ယုံမှားခြင်းသော်၎င်း၊ တွေးတောခြင်းသော်၎င်း ရှိရာ၏။
- (င) အဟံ စေဝ ခေါ် ပန ဓမ္မံ ဒေသေယျံ၊ ပရေ စ မေ န အာဇာနေယျံ၊ သော မမဿ (မမ+အဿ) ကိလမထော=ငါသည်လည်း တရားကို ဟောရာ၏။ အခြားသူတို့သည်လည်း ငါ၏ (တရားကို) နားမလည်ကုန်ရာ။ ထို(တရားဟောခြင်း)သည် ငါ့အား ပင်ပန်းရုံသာ ဖြစ်ရာ၏။
- (စ) အဟံ ဘိက္ခုဝေ ဒဟရောဝ သမာနော အဂါရသ္မာ အနဂါရိယံ ပဗ္ဗဇိ=ရဟန်းတို့ ငါသည် ငယ်ရွယ်သူဖြစ်စဉ်ကပင် အိမ်မှ အိမ်မရှိသူ အဖြစ်(ရဟန်းဘဝ)သို့ ထွက်ခွာခဲ့သည်။
- (ဆ) ဇာတိယာ သတိ ဇရာမရဏံ ဟောတိ၊ ဇာတိယာ အသတိ ဇရာမရဏံ န ဟောတိ=ဇာတိရှိလျှင် ဇရာမရဏဖြစ်၏။ ဇာတိမရှိလျှင် ဇရာမရဏ မဖြစ်။
- (ဇ) မယံ ခေါ် ဘိက္ခုဝေ ဗောဓိသတ္တဿ သတော ဧတဒဟောသိ= ရဟန်းတို့ ငါ့အား ဘုရားလောင်း ဖြစ်စဉ်ကပင် ဤသို့ အကြံဖြစ်ခဲ့၏။
- (ဈ) တေ သမဏဗြဟ္မဏာ ဧဝံ ဝစနီယာ အဿု=ထိုသမဏဗြဟ္မဏ တို့သည် ဤသို့ ပြောဆိုထိုက်သည် ဖြစ်ကုန်၏။
မှတ်ချက်။ ။ “ဇာတိယာသတိ”ဟု “သတိ”ကို ဣတ္ထိလိင် “ဇာတိ”ပုဒ်နှင့် တွဲ၍လည်း လိင်မငဲ့ဘဲ သုံးနှုန်း တတ်သည်ကို သတိပြုပါ။

၄။ ဒိဂုသမာသံ။

သင်္ချာပုဒ် ရှေ့ကပါရှိသော သမာသံကို ဒိဂုသမာသံဟု ခေါ်၏။ ဤသမာသံ၌လည်း ရှေ့ပုဒ်သည် နောက်ပုဒ်ကို အထူးပြု၏။ ဒိဂုသမာသံ ပုဒ်များသည် အများအားဖြင့် နပုလ္လိင် ဧကဝုဓိဘတ်ဖြင့် အဆုံးသတ်လေ့ရှိသည်။ သို့သော် နောက်ပုဒ်၏ လိင်အတိုင်း ဗဟုဝုဓိဘတ်ဖြင့် ဆုံးသော ပုဒ်များကိုလည်း တခါတရံ တွေ့ရပေသည်။

- ပုံစံများ။
- တယော လောကာ=တိလောကံ=လောကသုံးပါး။
- တိဏိ ရတနာနိ=တိရတနံ=ရတနာသုံးပါး။
- စတဿော ဒိသာ=စတုဒ္ဓိသံ=အရပ်လေးမျက်နှာ။
- သတ္တာ အဟာနိ=သတ္တာဟံ=ခုနစ်ရက်။
- ဧကော ပုဂ္ဂလော=ဧကပုဂ္ဂလော=တဦးသောပုဂ္ဂိုလ်။
- တယော ဘဝါ=တိဘဝါ=ဘဝသုံးပါး။
- စတဿော ဒိသာ=စတုဒ္ဓိသာ=အရပ်လေးမျက်နှာ။

၅။ အောက်ပါသင်္ချာအစဉ်(အနုက္ကမသင်္ချာ)များကို လေ့လာပါ။

- ပဌမ=ရှေးဦးဆုံးသော။
- ဒုတိယ=နှစ်ခုမြောက်သော။
- တတိယ=သုံးခုမြောက်သော။
- စတုတ္ထ=လေးခုမြောက်သော။
- ပဉ္စမ=ငါးခုမြောက်သော။
- ဆဌမ=ခြောက်ခုမြောက်သော။
- သတ္တမ=ခုနစ်ခုမြောက်သော။

အဋ္ဌမ=ရှစ်ခုမြောက်သော။

နဝမ=ကိုးခုမြောက်သော။

ဒသမ=ဆယ်ခုမြောက်သော - စသည် နည်းတူသိပါ။

အထက်ပါ ပုဒ်များကို ဝိဘတ်သွယ်သောအခါ လိင်သုံးပါးအားလျော်စွာ-

ပဌမော	ပဌမံ	ပဌမာ
ဒုတိယော	ဒုတိယံ	ဒုတိယာ

- စသည်ဖြစ်ပုံကို သိပါ။

အထူးအားဖြင့် ကုတ္တိလိင်၌ -

စတုတ္ထီ	ဆဋ္ဌီ
ပဉ္စမီ	သတ္တမီ

-

ဟု ဤလေးပုဒ် ဤကာရန္တ ပြောင်းသွားသည်ကို သတိပြုပါ။

၆။ အောက်ပါ ပါဠိစာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

- (က) န ဘိက္ခဝေ မာတာပိတူဟိ အနနညာတော ပုဂ္ဂလော ပဗ္ဗာဇေတဗ္ဗော=ရဟန်းတို့ မိဘတို့က ခွင့်မပြုအပ်သူကို ရှင်ပြုမပေးအပ်။
- (ခ) အမှာကံ ဘဂဝတော ပိတာ သုဒ္ဓေါဒနော နာမ ရာဇော အဟောသိ၊ မာတာ မာယာနာမ ဒေဝီ အဟောသိ=ငါတို့ဘုရား၏ ခမည်းတော်သည် သုဒ္ဓေါဒနမည်သော မင်းဖြစ်ခဲ့၏။ မယ်တော်သည် မာယာ မည်သော မိဖုရားဖြစ်ခဲ့၏။
- (ဂ) န ခေါ အရိယဿ ဝိနယေ ဧဝံ ဆဒိသာ နမဿိတဗ္ဗာ=အရိယာ၏ အဆုံးအမ၌ ဤသို့ အရပ်ခြောက်မျက်နှာတို့ကို ရှိမခိုးအပ်ကုန်။
- (ဃ) ယဒါ ဗောဓိသတ္တော မာတုကုစ္ဆိဩက္ကန္တော ဟောတိ၊ တဒါ စတ္တာရော ဒေဝပုတ္တာ စတုဒ္ဓိသံ ရက္ခာယ ဥပဂစ္ဆန္တိ=အကြင်အခါ၌ ဘုရားလောင်းသည် မယ်တော်၏ဝမ်းသို့ ဝင်ရောက်၏။ ထိုအခါ လေးယောက်သော နတ်တို့သည် အရပ်လေးမျက်နှာကို စောင့်ရှောက်ရန် ချဉ်းကပ်ကုန်၏။
- (င) ဘဂဝါ ပဌမံ ဝဿံ ပဉ္စဝဂ္ဂိယာနံ ဘိက္ခုနံ ဓမ္မစက္ကသုတ္တံ ဒေသေန္တော ဣသိပတနေ မိဂဒါယေ ဝိဟာသိ=မြတ်စွာဘုရားသည် ပဌမဝါ (မိုးတွင်း)ပတ်လုံး ငါးယောက်အစုရှိကုန်သော ရဟန်းတို့အား ဓမ္မစက္ကသုတ်ကို ဟောတော်မူလျက် ဣသိပတနမည်သော သမင်တော၌ နေခဲ့လေသည်။
- (စ) ဒုတိယံ ဝဿံ ရာဇဂဟံ ဥပနိဿာယ ဝေဠုဝနေ ဝိဟာသိ=ဒုတိယဝါပတ်လုံး ရာဇဂဟကို အမှီပြု၍ ဝေဠုဝန်ကျောင်း၌ နေခဲ့သည်။
- (ဆ) သတ္တမေ ပန ဝဿေ တာဝတိံသံ ဂန္ဓာ မာတရံ ပမုခံ ကတွာ ဒေဝါနံ အဘိဓမ္မံ ကထေသိ= သတ္တမဝါ၌ကား တာဝတိံသာသို့ ကြွ၍ မယ်တော်ကု အကြီးအမှူးပြု၍ နတ်တို့အား အဘိဓမ္မာကို ဟောတော်မူခဲ့သည်။
- (ဇ) မာတာပိတူနံ ရဒန္တာနံ ဗောဓိသတ္တော အဂါရသ္မာ အနဂါရိယံ ပဗ္ဗဇိ= မယ်တော်ခမည်းတော်များ ငိုကြွေးနေကြကုန်စဉ် ဘုရားလောင်း သည် အိမ်မှ အိမ်မဲ့ဘဝ(ရဟန်းအဖြစ်)သို့ ထွက်ခွာခဲ့လေသည်။
- (ဈ) ဗုဒ္ဓေါတိ ဧတံ န မာတရာ ကတံ မာမံ၊ န ပိတရာ ကတံ မာမံ= ဗုဒ္ဓဟူသော ဤအမည်သည် မယ်တော်က မှည့်ခေါ်အပ်သော အမည်မဟုတ်။ ခမည်းတော်ကမှည့်ခေါ်အပ်သော အမည်လည်း မဟုတ်။

၇။ သာမိဝိဘတ်(အကာရကခေါ်တွင်ပုံ)

- (၁) သာမိဝိဘတ်သည် မူရင်းအနက်အားဖြင့် နာမ်ပုဒ်နှစ်ခုတို့၏ အချင်းချင်းဆက်သွယ်ပုံ(သမ္ပန္န)ကို ဖော်ပြ၏။
ရညော ပုတ္တော=မင်း၏သား။

ဘိက္ခုနီ သမ္မဟော=ရဟန်းတို့အပေါင်း။

ရက္ခဿ သာခါ=သစ်ပင်၏အကိုင်း။

ကမ္မာနံ ဝိပါကော=ကံတို့၏ အကျိုး။

မှတ်ချက်။ ။ကတ္တာ ကမ္မစသော ဝိဘတ်များသည် ကိရိယာနှင့်ဆက်စပ်ခြင်းကို ဖော်ပြသောကြောင့် ကာရကဟု ခေါ်၏။ သာမိဝိဘတ်ကား ဤသို့ ကိရိယာနှင့် ဆက်စပ်မှု မရှိသောကြောင့် အကာရကဟု ခေါ်သည်။

(၂) သာမိဝိဘတ်ဖြင့် အောက်ပါ အနက်များကိုလည်း ဖော်ပြနိုင်၏။

(က)အချိန်ကာလ။

* သတ္တာဟဿ အစ္စယေန မယံ ပဗ္ဗဇိဿာမ=ခုနစ်ရက် လွန်လျှင် ငါတို့ ရဟန်းပြုကြကုန်အံ့။

* မမ အစ္စယေန=ငါကွယ်လွန်သောအခါ။

(ခ) ကိတ်ကိရိယာအချို့နှင့်တွဲသောအခါ ကတ္တာ(ပြုလုပ်သူ)ကို ဖော်ပြ၏။

* သမဏော ဂေါတမော ရဋ္ဌဿ ပူဇိတော=ရဟန်းဂေါတမကို တတိုင်းပြည်လုံးက ပူဇော်အပ်၏။

* အမတံ တေသံ ဘိက္ခဝေ အပရိဘုတ္တံ၊ ယေသံ ကာယဂတာ သတိ အပရိဘုတ္တာ=ရဟန်းတို့ အကြင်သူတို့သည် ကာယဂတာသတိကို မသုံးဆောင်အပ်။ ထိုသူတို့သည် အမတ(အမြဲတေ)ကို မသုံးဆောင်အပ်။

(ဂ) ကိတ်ကိရိယာအချို့နှင့်ယှဉ်ရာ၌ ကမ္မအနက်ကို ဖော်ပြ၏။

* တထာဂတော အမတဿ ဒါတာ=မြတ်စွာဘုရားသည် အမတကို ပေးတတ်သူတည်း။

* သမဏော ဂေါတမော ဘိန္နာနံ သန္နာတာ=ရဟန်းဂေါတမသည် ကွဲပြားသူတို့ကို စေ့စပ်ပေးတတ်သူတည်း။

* ကမ္မဿ ကာရကော နတ္ထိ=အမှုကို ပြုလုပ်သူမရှိ။

* ပါပါနံ အကရဏံ သုခံ=မကောင်းမှုတို့ကို မပြုခြင်းသည် ချမ်းသာ၏။

(ဃ) ဆုတ်ယုတ်ခြင်း၊ ကြောက်ရွံ့ခြင်း ကိရိယာတို့နှင့် ယှဉ်ရာ၌ သာမိဝိဘတ်ဖြင့် အပါဒါနအနက်ကို ဖော်ပြ၏။

* တေ ဓမ္မဿ ပရိဟာယန္တိ=ထိုသူတို့သည် တရားမှ ဆုတ်ယုတ်ကုန်၏။

* သဗ္ဗေ တသန္တိ ဒဏ္ဍဿ=အလုံးစုံသော သူတို့သည် အပြစ်ဒဏ်မှ ကြောက်လန့်ကုန်၏။

* သဗ္ဗေ ဘာယန္တိ မစ္စုနော=အလုံးစုံသောသူတို့သည် သေခြင်းမှ ကြောက်ကုန်၏။

(င) အပေါင်းတစ်ခုမှ အစိတ်ကို ထုတ်ပြရာတွင်လည်း သာမိဝိဘတ်ကို အသုံးပြု၏။(နိဒ္ဒါရဏ)။

* မနဿာနံ ခတ္တိယော သူရတမော=လူတို့တွင် ခတ္တိယမျိုးသည် ပို၍ ရဲရင့်၏။

* မဟာကဿပေါ အရဟတံ အညတရော=မဟာကဿပသည် ရဟန္တာတို့တွင် တပါးအပါ အဝင်တည်း။

(စ) ဩကာသအနက်။

* နစ္စဂီတဿ ကုသလာ ဣတ္ထိယော=ကခြင်းသီဆိုခြင်း၌ ကျွမ်းကျင်သော မိန်းမတို့သည်။

* တံ မဂ္ဂဿ ကုသလော=သင်သည် လမ်း၌ ကျွမ်းကျင်၏။

* ဒေဝါ ဘဂဝတော ပသန္နာ=နတ်တို့သည် မြတ်စွာဘုရား၌ ကြည်ညိုကုန်၏။

၈။ နှိုင်းယှဉ်ခြင်းကို ဖော်ပြသော“တရ”ပစ္စည်း။

နှိုင်းယှဉ်ခြင်းကို ဖော်ပြလိုသောအခါ အများအားဖြင့် နာမဝိသေသနပုဒ်များ၌ “တရ”ပစ္စည်း ဆက်ပေးရ၏။(“တမ”ပစ္စည်းလည်း အနည်းငယ်ရှိ၏။)

ပုံစံများ။

ဂရု=လေးသော။ ဂရုတရု=ပို၍လေးသော။
 ပဏိတ=ကောင်းသော။ ပဏိတတရု=ပို၍ကောင်းသော။
 ဝဏ္ဏဝန္တ=အဆင်းလှသော။ ဝဏ္ဏဝန္တတရု=ပို၍အဆင်းလှသော။

“တရ”ပစ္စည်း မဆက်ဘဲ နှိုင်းယှဉ်ခြင်းနာမဝိသေသနအဖြစ် အသုံးပြုသော ပုဒ်များလည်းရှိ၏။
 ၎င်းတို့ကို လေ့လာပါ။

ဝုဗ္ဗ=အသက်ကြီးသော။ ဇေဋ္ဌ=အသက်အကြီးဆုံး။
 ပါပ=ယုတ်မာသော။ ပါပိယ=သာ၍ယုတ်မာသော။
 ကနိဋ္ဌ=အသက်အငယ်ဆုံး။
 သေယျ=သာ၍ကောင်းသော။
 သေဋ္ဌ=အကောင်းဆုံး၊ အမြတ်ဆုံး။
 ဗဟု=များသော။ ဘိယျော=များစွာ၊ ပို၍။
 အဂ္ဂ=အမြတ်ဆုံး။ ဟိန=ယုတ်နိမ့်သော။

၉။ အောက်ပါ နမူနာပါဠိပါကျများကို လေ့လာပါ။

- (က) ခတ္တိယာဝ သေဋ္ဌာ ဟိနာဗြဟ္မဏာ=ခတ္တိယမျိုးတို့သည်သာလျှင် အမြတ်ဆုံးတည်း။ ဗြာဟ္မဏမျိုးတို့သည် ယုတ်ညံ့ကုန်၏။
- (ခ) အဂ္ဂေါဟမသ္မိ လောကဿ၊ ဇေဋ္ဌာဟမသ္မိ လောကဿ၊ သေဋ္ဌာဟမသ္မိ လောကဿ=ငါသည် လောက၏အမြတ်ဆုံး ပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်၏။ ငါသည် လောက၏ အကြီးဆုံးပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်၏။ ငါသည် လောက၏ အမြတ်ဆုံးပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်၏။
- (ဂ) ဣဒံ ဟိနံ၊ ဣဒံ ပဏိတံ=ဤကား ယုတ်ညံ့၏။ ဤကား ကောင်းမြတ်၏။
- (ဃ) န မယံ ဣတော ဘိယျော ပဇာနာမ=ငါတို့သည် ဤထက်ပို၍ မသိကုန်။
- (င) အယံ အညေဟိ ဝဏ္ဏဝန္တရော=ဤသူသည် အခြားသူများထက်ပို၍ အဆင်းလှ၏။

၁၀။ “သန္တိ”

ပါဠိစကားလုံးများကို ဖတ်ရှုရာ၌ နီးစပ်သော ပုဒ်အချင်းချင်း တပုဒ်တည်းကဲ့သို့ ပေါင်းစပ်ရွတ်ဆိုခြင်းကို သန္တိဟု ခေါ်၏။ ထိုသန္တိစပ်နည်းအရ နိဂ္ဂဟိတံသည် အောက်ပါအတိုင်း ပြောင်းလွဲသွားနိုင်သည်။

(က) နောက်၌ သရရှိလျှင် ရှေ့ပုဒ်၏ နိဂ္ဂဟိတံသည် ‘ဒ’သို့မဟုတ် ‘မ’ အက္ခရာသို့ ပြောင်း၏။

- * ဧတံ+အဝေါစ=ဧတဒဝေါစ။
- * ဧတံ+အဟောသိ=ဧတဒဟောသိ။
- * မင်္ဂလံ+ဥတ္တမံ=မင်္ဂလမုတ္တမံ။
- * ဣဒံ+အဝေါစ=ဣဒမဝေါစ။

(ခ) နောက်က “ကဝဂ်”အက္ခရာများရှိလျှင် ရှေ့ပုဒ်၏ နိဂ္ဂဟိတံသည် ‘င’ (င-သတ်) သို့ပြောင်း၏။

- * ဒိပံ+ကရော=ဒိပင်္ဂရော။
- * အတ္တံ+ဂတော=အတ္တင်္ဂတော။

(ဂ) နောက်က “စဝဂ်”အက္ခရာများရှိလျှင် နိဂ္ဂဟိတံသည် ‘ဥ’သို့ ပြောင်း၏။

- * ဧဝံ+စ=ဧဝဉ္စ။
- * သယံ+ဇာတော=သယဉ္စာတော။

(ဃ) နောက်က “ဋဝဂ်” အက္ခရာများရှိလျှင် နိဂ္ဂဟိတံသည် ‘ဏ’အက္ခရာသို့ ပြောင်း၏။

- * တံ+ဌာနံ=တဏ္ဍာနံ။

* တံ+ဥဟတိ=တဏှဟတိ။

(င) နောက်က “တဝဂ်” အက္ခရာများရှိလျှင် နိဂ္ဂဟိတ်သည် ‘န’ အက္ခရာသို့ ပြောင်း၏။

* တံ+နိဒါနံ=တနိဒါနံ။

* တံ+နိန္ဒံ=တနိန္ဒံ။

(စ) နောက်က “ပဝဂ်” အက္ခရာများရှိလျှင် နိဂ္ဂဟိတ်သည် ‘မ’ အက္ခရာသို့ ပြောင်းလဲ၏။

* တံ+ပတ္တော=တမ္ပတ္တော။

* တံ+ဖလံ=တမ္ပလံ။

(ဆ) နောက်က “ဧဝံ ဟိ” ပုဒ်များရှိလျှင် နိဂ္ဂဟိတ်သည် ‘ဥ’ အက္ခရာသို့ ပြောင်း၏။

* ဧဝံ+ဟိ=ဧဝံဥ။

* တံ+ဧဝံ=တဥဧဝံ။

(ဇ) နောက်က “ယ” အက္ခရာရှိလျှင် နိဂ္ဂဟိတ်ပျောက်၍ ၎င်း ‘ယ’ သည် ‘ဥ’ သို့ ပြောင်း၏။

* ယံ+ယဒေဝံ=ယဥဒေဝံ။

* သံ+ယောဇနံ=သဥောဇနံ။

၁၁။ အောက်ပါစာပိုဒ်များကို ပါဠိပြန်ပါ။

(က) ရာဟုလာ၏ မယ်တော်ဖြစ်သော မိဖုရားသည် ရာဟုလာသတို့သားကို ဤသို့ပြောလေသည်။ ရာဟုလာမာတာ ဒေဝီ ရာဟုလံ ကုမာရံ ဧတဒေါစ။

(ခ) ဖဿရှိလျှင် ဝေဒနာဖြစ်၏။ ဖဿမရှိလျှင် ဝေဒနာမဖြစ်=ဖဿေ သတိ ဝေဒနာ ဟောတိ။ ဖဿေ အသတိ ဝေဒနာ န ဟောတိ။

(ဂ) မြတ်စွာဘုရားသည် ဘုရားဖြစ်ပြီးနောက် ပဌမခုနစ်ရက်ပတ်လုံး ဗောဓိပင်ရင်း၌ ထိုင်နေခဲ့လေသည်။ ဘဂဝါ ဗုဒ္ဓေါ ဟုတွာ ပဌမံ သတ္တာဟံ ဗောဓိရက္ခမူလေ နိသီဒိ။

(ဃ) မြတ်စွာဘုရားသည် လောကသုံးပါး၌ အမြတ်ဆုံး ပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်၏။ တထာဂတော တိလောကေ အဂ္ဂေါ ပုဂ္ဂလော ဟောတိ။

(င) သင့်ကိုပင် ငါပြန်၍ မေးအံ့။ ထိုအရာကို သင် မည်သို့ ထင်သနည်း။ တဥေဝံ ပဋိပုစ္ဆိဿာမိ၊ တံ ကိံ မညသိ။

၁၂။ အောက်ပါ စာပိုဒ်ကို ဖတ်ပါ။

(က) ဘူတပုဗ္ဗံ ဘိက္ခဝေ ဟိမဝန္တပဿေ မဟာ နိဂြောဓော အဟောသိ။ တံ တေ တယာ သဟာယာ ဥပနိဿာယ ဝိဟရိသု တိတ္ထိရောစ မက္ကဋ္ဌောစ ဟတ္ထိနာဂေါစ။ တေ အညမညံ အဂါရဝါ ဝိဟရန္တိ။ အထ ခေါ ဘိက္ခဝေ တေသံ သဟာယာနံ ဧတဒဟောသိ။ အဟော နန မယံ ဇာနေယျာမ ယံ အမှာကံ ဇာတိယာ မဟန္တတရံ၊ တံ မယံ သက္ကဋ္ဌေယျာမ ဂရံ ကဋ္ဌေယျာမ မာနေယျာမ ပူဇေယျာမ။ တဿ စ ဩဝါဒေ တိဋ္ဌေယျာမာတိ။

အထခေါ ဘိက္ခဝေ တိတ္ထိရော စ မက္ကဋ္ဌောစ ဟတ္ထိနာဂံ ပုစ္ဆိသု “တွံ သမ္ပ ကိံ ပေါရာဏံ သရသီ”တိ။ ယဒါဟု သမ္မာ ပေါတော ဟောမိ။ ဣမံ နိဂြောဓံ အန္တရာသတ္တိနံ ကရိတွာ အတိက္ကမာမိ၊ အဂ္ဂကုရုကံ မေ ဥဒရံ ဆုပတိ၊ ဣမာဟံ သမ္မာ ပေါရာဏံ ။

အထ ခေါ ဘိက္ခဝေ တိတ္ထိရော စ ဟတ္ထိနာဂေါစ မက္ကဋ္ဌံ ပုစ္ဆိသု “တွံ သမ္ပ ကိံ ပေါရာဏံ သရသီ”တိ။ ယဒါဟံ သမ္မာ ပေါတော ဟောမိ။ ဆမာယံ နိသီဒိတွာ ဣမဿ နိဂြောဓေ အဂ္ဂကုရုကံ ခါဒါမိ။ ဣမာဟံ သမ္မာ ပေါရာဏံ သရမိတိ။

အထ ခေါ ဘိက္ခဝေ မက္ကဋ္ဌော စ ဟတ္ထိနာဂေါစ တိတ္ထိရံ ပုစ္ဆိသု “တွံ သမ္ပ ကိံ ပေါရာဏံ သရသီ”တိ။ အမုကသ္မိံ သမ္မာ ဩကာသေ မဟာနိဂြောဓော အဟောသိ။ တတော အဟံ ဖလံ

ဘက္ခိတ္တော ဣမသ္မိံ ဩကာသေ ဝစ္စံ အကာသိ။ တဿယံ နိဂြောဓော ဇာတော။ တဒါဟံ သမ္မာဇာတိယာ မဟန္တတရောတိ။

အထ ခေါ ဘိက္ခဝေ မက္ကဋ္ဌောစ ဟတ္ထိနာဂေါစ တိတ္ထိရုံ ဧတဒဝေါစုံ “တွံ သမ္မ အမှာကံ ဇာတိယာ မဟန္တတရော။ တံ မယံ သက္ကရိဿာမ၊ ဂရုံ ကရိဿာမ၊ မာနေဿာမ၊ ပူဇေဿာမ။ ဟုယုဉ္စ မယံ ဩဝါဒေ ပတိဋ္ဌိဿာမာ”တိ။ အထ ခေါ ဘိက္ခဝေ တိတ္ထိရော မက္ကဋ္ဌ ဟတ္ထိနာဂဉ္စ ပဉ္စသု သီလေသု သမာဒပေသိ။ အတ္တနာစ ပဉ္စသု သီလေသု သမာဒါယ ဝတ္တတိ။ တေ အညမညံ သဂါရဝါ ဝိဟရိတွာ ကာယဿ ဘေဒါ ပရံ မရဏာ သုဂတိံ သဂ္ဂံ လောကံ ဥပပဇ္ဇိသု။ (ဝိနယစူဠဝဂ္ဂပါဠိ-နာ ၃၁၀)။

ခက်ဆစ်အဓိပ္ပါယ်များ။

ဟိမဝန္တပဿေ=ဟိမဝန္တာတောင်ဘေး၌။

ဥပနိဿာယ=အမှီပြု၍။

တိတ္ထိရော=ခါငှက်၊ မက္ကဋ္ဌော=မျောက်၊ ဟတ္ထိနာဂေါ=ဆင်။

အညမညံ=အချင်းချင်း။

အဂါရဝါ=ရိုသေခြင်းမရှိကုန်ဘဲ။

အဟောနူန ဇာနေယျာမ=သိရမူလေကောင်းလေစွ။

ဇာတိယာ=မွေးဖွားခြင်း(အသက်)အားဖြင့်။

သက္ကရေယျာမ=ရိုသေကုန်ရာ၏။

ဂရုံကရေယျာမ=လေးစားကုန်ရာ၏။

မာနေယျာမ=မြတ်နိုးကုန်ရာ၏။

သမ္မ=မိတ်ဆွေ။ သမ္မာ=မိတ်ဆွေတို့(အာလပန)

ပေါတော=ဆင်ပေါက်။

ပေါရာဏံ=ရှေးဟောင်းအကြောင်းအရာ။

အဂ္ဂကုရကံ=အဂ္ဂ+အကုရကံ=အညွန့်များကို။ ဆုပတိ=ထိ၏။

အမုကသ္မိံ=ဤမည်သော။

ဝစ္စံ=ကျင်ကြီးကို။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၁၈)

(နမူနာ)

၁။ ဩကာသဝိဘတ်။

ဩကာသဝိဘတ်သည် မူရင်းအားဖြင့် နေရာဌာနနှင့် အချိန်ကာလကို ဖော်ပြ၏။ ထိုမှဆင့်ပွား၍ သုံးနှုန်းအပ်သောအနက်တို့ကား များပြားလှ၏။ မြန်မာဘာသာအားဖြင့် “၌၊ မှာ၊ တွင်၊ ဝယ်၊ အထဲမှာ၊ အပေါ်မှာ၊ အနီးမှာ”စသည်ဖြင့် အရာဌာနလိုက်၍ သင့်လျော်သလို ပြန်ဆိုရ၏။

(က) တည်ရာ၊ မှီရာ၊ ပြန့်နှံ့ရာ၊ ပြုလုပ်ကျင်လည်ရာဌာန။

* ရုက္ခမူလေ နိသီဒတိ=သစ်ပင်ရင်း၌ထိုင်၏။

* ဥစ္ဆူသု ရသော တိဋ္ဌတိ=ကြံတို့၌ အရသာသည် တည်၏။

* အာကာသေ သကုဏာ ပက္ခန္တိ=ကောင်းကင်၌ ငှက်တို့သည် ပျံကုန်၏။

* သာဝတ္ထိယံ ဝိဟရတိ ဇေတဝနေ=သာဝတ္ထိပြည်(အနီး) ဇေတဝန်ကျောင်း၌နေ၏။

(ခ) အချိန်ကာလ။

* တာယံ ဝေလာယံ ဣမံ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ=ထိုအချိန်၌ ဤဥဒါန်းကို မြှက်ဆိုလေ၏။

* ဂိမ္မာနံ ပစ္ဆိမေ မာသေ=နေ့ဥတုတို့၏ နောက်ဆုံးလ၌။

(ဂ) အခြေအနေ၊ အရည်အချင်း၊ ရာထူးဌာန။

* သီလေ ပတိဋ္ဌိတော ဘိက္ခု=သီလ၌တည်သောရဟန်း။

* ဘောဇနေ မတ္တညူ ဟောတိ=စားသောက်ဖွယ်၌ အတိုင်းအတာကို သိသူဖြစ်၏။

* အာပဒါသု န ဝိဇဟတိ=ဘေးရန်တို့၌(ဘေးရန်ကြုံသောအခါ)စွန့်ခွာမသွားချေ။

* ဒသဓမ္မာ ရညေ ဣစ္ဆိတဗ္ဗာ=မင်း၌ ဆယ်ပါးသောတရားတို့ကို အလိုရှိအပ်ကုန်၏။

* ကုမာရံ ပေတ္တိကေဌာနေ ပေသိ=မင်းသားကို အဘရာထူး၌ ခန့်ထားပြီ။

(ဃ)ကြည်ညိုခြင်း၊ ယုံကြည်ခြင်း၊ မွေ့လျော်ပျော်ပိုက်ခြင်း ကိရိယာများနှင့် ယှဉ်ရာ။

* အဟံ ဘဂဝတိ ပသန္နော=ကျွန်ုပ်သည် ဘုရားရှင်၌ ယုံကြည်ပါ၏။

* ဗုဒ္ဓေ အဝေစ္စပသာဒေန သမန္နာဂတော=ဘုရား၌ ခိုင်မြဲသော ယုံကြည်ခြင်းနှင့် ပြည့်စုံ၏။

* ပါပသ္မိံ ရမတိ မနော=စိတ်သည် မကောင်းမှု၌ မွေ့လျော်၏။

(င) ထင်ရှားပေါ်လာခြင်း၊ ကွယ်ပျောက်သွားခြင်း-ကိရိယာများ။

* တထာဂတော လောက ဥပ္ပဇ္ဇတိ=မြတ်စွာဘုရားသည် လောက၌ ဖြစ်ပေါ်လာပြီ။

* အတိဓိပ္ပံ စက္ခု လောကေ အန္တရဟိတော=အလွန်လျင်မြန်စွာ မျက်လုံးသည် လောက၌ ကွယ်ပျောက်ခဲ့ပြီ။

* ဗြဟ္မာ သဟမ္ပတိ ဗြဟ္မလောကေန အန္တရဟိတော ဘဂဝတော ပုရတော ပါတုရဟောသိ =သဟမ္ပတိဗြဟ္မာသည် ဗြဟ္မာ့ပြည်၌ ကွယ်ပျောက်ခဲ့၍ ဘုရားရှင်၏ ရှေ့မှောက်၌ ထင်ရှားပေါ်လာပြီ။

(စ) အစုအပေါင်းမှ ခွဲထုတ်ပြခြင်း(နိဒ္ဒါရဏ)။

* မနုဿေသု ခတ္တိယော သူရတမော=လူတို့တွင် မင်းမျိုးသည် အထူးသဖြင့် ရဲရင့်၏။

(ဆ) ပေးခြင်း၊ လှူခြင်း၊ ကိရိယာတို့နှင့်ယှဉ်ရာ(သမ္ပဒါန-ကာရက)။

* သံဃေ တံ ဂေါတမီ ဒေဟိ=ဂေါတမီ သင်သည် သံဃာအား လှူလော။

* သံဃေ ဒိန္နံ မဟပ္ပလံ=သံဃာအား လှူအပ်သော အလှူသည် မြတ်သောအကျိုးရှိ၏။

၂။ ဥပသဂ္ဂပုဒ်များ။

ကိရိယာပုဒ်၊ နာမ်ပုဒ်တို့၏ ရှေ့မှာ ယှဉ်တွဲလျက် ၎င်းကိရိယာပုဒ် နာမ်ပုဒ်တို့၏အနက်များကို ထူးခြားစေခြင်း လေးနက်စေခြင်းအားဖြင့် အထူးပြုတတ်သောပုဒ်များကို ဥပသဂ္ဂပုဒ်ဟု ခေါ်၏။(သင်ခန်းစာ ၇၊ စာမျက်နှာ ၂၃။ ၎င်းတို့သည် အရေအတွက်အားဖြင့် ၂၀ မျှရှိ၏။ ၎င်းတို့၏ အနက်များကို တလုံးချင်းအားဖြင့် အတိအကျမှတ်သားရန် မလွယ်ကူလှပေ။ ကိရိယာပုဒ် နာမ်ပုဒ်တို့နှင့် ပေါင်းစပ်မိသောအခါမှ သာလျှင် အနက်များထင်ရှားလာသည်။ သို့သော်လည်း အကြမ်းအားဖြင့် ဥပသဂ္ဂပုဒ်တို့၏ ရည်ညွှန်းအပ်သော အနက်များကို လေ့လာထားပါက ပါဠိဘာသာကို နိုင်နင်းစွာ တတ်ကျွမ်းရန် အခြေခံတရပ်ဖြစ်ပေသည်။ ထို့ကြောင့် အောက်ပါသင်ခန်းစာကို ကြိုးစား၍လေ့လာပါ။

ဥပသဂ္ဂပုဒ်များနှင့် ၎င်းတို့၏အနက်များ။

အတိ=အလွန်၊ အလွန်အကျူး။

အတိက္ကမတိ=ကျူးကျော်၏။ ကျော်နင်း၍သွား၏။

အတိရောစတိ=အလွန်တင့်တယ်၏။

အဓိ=မြင့်မြတ်သော၊ အစိုးရသော၊ အထက်၊ စွဲမြဲခြင်း။

အဓိသီလံ=မြင့်မြတ်သောသီလ။

အဓိရောဟတိ=အပေါ်သို့တက်၏။
 အဓိဋ္ဌာတိ=စွဲမြဲစွာတည်၏။ အဓိဋ္ဌာန်၏။
 အနု=အစဉ်တစိုက်၊ နောက်က၊ ဝိစ္ဆာ။
 အနုဗန္ဓတိ=အစဉ်လိုက်၏။
 အနုကရောတိ=အတုခိုး၏။
 အနုပဗ္ဗဇတိ=အတုလိုက်၍ရဟန်းပြု၏။
 အနုဝဿ=နှစ်တိုင်း။
 အပ=ဖယ်သွားခြင်း၊ ကဲ့ရဲ့ပြစ်တင်ခြင်း။
 အပဂစ္ဆတိ=ဖယ်ရှောင်သွား၏။
 အပဝဒတိ=ကဲ့ရဲ့ပြစ်တင်၏။
 အပိ=အပေါ်။
 ပိဒဟတိ=ပိတ်ဖုံး၏(အပိ+ဓာ)။
 ပိဋန္တတိ=တန်းဆာဆင်၏။
 အဘိ=ရှေ့ရှု၊ ထူးခြားသော၊ အလွန်အကဲ။
 အဘိက္ကမတိ=ရှေ့ရှု(တဲ့တဲ့)သွား၏။
 အဘိဇာနာတိ=ထူးခြားစွာသိ၏။
 အဘိဓမ္မ=ထူးခြားသောတရား။
 အာ=ဆန့်ကျင်ဘက်အနက်၊ ရှေ့ရှု၊ အထက်၊ အဦးအစ။
 ဂစ္ဆတိ=သွား၏။ အာဂစ္ဆတိ=လာ၏။
 ဒဒါတိ=ပေး၏။ အာဒဒါတိ=ယူ၏။
 အာရောဟတိ=အပေါ်သို့တက်၏။
 အာရမ္ဘတိ=စ၍အားထုတ်၏။
 ဥ(ဥဒ်)=အထက်၊ အပြင်သို့။
 ဥဂ္ဂစ္ဆတိ=အထက်သို့တက်၏။
 ဥက္ခိပတိ=မြှောက်၏။
 ဥဋ္ဌဟတိ=ထ၏။ မတ်တတ်ရပ်၏။
 ဥဒ္ဓရတိ=ဆွဲယူ၏။
 ဥပ=အနီး၊ ကပ်၍၊ ကဲ့ရဲ့ခြင်း။ လွန်စွာ။
 ဥပသကံမိ=ချဉ်းကပ်လေ၏။(အနီးသို့သွားလေ၏။)
 ဥပဋ္ဌဟတိ=အနီး၌တည်၏။(ဆည်းကပ်၏၊ လုပ်ကျွေး၏။)
 ဥပဝဒတိ=စွပ်စွဲ၏။
 ဥပါဒါနံ=လွန်စွာစွဲလမ်းခြင်း။
 အဝဂစ္ဆတိ=အောက်သို့ကျ၏။
 အဝဇာနနံ=အထင်သေးခြင်း။
 အဝဟာရော=ယုတ်ညံ့သောယူခြင်း(ခိုးခြင်း)။
 ဒု=မကောင်းခြင်း၊ မတင့်တယ်မလှပခြင်း၊ မရှိ ရှားပါးခြင်း၊ ခဲယဉ်းခြင်း။
 ဒုဂ္ဂန္ဓော=မကောင်းသောအနံ့။
 ဒုမ္မုခံ=မတင့်တယ်သောမျက်နှာ။

ဒုဗ္ဗိက္ခံ=ထမင်းရှားပါးသော။
 ဒုက္ကရ=ပြုရန်ခဲယဉ်းသော။
 နိ=အပြင်၊ ထွက်မြောက်ခြင်း၊ မရှိခြင်း။
 နိက္ခမတိ=အပြင်သို့ထွက်၏။
 နိယျာနံ=ထွက်မြောက်ခြင်း။
 နိဗ္ဗယံ=ဘေးမရှိ။
 နိရုပကာရော=အချည်းနှီးဖြစ်သော။
 နိ=ယူဆောင်ခြင်း၊ ပိတ်ဆို့ခြင်း။
 နိဟရတိ=ယူဆောင်သွား၏။
 နိဝရဏံ=ပိတ်ဆို့ခြင်း၊ အတားအဆီး။
 ပ=အပြားအားဖြင့်(ခွဲခြား၍)၊ ပြဇာန်းသော(အရေးကြီးသော)၊ စ၍၊ ကွေ့ကွင်းခြင်း။
 ပဇနာတိ=ခွဲခြား၍သိ၏။
 ပါဝစနံ=အရေးကြီးသောစကား(ပိဋကတ်သုံးပုံ)။
 ဟိမဝတာ ဂင်္ဂါ ပဘဝတိ=ဟိမဝန္တာမှ ဂင်္ဂါမြစ်သည် စ၍ဖြစ်၏။
 စိရပ္ပဝါသော=ကြာမြင့်စွာ ကွေ့ကွာ၍နေခြင်း။
 ပတိ(ပဋိ)=ရှေ့မှောက်၊ ဆန့်ကျင်ဘက်(ပြောင်းပြန်)၊ တဖန်၊ နောက်သို့၊ တူညီခြင်း။
 ပစ္စက္ခံ(ပတိ+အက္ခံ)=မျက်စိရှေ့မှောက်(မျက်မှောက်)။
 ပဋိသောတံ=ရေအယဉ်၏ ဆန့်ကျင်ဘက်(ရေဆန်)။
 ပစ္စာဂစ္ဆတိ(ပဋိ+အာဂစ္ဆတိ)=တဖန်ပြန်လာ၏။
 ပဋိက္ကမတိ=နောက်သို့ဆုတ်၏။
 ပတိရူပကံ=တူသောအသွင်ရှိသော၊ သင့်လျော်သော။
 ပရာ=ဆုတ်ယုတ်ခြင်း၊ ဆုံးရှုံးခြင်း၊ ကျော်လွန်ခြင်း။
 ပရာဘဝေါ=ဆုတ်ယုတ်ခြင်း၊ ပျက်စီးခြင်း။
 ပရာဇေတိ=ဆုံးရှုံး၏။
 ပရိဝုတော=ထက်ဝန်းကျင်မှ ခြံရံအပ်သော။
 ပရိဇနော=အခြံအရံလူ။
 ပရိဇာနာတိ=ပိုင်းခြား၍သိ၏။
 ပရိဟရတိ=ရှောင်ရှား၏၊ ပယ်ရှား၏။
 ပရိဘဝတိ=လွှမ်းမိုး၏။
 ဝိ=အထူးအားဖြင့်၊ အမျိုးမျိုး၊ ကွေ့ကွာခြင်း၊ ဆန့်ကျင်ဘက်၊ ကင်းကွာခြင်း (မရှိခြင်း)၊ ဖောက်ပြန်ခြင်း။
 ဝိမုတ္တိ=အထူးအားဖြင့် လွတ်မြောက်ခြင်း။
 ဝိမတိ=အမျိုးမျိုးစဉ်းစားခြင်း(ယုံမှားခြင်း)။
 ဝိယေဟိ ဝိပ္ပယောဂေါ=ချစ်သူတို့နှင့်ကွေ့ကွာခြင်း။
 ဝိဝဒတိ=ဆန့်ကျင်ဘက်ပြော၏(ငြင်းခုံ၏)။
 ဝိမလံ=အညစ်အကြေးကင်းသော(အညစ်အကြေးမရှိသော)။
 ဝိရူပေါ=ဖောက်ပြန်သောအဆင်းရှိသူ။
 သု=ကောင်းသော၊ ကောင်းစွာ၊ ပြည့်စုံသော၊ လွယ်ကူသော။
 သုဂန္ဓော=ကောင်းသောအနံ့။

သုဂတော=ကောင်းစွာလာသူ၊ ကောင်းစွာပြောဆိုတတ်သူ(ဘုရား)။
 သုဘိက္ခဝံ=ပြည့်စုံသောအစားအစာရှိသော၊ နဂရံ=မြို့။
 သုကရံ=ပြုရန်လွယ်ကူသော၊ ကမ္မံ=အလုပ်။
 သံ=စုပေါင်းခြင်း၊ အတူတကွ၊ ယှဉ်တွဲခြင်း၊ ရှေ့မှောက်၊ အရင်းအစ၊ အဖန်ဖန်။
 သံဂီတိ=စုပေါင်းဆိုခြင်း။
 သမ္ပယုတ္တံ=ယှဉ်သော၊ အပ္ပိယေဟိ သမ္ပယောဂေါ=မချစ်သူများနှင့် ယှဉ်တွဲရခြင်း။
 သမ္ပုခါ=မျက်နှာရှေ့မှောက်၌(မျက်မှောက်၌)။
 ဝေဒနာပစ္စယာ တဏှာ သမ္ဘဝတိ=ဝေဒနာကြောင့် တဏှာသည် စ၍ ဖြစ်ပေါ်၏။
 သန္တာဝတိ=အဖန်ဖန်ပြေးသွား၏။

၃။ အောက်ပါပါဠိစာပိုဒ်ကို ဖတ်ပါ။

(က)တေန သမယေန ဗုဒ္ဓေါ ဘဂဝါ အနုပိယာယံ ဝိဟရတိ၊ အနုပိယံ နာမမလ္လာနံ နိဂမော။ တေန ခေါ ပန သမယေန အဘိညာတာ အဘိညာတာ သကျကုမာရာ ဘဂဝန္တံ ပဗ္ဗဇိတံ အနုပဗ္ဗဇန္တိ။ တေန ခေါ ပန သမယေန မတာနာမောစ သက္ကော အနုရုဒ္ဓေါစ သက္ကော ဒွေ ဘာတိကာ ဟောန္တိ။ အနုရုဒ္ဓေါ သက္ကော သုခုမာလော ဟောတိ၊ တဿ တယော ပါသာဒါ ဟောန္တိ၊ ဧကော ဟေမန္တိကော ဧကော ဂိမ္မိကော ဧကော ပဿိကော။ တေ စ ဝဿိကေ ပါသာဒေ စတ္တာရော မာသေ နိပ္ပဇ္ဇိသေဟိ။

“ဧတရဟိ ခေါ အဘိညာတာ အဘိညာတာ သကျကုမာရာ ဘဂဝန္တံ ပဗ္ဗဇိတံ အနုပဗ္ဗဇန္တိ။ အမှာကဉ္စ ပန ကုလာနတ္ထိ ကောစိ အဂါရသ္မာ အနဂါရိယံ ပဗ္ဗဇိတော။ ယံနူနာဟံ ဝါ ပဗ္ဗဇေယျံ အနုရုဒ္ဓေါ ဝါ”တိ။

အထ ခေါ မဟာနာမော သက္ကော ယေန အနုရုဒ္ဓေါ သက္ကော တေနပသင်္ကမိ။ ဥပသင်္ကမိတွာ အနုရုဒ္ဓံ သက္ကံ ဧတဒဝေါစ “ဧတရဟိ တာတာ အနုရုဒ္ဓံ အဘိညာတာ အဘိညာတာ သကျ ကုမာရာ ဘဂဝန္တံ ပဗ္ဗဇိတံ။ အနုပဗ္ဗဇန္တိ အမှာကဉ္စ ပန ကုလာနတ္ထိ ကောစိ အဂါရသ္မာ အနဂါရိယံ ပဗ္ဗဇိတော၊ တေန ဟိ တွံ ဝါ ပဗ္ဗဇေ။ အဟံ ဝါ ပဗ္ဗဇိဿာမိ”တိ။ အဟံ ခေါ သုခုမာလော၊ နာဟံ သက္ကောမိ အဂါရသ္မာ အနဂါရိယံ ပဗ္ဗဇိတုံ။ တွံ ပဗ္ဗဇာဟိတိ။ ဧဟိ ခေါ တေ တာတ အနုရုဒ္ဓံ ဃရာဝါသတ္တံ အနုသာသိဿာမိ၊ ပဌမံ ခေတ္တံ ကသာပေတဗ္ဗံ၊ ကသာပေတွာ ဝပါပေတဗ္ဗံ၊ ဝပါပေတွာ ဥဒကံ အဘိနေတွာ ဥဒကံ နိန္ဒေတဗ္ဗံ ဥဒကံ နိန္ဒေတွာ နိဒ္ဒါပေတဗ္ဗံ၊ နိဒ္ဒါပေတွာ လဝါပေတဗ္ဗံ၊ လဝါပေတွာ ဥဗ္ဗာတာပေသဗ္ဗံ၊ ဥဗ္ဗာတာပေတွာ ပုဉ္ဇကာရာပေတွာ မဒ္ဒါပေတဗ္ဗံ၊ မဒ္ဒါပေတွာ ပလာယာနိ ဥဒ္ဓရာပေတဗ္ဗာနိ၊ ပလာယာနိ ဥဒ္ဓရာပေတွာ ကုသိကာ ဥဒ္ဓရာပေတဗ္ဗာ၊ ကုသိကံ ဥဒ္ဓရာပေတွာ ဩနာပေတဗ္ဗံ၊ ဩနာပေတွာ အတိဟရာပေတဗ္ဗံ၊ အတိဟရာပေတွာ အာယတိမ္ပိ ဝဿံ ဧဝမေဝ ကာတဗ္ဗံ၊ အာယတိမ္ပိ ဝဿံ ဧဝမေဝ ကာတဗ္ဗန္တိ။ န ကမ္မာ ခိယန္တိ၊ န ကမ္မာနံ အန္တော ပညာယတိ၊ ကဒါ ကမ္မါ ခိယိဿန္တိ၊ ကဒါ ကမ္မာနံ အန္တော ပညာယိဿတိ၊ ကဒါ မယံ အပ္ပေါသုက္ကော ပဉ္စဟိ ကာမဂုဏေဟိ သမပ္ပိတာ ပရိစာရေဿာမာတိ။ န ဟိ တာတ အနုရုဒ္ဓံ ကမ္မာခိယန္တိ၊ န ကမ္မာနံ အန္တော ပညာယတိ၊ အဘိဇ္ဇေဝ ကမ္မေ ပိတရေစ ပိတာမဟာစ ကာလကတာတိ။ တေန ဟိ တွညေဝ ဃရာဝါသတ္တေန ဥပဇာနာဟိ၊ အဟံ အဂါရသ္မာ အနဂါရိယံ ပဗ္ဗဇိဿာမိတိ။

(ဝိနယ၊ စူဠဝဂ္ဂ နာ-၃၃၇။)

(ခ) အတိတေ တက္ကသိလာယံ ဗောဓိသက္ကော ဒိသာပါမောက္ခော အာစရိယော ဟုတွာ ပဉ္စမာဏဝကသတာနိ မန္တေ ဝါစေသိ။ တဿေကော မာဏဝကော ပါပကောနာမ နာမေန။ သော “ဧဟိ ပါပက၊

ယာဟိ ပါပကာ”တိ ဂုဏ်မာနော ဝိန္တေသိ “မယံ နာမံ အဝမင်္ဂလံ၊ အညံ နာမံ အာဟရာပေဿာမာ”တိ။ သော အာစရိယံ ဥပသင်္ကမိတွာ “အာစရိယ မယံ နာမံ အဝမင်္ဂလံ၊ အညံ မေ နာမံ ကရေထာ”တိ အာဟ။ အထ နံ အာစရိယော အဝေါစ “ဂစ္ဆ တာတ၊ ဇနပဒစာရိကံ စရိတွာ အတ္တနော အဘိရုစိတံ ဧကံ မင်္ဂလနာမံ ဂဟေတွာ ဧဟိ၊ အာဂတဿ တေ ပရိဝတ္တေတွာ အညံ နာမံ ကရိဿာမိတိ။ သော သာဓူတိ ပါယေယျံ ဂဟေတွာ နိက္ခန္တော ဂါမေန ဂါမံ စရန္တော ဧကံ နဂရံ ပါပုဏိ။ တတ္ထစေကော ပုရိသော ကာလကတော ဇီဝကော နာမ နာမေန။ သောတံ ဉာတိဇနေန အာဠာဟနံ နိယမာနံ ဒိသွာ” ကော နာမ ဒေသပုရိသော”တိ ပုစ္ဆိ။ ဇီဝကော နာမေသောတိ။ ဇီဝကောပိ မရတိတိ။ ဇီဝကောပိ မရတိ၊ အဇီဝကောပိ မရတိ။ နာမနာမ ပဏ္ဏတ္တိ မတ္တံ။ တံ ဗာလေ မညေတိ။ သော တံ ကထံ သုတွာ နာမေ မဇ္ဈတ္တော ဟုတွာ အန္တောနဂရံ ပါဝိသိ။

အထေကံ ဒါသိ ဘတိ အဒဒမာနံ သာမိကာ ဒွါရေ နိသိဒါပေတွာ ရုဇ္ဈယာ ပဟရန္တိ။ တဿာစ ဓနပါလီတိ နာမံ ဟောတိ။ သော အန္တရီထိယာ ဂစ္ဆန္တော တံ ပေါထိယမာနံ ဒိသွာ “ကသွာ ဣမံ ပေါထေထာ”တိ ပုစ္ဆိ။ ဘတိ ဒါတုံ န သက္ကောတိတိ။ ကိ ပနဿာ နာမန္တိ။ ဓနပါလီနာမာတိ။ နာမေန ဓနပါလီ သမာနာပိ ဘတိမတ္တံ ဒါတုံ န သက္ကောတိတိ။ ဓနပါလီယောပိ အဓနပါလီယော ပိ ဒုဂ္ဂတာ ဟောန္တိ။ နာမနာမ ပဏ္ဏတ္တိမတ္တံ။ တံ ဗာလော မညေတိ။ သော နာမေ မဇ္ဈတ္တတရော ဟုတွာ နဂရံ နိက္ခန္တ မဂ္ဂံ ပဋိပန္နော အန္တရာမဂ္ဂေ မဂ္ဂမူဠပုရိသံ ဒိသွာ “အဗ္ဘော ကိ ကရောန္တော ဝိစရသိ”တိ ပုစ္ဆိ။ မဂ္ဂမူဠောမိ သာမိတိ။ ကိ ပန တေ နာမန္တိ။ ပန္နကော နာမာတိ။ ပန္နကောပိ မဂ္ဂမူဠော ဟောတိတိ။ ပန္နကောပိ အပန္နကောပိ မဂ္ဂမူဠော ဟောတိ။ နာမနာမ ပဏ္ဏတ္တိမတ္တံ။ တံ ပန ဗာလော မညေတိ။ သော နာမေ အတိမဇ္ဈတ္တော ဟုတွာ ဗောဓိသတ္တဿ သန္တိကံ ဂန္ဓာ “ကိ တာတ နာမံ ရောစေတွာ အာဂတောသိ”တိ ဂုတ္တေ “အာစရိယ ဇီဝကောပိ နာမ မရန္တိ။ အဇီဝကောပိ၊ ဓနပါလီယောပိ ဒုဂ္ဂတာ ဟောန္တိ အဓနပါလီယောပိ။ ပန္နကောပိ မဂ္ဂမူဠော ဟောန္တိ အပန္နကောပိ။ နာမနာမ ပဏ္ဏတ္တိမတ္တံ။ နာမေန သိဒ္ဓိ နတ္ထိ။ ကမ္မေနေဝ သိဒ္ဓိ။ အလံ မယံ အညေန နာမေန၊ တဒေဝ မေ နာမံ ဟောတူတိ အာဟ။ ဗောဓိသတ္တော တေန ဒိဋ္ဌဉ္စ ကတဉ္စ သံသန္တေတွာ ဣမံ ဂါထမာဟ -

ဇီဝကဉ္စ မတံ ဒိသွာ၊ ဓနပါလိဉ္စ ဒုဂ္ဂတံ။

ပန္နဉ္စ ဝနေ မူဠံ၊ ပါပကော ပုနရာဂတောတိ။

(နာမသိဒ္ဓိဇာတက၊ ဧကနိပါတ၊ နာ-၄၂၆)။

- (ဂ) ပဉ္စဟိ ခေါ ဂဟပတိ ပုတ္တဌာနေဟိ ပုတ္တေန ပုရတ္ထိမာ ဒိသာ မာတာပိတရော ပစ္စုပ္ပန်ပေတဗ္ဗာ၊ တတော နေ တရိဿာမိ၊ ကိစ္စံ နေသံ ကရိဿာမိ၊ ကုလဝံသံ ဌပေဿာမိ၊ ဒါယန္တံ ပဋိပဇ္ဇာမိ။ အထ ဝါ ပန ပေတာနံ ကာလကတာနံ ဒက္ခိဏံ အနုပ္ပဒဿာမိတိ၊ ဣမေဟိ ခေါ ဂဟပတိ ပုတ္တ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ ပုတ္တေန ပုရတ္ထိမာ ဒိသာ မာတာပိတရော ပစ္စုပ္ပန်တာ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ ပုတ္တံ အနုကမ္မန္တိ ပါပါနိ ဝါရေန္တိ၊ ကလျာဏေ နိဝေသေန္တိ သိပ္ပံ သိက္ခာပေန္တိ၊ ပတိရူပေန ဒါရေန သံယောဇေန္တိ၊ သမယေ ဒါယန္တံ နိယျာဒေန္တိ။ ဣမေဟိ ခေါ ဂဟပတိ ပုတ္တ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ ပုတ္တေန ပုရတ္ထိမာ ဒိသာ မာတာပိတရော ပစ္စုပ္ပန်တာ။ ဣမေဟိ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ ပုတ္တံ အနုကမ္မန္တိ။
- (သိင်္ဂါလသုတ္တ၊ ပါထကဝဂ္ဂ၊ နာ-၁၅၄)။

ခက်ဆစ်အဖြေများ။

- (က) နိဂမော=နိဂုံး(မြို့ငယ်)။

အဘိညာတာ=ထင်ရှားကုန်သော။

အနုပဗ္ဗဇန္တိ=အတုလိုက်၍ရဟန်းပြုကုန်၏။

- သုခုမာလော=သိမ်မွေ့နူးညံ့သည်။
 ပါသာဒေါ=ပြာသာဒ်(အဆောင်)။
 ဟေမန္တိကော=ဆောင်းရာသီစံရာဖြစ်သော(ဟေမန္တ+ ဝိက)
 ဂိမိကော=နွေရာသီစံရာဖြစ်သော(ဂိမ္မ+ ဝိက)။
 ဝဿိကော=မိုးရာသီစံရာဖြစ်သော(ဝဿ+ ဝိက)။
 မာသော=လ။
 နိပ္ပုရိသေဟိ=ယောက်ျားကင်းကုန်သော(မိန်းမများသာ တီးမှုတ်အပ် ကုန်သော။
 တူရိယေဟိ=တူရိယာတို့ဖြင့်။
 ပရိစာရယမာနော=စံစားလျက်(ပရိ+စရ်+အယ+မာန)။
 ဧတရဟိ=ယခုအခါ၌။
 ဧဟိ=လာလော့(ဣ+တိ)။
 ဃရာဝါသတ္တံ=အိမ်၌နေသူတို့၏ ကိစ္စကို(ဃရ+အာဝါသ+အတ္တ)။
 နိဒ္ဒါပေတဗ္ဗံ=ပေါင်းသင်းစေအပ်၏။(နိ+ *ဓရ်+အာပေ+တဗ္ဗ)။
 လဝါပေတဗ္ဗံ=ရိတ်စေအပ်၏။(*လူ+အာပေ+တဗ္ဗ)။
 ဥဗ္ဗာဟာပေတဗ္ဗံ=ထုတ်ဆောင်စေအပ်၏။(ဥ+ *ဝဟ်+ အာပေ+တဗ္ဗ)။
 မဒ္ဒါပေတဗ္ဗံ=နယ်စေအပ်၏။(*မဒ္ဒ်+အာပေ+တဗ္ဗ)။
 ပလာလံ=ကောက်ရိုး။
 တုသိတာ=ကောက်ရိုး။ မှော်(အဖျင်း)။
 သြပုနာပေတဗ္ဗံ=လှေစေအပ်၏။(သြ+ *ပုန်+အာပေ+တဗ္ဗ)။
 အတိဟရာပေတဗ္ဗံ=ကျီသွင်းစေအပ်၏။(အတိ+ *ဟရ်+အာပေ+ တဗ္ဗ)။
 အာယတိမ္မိဝဿံ=နောင်နှစ်၌လည်း။
 အပ္ပေါသုက္ကာ=ကြောင့်ကြမရှိကုန်ဘဲ(အပ္ပ+ဥသုက္ကာ)။
 ကာမဂုဏာ=ကာမဂုဏ်များ။
 သမပ္ပိတာ=ပြည့်စုံကုန်လျက်။
 ဥပဇာနာဟိ=သိပါလော။
 (ခ) မန္တော=ဗေဒင်ကျမ်း(ဝေဒကျမ်း)။
 အဝမင်္ဂလံ=မင်္ဂလာမရှိ။
 ဇနပဒစာရိကာ=ဇနပုဒ်(နယ်)၌လှည့်ခြင်း။
 အဘိရုစိတံ=ကြိုက်နှစ်သက်အပ်သော။
 ပရိဝတ္တေတွာ=ပြောင်းလဲ၍(ပရိ+ *ဝတ္တံ+ဝေ+တွာ)။
 ကာလကတော=ကွယ်လွန်သော။
 ဇီဝကော=အသက်ရှည်သူ(မောင်သက်ရှည်)။
 တာဠာဟနံ=သူသာန်။
 ပဏ္ဏတ္တိမတ္တံ=ပညတ်မျှသာတည်း။(ပဏ္ဏတ္တိ=ပညတ္တိ)။
 မညေ=ငါထင်၏။(နိပါတ)။
 မဇ္ဈတ္တော=လျစ်လျူရှုသည်။
 ဘတိ(ဣ)=အခကြေးငွေ။
 ပေါထေတိ=ပုတ်ခတ်၏။

ဒုဂ္ဂတိ=ဆင်းရဲသော။

မဂ္ဂမူဠ=လမ်း၌တွေဝေသော(လမ်းမှားသော)။

ပန္နက=(ပန္န+က)လမ်းသွားသူ ခရီးသွား။

သိဒ္ဓိ=ပြီးမြောက်ခြင်း။

သံသန္ဓေတွာ=နှီးနှော၍။

ဂါထာ=အများအားဖြင့် လေးပိုဒ်ရှိသော ပါဠိကဗျာတမျိုး။

ဂါထာအမျိုးမျိုးရှိသည့်အနက် အပိုဒ်တိုင်း၌ အက္ခရာရှစ်လုံးစီ ပါသော(ဝတ္ထ) ဂါထာမျိုးကား အသုံးအများဆုံးဖြစ်၏။ ဤဖတ်စာ၌ ပါသော ဂါထာကို အက္ခရာစစ်ကြည့်ပါ။

(ဂ) ပစ္စုပ္ပန်တဗ္ဗာ=ပြုစုအပ်ကုန်၏။(ပတိ+ဥပ+*ဌာ+တဗ္ဗ)။

ဘတော=မွေးမြူအပ်သော(ငါသည်)=*ဘရ်+တ။

ကုလဝံသော=အမျိုးအနွယ်(အမျိုးဆက်)။

ဒါယန္တံ=အမွေ။

ပဋိပဇ္ဇာမိ=ဆက်ခံအံ့။

ပေတ=ကွဲကွာသော။

ဒက္ခိဏာ=အလှူ။

အနုကမ္မန္တိ=စောင့်ရှောင်ကုန်၏။

နိဝေသေန္တိ=သက်ဝင်စေကုန်၏။(နိ+*ဝိသ်+ဧ+အန္တိ)။

ပတိရူပ=သင့်လျော်သော။

ဒါရော=မယား။

သံယောဇဇန္တိ=ထိမ်းမြားပေးကုန်၏။

နိယျာဒေန္တိ=အပ်နှင်းကုန်၏။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၁၉)

(နမူနာ)

၁။ ကာလာတိပတ္တိခေါ် ကြိယာဝိဘတ်။

အကြောင်းအထောက်အပံ့ချို့တဲ့ခြင်းကြောင့် တကယ်မဖြစ်ဘဲ အချိန်ကာလလွန်ခဲ့ပြီးသော အဖြစ် အပျက်များကို ဖော်ပြရာတွင် ပါဠိဘာသာ၌ ကာလာတိပတ္တိခေါ် ကိရိယာဝိဘတ်တမျိုးကို အသုံးပြု၏။ ဥပမာအားဖြင့် ဘုရားရှင်သည် အပေါင်းအသင်းများကြောင့် ပျက်စီး၍ ဆင်းရဲဒုက္ခရောက်နေသော သူဌေးသားတစ်ဦးကို မြင်သောအခါ “ဤသူဌေးသားသည် အကယ်၍ ပဌမအရွယ်က ရဟန်းပြုခဲ့လျှင် ရဟန္တာဖြစ်နိုင်လောက်ပေသည်”ဟု မိန့်တော်မူ၏။ ဤစကားရပ်၌ ရဟန်းပြုခြင်း ကိရိယာနှင့် ရဟန္တာဖြစ်ခြင်းကိရိယာတို့သည် တကယ်မဖြစ်ဘဲ အချိန်လွန်ခဲ့ကြလေသည်။ ထို့ကြောင့် ၎င်းတို့ကို ကာလာတိပတ္တိဝိဘတ်ဖြင့် ဖော်ပြရသည်။

ထို့ပြင် မှားယွင်းသော အယူအဆတစ်ခု၏ အသင့်ယုတ္တိမရှိပုံကို ဖော်ပြရာ၌လည်း ဤဝိဘတ်ကို အသုံးပြုသည်။ ဥပမာအားဖြင့် ရုပ်သည် အနတ္တဖြစ်ကြောင်းဖော်ပြရာ၌ “အကယ်၍ ရုပ်သည် အတ္တဖြစ်ခဲ့လျှင် ထိုရုပ်ကြောင့် နာကျင်ဆင်းရဲခြင်း မဖြစ်ပေရာ”ဟု ဘုရားရှင် မိန့်တော် မူ၏။ ဤဝါကျ၌ “ရုပ်သည် အတ္တဖြစ်ခဲ့လျှင်”ဟူသော ကိရိယာကို ကာလာတိပတ္တိဝိဘတ်ဖြင့် ဖော်ပြလေသည်။

ကာလာတိပတ္တိဝိဘတ်များ။

ယောဂ	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
နာမ	ဿာ၊ သာ	သံသု

တုမှ	သေ	သထ
အမှ	သံ	သာမှာ

ပုံစံ - *ဘူ(ဘဝ)=ဖြစ်ခြင်း။

နာမ	အဘဝိဿာ၊	အဘဝိဿ	အဘဝိဿသု
တုမှ	အဘဝိသေ		အဘဝိဿထ
အမှ	အဘဝိဿံ		အဘဝိဿမှာ

ပုံစံ - *လတ်=ရခြင်း။

နာမ	အလဘိဿာ၊	အလဘိဿ	အလဘိဿသု
တုမှ	အလဘိသေ		အလဘိဿထ
အမှ	အလဘိဿံ		အလဘိဿမှာ။

(ဓာတ်၏အစ၌ အသရလ၍ အလယ်၌ ဣ(ဝ) သရ ထည့်သွင်း ပေးရသည်ကို သတိပြုပါ။)

၂။ လေ့ကျင့်ခန်း။

ကာလာတိပတ္တိဝိဘတ်နှင့်ဆိုင်ရာ အောက်ပါဝါကျများကို လေ့လာပါ။

- (က)သော စေ ပဌမဝယေ ပဗ္ဗန္တံ အလဘိဿ၊ အရဟာ အဘဝိဿ= အကယ်၍ ထိုသူသည် ပဌမအရွယ်၌ ရဟန်းအဖြစ် ရခဲ့ငြားအံ့။ ရဟန္တာဖြစ်ခဲ့ပေရာသည်။
- (ခ) တေ စေ ပဌမဝယေ ပဗ္ဗန္တံ အလဘိဿသု အရဟန္တာ အဘဝိဿသု=ထိုသူတို့သည် အကယ်၍ ပဌမအရွယ်၌ ရဟန်းအဖြစ် ရခဲ့ကုန်ငြားအံ့။ ရဟန္တာများ ဖြစ်ခဲ့ပေကုန်ရာသည်။
- (ဂ) ဣမေ စေ ဘိက္ခဝေ ဒွေ သုက္ကာ ဓမ္မာ လောကံ န ပါလေယျ။ သမ္ဘေဒံ လောကော အဂမိဿ=ရဟန်းတို့ အကယ်၍ ဤနှစ်ပါးကုန်သော ဖြူစင်ကုန်သော တရားတို့သည် လောကကို မစောင့်ရှောက် ကုန်ငြားအံ့။ လောကသည် ရောယှက်ခြင်းသို့ ရောက်ရာ၏။
- (ဃ) ဂူပဉ္စ ဟိဒံ အတ္တာ အဘဝိဿ၊ နယိဒံ ရူပံ အာဇာဓာယ သံဝတ္တေယျ= အကယ်၍ ဤရုပ်သည် အတ္တဖြစ်ခဲ့လျှင် ဤရုပ်သည် နာကျင်ဆင်းရဲစေရန် မဖြစ်ပေရာ။
- (င) အတ္ထိ ဘိက္ခဝေ အဇာတံ၊ နော စေတံ အဘဝိဿ အဇာတံ။ နယိဓ ဇာတဿ နိဿရဏံ ပညာယေထ=ရဟန်းတို့ ဖြစ်ပေါ်မှုမရှိရာ (နိဗ္ဗာန်)သည် ထင်ရှားရှိ၏။ အကယ်၍ ဖြစ်ပေါ်မှု မရှိရာ(နိဗ္ဗာန်)သည် မရှိငြားအံ့၊ ဤလောက၌ ဖြစ်ပေါ်နေသော(ခန္ဓာ)၏ ထွက်မြောက်ကြောင်း တရားသည် မထင်ရှားရာ။
- (စ) နော စေ လောကေ အဿာဒေါ အဘဝိဿ၊ န သတ္တာ လောကေ သာရဇ္ဇေယျ=အကယ်၍ လောက၌ သာယာဘွယ်သည် မရှိငြားအံ့။ သတ္တဝါတို့သည် လောက၌ မသာယာကုန်ရာ။

၃။ “ဘဝန္တ=အရှင်”ဟူသော နာမ်စားပုဒ်ကို ရိုသေလေးစားစွာ ယဉ်ကျေးစွာ ပြောဆိုရာ၌(တွံ=သင်)ဟူသော တုမှယောဂပုဒ်အစား အသုံးပြု၏။ သို့သော် နာမယောဂကိရိယာနှင့်သာ တွဲရသည်။

ဘဝန္တ=အရှင်(ပုလ္လိင်)

ဝိဘတ်	ဧကဝုစံ	ဗဟုဝုစံ
ကတ္တာ	ဘဝံ	ဘဝန္တော၊ ဘောန္တော
ကမ္မ	ဘဝန္တံ	ဘဝန္တေ၊
ကရဏ		
အပါဒါန	ဘောတာ	ဘဝန္တေဟိ
သမ္ပဒါန		
သာမိ	ဘောတော	ဘဝတံ

ဩကာသ	ဘောတိ	ဘဝန္တေသု
အာလပန	ဘော	ဘောန္တော

(“ဘန္တေ=အရှင်ဘုရား”ဟူသော ပုဒ်ကား ရိုသေလေးစားစွာ ပြောဆိုရာ၌ အာလပနပုဒ် အဖြစ် အသုံးပြုသော နိပါတပုဒ်မျိုးတည်း။)

၄။ ပုလ္လိင်နာမ်ပုဒ်များကို လူတ္တိလိင်သို့ ပြောင်းပုံ။

ပုလ္လိင်နာမ်ပုဒ်များကို လူတ္တိလိင်သို့ပြောင်းလိုသောအခါ အာ၊ ဤ၊ လူနီ၊ အာနီ၊ လူဏ-ပစ္စည်းများ လျော်သလို ဆက်ရ၏။

(က) အကာရန္တပုလ္လိင်နာမ်ပုဒ်အချို့နောက်သို့ “အာ”ပစ္စည်း ဆက်ရ၏။

အဿ=မြင်းထီး။ အဿာ=မြင်းမ။

အဇေ=ဆိတ်ထီး။ အဇော=ဆိတ်မ။

(ခ) အကာရန္တပုလ္လိင် နာမ်ပုဒ်အချို့နောက်သို့ ဤပစ္စည်းဆက်ရ၏။

ဒေဝ=နတ်သား။ ဒေဝီ=နတ်သမီး။

မိဂ=သမင်။ မိဂီ=သမင်မ။

ကုမာရ=ယောက်ျားကလေး။ ကုမာရီ=မိန်းကလေး။

မာဏဝ=လူလင်။ မာဏဝီ=မိန်းမပျို။

သာမဏေရ=ရှင်သာမဏေ။ သာမဏေရီ=ရှင်သာမဏေမ။

(ကိုရင်)

ဂေါတမ=ဂေါတမအနွယ်ဝင်။ ဂေါတမီ=ဂေါတမအနွယ်ဝင်။

(ယောက်ျား)

(မိန်းမ)

(ဂ) ပုလ္လိင်နာမ်ပုဒ်အချို့နောက်သို့ “လူနီ”ပစ္စည်းဆက်ရ၏။

ဘိက္ခု=ရဟန်း။ ဘိက္ခုနီ=ရဟန်းမ။

ရာဇာ=ဘုရင်။ ရာဇီနီ=ဘုရင်မ။

ယက္ခ=ဘီလူး။ ယက္ခီနီ=ဘီလူးမ။

မေဓာဝီ=ပညာရှိသူ။ မေဓာဝီနီ=ပညာရှိသူ(မိန်းမ)။

(ယောက်ျား)

ဟတ္ထီ=ဆင်ထီး။ ဟတ္ထီနီ=ဆင်မ။

(ဃ) ပုလ္လိင်နာမ်ပုဒ်အချို့နောက်သို့ “အာနီ” ပစ္စည်းဆက်ရ၏။

မာတုလ=ဦးရီး။ မာတုလာနီ=အရီး။

ဂဟပတိ=သူကြွယ်၊ အိမ်ရှင်။ ဂဟပတာနီ=သူကြွယ်ကတော်။

အိမ်ရှင်မ။

အာစရိယ=ဆရာ။ အာစရိယာနီ=ဆရာကတော်။

ခတ္တိယ=ခတ္တိယအနွယ်ဝင် ခတ္တိယာနီ=ခတ္တိယအနွယ်ဝင်

ယောက်ျား။

မိန်းမ။

(င) “က”နှင့်ဆုံးသော ပုဒ်အချို့၌ “က”အစား လူကာပစ္စည်းဆက်ရ၏။

ဥပါသက=ဆည်းကပ်သူ ဥပါသိကာ=ဆည်းကပ်သူ

ယောက်ျား။

အမျိုးသမီး။

ဒါရက=ယောက်ျားကလေး။ ဒါရိကာ=မိန်းကလေး။

ပရိဗ္ဗာဇက=ပရိပိုဇ်။ ပရိဗ္ဗာဇိကာ=ပရိပိုဇ်မ။

ပရိစ္ဆာရက=လုပ်ကျွေးပြုစုသူ ပရိစ္ဆာရိကာ=လုပ်ကျွေးပြုစုသူ

ယောကျ်ား။

ॐ नमः ॥

(စ) သင်ခန်းစာ(၁၀)၌ သင်ခဲ့သော ဗလဝါ၊ ဂုဏဝါ၊ သတိမာ-စသော ပုဒ်များကို ကူညီလိင်သို့ ပြောင်းလိုလျှင် “ဗလဝတိ၊ ဂုဏဝါ၊ သတိမတိ”စသည်ဖြစ်၏။

(ဆ) “မဟန္တကြီးသော၊ မြတ်သော” ဟူသော နာမဝိသေသနပုဒ်ကို လူ့တ္ထိလိင်ပြောင်းလျှင် “မဟတီ” ဟု ဖြစ်သည်။

၅။ “လက်”ဝိဘတ်သွယ်။

*လတ်=ရရှိခြင်းဟူသော ဓာတ်ကို အတိတ်ဝိဘတ်ဖြင့် ဝိဘတ်သွယ်လျှင် “အလဘိ၊ လဘိ”စသည်ဖြင့် ရိုးရိုးပုံစံများအပြင် အောက်ပါအတိုင်း လည်း သွယ်နိုင်၏။

ယောဇာ

ഒന്നാമത്ത്

ဗဟုဝဏ်

နာမ

အလတ္တံ့

அலஹ்

၈၆

အလတ္တံ့

326

அலஹ்

အလတ္တံ့မှာ

၆။ လေ့ကျင့်ခန်း။

အောက်ပါနမူနာ ပါဠိဝါကျများကို လေ့လာပါ။

(က)ဗောဓိ ခေါ် ရာဇကုမာရော ဘောတော ဂေါတမဿ ပါဒေ သိရဿ ဝန္တတိ=ဗောဓိမည်သော မင်းသားသည် အရှင်ဂေါတမ၏ ခြေတို့ကို ဦးခေါင်းဖြင့် ရိုခိုးပါ၏။

(ခ) အဓိဝါသေတု မေ ဘဝံ ဂေါတမော သွာတနာယ ဘတ္တံ သဒ္ဓိံ ဘိက္ခုသံဃေန=အရှင်ဂေါတမသည် ကျွန်ုပ်၏ နက်ဖြန်အလိုငှာ ဆွမ်းကို ရဟန်းအပေါင်းနှင့်အတူ လက်ခံတော်မူပါ။

(ဂ) သော မာဏဝေါ ဗောဓိရာဇေကုမာရံ ဧတဒဝေါစ-‘အဝေါစုမှ ဘောတော ဝစနေန တံ ဘဂဝန္တံ ဂေါတမံ’=ထိုလူလင်သည် ဗောဓိ မင်းသားကို ဤစကားကို ပြောလေ၏-‘အရှင်(မင်းမြတ်)၏ စကားဖြင့် အရှင်ဂေါတမကို (ကျွန်ုပ်တို့) လျှောက်ခံပါကုန်ပြီ။

(ဃ) တေန ခေါ် ပန သမယေန သန္တကော ပရိဗ္ဗာဇကောပိ လက္ခဏာယံ ပဋိဝသတိ မဟတိယာ ပရိဗ္ဗာဇက ပရိသာယာ သဒ္ဓိံ-ထိုအခါ သန္တကမည်သော ပရိပိုဇ်သည် များစွာသော ပရိပိုဇ်ပရိသတ်နှင့် အတူ ပိလက္ခလိုက်၍နေ၏။

(င) အလတ္တ ခေါ် အာယသ္မာ သုဘဒ္ဒေါ ဘဂဝတော သန္တိကေ ပဗ္ဗန္တံ= အရှင်သုဘဒ္ဒသည် မြတ်စွာဘုရား၏ အထံ(မျက်မှောက်)၌ ရှင်ရဟန်း အဖြစ်ကို ရလေပြီ။

(၈) ဥပါသိကံ မံ ဘဂဝါ ဓာရေတု=မြတ်စွာဘုရားသည် ကျွန်ုပ်ကို ဥပါသိကာမဟု မှတ်ယူတော်မူပါလော့။

၇။ ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသံ။

ပုဒ်နှစ်ခုလုံးကို ပေါင်းစပ်သောအခါ သမာသ်အတွင်း၌ ပါဝင်သော ပုဒ်တို့၏ အနက်များသည် သမာသ်အတွင်း၌ မပါဝင်သော အခြားပုဒ်တခု၏ အနက်အား အထူးပြုလျှင် နာမဝိသေသနဖြစ်ရကား ဆိုင်ရာ အထူးပြုအပ်သော ပုဒ်နှင့် လိင်၊ ဝုဏ်၊ ဝိဘတ်တူရလေသည်။ ထိုဗဟုဗွီဟိသမာသ်သည် အောက်ပါအတိုင်း အမျိုးမျိုးရှိ၏။

(က) အရတူပုဒ်နှစ်ခုကို ပေါင်းစပ်အပ်သော သမာသ်။

ပဟူဇိဝေါ ကုမာရော=ကြီးသောလျှာရှိသော မင်းသား။

မဟာနဘာဝေါ သမဏော=ကြီးသောအာနဘော(အစွမ်းသတ္တိ) ရှိသော ရဟန်း။

ဒိဋ္ဌဓမ္မော ဗြာဟ္မဏော=မြင်အပ်ပြီးသော တရားရှိသော(တရားကို မြင်ပြီးသော)ပုဂ္ဂိုလ်။

ခိဏာသဝေါ ဘိက္ခု=ကုန်ပြီးသော အာသဝရှိသော(အာသဝကုန်ပြီးသော) ရဟန်း။

ကတပုညော ပုဂ္ဂလော=ပြုခဲ့သော ကောင်းမှုရှိသော(ကောင်းမှု ပြုခဲ့သော)ပုဂ္ဂိုလ်။
 ပသန္တစိတ္တော ကုလပုတ္တော=ကြည်ညိုသောစိတ်ရှိသော အမျိုးသား။
 ဒသဗလော တထာဂတော=ဆယ်ပါးသော အားရှိသော မြတ်စွာဘုရား။
 အဘိက္ကန္တဝဏ္ဏာ ဒေဝတာ=အလွန်နှစ်သက်ဖွယ် အဆင်းရှိသော နတ်။
 ဝိတမလံ ဓမ္မစက္ခု=ကင်းပြီးသောအညစ်အကြေးရှိသော(အညစ် အကြေးမှ ကင်းပြီးသော)တရားမျက်လုံး။
 (မှတ်ချက်။ ။)ဤနေရာ၌ “အရတူပုဒ်”ဟူသည်မှာ အဓိပ္ပါယ် တစ်ခုတည်းရအောင် ပေါင်းစပ် ထားသည့် ဝိသေသနပုဒ် ၂-ခုကို ဆိုလိုသည်။)

(ခ) အရမတူသော ပုဒ်နှစ်ခုကို ပေါင်းစပ်သော ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်။
 သတ္တ(ဒါး)+ပါဏိ(လက်)=သတ္တပါဏိ ပုရိသော=ဒါးလက်ရှိသော ယောက်ျား။
 ဝဇီရ(ဝရဇိန်)+ပါဏိ(လက်)=ဝဇီရပါဏိယက္ခော=ဝရဇိန်လက်၌ရှိသော ဘီလူး။
 သဒ္ဓမ္မ(သူတော်ကောင်းတရား)+ဂါရဝ(ရိုသေခြင်း)=သဒ္ဓမ္မဂါရဝါ ကုလပုတ္တော= သူတော်ကောင်းတရား၌ ရိုသေခြင်းရှိသော အမျိုးသား။

(ဂ) န၊ ဝိ စသည့် ပဋိသေခပုဒ်များနှင့် ပေါင်းစပ်သော ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်။
 အ(ပဋိသေခ)+သမ(တူမျှသူ)=အသမော ဘဂဝါ=တူမျှသူမရှိသော မြတ်စွာဘုရား။
 အနိ(ပဋိသေခ)+ဥတ္တရ(သာလွန်သူ)=အနုတ္တရော သတ္တာ= သာလွန်သူမရှိသော ဆရာ။
 ဝိ(ကင်းသော)+ရဇ(မြူ)=ဝိရဇနိဗ္ဗာန်=ကင်းသော ကိလေသာမြူ ရှိသော(ကိလေသာမြူကင်းပြီးသော) နိဗ္ဗာန်။

နိ(ပဋိသေခ)+ဓန(ဥစ္စာ)=နိဒ္ဒနော ပုရိသော=ဥစ္စာမရှိသော ယောက်ျား။

၈။ (က) တစုံတခုသော ကိရိယာကို ပြုလုပ်တတ်သူ၊ ပြုလုပ်နိုင်သူ၊ ပြုလုပ်လေ့ရှိသူဟူသော အနက်ကို ဖော်ပြလိုသောအခါ ဓာတ်၏ နောက်၌ “အာဝိ၊ ဤ”ပစ္စည်းများ ဆက်ရ၏။

ပုံစံများ။

*ဒိသ်+အာဝိ=ဒဿာဝိ=မြင်တတ်သူ၊ မြင်နိုင်သူ၊ မြင်လေ့ရှိသူ။
 အနုပဿ+ ဝိ=အနုပဿီ=အစဉ်ရှုတတ်သူ၊ အစဉ်ရှုလေ့ရှိသူ။
 *စရ်+ ဝိ=စာရီ=ကျင့်တတ်သူ၊ ကျင့်လေ့ရှိသူ။
 (ဗြဟ္မစာရီ=မြတ်သောအကျင့်ကို ကျင့်လေ့ရှိသူ)
 *ဝဒ်+ ဝိ=ဝါဒီ=ပြောဆိုတတ်သူ၊ ပြောဆိုလေ့ရှိသူ။
 (ဓမ္မဝါဒီ=တရားအတိုင်းပြောလေ့ရှိသူ၊ သစ္စဝါဒီ=အမှန်ကို ပြောလေ့ရှိသူ)။
 ကရ်+ ဝိ=ကာရီ=ပြုလုပ်တတ်သူ၊ ပြုလုပ်လေ့ရှိသူ။
 (ပါပကာရီ=မကောင်းမှုပြုလေ့ရှိသူ)။

(ခ) တစုံတခုသော ကိရိယာကို ပြုလုပ်တတ်သူ၊ ပြုလုပ်လေ့ရှိသူဟူသော အနက်ကို ဖော်ပြရာ၌ အချို့သော ဓာတ်များနောက်တွင် ဦ(-) ပစ္စည်း ဆက်ရ၏။

ပုံစံများ။

ပါရ+ *ဂမ်+ -||=ပါရဂူ=ကမ်းတဖက်သို့ရောက်သူ။
 မတ္တ+ *ည+ -||=မတ္တည||=အတိုင်းအတာကိုသိသူ။
 ကတ+ *ည+ -||=ကတည||=ပြုဘူးသောကျေးဇူးကိုသိသူ။
 *ဘိက္ခံ+ -||=ဘိက္ခူ(ရဿပြု)=တောင်းခံတတ်သူ။

၉။ အနိယမပုစ္ဆာနာမ်စား။

(၁) ပုစ္ဆာနာမ်စား(ကိ)ပုဒ်၏နောက်၌ (စိ)ဆက်လျှင် အနိယမနာမ်စား ဖြစ်၏။ ၎င်းနာမ်စားပုဒ်များ

ဖြင့်“တစုံတယောက်သောသူ၊ အချို့သောသူ၊ တစုံတခုသောတရား၊ အချို့သောတရား” ဟူသော အနက်ကို ဖော်ပြ၏။

ပုံစံများ။

(က)ပုလ္လိင် -

ကောစိ=တစုံတယောက်သောသူ၊ အချို့သောသူ။

ကေစိ=အချို့သူများ။

ကိဉ္ဇိ=တစုံတယောက်သောသူကို၊ အချို့သူကို။

ကဿစိ=တစုံတယောက်သောသူအား၊ အချို့သူအား။

(ခ)ဣတ္ထိလိင် -

ကာစိ၊ ကာယစိ စသည်။

(ဂ)နပုလ္လိင် -

ကိဉ္ဇိ၊ ကာနိစိ စသည်။

(၂) “ယ”ဟူသော သမ္ပန္နနာမ်စားနှင့်တွဲလျှင် -

ယောကောစိ=အကြင်တစုံတယောက်သောသူ(မည်သူမဆို)။

ယံကိဉ္ဇိ=အကြင်တစုံတခုသောတရား(မည်သည့်တရားမဆို)။

၁၀။လေ့ကျင့်ခန်း။

လေ့လာရန် နမူနာ ပါဠိဝါကျများ။

(က)ယံ ကိဉ္ဇိ သမုဒယဓမ္မံ၊ သမ္ပံ တံ နိရောဓဓမ္မံ=အကြင်တစုံတခုသော တရားသည် ဖြစ်ပေါ်ခြင်းသဘော ရှိ၏။ ထိုအားလုံးသောတရားသည် ချုပ်ငြိမ်းခြင်းသဘောရှိ၏။

(ခ) အာယသ္မတော ကောဏ္ဍညဿ ဝိရဇံ ဝိတမလံ ဓမ္မစက္ခု ဥဒပါဒိ= အရှင်ကောဏ္ဍည အား(ကိလေသာ) မြူကင်းသော(ကိလေသာ) အညစ်အကြေးကင်းသော တရားမျက်လုံးသည် ဖြစ်ပေါ်လာလေပြီ။

(ဂ) အတ္ထိ စန္ဒိမသူရိယာ၊ အတ္ထိ စန္ဒိမသူရိယာနံ ဒဿာဝီ=လနေတို့သည် ရှိကုန်၏။ လနေတို့ကို မြင်သူတို့သည် ရှိကုန်၏။

(ဃ)ဘိက္ခု ကာယေ ကာယာနုပဿီ ဝိဟရတိ=ရဟန်းသည် ကိုယ်၌ ကိုယ်ဟု အစဉ်ရှုလျက်နေ၏။

(င) ဘိက္ခု ကာမေသု အာဒိနဝဿာဝိနော ဝိဟရန္တိ=ရဟန်းတို့သည် ကာမဂုဏ်တို့၌ အပြစ်ကို သိမြင်ကုန်လျက် နေကုန်၏။

(စ) ယဿ ကဿစိ စတ္တာရော ဣဒ္ဓိပါဒါ ဘာဝိတာ၊ သော အာကင်္ခမာနော ကပ္ပံ တိဋ္ဌေယျ=အကြင် တစုံတယောက်သော သူသည် လေးပါးသော ဣဒ္ဓိပါဒ်တို့ကို ပွားစေအပ်ကုန်၏။ ထိုသူသည် အလိုရှိလျှင်(အာယ)ကပ် ပတ်လုံး တည်နိုင်ရာ၏။

(ဆ)သော ဧဝံ မဟိဒ္ဓိကေ ဧဝံ မဟာနဘာဝေ စန္ဒိမသူရိယေပိ ပါဏိနာ ပရာမသတိ=ထိုသူသည် ဤမျှတန်ခိုးကြီးကုန်သော ဤမျှ အာနုဘော်ကြီးကုန်သော လနေတို့ကိုပင် လက်ဖြင့် သုံးသပ် (ဆုပ်ကိုင်)နိုင်၏။

(ဇ) ယထာဝါဒီ တထာဂတော တထာကာရီ၊ ယထာကာရီ တထာဝါဒီ= မြတ်စွာဘုရားသည် အကြင်သို့ပြောလေ့ရှိ၏။ ထိုသို့ပင်ပြုလုပ်လေ့ ရှိ၏။ အကြင်သို့ ပြုလုပ်လေ့ရှိ၏။ ထိုသို့ပင် ပြောလေ့ရှိ၏(ပြောသလို လုပ်၏။ လုပ်သလို ပြော၏။)

(ဈ) အယံ ဘိက္ခု ဘောဇနေမတ္တညူ ဟောတိ=ဤရဟန်းသည် ဘောဇဉ်(စားသောက်ဘွယ်)၌ အတိုင်းအတာကို သိ၏။

(ည)အဗ္ဗန္ဓောနာမ မာဏဝေါ တိဏ္ဍံ ဝေဒါနံ ပါရဂူ ဟောတိ=အဗ္ဗန္ဓမည်သော လုလင်သည် သုံးခုကုန်သော

ဝေဒကျမ်းတို့၏ တဖက်ကမ်းသို့ ရောက်ပြီးသူ(ဆုံးခန်းတိုင် တတ်မြောက်ပြီးသူ) ဖြစ်၏။

၁၁။ သန္တိစပ်ရာ၌ ရှေ့ပုဒ်၏သရ ကျေပုံ။

(က) ရှေ့ပုဒ်၏ အဆုံးသရနှင့် နောက်ပုဒ်၏ အစသရကို သန္တိစပ်ရာ၌ အများအားဖြင့် ရှေ့ပုဒ်၏သရသည် ကျေပျောက်သွား၏။

န+အတ္ထိ=နတ္ထိ။

နေဝ+ဣဒံ=နေဝိဒံ။

ဒုက္ခဿ+အန္တံ=ဒုက္ခဿန္တံ။

ဒါနိ+ဣမေ=ဒါနိမေ။

မေ+ဧတံ=မေတံ။

(ခ) ရှေ့ပုဒ်၏အဆုံးသရကျေပျောက်ပြီးနောက် ရံခါ နောက်ပုဒ်၏ အစသရသည် ဒီဃအဖြစ်သို့ ပြောင်း၏။

ဟန္တ+အဟံ=ဟန္တာဟံ။

သစေ+အယံ=သစာယံ။

ယာနိ+ဣဓ=ယာနိဓ။

သဒ္ဓါ+ဣဓ=သဒ္ဓိဓ။

တထာ+ဥပမံ=တထူပမံ။

အပ္ပဿုတော+အယံ=အပ္ပဿုတာယံ။

၁၂။ အောက်ပါစာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

(က) ဒွေမာ ဘိက္ခဝေ ပရိယေသနာ အရိယာစ ပရိယေသနာ အနရိယာစ ပရိယေသနာ။ ကတမာ စ ဘိက္ခဝေ အနရိယာ ပရိယေသနာ။ ဣဓ ဘိက္ခဝေ ဧကစွော အတ္တနာ ဇာတိဓမ္မော သမာနော ဇာတိဓမ္မံ ယေဝ ပရိယေသတိ။ အတ္တနာ ဇရာဓမ္မော သမာနော ဇရာဓမ္မံယေဝ ပရိယေသတိ။ အတ္တနာ ဗျာဓိဓမ္မော သမာနော ဗျာဓိဓမ္မံယေဝ ပရိယေသတိ။ အတ္တနာ မရဏဓမ္မော သမာနော မရဏဓမ္မံယေဝ ပရိယေသတိ။ အတ္တနာ သောကဓမ္မော သမာနော သောကဓမ္မံ ယေဝ ပရိယေသတိ။ အတ္တနာ သံကိလေသဓမ္မော သမာနော သံကိလေသဓမ္မံယေဝ ပရိယေသတိ။

ကိဉ္စ ဘိက္ခဝေ ဇာတိဓမ္မံ ဝဒေထ။ ပုတ္တဘရိယံ ဘိက္ခဝေ ဇာတိဓမ္မံ။ ဒါသိဒါသံ ဇာတိဓမ္မံ။ အဇေဠကံ ဇာတိဓမ္မံ။ ကုက္ကုဋ္ဌသူကရံ ဇာတိဓမ္မံ။ ဟတ္ထိဂဝါဿဝဠဝံ ဇာတိဓမ္မံ။ ဇာတရူပရဇေတံ ဇာတိဓမ္မံ။ ဇာတိဓမ္မောဟေတေ ဘိက္ခဝေ ဥပဓယော။ ဧတ္ထာယံ ဂထိတော မုစ္ဆိတော အဇ္ဈာပန္နော အတ္တနာ ဇာတိဓမ္မော သမာနော ဇာတိဓမ္မံယေဝ ပရိယေသတိ။ ။ပေ။ ကိဉ္စ ဘိက္ခဝေ သံကိလေသဓမ္မံ ဝဒေထ။ ပုတ္တဘရိယံ ဘိက္ခဝေ သံကိလေသဓမ္မံ။ ဒါသိဒါသံ သံကိလေသဓမ္မံ။ အဇေဠကံ သံကိလေသဓမ္မံ။ ကုက္ကုဋ္ဌသူကရံ သံကိလေသဓမ္မံ။ ဟတ္ထိဂဝါဿဝဠဝံ သံကိလေသဓမ္မံ။ ဇာတရူပရဇေတံ သံကိလေသဓမ္မံ။ သံကိလေသ ဓမ္မောဟေတေ ဘိက္ခဝေ ဥပဓယော။ ဧတ္ထာယံ ဂထိတော မုစ္ဆိတော အဇ္ဈာပန္နော အတ္တနာ သံကိလေသဓမ္မော သမာနော သံကိလေသဓမ္မံယေဝ ပရိယေသတိ။

ကတမာ စ ဘိက္ခဝေ အရိယာ ပရိယေသနာ။ ဣဓ ဘိက္ခဝေ ဧကစွော အတ္တနာ ဇာတိဓမ္မော သမာနော ဇာတိဓမ္မေ အာဒီနဝံ ဝိဒိတွာ အဇာတံ အနုတ္တရံ ယောဂက္ခေမံ နိဗ္ဗာနံ ပရိယေသတိ။ အတ္တနာ ဇရာဓမ္မော သမာနော ဇရာဓမ္မေ အာဒီနဝံ ဝိဒိတွာ အဇေ အနုတ္တရံ ယောဂက္ခေမံ နိဗ္ဗာနံ ပရိယေသတိ။ အတ္တနာ ဗျာဓိဓမ္မော သမာနော ဗျာဓိဓမ္မေ အာဒီနဝံ ဝိဒိတွာ အဗျာဓိ အနုတ္တရံ ယောဂက္ခေမံ နိဗ္ဗာနံ ပရိယေသတိ။ အတ္တနာ မရဏဓမ္မော သမာနော မရဏဓမ္မေ အာဒီနဝံ ဝိဒိတွာ အမတံ အနုတ္တရံ ယောဂက္ခေမံ နိဗ္ဗာနံ ပရိယေသတိ။ အတ္တနာ သောကဓမ္မော သမာနော သောကဓမ္မေ အာဒီနဝံ ဝိဒိတွာ အသောကံ အနုတ္တရံ ယောဂက္ခေမံ နိဗ္ဗာနံ ပရိယေသတိ။ အတ္တနာ

သံကိလေသဓမ္မော သမာနော သံကိလေသဓမ္မေ အာဒီနဝံ ဝိဒိတွာ အသံကိလိဋ္ဌံ အနုတ္တရံ ယောဂက္ခေမံ နိဗ္ဗာနံ ပရိယေသတိ။ အယံ ဘိက္ခဝေ အရိယာ ပရိယေသနာ။

ခက်ဆစ်အဖြေများ။

ဇာတိဓမ္မော=ဖြစ်ပေါ်ခြင်း(မွေးဖွားခြင်း)သဘောရှိသည်။

သံကိလေသ=ညစ်နွမ်းခြင်း။

ကိဉ္စ=ကိ+စ=အဘယ်ကို။

အဇ္ဈေကံ=သိုးနှင့်ဆိတ်သည်(အဇ+ဇ္ဈကံ)။

ကုက္ကဋ္ဌ=ကြက်။ သူကရ=ဝက်။

ဟတ္ထိ=ဆင်။ ဂဝ=နွား။ အဿ=မြင်း။ ဝဠဝ=မြည်း။

ဇာတရူပ=ရွှေ၊ ရတနာ=ငွေ။

ဥပဓယော=တသ်မက်စွဲလမ်းစရာအာရုံတို့သည်။(ဥပဓိ+ပု)။

ဂထိတော=တသ်မက်မောလျက်။

မုစ္ဆိတော=တွေဝေလျက်။

အဇ္ဈာပန္နော=သက်ဝင်နစ်မြုပ်လျက်။

အဇာတံ=ဖြစ်ခြင်းမရှိသော။

အနုတ္တရံ=မိမိထက်သာလွန်သောတရားမရှိသော။

ယောဂက္ခေမံ=ဘဝနှောင်ကြိုးတို့ကုန်ရာဖြစ်သော။(ယောဂ+ခေမံ)။

(ခ) အတီတေ ဗာရာဏသီယံ ဗောဓိသတ္တော ဝဇ္ဇကယောနိယံ နိဗ္ဗတ္တိတွာ ဘရိယံ ဟာသယမာနော ဂေဟံ

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၂၀)

(နမူနာ)

၁။ ဓာတ်နောက်သို့ အနာဂတ် ကိရိယာဝိဘတ်ဆက်ပုံ။

ဓာတ်နောက်သို့ အနာဂတ်ကိရိယာဝိဘတ်ဆက်သောအခါ အချို့ ဓာတ်များ၌ ထူးခြားသော ပုံစံသို့ ပြောင်းလဲသွား၏။ ထို့ကြောင့် အောက်ပါ ပုံစံအထူးများကို လေ့လာပါ။

*ဉာဏသတိ=ဉာဏသတိ=သိလိမ့်မည်။

*ဒါဏသတိ=ဒဿတိ=ပေးလိမ့်မည်။

*ဟူဏသတိ=ဟေဿတိ=ဖြစ်လိမ့်မည်။

*သုဏသတိ=သောဿတိ=နားထောင်လိမ့်မည်။

*ဆိဒ္ဓံသတိ=ဆေစ္ဆတိ(ဆိန္ဒိဿတိ)=ဖြတ်လိမ့်မည်။

*ဝသံသတိ=ဝစ္ဆတိ(ဝသိဿတိ)=နေလိမ့်မည်။

*လဘံသတိ=လစ္ဆတိ(လဘိဿတိ)=ရလိမ့်မည်။

*ဝဏံသတိ=ဝက္ခတိ=ပြောဆိုလိမ့်မည်။

*မုဏံသတိ=မောက္ခတိ(မုစ္ဆိဿတိ)=လွတ်မြောက်လိမ့်မည်။

*ကာရံသတိ+ကာဟတိ(ကရိဿတိ)=ပြုလုပ်လိမ့်မည်။

၂။ “အရဟံ”ပုဒ်နှင့် “အရဟာ”ပုဒ် ဝိဘတ်သွယ်။

(က)အရဟံ=အပူဇော်ခံထိုက်သော၊ ကိလေသာကင်းပြီးသော (နာမဝိသေသန)။

(ခ) အရဟာ=အပူဇော်ခံထိုက်သူ။ ကိလေသာကင်းပြီးသူ ရဟန္တာ။

ဤပုဒ် နှစ်ခုတို့သည် ကတ္တာဝိဘတ် ဧကဝုဏ်မှတစ်ပါး အခြားဝိဘတ်များ၌ ရုပ်တူကုန်၏။ ၎င်းတို့ကို အောက်ပါအတိုင်း ဝိဘတ်သွယ်ရ၏။

ဝိဘတ်	ဧကဝုဏ်	ဗဟုဝုဏ်
ကတ္တာ	အရဟံ၊ အရဟာ	အရဟန္တာ၊ အရဟန္တာ
ကမ္မ	အရဟန္တံ	အရဟန္တေ
ကရုဏာ	အရဟတာ၊ အရဟန္တေန	အရဟန္တေဟိ
သမ္ပဒါန		
သာမိ	အရဟတော၊ အရဟန္တဿ	အရဟတံ၊ အရဟန္တာနံ
အပါဒါန	အရဟတာ	အရဟန္တေဟိ
ဩကာသ	အရဟတိ၊ အရဟန္တသ္မိ	အရဟန္တေသု

၃။ “သန္တ”ပုဒ်ကို “သ”ပြုပုံ။

သန္တ=သူတော်ကောင်း၊ ဤသန္တပုဒ်ကို “သ”ပြု၍ သမာသ်ပုဒ်များ၌ သပ္ပရိသ=ကောင်းသောယောက်ျား (သူတော်ကောင်း)၊ သဒ္ဓမ္မ=ကောင်းသော ပုဒ်နှင့်အနက်တူသည့် “သ”ပုဒ်လည်း ရှိသေး၏။ ၎င်းပြင် သက္ကာယ(သ+ကာယ)=မိမိကိုယ်၊ သဒတ္တ(သ+အတ္တ)=မိမိ၏အကျိုးစီးပွား စသော အနက်များကို ရသည်။ သန္တပုဒ်ကို ဂစ္ဆန္တနှင့်အလားတူ ဝိဘတ်သွယ်ရ၏။

၄။ ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်(အဆက်)။

(က) “သဟ=အတူတကွဖြစ်ခြင်း၊ ရှိခြင်း”ဟူသော နိပါတ်ပုဒ်ကို ဗဟုဗ္ဗိဟိ သမာသ် တွဲစပ်သောအခါ “သ”ပြုရ၏။

သဟ(အတူတကွ)+ဟေတု(အကြောင်း)=သဟေတုဓမ္မော= အကြောင်းနှင့်တကွဖြစ်သော(အကြောင်းရှိသော) တရား။

သဟ+ပရိဝါရ(အခြံအရံ)=သပရိဝါရောအာစရိယော=အခြံအရံနှင့် တကွဖြစ်သော (အခြံအရံရှိသော) ဆရာ။

သဟ+ဂါရဝ=သဂါရဝေါဘိက္ခု=ရိုသေလေးစားခြင်းရှိသော ရဟန်း။

သဟ+အတ္တ(အနက်အဓိပ္ပါယ်)=သာတ္ထောစ ဓမ္မော=အနက်နှင့် တကွဖြစ်သော (အနက်နှင့်ပြည့်စုံသော) တရား။

(ခ) ရံခါ ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်ပုဒ်များနောက်၌ “က”သို့မဟုတ် “ဣက” ပစ္စည်းများသာ ဆက်ရသည်။

သဟ+ဟေတု+က=သဟေတုကော ဓမ္မော=အကြောင်းရှိသော တရား။

သဟ+ဒေဝ(နတ်)+က=သဒေဝကော လောကော=နတ်နှင့်တကွ ဖြစ်သော(နတ်များအပါအဝင်ဖြစ်သော) လောက။

မဟာ(ကြီးသော)+ဣဒ္ဓိ(တန်ခိုး)+က=မဟိဒ္ဓိကော သမဏော= ကြီးသောတန်ခိုးရှိသော(တန်ခိုးကြီးသော) ရဟန်း။

အဋ္ဌ(ရှစ်ပါး)+အင်္ဂ(အစိတ်အပိုင်း)+ ိက+အဋ္ဌဂီကော မဂ္ဂေါ=ရှစ်ပါး သော အစိတ်အပိုင်းရှိသော လမ်း။

(ဂ) ဥပမာန ပဒ(နှိုင်းယှဉ်ခြင်းကို ဖော်ပြသောပုဒ်)များနှင့်လည်း ဗဟုဗ္ဗိဟိ သမာသ် စပ်နိုင်၏။

နိဂြောဓ(ပညောင်ပင်)+ပရိမဏ္ဍလ(ဝန်းဝိုင်းသော)=နိဂြောဓပရိ မဏ္ဍလော ရာဇကုမာရော= ပညောင်ပင်ကဲ့သို့ ဝန်းဝိုင်းသော မင်းသား။

စက္ခု(မျက်လုံး)+ဘူတ(ဖြစ်သော)=စက္ခုဘူတော ဘဂဝါ=မျက်လုံး သဖွယ်ဖြစ်သော ဘုရား။

ဧကီ(ဧကီမည်သောသားကောင်)+ဧဟံ(ခြေသလုံး)= ဧကီဧဟံ ရာဇကုမာရော=ဧကီမည်သော
သားကောင်၏ ခြေသလုံးကဲ့သို့သော ခြေသလုံးရှိသော မင်းသား။

ဗြဟ္မ(ဗြဟ္မာ)+

(ဃ)သုံးပုဒ် လေးပုဒ်စသည်ပါဝင်သော ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်ပုဒ်များကို လည်းတွေ့ရှိနိုင်ပါသည်။

ဩနိတ(ရုပ်သိမ်းအပ်ပြီးသော)+ပတ္တ(သပိတ်)+ပါဏိ(လက်)= ဩနိတပတ္တပါဏိ ဘဂဝါ=သပိတ်မှ
ရုပ်သိမ်းအပ် ပြီးသော လက်ရှိသော မြတ်စွာဘုရား။

သီဟ(ခြင်္သေ့)+ပုဗ္ဗဒ္ဒ(ရှေ့ထက်ဝက်)+ကာယ(ကိုယ်)=သီဟပုဗ္ဗဒ္ဒ ကာယော ဗောဓိသတ္တော=
ခြင်္သေ့၏ရှေ့ပိုင်းကိုယ်နှင့် တူသောကိုယ်ရှိသော ဘုရားလောင်း။

၅။ လေ့ကျင့်ခန်း။

အောက်ပါ နမူနာပါဠိဝါကျများကို လေ့လာပါ။

(က) အဟံ ဥစ္ဆန္တမိ ဝဇ္ဇိ၊ ဝိနာသေဿာမိ ဝဇ္ဇိ=ငါသည် ဝဇ္ဇိအမျိုးသား တို့ကို မျိုးဖြုတ်အံ့။ ဝဇ္ဇိအမျိုးသားတို့ကို
ပျက်စီးစေအံ့(ပျက်ဆီးအံ့)။

(ခ) အနာဂတေ အရိမေတ္တေယျော နာမ ဗုဒ္ဓေါ ဟေဿတိ=နောင်အခါ အရိမေတ္တေယျမည်သော
ဘုရားသည် ဖြစ်လတံ့။

(ဂ) အရဟာ ကိဉ္စိပိ ပါပကမ္မံ န ကရောတိ=ရဟန္တာသည် တစုံတခုသော မကောင်းမှုကိုမျှ မပြုလုပ်။

(ဃ) ဣမ တထာဂတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ အရဟံ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ=ဤလောက၌ အပူဇော်ခံထုက်သော မဖောက်မပြန်
ကိုယ်တိုင်သိမြင်တတ်သော မြတ်စွာဘုရားသည် ဖြစ်ပေါ်၏။

(င) သာဓု ခေါ ပန တထာရူပါနံ အရဟတံ ဒဿနံ ဟောတိ=ထိုကဲ့သို့ သော ရဟန္တာတို့ကို
ဖူးမြင်ရခြင်းကား ကောင်းသည်သာဖြစ်၏။

(စ) သော ဣမံ လောကံ သဒေဝကံ သဗြဟ္မကံ သယံ အဘိညာ သစ္စိကတွာ ပဝေဒေတိ=ထို(ဘုရား)သည်
နတ်နှင့်တကွသော ဗြဟ္မာနှင့်တကွသော ဤလောကကို ကိုယ်တိုင် ထူးသောဉာဏ်ဖြင့် မျက်မှောက်ပြု၍
ဟောကြား၏။

(ဆ) မဟာပုရိသော သီဟပုဗ္ဗဒ္ဒကာယော ဟောတိ=ယောက်ျားမြတ်သည် ခြင်္သေ့၏ ရှေ့ပိုင်းကိုယ်နှင့်တူသော
ကိုယ်ရှိ၏။

(ဇ) ဣတ္ထန္နာမော ဘန္တေ မလ္လော သပုတ္တော သဘရိယော ဘဂဝတော ပါဒေ သိရသာ ဝန္တတိ=အရှင်ဘုရား
ဤအမည်ရှိသော သားနှင့်တကွ သော မယားနှင့်တကွသော မလ္လမင်းသည် ဘုရားရှင်၏ ခြေတို့ကို
ဦးခေါင်းဖြင့် ရှိခိုးပါ၏။

၆။ သရသန္တိ(အဆက်)။

(က) ဝဂ်မတူသော ရှေ့သရကျေရာ၌ ရံခါ နောက်ပုဒ်၏ အစသရ “ဣ၊ ဤ”တို့သည် “ဧ”သို့ ပြောင်းကုန်၏။

ဗန္ဓုဿ+ဣဝ=ဗန္ဓုဿဝ။

ဥပ+ဣက္ခတိ=ဥပေက္ခတိ။

ဥပ+ဣတော=ဥပေတော။

ဇိန+ဤရိတံ=ဇိနေရိတံ။

(ခ) ဝဂ်မတူသော ရှေ့သရကျေရာ၌ ရံခါ နောက်ပုဒ်၏အစဖြစ်သော ဥသရသည် ဩသို့ ပြောင်း၏။

န+ဥပေတိ=နောပေတိ။

စန္ဒ+ဥဒယော=စန္ဒောဒယော။

ယထာ+ဥဒကံ=ယထောဒကံ။

(ဂ) ဝဂ်မတူသော ရှေ့ပုဒ်၏အဆုံးသရနှင့် နောက်ပုဒ်၏အစသရတို့ကို သန္တိစပ်ရာ၌ ရံခါ

နောက်ပုဒ်၏အစသရသည် ကျေပျောက်၏။

ယဿ+က္ခဒါနိ=ယဿဒါနိ။

သညာ+က္ခတိ=သညာတိ။

ဆာယာ+က္ခဝ=ဆာယာဝ။

အကတညူ+အသိ=အကတညူသိ။

ဝန္ဓေ+အဟံ=ဝန္ဓေဟံ။

စတ္တာရော+က္ခမေ=စတ္တာရောမေ။

(ဃ) ဣ၊ ဤ၊ ဧသရတို့နောက်၌ ဝဂ်မတူသော သရများလာသောအခါ ဣ၊ ဤ၊ ဧ တို့ကို “ယ”ပြု၍ ရံခါ နောက်သရကို ဒီဃပြုရ၏။

မေ+အယံ=မျာယံ။

တေ+အဟံ=တျာဟံ။

အဂ္ဂိ+အဂါရံ=အဂျာဂါရံ(ဂ-တလုံးကျေ၏။)

(င) ဩ၊ ဥ သရတို့နောက်၌ ဝဂ်မတူသော သရများလာသောအခါ ဩ၊ ဥ တို့ကို “ဝ”ပြု၍ ရံခါ နောက်သရကို ဒီဃပြုရ၏။

အထ ခေါ +အဿ=အထဒ္ဓဿ။

ယော+အယံ=ယွာယံ။

ပါတု+အကာသိ=ပါတွာကာသိ။

သု+အာဂတံ=သွာဂတံ။

၇။ ကိတ်နာမ်များ(၁)။

ဓာတ်နောက်၌ ပစ္စည်းဆက်၍ ဖြစ်ပေါ်လာသောပုဒ်များကို ကိတ်နာမ်ဟု ခေါ်၏။ အထက်၌ဖော်ပြခဲ့ပြီးသော အတိတ်ကိတ်နာမ်၊ ပစ္စုပ္ပန်ကိတ်နာမ်စသည်တို့မှ တပါး အသုံးများသော ကိတ်နာမ်အချို့ကို လည်း ဓာတ်ပစ္စည်းခွဲ၍ လေ့လာသင့်ပေသည်။ သို့မှသာလျှင် ပါဠိစကားလုံးများ၏ အနက်အဓိပ္ပါယ်တို့ကို ခြေခြေမြစ်မြစ် သိရှိနားလည် နိုင်ပေမည်။

(က)အ(ဏ)ပစ္စည်းဆက်သောအခါ ဓာတ်၏အစသရသည် ရံခါ ဒီဃ အဖြစ်သို့ ပြောင်း၏။

*ကရံ+အ=ကာရ=ပြုလုပ်ခြင်း။

*ဝဒံ+အ=ဝါဒ=ပြောဆိုခြင်း။

ဝိ+ *ဝဒံ+အ=ဝိဝါဒ=ငြင်းခုံခြင်း။

ဩ+ *ဝဒံ+အ=ဩဝါဒ=ဆုံးမခြင်း။

*ကမ+အ=ကာမ=လိုလားနှစ်သက်ခြင်း။

အာ+ *စရ+အ=အာစာရ=အကျင့်(အပြုအမူ)။

*ဂဟံ+အ+ဂါဟ=ယူခြင်း၊ ဖမ်းခြင်း။

အာ+ *ဝသံ+အ=အာဝါသ=နေရာအရပ်။

(မှတ်ချက်။ ။အထက်ပါကိတ်နာမ်ပုဒ်များကို သမာသံ တွဲစပ်လျှင် ကုမ္ဘကာရီ=အိုးလုပ်သူ။ ဓမ္မကာမ=တရားကို လိုလားသူ။ ပတ္တဂ္ဂါဟ=သပိတ်စွဲကိုင်သူ စသည်ဖြစ်ပုံကို သတိပြုပါ။)

(ခ) အက-ပစ္စည်းဆက်ခြင်း။

*ဒါ+(ယ)+အက=ဒါယက=ပေးသူ၊ လှူသူ။

*နိ+နယ+အက=နာယက=ရှေ့ဆောင်သူ(အကြီးအကဲ)။

*ကရ+အက=ကာရက=ပြုလုပ်သူ။

* သု+အက+သာဝက=နားထောင်သူ၊ တပည့်။

* ဂဟ်+အက=ဂါဟက=စွဲကိုင်သူ။

ဥပ+ * အသ်+အက=ဥပါသက=ဆည်းကပ်သူ။

* ယာဓ်+အက=ယာဓက=တောင်းစားသူ။

* ဘဏ်+အက=ဘာဏက=ရွတ်ဆိုသူ။

(ဂ) အန=ပစ္စည်းဆက်ခြင်း။

* ယာ+အန=ယာန=သွားခြင်း၊ ယဉ်။

* ဌာ+အန=ဌာန=တည်ရာအရပ်။

* မရ်+အန=မရဏ=သေခြင်း။

* ဒါ+အန=ဒါန=ပေးခြင်း၊ လှူခြင်း။

ပရိ+ * ဣသ်+အန=ပရိယေသန=ရှာဖွေခြင်း။

* ဂမ်+အန=ဂမန=သွားခြင်း။

နိ+ * သဒ်+အန=နိသီဒန=ထိုင်ခြင်း။

* ဒိသ်+အန=ဒဿန=မြင်ခြင်း။

* သိ+အန=သယန=အိပ်ခြင်း။

* စရ်+အန=စရဏ=လှည့်လည်ခြင်း။

၈။ အောက်ပါသင်္ချာပုဒ်များကို လေ့လာပါ။

ဧကဝီသတိ=၂၁။ ဧကတိသ=၃၁။

ဒွါဝီသတိ=၂၂။ ဒွတ္တိသ=၃၂။

တေဝီသတိ=၂၃။ တေတ္တိသ=၃၃။

စတုဝီသတိ=၂၄။ စတုတ္တိသ=၃၄။

ပဉ္စဝီသတိ=၂၅။ ပဉ္စတ္တိသ=၃၅။

ဆဿတိ=၂၆။ ဆတ္တိသ=၃၆။

သတ္တဝီသတိ=၂၇။ သတ္တတ္တိသ=၃၇။

အဋ္ဌဝီသတိ=၂၈။ အဋ္ဌတ္တိသ=၃၈။

ဧကုနတိသ=၂၉။ ဧကုနစက္ကာလီသ=၃၉။

(ဧကစက္ကာလီသ၊ ဒွါစက္ကာလီသစသည်တို့ကို သိနိုင်လောက်ပြီ။)

ဒသသဟဿ=တသောင်း(၁၀ × ၁၀၀၀)။

သတသဟဿ=တသိန်း(၁၀၀ × ၁၀၀၀)။

ဒသ သတ သဟဿ=တသန်း(၁၀ × ၁၀၀ × ၁၀၀၀)။

ကောဋီ=တကုဋေ(၁၀-သန်း)။

အဗ(ဥပဗ)ထက်ဝက်($\frac{၁}{၂}$)

ဒိယဗ=၁ $\frac{၁}{၂}$

အဗတေယျ=၂ $\frac{၁}{၂}$

အဗတေဋ္ဌသ=၁၂ $\frac{၁}{၂}$

၉။ လေ့ကျင့်ခန်း။

လေ့လာရန်စာပိုဒ်များ။

- (က) စတ္တာရိမာနိ ဘိက္ခဝေ သုဝိဒူရာနိ။ ကတမာနိ စတ္တာရိ။ နဘဉ္စ ဘိက္ခဝေ ပထဝီစ။ ဣဒံ ပဌမံ သုဝိဒူရ ဝိဒူရေ။ ဩရိမဉ္စ ဘိက္ခဝေ တီရံ သမုဒ္ဒဿ ပါရိမဉ္စ။ ဣဒံ ဒုတိယံ သုဝိဒူရဝိဒူရေ။ ယတောစ
- (စာကျန်နေသေးသည်။) စတုတ္ထံ သုဝိဒူရဝိဒူရေ။ ဣမာနိ ခေါ ဘိက္ခဝေ စတ္တာရိ သုဝိဒူရဝိဒူရာနိ။ (အင်္ဂုတ္တရ၊ စတုတ္ထနိပါတ၊ နာ-၃၅၉)။
- (ခ) ပဉ္စဟိ ခေါ ဂဟပတိပုတ္တ ဌာနေဟိ အန္တေဝါသိနာ ဒက္ခိဏာ ဒိဿာ အာစရိယာ ပစ္စုပ္ပန်ပေတဗ္ဗာ ဥဌာနေန ဥပဌာနေန သုဿုဿာယ ပါရိစရိယာယ သက္ကစ္စံ သိပ္ပပဋိဂ္ဂဟဏေန။ ဣမေဟိ ခေါ ဂဟပတိ ပုတ္တ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ အန္တေဝါသိနာ ဒက္ခိဏာ ဒိဿာ ဒိဿာ အာစရိယာ ပစ္စုပ္ပန်တာ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ အန္တေဝါသိ အနုကမ္မန္တိ။ သုဝိနီတံ ဝိနေန္တိ၊ သုဂ္ဂဟိတံ ဂါဟာပေန္တိ၊ သဗ္ဗသိပ္ပဿုတံ သမက္ခာယိနော ဘဝန္တိ။ မိတ္တာမစေသု ပဋိယာဒေန္တိ။ ဒိဿာသု ပရိတ္တာဏံ ကရေန္တိ။ ဣမေဟိ ခေါ ဂဟပတိ ပုတ္တ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ အန္တေဝါသိနာ ဒက္ခိဏာ ဒိဿာ အာစရိယာ ပစ္စုပ္ပန်တာ ဣမေဟိ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ အန္တေဝါသိ အနုကမ္မန္တိ။
- (ဂ) ဘူတပုဗ္ဗံ အညတရော သူကရပေါသကော ပုရိသော သကမ္မာ ဂါမာ အညံ ဂါမံ အဂမာသိ။ တတ္ထဒ္ဒဿာ ပဟူတံ သုက္ခဂူထံ ဆဋ္ဌိတံ။ ဒိဿာနဿ ဧတဒဟောသိ 'အယံ မေ ပဟူတော သုက္ခဂူထော ဆဋ္ဌိတော။ မမဉ္စ သူကရဘတ္တံ။ ယန္တုနာဟံ ဣတော သုက္ခဂူထံ ဟရေယျန္တိ။ သော ဥတ္တရာ သင်္ဂ ပတ္တရိတွာ ပဟူတံ သုက္ခဂူထံ အာတရိတွာ ဘဏ္ဍိတံ ဗန္ဓိတွာ သီသေ ဥဗ္ဗာဟေတွာ အဂမာသိ။ တဿ အန္တရာမဂ္ဂေ မဟာ အကာမေယော ပါဝသိ။ သော ဥဠရန္တ ပဠရန္တံ ယာဝါ အဂ္ဂနခါ ဂူထေန မက္ခိတော ဂူထဘာရံ အာဒါယ အဂမာသိ။ တမေန မနဿာ ဒိဿာ ဧဝမာဟံသု 'ကစ္စိ တွံ ဘဏေ ဥဗ္ဗတ္တော ကစ္စိ ဝိစေတော။ ကထံ ဟိ နာမ ဥဠရန္တံ ပဠရန္တံ ယာဝ အဂ္ဂနခါ ဂူထေန မက္ခိတော ဂူထဘာရံ ဟရိဿသိ'တိ။ တုမေ ခွေတ္တ ဘဏေ ဥဗ္ဗတ္တာ။ တုမေ ဝိစေတော။ တထာဟိ ပန မေ သူကရဘတ္တန္တိ။
- (ဒီဃနိကာယ၊ မဟာဝဂ္ဂ၊ ပါယာသိရာဇညေသုတ္တ၊ နာ-၂၇၅)။

၁၀။ ခက်ဆစ်အဖြေများ။

- (က) သုဝိဒူရ ဝိဒူရာနိ=အလွန်ဝေးကွာသောအရာတို့သည်။
- နဘံ=ကောင်းကင်။
- ဩရိမံ=ဤဘက်ဖြစ်သော။
- ပါရိမံ=ဟိုဘက်ဖြစ်သော။
- ဝေရောစနော=နေ။
- အဗ္ဗုဒေတိ=ပေါ်ထွက်၏ (အဘိ+ဥဒေတိ)။
- အတ္တနေတိ (အတ္တံ+ဧတိ)=ဝင်၏။
- (ခ) ဒက္ခိဏာဒိဿာ=တောင်ဘက်အရပ်။
- ဥဌာန=နေရာမှထခြင်း (ခရီးဦးကြိုခြင်း)။
- ဥပဌာန=ခစားဆည်းကပ်ခြင်း။
- သုဿုဿာ=(စကားကို) နာယူခြင်း။
- ပါရိစရိယာ=လုပ်ကျွေးပြုစုခြင်း။
- သက္ကစ္စံ=ရိုသေစွာ။
- သုဝိနီတံ=ကောင်းစွာဆုံးမအပ်သည်ကို။
- သဗ္ဗသိပ္ပဿုတံ=အလုံးစုံသောအတတ်ပညာကို။

သမက္ခာယိနော=အကြွင်းမဲ့ပြောကြားကုန်သည်။
 မိတ္တာမစွေသု=(မိတ္တ+အမစွေသု)=မိတ်ဆွေခင်ပွန်းတို့၌။
 ပဋိယာဒေန္တိ=အပ်နှင်းကုန်၏။
 ပရိတ္တာဏံ=ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ခြင်းကို။
 (ဂ) သူကရပေါသကော=ဝက်မွေးသော။
 သုက္ခဂူထံ=မစင်ခြောက်။
 ဥတ္တရာသင်္ဂံ=အပေါ်ရုံအဝတ်။
 ပတ္တရိတွာ=ဖြန့်၍။
 ဗန္ဓိကံ=အထုပ်။
 ဥဗ္ဗာဟေတွာ=ရွက်၍။
 ဥဠရန္တံ=အပေါ်သို့လျှံထွက်သော။
 ပဠရန္တံ=ဘေးသို့စီးကျသော။
 ယာဝဂုနုခါ=ခြေသည်းဖျား လက်သည်းဖျားတိုင်အောင်။
 မက္ခိတော=လိမ်းကျအပ်လျက်။
 ကထံဟိ=အဘယ့်ကြောင့်။
 ဥမ္မတ္တော=ရူးသည်။
 ဝိစေတော=စိတ်ဖောက်ပြန်သည်။

၁၀။ အောက်ပါစာပိုဒ်ကို ပါဠိဘာသာ ပြန်ဆိုပါ။

(က) မြတ်စွာဘုရားသည် ဝေဠုဝန်ဥယျာဉ်၌နေစဉ်ပင် သုဒ္ဓေါဒနမင်းကြီး သည် “ငါ၏ သားတော်သည် ခြောက်နှစ်တိုင်တိုင် ခဲယဉ်းသော အကျင့်(ဒုက္ကရစရိယာ)ကို ကျင့်၍ လွန်မြတ်သော အသိဉာဏ်ထူး (အတိသမ္မောဓိ)ကိုရ၍ ဓမ္မစက်ကို လည်စေပြီး၍ ရာဇဂြိုဟ်မြို့ကို အမှီပြု၍ ဝေဠုဝန်ဥယျာဉ်၌ နေသတဲ့”ဟု ကြားသိလေ၏။ ကြားသိပြီးနောက် တယောက်သောအမတ်ကို “အို အမတ်! လာလော့၊ ယောက်ျားတထောင်နှင့် ရာဇဂြိုဟ်သို့သွား၍ ငါ၏စကားဖြင့် “အရှင်ဘုရား၏ ခမည်းတော် သုဒ္ဓေါဒနမင်းကြီးသည် ဖူးချင်လိုပါ၏”လျှောက်၍ ငါ၏သားတော်ကို ပင့်၍ လာခဲ့လော့”ဟု ပြောကြားလေ၏။ ထိုအမတ်သည် “မင်းမြတ် ကောင်းပါပြီ”ဟု မင်း၏ စကားကို ဦးခေါင်းဖြင့်ခံယူ၍ ယောက်ျားတထောင်ဖြင့် ခြံရံလျက် ယူဇနာ ခြောက်ဆယ်ရှိသော ခရီးကို လျင်မြန်စွာ သွား၍ မြတ်စွာဘုရား၏ ပရိသတ်လေးပါးအလယ်၌ ထိုင်၍ တရားဟောသော အချိန်၌ ကျောင်းတော်သို့ ဝင်လေ၏။ ထိုအမတ်သည် “မင်း၏ ဆက်သအပ်သော သတင်းကား ရှိစေဦးတော့(တိဋ္ဌတု တာဝ)”ဟု ကြံ၍ ပရိသတ်အစွန်၌(ပရိယန္တေ)ရပ်လျက် မြတ်စွာဘုရား၏ တရားကို နာ၍ ယောက်ျားတထောင် နှင့်အတူ အရဟတ္တဖိုလ်သို့ ဆိုက်လေ၏။

(မှတ်ချက်။ ။ ဤသို့ ရှည်လျားသော စာပိုဒ်များကို ပါဠိပြန်ရာ၌ အထပ်ထပ်ပါရှိသော “မြတ်စွာဘုရား” ဟူသော စကားလုံးကို ဗုဒ္ဓ၊ တထာဂတ၊ ဘဂဝါ၊ ဒဿဗလ၊ သတ္တာ စသည့် ပရိယာယ်ပုဒ်များ လဲလှယ်၍ သုံးသွားလျှင် ပို၍ စကားလှကြောင်း သတိပြုပါ။)

၁၁။ နောက်ထပ်ဖတ်ရန် စာညွှန်းများ။

(က) အတီတေ ဧကသ္မိံ အရညာယတနေ ဗောဓိသတ္တော အညတရံ ပဒုမသရံ နိဿာယ -----
 --- ကက္ကဋကော ကတ္တရိကာယ ကုမုဒနာဠ ကပ္ပေန္တော ဝိယတဿ ဂီဝံ ကပ္ပေတွာ ဥဒကံ ပါဝိသိ။

(ဇာတကအဋ္ဌကထာ၊ ပဌမဘာဂ-၂၃၈၊ ဗကဇာတ်၊ ဧကနိပါတ်)။

(ခ) ဧဝံ မေ သုတံ၊ ဧကံ သမယံ ဘဂဝါ ရာဇဂဟေ ဝိဟရတိ -----။

(ဒီဃနိကာယ်၊ မဟာဝဂ္ဂ၊ မဟာပရိနိဗ္ဗာနသုတ်၊ စာမျက်နှာ- ၆၁-မှ စာမျက်နှာ-၆၉၊ စာပိုဒ် ၁၄၃-အထိ)။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၂၁)

(နမူနာ)

၁။ ပုဗ္ဗကိရိယာ။

ပုဗ္ဗကာလပစ္စည်း“ယ”ဆက်ရာတွင် အချို့ဇာတ်များ၌ ထူးခြားသော ပုံစံများ ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ထို့ကြောင့် အောက်ပါ ပုဗ္ဗကိရိယာပုဒ်များကို အထူးလေ့လာပါ။

အာ+*ဂမ်+ယ=အာဂမ္မ=လာ၍။

နိ+*သဒ်+ယ=နိသဇ္ဇ=ထိုင်၍။

ပ+*ကမ်+ယ=ပက္ကမ္မ=ဖဲခွာ၍။

နိ+*ကမ+ယ=နိက္ကမ္မ=ထွက်ခွာ၍။

အာ+*ရုတ်+ယ=အာရဗ္ဘ=အကြောင်းပြု၍။

ပ+*ဂဟ်+ယ=ပဂ္ဂယု=မြှောက်ချီ၍။

ပ+*ဣ+ယ=ပေစ္စ=ထွက်သွား၍။

ပဋိ+*ဣ+ယ=ပဋိစ္စ=အစွဲပြု၍။

အာ+*ဟန်+ယ=အာဟစ္စ=ထိခိုက်၍။

အဘိ+သံ+*ဣ+ယ=အဘိသမေစ္စ=သိမြင်၍။

သံ+*ကရ်+ယ=သက္ကစ္စ=ကောင်းစွာပြု၍(ရိုသေစွာ)။

ပ+*ဌာ+ယ=ပဌာယ=အစပြု၍။

ပဋိ+သံ+*ခါ+ယ=ပဋိသင်္ခါယ=ဆင်ခြင်စဉ်းစား၍။

ဥပ+နိ+သိ+ယ=ဥပနိဿာယ=အမှီပြု၍။

သံ+*ဓာ+ယ+သန္တာယ=ရည်ရွယ်၍။

၂။ အဗျယပုဒ်များ(၁)။

ဝိဘတ်မသက်ရသော၊ တနည်းအားဖြင့် ဝိဘတ်ကြောင့် ပုဒ်အနေ ပြောင်းလွဲခြင်းမရှိသော စကားလုံးများကို အဗျယပုဒ်ဟု ခေါ်၏။ ဤအဗျယပုဒ်များ၌ အထက်က ပြခဲ့ပြီးသော ဥပသဂ္ဂပုဒ်နှင့် နိပါတ်ပုဒ်များလည်း ပါဝင်၏။ အသုံးများသော အဗျယပုဒ်များကို အနက်နှင့်တကွ ကျက်မှတ်လေ့ လာထားပါက ပါဠိဘာသာကို ပို၍ လျင်မြန်စွာ တတ်မြောက်နားလည်ရန် အထောက်အပံ့ဖြစ်ပေလိမ့်မည်။

ဟေဌာ=အောက်၌။

ဧကမန္တံ=တခုသေအစွန်အဖျား၌။

ဥပရိ=အပေါ်၌။

သမ္ပုခါ=မျက်မှောက်၌။

အဓော=အောက်၌။

ပရမ္ပုခါ=မျက်ကွယ်၌။

ဥဒ္ဓံ=အထက်၌။

အာဝိ=မျက်မှောက်၌။

သမန္တာ=ထက်ဝန်းကျင်

ရဟော=မျက်ကွယ်၌။

သမန္တတော (ပတ်ပတ်လည်)၌

အဇ္ဈတ္တံ=အတွင်းသန္တာန်၌။

သာမန္တာ=အနီးအနား၌။

ဗဟိဒ္ဓါ=ပြင်ပ၌။

အန္တော=အတွင်း၌။

ပုရေ=ရှေး၌။

ဗဟိ=ပြင်ပ၌။	ပစ္ဆာ=နောက်၌။
ဒူရေ=အဝေး၌။	အဇ္ဇ=ယနေ့။
သန္တိကေ=အနီး၌။	သွေ(သုဝေ)=နက်ဖြန်။
သာယံ=ညနေ၌။	ဟိယျာ=မနေ့က။
ပါတော=နံနက်စောစော၌။	ဒိဝါ=နေ့အခါ။
အဘိဏ္ဍာ=အမြဲမပြတ်။	ပုနပုန=အကြိမ်ကြိမ်။

၃။ လေ့ကျင့်ခန်း။

- အောက်ပါစာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။
- (က) ဘဂဝါ ဉာတိနံ ဝိဝါဒံ အာရဗ္ဘ သမ္မောဒနမာနဇာတကံ ကထေသိ= ဘုရားရှင်သည် ဆွေတော်မျိုးတော်တို့၏ ငြင်းခုံခြင်းကို အကြောင်း ပြု၍ သမ္မောဒနမာနဇာတ်တော်ကို ဟောတော်မူလေသည်။
 - (ခ) စက္ခု ပဋိစ္စ ရူပေစ ဥပ္ပဇ္ဇတိ စက္ခုဝိညာဏံ=စက္ခုကို၎င်း ရူပါရုံတို့ကို ၎င်း အစွဲပြု၍ စက္ခုဝိညာဏ်စိတ်သည် ဖြစ်ပေါ်၏။
 - (ဂ) ဘဂဝါ ရာဇဂဟံ ဥပနိဿာယ ဝေဠုဝနေ ဝိဟရတိ=ဘုရားရှင် သည် ရာဇဂြိုဟ်ကို အမှီပြု၍ ဝေဠုဝန်ကျောင်း၌ နေ၏။
 - (ဃ) အဇ္ဈတ္တံဝါ ဗဟိဒ္ဓါဝါ ယံ ရူပံ အတ္ထိ၊ သဗ္ဗံ တံ အနိစ္စတော ပဿိတဗ္ဗံ= အတွင်းသန္တာန်၌ဖြစ်စေ ပြင်ပ၌ဖြစ်စေ အကြင်ရုပ်သည် ရှိ၏။ ထိုအလုံးစုံသောရုပ်ကို မမြဲသောအားဖြင့် ရှုအပ်၏။
 - (င) ဒူရေဝါ သန္တိကေဝါ ယံ ရူပံ အတ္ထိ၊ သဗ္ဗံ တံ အနိစ္စတော ပဿိတဗ္ဗံ= အဝေး၌ဖြစ်စေ အနီး၌ဖြစ်စေ အကြင်ရုပ်သည် ရှိ၏။ ထိုအလုံးစုံ သော ရုပ်ကို မမြဲသောအားဖြင့် ရှုအပ်၏။
 - (စ) ဂဟဋ္ဌေနဝါ ပဗ္ဗဇိတေနဝါ ဣမေ ဓမ္မာ အဘိဏ္ဍာ ပစ္စဝေက္ခိတဗ္ဗာ= လူသည်၎င်း ရဟန်းသည်၎င်း ဤတရားတို့ကို အမြဲမပြတ် ဆင်ခြင် အပ်ကုန်၏။
 - (ဆ) အဇ္ဇဝါ သုဝေဝါ မယံ မရိသာမ=ယနေ့ဖြစ်စေ နက်ဖြန်ဖြစ်စေ ငါတို့သည် သေရကုန်အံ့။
 - (ဇ) မိတ္တပတိရူပတော သမ္မုခါ ဝဏ္ဏံ ဘာသတိ၊ ပရမ္မုခါ အဝဏ္ဏံ ဘာသတိ=မိတ်ဆွေတူသည် မျက်မှောက်၌ ဂုဏ်ကျေးဇူးကို ပြော၏။ မျက်ကွယ်၌ ကျေးဇူးမဲ့(အပြစ်)ကို ပြော၏။
 - (ဈ) ဗောဓိသတ္တော ဗောဓိရက္ခဿ ဟေဋ္ဌာ ပလ္လင်္ဂံ အာဘုဇိတွာ နိသီဒတိ=ဘုရားလောင်းသည် ဗောဓိပင်၏ အောက်၌ ထက်ဝက် ဖွဲ့ခွေ၍ ထိုင်နေ၏။
 - (ည) ဇီဝကော တက္ကသိုလ်လာယ သမန္တာ ယောဇနံ အာဟိဏ္ဏန္တော န ကိဉ္စိ အဘေသဇ္ဇံ အဒ္ဓသ=ဇီဝကသည် တက္ကသိုလ်ပတ်ဝန်းကျင်၌ တယူဇနာတိုင်အောင် လှည့်လည်လေသော် တစုံတခု ဆေးဘက် မဝင်သောအရာကို မတွေ့မြင်ခဲ့။

၄။ အဗျယိဘာဝသမာသံ။

အဗျယဖြစ်သော ဥပသဂ္ဂပုဒ်၊ နိပါတ်ပုဒ်များနှင့် ရိုးရိုးနာမ်ပုဒ်တို့ ပေါင်းစပ်ခြင်းကို အဗျယိဘာဝသမာသံဟု ခေါ်၏။ ဤအဗျယိဘာဝ သမာသံ၌ အဗျယပုဒ်များသည်လည်း ကမ္မဝိဘတ် ဧကဝုန်ဖြင့်သာနေ၍ ကိရိယာဝိသေသနပုဒ်အဖြစ်ဖြင့် အသုံးပြုရလေသည်။

- အဇ္ဈတ္တံ(အဓိ+အတ္တံ)=အတွင်းသန္တာန်၌။
 ပစ္စတ္တံ(ပတိ+အတ္တံ)=အသီးအသီး၊ ကိုယ်တိုင်ကိုယ်ကျ။
 ပဋိပထံ=ခရီးရင်ဆိုင်။
 အနန္တမာသံ(အန+အန္တမာသံ)=လခွဲတိုင်း။
 ယာဝဇီဝံ=အသက်ထက်ဆုံး၊ ယထာဗလံ=စွမ်းအားရှိသမျှ။

- အန္တောဝဿံ=ဝါတွင်း၌။
 ပစ္ဆာဘတ္တံ=ဆွမ်းစားပြီးနောက်။
 ယထာဘူတံ=ဟုတ်တိုင်းမှန်စွာ။
 ဗဟိနဂရံ=မြို့ပြင်ဘက်၌။
 ဟေဋ္ဌာပါသာဒံ=ပြသာဒ်အောက်၌။
 ပုရောတ္တံ=ဆွမ်းမစားမီ။
- ၅။ ရွတ်ဆို၍ကောင်းရန် အချို့အရာများ ထည့်သွင်းပေးခြင်း။
 ပုဒ်နှစ်ခုကို သန္တိစပ်ရာ၌ ရံခါ ပုဒ်နှစ်ခုတို့ကြား၌(တ၊ ဒ၊ မ၊ ယ၊ ရ၊ လ(ဠ)၊ ဝ၊ ဟ) အက္ခရာများကို
 ရွတ်ဆို၍ ကောင်းရန် ထည့်သွင်းပေးရ ၏။
- တ တသ္မာ+ဣဟ=တသ္မာတိဟ။
 အဇ္ဇ+အဂ္ဂေ=အဇ္ဇတဂ္ဂေ။
- ဒ သမ္မာ+အညာ=သမ္မဒညာ။
 ဥ+အပါဒိ=ဥဒပါဒိ။
 ကေနစိ+ဧဝ=ကေနစိဒေဝ။
- မ ဣမံ+အာဟု=ဣမေမာဟု။
 ဧက+ဧကဿ=ဧကမေကဿ။
 ယေန+ဣဓေကစ္ဓေ=ယေနမိဓေကစ္ဓေ။
- ယ န+ဣဒံ=နယိဒံ။
 ဝုဒ္ဓိ+ဧဝ=ဝုဒ္ဓိယေဝ။
 ယထာ+ဣဒံ=ယထယိဒံ။
- ရ ဒု+အက္ခာတော=ဒုရက္ခာတော။
 ပါတု+အဟောသိ=ပါတုရဟောသိ။
 နိ+အာလယော=နိရာလယော။
 ပုန+ဥတ္တံ=ပုနရုတ္တံ။
- ဝ တိ+အဂီလံ=တိဝဂီလံ။
 တိ+အဂီကံ=တိဝဂီကံ။
- လ(ဠ) ဆ+အဘိညာ=ဆဠဘိညာ။
- ဟ မာ+ဧဝံ=မာဟေဝံ။

၆။ နိဒဿနပုဒ်များ။

“အမူ”ဟူသော နိဒဿန နာမ်စားပုဒ်သည် လိင်သုံးပါးနှင့် ဆိုင်၏။ အများအားဖြင့် အဝေး၌တည်ရှိသော ပုဂ္ဂိုလ်၊ အရာဝတ္ထုများကို ရည်ညွှန်း၍ “ထိုသူ” “ထိုအရာ”ဟု အနက်ပြန်ရ၏။ ဝိဘတ်သွယ်ပုံမှာ- ပုလ္လိင်၌

ကတ္တာ	အသု	အမူ
ကမ္မ	အမုံ	အမူ
ကရဏ	အမုနာ	အမူဟိ
သမ္ပဒါန		
သာမိ	အမုဿ	အမူသံ
အပါဒါန	အမုမှာ	အမူဟိ

ဩကာသ အမုမို၊ အမုသို့ အမူသု။
 နပုလ္လိင်၌
 ကတ္တာ အဒုံ အမူနိ
 ကမ္မ အဒုံ၊ အမုံ အမူနိ
 (ကျန်ဝိဘတ်များ ပုလ္လိင်နှင့်တူ၏။)

ဣတ္ထိလိင်၌
 ကတ္တာ အသု အမူ၊ အမုယော။
 ကမ္မ အမုံ အမူ၊ အမုယော။
 ကရဏ
 အပါဒါန အမုယာ အမူဟိ
 သမ္ပဒါန
 သာမိ အမုဿာ၊ အမုယာ အမူသံ
 ဩကာသ အမုဿံ၊ အမုယံ အမူသု။

“အမု” နောက်၌ “က” ဆက်၍ -
 ပုလ္လိင်၌

အမုကော၊ အသုကော အမုကာ၊ အသုကာ။
 အမုကံ၊ အသုကံ အမုကေ၊ အသုကေ။

စသည်ဖြင့်၎င်း၊ ဣတ္ထိလိင်၌ -
 အသုကာ၊ အမုကာ

စသည်ဖြင့်၎င်း တွေ့ရ၏။

၇။ လေ့လာရန် နမူနာ ပါဠိဝါကျများ။

- (က) အရဟံ ဣဒံ ဒုက္ခန္တိ ယထာဘူတံ ပဇာနာတိ=ရဟန္တာသည် ဤကား ဒုက္ခတည်းဟု ဟုတ်တိုင်းမှန်စွာ သိ၏။
- (ခ) ဘဂဝတော ဓမ္မော ဝိညုဟိ ပစ္စတ္တံ ဝေဒိတဗ္ဗော=မြတ်ဘုရား၏ တရားကို ပညာရှိတို့သည် ကိုယ်တိုင်ကိုယ်ကျ သိမြင်အပ်၏။
- (ဂ) သမဏာ သကျပုတ္တိယာ အန္တောဓယံ ဒိသာသု စာရိကံ န စရန္တိ= သကျပုတ္တိဂိုဏ်းဝင် ရဟန်းတို့သည် ဝါတွင်း(မိုးတွင်း)၌ အရပ် မျက်နှာတို့၌ ခရီး မလှည့်လည်ကြကုန်။
- (ဃ) ဘိက္ခု အန္တဒ္ဓမာသံ သန္နိပတန္တိ=ရဟန်းတို့သည် လဝက်တိုင်း(လဝက် တကြိမ်) စည်းဝေးကြကုန်၏။
- (င) အဟံ အဇ္ဇတဂ္ဂေ ယာဝဇီဝံ ဗုဒ္ဓံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ=ငါသည် ယနေ့မှ စ၍ အသက်ထက်ဆုံး ဘုရားကို ကိုးကွယ်ရာဟူ၍ ဆည်းကပ်ပါ၏။
- (စ) သော ဣတော သုတွာ အမုတြ အက္ခာတာ ဟောတိ ဣမေသံ ဘေဒါယ၊ အမုတြဝါ သုတွာ ဣမေသံ အက္ခာတာ အမူသံ ဘေဒါယ=ထိုသူသည် ဤအရပ်မှ(စကားကို)ကြားခဲ့၍ ဤသူတို့၏ ကွဲပြားခြင်းငှာ ထိုအရပ်၌ ပြောကြားတတ်၏။ သို့မဟုတ် ထိုအရပ်၌ (စကားကို) ကြားခဲ့၍ ထိုသူတို့၏ ကွဲပြားခြင်းငှာ ဤသူတို့အား ပြောကြားတတ်၏။
- (ဆ) ပဿထနု တုမေ ဘိက္ခဝေ အမုံ မဟန္တံ ဒါရက္ခန္တံ ဂင်္ဂါယ နဒိယာ သောတေန ဝုယုမာနံ=ရဟန်းတို့ သင်တို့သည် ဂင်္ဂါမြစ်၌ ရေယဉ်ဖြင့် မျောပါလာသော ကြီးမားသော ထိုသစ်တုံးကို မြင်ကြ၏လော။
- (ဇ) ဂစ္ဆ အမုမို ဩကာသေ တိဋ္ဌာဟိ=သွားလော၊ ထိုအရပ်၌ ရပ်ချေလော။

၈။ ကိတ်နာမ်များ(၂)။

(က) ဤ-ပစ္စည်းဆက်ခြင်း။

*ကရ် + ဝိ = ကာရီ = ပြုလုပ်သူ။

*ဝဒ် + ဝိ = ဝါဒီ = ပြောဆိုသူ။

*စရ် + ဝိ = စာရီ = ပြုကျင့်သူ။

*ဒါ + ဝိ = ဒါယီ = ပေးသူ၊ လှူသူ။

(ပါပကာရီ၊ ဓမ္မဝါဒီ-စသည်ဖြင့် သမာသ်တွဲ၍ အသုံးများသည်။)

(ခ) တိ-ပစ္စည်းဆက်ခြင်း။

*ဂမ် + တိ = ဂတိ = သွားခြင်း။

*ရမ် + တိ = ရတိ = မွေ့လျော်ခြင်း။

*ဟာ + တိ = ဟာနိ = ဆုတ်ယုတ်ခြင်း (တိ မှ နိ ပြောင်း)။

*မန် + တိ = မတိ = သိခြင်း၊ မှတ်ထင်ခြင်း။

*သု + တိ = သုတိ = ကြားခြင်း။

*ဘုဇ် + တိ = ဘုတ္တိ = စားခြင်း။

*မုစ် + တိ = မုတ္တိ = လွတ်မြောက်ခြင်း။

(ဤ “တိ” ပစ္စည်းဆက်သော ကိတ်နာမ်များသည် ဣတ္ထိလိင် သာတည်း။)

(ဃ) ဓာတ်နောက်၌ ပစ္စည်းအထူးမဆက်ရသော ကိတ်နာမ်များလည်း ရှိ၏။ ထိုကိတ်နာမ်မျိုး၌ ဗျည်းနှစ်လုံးရှိသော ဓာတ်ဖြစ်လျှင် နောက်ဆုံး ဗျည်းသည် ကျေပျောက်၏။

အဘိ + *ဘူ = အဘိဘူ = အစိုးရသူ။

သယံ + *ဘူ = သယမ္ဘူ = မိမိအလိုလိုဖြစ်ပေါ်လာသူ (ဘုရား)။

ဥရ + *ဂမ် + ဥရဂ = ရင်ဘတ် (ဝမ်း) ဖြစ်သောသူ (မြေး)။

ကမ္မ + *ဇန် = ကမ္မဇ = ကံကြောင့်ဖြစ်သောတရား။

ဇလ + *ဌာ = ဇလဌာ = ရေ၌တည်သောအရာ။

၉။ ဩကာရန္တနာမ်ပုဒ်ဝိဘတ်သွယ်ပုံ။

ဩသရဖြင့်ဆုံးသော နာမ်ပုဒ်ကား “ဂေါ” တခုသာ တွေ့ရ၏။ ၎င်းပုဒ်သည် ပုလ္လိင် ဣတ္ထိလိင် ၂မျိုးလုံးနှင့် ဆက်ဆံ၍ “နွား” (အမ၊ အထီး) အနက်ကို ဟော၏။

ဝိဘတ် ဧကဂုဏ် ဗဟုဂုဏ်

ကတ္တာ ဂေါ ဂါဝေါ

ကမ္မ ဂဝံ ဂါဝေါ

ကရုဏာ ဂဝေန ဂေါဟိ

သမ္ပဒါန

သာမိ ဂဝဿ ဂုန္နံ

အပါဒါန ဂဝါ ဂေါဟိ

ဩကာသ ဂဝေ ဂေါသု။

ဣတ္ထိလိင်သက်သက်၌ ဂါဝီ = နွားမ၊ ဒေဝီနှင့် ဝိဘတ်သွယ်တူ၏။ သမာသ်ပုဒ်များ၌ “ဂေါ၊ ဂဝ” ၂မျိုးလုံး ဖြစ်နိုင်၏။ ပုံစံ - ဂေါပါလက = နွားကျောင်းသား၊ ဂဝခီရံ = နွားနို့။)

၁၀။ လေ့လာရန် စာပိုဒ်များ။

(က) ပဉ္စဟိ ခေါ ဌာနေဟိ သာမိကေန ပစ္စိမာ ဒိသာ ဘရိယာ ပစ္စုပဋ္ဌာတဗ္ဗာ သမ္မာနနာယ အနဝမာနနာယ အနဘိစရိယာယ ဣဿရိယဝေါသဂ္ဂေန အလင်္ကာရာနုပ္ပဒါနေန။ ဣမေဟိ ခေါ

ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ သာမိကံ အနုကမ္မတိ။ သုသံဝိဟိတ ကမ္မန္တာစ ဟောတိ၊ သင်္ဂဟိတ ပရိနောစ အနဘိစာရိနီစ၊ သမ္ဘတံစ နရက္ခတိ။ ဒက္ခာ စ ဟောတိ အနလသာ သဗ္ဗကိစ္စေသု။ ဣမေဟိ ခေါ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ အသာမိကေန ပစ္ဆိမာ ဒိသာ ဘရိယာ ပစ္စုပ္ပိတာ ဣမေဟိ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ သာမိကံ အနုကမ္မတိ။

(ဒီဃနိကာယ၊ ပါထိကဝဂ္ဂ - ၁၅၄)။

- (ခ) အဟမ္ဘိ သုဒံ ဘိက္ခဝေ ပုဗ္ဗေဝ သမ္မောဓာ အနဘိသမ္မုဒ္ဒေါ ဗောဓိ သတ္တောဝ သမာနော အတ္တနာ ဇာတိဓမ္မော သမာနော ဇာတိဓမ္မံ ယေဝ ပရိယေသာမိ၊ အတ္တနာ ဇရာဓမ္မော သမာနော ဇရာဓမ္မံ ယေဝ ပရိယေသာမိ၊ အတ္တနာ ဗျာဓိဓမ္မော သမာနော ဗျာဓိဓမ္မံယေဝ ပရိယေသာမိ၊ အတ္တနာ မရဏဓမ္မော သမာနော မရဏဓမ္မံယေဝ ပရိယေသာမိ။ အတ္တနာ သောကဓမ္မော သမာနော သောကဓမ္မံယေဝ ပရိယေသာမိ။ အတ္တနာ သံကိလေသဓမ္မော သမာနော သံကိလေသဓမ္မံယေဝ ပရိယေသာမိ။ တဿ မယံ ဘိက္ခဝေ ဧတဒဟောသိ “ကိ” န ခေါ အဟံ အတ္တနာ ဇာတိဓမ္မော သမာနော ဇာတိဓမ္မံယေဝ ပရိယေသာမိ။ အတ္တနာ ဇရာဓမ္မော သမာနော။ ဗျာဓိဓမ္မော သမာနော။ မရဏဓမ္မော သမာနော။ သောကဓမ္မော သမာနော။ အတ္တနာ သံကိလေသဓမ္မော သမာနော သံကိလေသဓမ္မံယေဝ ပရိယေသာမိ။ ယံနူနာဟံ အတ္တနာ ဇာတိဓမ္မော သမာနော ဇာတိဓမ္မေ အာဒီနဝံ ဝိဒိတွာ အဇာတံ အနုတ္တရံ ယောဂက္ခေမံ နိဗ္ဗာနံ ပရိယေသေယျ။ အတ္တနာ ဇရာဓမ္မော သမာနော ဇရာဓမ္မေ အာဒီနဝံ ဝိဒိတွာ အဇရံ အနုတ္တရံ ယောဂက္ခေမံ နိဗ္ဗာနံ ပရိယေသေယျ။ အတ္တနာ ဗျာဓိဓမ္မော သမာနော ဗျာဓိဓမ္မေ အာဒီနဝံ ဝိဒိတွာ အဗျာဓိံ အနုတ္တရံ ယောဂက္ခေမံ နိဗ္ဗာနံ ပရိယေသေယျ။ အတ္တနာ မရဏဓမ္မော သမာနော မရဏဓမ္မေ အာဒီနဝံ ဝိဒိတွာ အမတံ အနုတ္တရံ ယောဂက္ခေမံ နိဗ္ဗာနံ ပရိယေသေယျ။ အတ္တနာ သောကဓမ္မော သမာနော သောကဓမ္မေ အာဒီနဝံ ဝိဒိတွာ အသောကံ အနုတ္တရံ ယောဂက္ခေမံ နိဗ္ဗာနံ ပရိယေသေယျ။ အတ္တနာ သံကိလေသဓမ္မော သမာနော သံကိလေသဓမ္မေ အာဒီနဝံ ဝိဒိတွာ အသံကိလိဋ္ဌံ အနုတ္တရံ ယောဂက္ခေမံ နိဗ္ဗာနံ ပရိယေသေယျ”န္တိ။

(မူလပဏ္ဏာသပါဠိ - ၂၁၉)။

- (ဂ) ကထဉ္စ ဝိသာဓေ ဂေါပါလကုပေါသထော ဟောတိ။ သေယျထာပိ ဝိသာဓေ ဂေါပါလကော သာယနသမယေ သာမိကာနံ ဂေါဝေါ နိယျာတေတွာ ဣတိ ပဋိသဉ္စိက္ခတိ။ အဇ္ဇ ခေါ ဂေါဝေါ အမုကသ္မိဉ္စ အမုကသ္မိဉ္စ ပဒေသေ စရိသု။ အမုကသ္မိဉ္စ အမုကသ္မိဉ္စ ပဒေသေ စရိသန္တိ။ အမုကသ္မိဉ္စ အမုကသ္မိဉ္စ ပဒေသေ ပါနီယာနိ ပိဝိသန္တိ။ ဧဝမေဝံ ခေါ ဝိသာဓေ ဣဓေကဇ္ဇော ဥပေါသထိကော ဣတိ ပဋိသဉ္စိက္ခတိ “အဟံခုဇ္ဇ ဣဒဉ္စိဒဉ္စ ခါဒနီယံ ခါဒိ၊ ဣဒဉ္စိဒဉ္စ ဘောဇနီယံ ဘုဉ္စိ၊ သေု ဒါနာဟံ ဣဒဉ္စိဒဉ္စ ခါဒနီယံ ခါဒိဿာမိ၊ ဣဒဉ္စိဒဉ္စ ဘောဇနီယံ ဘုဉ္စိဿာမိတိ။ သော တေန အဘိဇ္ဈာသဟဂတေန စေတသာ ဒိဝသံ အတိနာမေတိ။ ဧဝံ ခေါ ဝိသာဓေ ဂေါပါလကုပေါသထော ဟောတိ။ ဧဝံ ဥပုတ္တော ခေါ ဝိသာဓေ ဂေါပါလကုပေါသထော န မဟာပူလော ဟောတိ န မဟာနိသံသော န မဟာဇုတိတော န မဟာဝိပ္ပါရော။

(ကျမ်းညွှန်းထည့်ရန်)။

၁၁။ ခက်ဆစ်အဓိပ္ပါယ်များ။

- (က) ပစ္ဆိမာ ဒိသာ(ဣ)=အနောက်အရပ်။
 သမ္မာနနာ=သံ+မာနနာ=မြတ်နိုးခြင်း။
 အနဝ မာနနာ=အန်+အဝမာနနာ=မနှိမ့်ချခြင်း။
 အနတိစရိယာ=အန်+အတိစရိယာ=(မိမိဇနီးကို)ကျော်လွန်၍ မကျင့်ခြင်း။(အခြားမိန်းမတို့နှင့်

မပျော်ပါးခြင်း)။

ဣဿရိယဝေါဿဂ္ဂ=ဣဿရိယ=အစိုးရမှု+ဝေါဿဂ္ဂ= လွှဲအပ်ခြင်း=အိမ်တွင်း၌ အစိုးရမှုကို လွှဲအပ်ခြင်း။

အလင်္ကာရာနုပွဒါန=အလင်္ကာရ=အဝတ်တန်ဆာ+အနုပွဒါန= ပေးကမ်းခြင်း။

သုသံဝိဟကမ္မန္တာ=ကောင်းစွာစီမံအပ်သော အမှုကြီးငယ်ရှိသည် (အမှုကြီးငယ်ကို ကောင်းစွာစီမံသည်)။

သင်္ဂဟိတပရိဇနာ=ချီးမြှောက်အပ်သော ဆွေမျိုးရှိသည်။(ဆွေမျိုး တို့ကို ချီးမြှောက်တတ်သည်)။

အနုတိစာရိနီ=(မိမိယောက်ျားကို)ကျော်လွန်၍မကျင့်သည်၊ (အခြား ယောက်ျားတို့နှင့် ပျော်ပါးခြင်းမှ ကင်းသည်)။

သမ္ဘတံ=ရှာဖွေစုဆောင်းထားသောဥစ္စာကို(သံ+*ဘရံ+တ)။

ဒက္ခာ=ကျွမ်းကျင်သည်။

အနုလသာ=မပျင်းရိသည်၊(အနံ+အလသာ)။

(ခ) သုခံ=စင်စစ်(နိပါတ)။

သမ္မာဓ=သံ+ဗောဓ=ကောင်းစွာသိမြင်သောဉာဏ် (အရိယမဂ်ဉာဏ်)။

အနဘိသမ္ဗုဒ္ဓေါ=ကောင်းစွာထိုးထွင်း၍ မသိမြင်သေးသော။

(ဂ) ဝိသာဓေ=အိုဝိသာခါ(ဝိသာခါဥပါသိကာမကို အကြောင်းပြု၍ ဤတရားကိုဟောသည်)။

ဂေါပါလကုပေါသထော=ဂေါပါလက+ဥပေါသထော= နွားကျောင်းသားဥပုသ်။

နိယျာတေတိ=အပ်နှံ၏။

ပဋိသဉ္စိက္ခတိ=ဆင်ခြင်စဉ်းစား၏။(ပဋိ+သံစိက္ခတိ)။

အဘိဇ္ဈာသဟဂတေန=မက်မောခြင်းနှင့်တကွဖြစ်သော။

အတိနာမေတိ=ကုန်လွန်စေ၏။

ဥပုတ္တော=ကျင့်သုံးအပ်သော(ဥပ+*ဝသံ+တ)။

မဟာနိသံသော=မဟာ+အာနိသံသော=ကြီးမြတ်သော အကျိုးဆက်ရှိသည်။

မဟာဇုတိကော=ကြီးမြတ်သောအရောင်အလင်းရှိသည်။(မဟာ+ဇုတိ+က)။

မဟာဝိပ္ပါရော=ကြီးမြတ်သောပျံ့နှံ့ခြင်းရှိသည်။

၁၂။ လေ့ကျင့်ခန်း။

အောက်ပါ စာပိုဒ်ကို ပါဠိပြန်ဆိုပါ။

တနေ့သ၌ ယောက်ျားတယောက်သည် ရထားဖြင့် မြို့ပြင်သို့ ထွက်လေ၏။ ထိုခဏ၌ သိကြားနတ်မင်းသည် လူ့အသွင်(မနုဿဝေသ)ဖြင့် လာ၍ ရထား၏ နောက်ပိုင်းကို ကိုင်၍လိုက်လေ၏။ ရထား၌ ထိုင်သော ယောက်ျားသည် ယာဉ်မှ ဆင်း၍ ကိုယ်လက်သုတ်သင်ရန် ကိစ္စအတွက် (သရီရကိစ္စ)သွားလေ၏။ ထိုခဏ၌ သိကြားမင်းသည် ရထားသို့တက်၍ လျင်မြန်စွာ မောင်းနှင်လေ၏။ (ပါဇေတိ)။ ရထားရှင် သည်ကား ကိုယ်လက်သုတ်သင်ခြင်းကိစ္စကို ပြုပြီး၍ ထွက်လာလတ်သော် ရထားကိုယူ၍ ပြေးသောသိကြားကို မြင်၍ လျင်မြန်စွာသွား၍ “ရပ်လော၊ ငါ၏ရထားကို အဘယ်သို့ ယူဆောင်သွားသနည်း”ဟု ပြောဆိုလေ၏။ “သင်၏ ရထားသည် တခြား ဖြစ်လိမ့်မည်၊ ဤဟာကား ငါ၏ ရထားတည်း” ဟု ထိုသူက ပြောဆိုလေသော် ထိုသူနှင့် ငြင်းခုံခြင်းကို ပြုလျှက် မဟောသပေညာရှိ၏။ ဧရပ်တံခါးသို့ ရောက်လေ၏။ ပညာရှိသည် ငြင်းခုံခြင်း၏အကြောင်းကို မေး၍ “ငါ၏ အဆုံးအဖြတ် (ဝိနိစ္ဆယ)၌ တည်ကြမည်လော”ဟု မေး၍ “တည်ပါကုန်အံ့”ဟု ပြောဆို လတ်သော် “ငါသည် ရထားကို မောင်းစေအံ့၊ သင်တို့နှစ်ယောက်လုံး ရထားကို နောက်မှ ကိုင်၍လိုက်ကြလော့။ ရထားရှင်သည် မလွှတ်လတ်။ အခြားသူ(ရထားရှင်မဟုတ်သူ)ကားလွှတ်လတ်” ဟု ပြော၍ ယောက်ျား တယောက်ကို “ရထားမောင်းလော့”ဟု

စေခိုင်းလေ၏။ ထိုယောက်ျားသည် ခိုင်းသည့်အတိုင်း ပြုလုပ်လေ၏။ ထိုသူ ၂ယောက်တို့သည် နောက်မှ ရထားကိုကိုင်၍ လိုက်ကြ၏။ ရထားရှင်သည် အနီးငယ်လိုက်၍ ရထားကို လွှတ်၍ ရပ်နေခဲ့၏။ သိကြားသည်ကား ရထားနှင့်အတူပင် လိုက်သွား၍ ရထားနှင့်အတူပင် ပြန်ခဲ့၏။ ပညာရှိသည် လူတို့ကိုပြောလေ၏။ “ဤယောက်ျားသည် အနည်းငယ်လိုက်သွား၍ ရထားကို လွှတ်၍ ရပ်နေခဲ့၏။ ဤသူမူကား ရထားနှင့်အတူပြေး၍ ရထားနှင့် အတူပင် ပြန်ခဲ့၏။ ထိုသူ၏ ကိုယ်၌ ချွေးပေါက်(သေဒဗိန္ဒု)မျှလည်း မရှိ။ ထွက်သက်ဝင်သက်(အဿာသပဿာသ)လည်းမရှိ။ ကြောက်ရွံ့ခြင်း မရှိ။ မမှိတ်သော မျက်စိရှိ၏။ (အနိမိသနေတ္တော)။ ဤသူသည် နတ်တို့၏ မင်းဖြစ်သော သိကြားတည်း။ ထိုအခါ သိကြားသည် ကောင်းကင်၌ ရပ်၍ “ပညာရှိသည် တရား(အဇ္ဈော)ကို ကောင်းမွန်စွာ ဆုံးဖြတ်အပ်ပေ၏။” ပညာရှိအား ချီးကျူးခြင်းကိုပြု၏၍ မိမိနေရာသို့ပင် သွားလေ၏။

၁၃။ နောက်ထပ် ဖတ်ရန် စာညွှန်းများ။

- (က) အတီတေ ကာသိရဋ္ဌေ ဗာရာဏသီယံ ဗြဟ္မဒတ္တော နာမ ----- သော ဓမ္မေန ရဇ္ဇံ ကာရေတွာ ယထာကမ္မံ ဂတော။ (ဒေဝဓမ္မဇာတက၊ ဧကနိပါတ၊ ဇာတကအဋ္ဌကထာ၊ နာ-၁၄၃။)
- (ခ) ဒီဃနိကာယ၊ မဟာဝဂ္ဂ၊ မဟာပရိနိဗ္ဗာသုတ္တ၊ စာမျက်နှာ-၁၁၈။ စာပိုဒ်-၂၀၇၊ ၂၀၈၊ ၂၀၉။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၂၂)
(နမူနာ)

၁။ နာမကိရိယာ။

ဓာတ်နောက်၌ ပစ္စည်းဝိဘတ်များဆက်ခြင်းဖြင့် ကိရိယာပုဒ်များဖြစ် လာကြောင်း သိရှိကြပြီးဖြစ်၏။ သို့ရာတွင် နာမ်ပုဒ်(နာမဝိသေသန ပုဒ်များလည်းပါဝင်၏)များကိုလည်း ပစ္စည်းဝိဘတ်များဆက်၍ ကိရိယာပုဒ်အဖြစ်ဖြင့် တခါတရံ အသုံးပြုရ၏။ ယင်းသို့ နာမ်ပုဒ်မှ ပြောင်းလာသောအခါ ကိရိယာကို နာမကိရိယာဟု ခေါ်၏။

- (က) “အာယ”ပစ္စည်းဆက်သော နာမကိရိယာများ။
 စိရ(ကြာမြင့်ခြင်း)+ -ာယ+တိ=စိရာယတိ=ကြာမြင့်၏။
 ဒန္တ(နှောင့်နှေးခြင်း)+ -ာယ+တိ=ဒန္တာယတိ=နှောင့်နှေး၏။
 ပိယ(ချစ်ခင်သူ)+ -ာယ+တိ=ပိယာယတိ=ချစ်ခင်၏။
 သုခ+ -ာယ+တိ=သုခါယတိ=ချမ်းသာ၏။
 ဂူမ(အခိုး)+ -ာယ+တိ=ဂူမာယတိ=အခိုးလွှတ်၏။
 သဒ္ဓ(အသံ)+ -ာယ+တိ=သဒ္ဓါယတိ=အသံပြု၏။
 မမ(ငါ၏)+ -ာယ+တိ=မမာယတိ=ငါ့ဥစ္စာဟုမှတ်ထင်၏။ ချစ်ခင်တွယ်တာ၏။
 ဂဂ္ဂရ(ဂက်ဂက်ဟူသောအသံ)+ -ာယ+တိ=စိစ္စိဋ္ဌာယတိ=စိတ်စိတ်ဟု မြည်၏။(စစ်စစ်ဟုမည်၏။)

- (ခ) “ဤယ”ပစ္စည်းဆက်သော နာမကိရိယာများ။
 ပုတ္တ(သား)+ -ိယ+တိ=ပုတ္တိယတိ=သားကဲ့သို့ပြုကျင့်၏။
 ဒါသ(ကျွန်)+ -ိယ+တိ=ဒါသိယတိ=ကျွန်ကဲ့သို့ပြုကျင့်၏။
 ဓန(ဥစ္စာ)+ -ိယ+တိ=ဓနိယတိ=ဥစ္စာကိုအလိုရှိ၏။
 အဇ္ဇ(နာကျင်ခြင်း)+ -ိယ+တိ=အဇ္ဇိယတိ=နာကျင်၏။
 ဟိရီ(ရှက်ခြင်း)+ -ိယ+တိ=ဟိရိယတိ=ရှက်၏။

- (ဂ) ပစ္စည်းဆက်မပါသော နာမကိရိယာများ။

ပုပ္ဖ(အပွင့်)+တိ=ပုပ္ဖတိ=ပွင့်၏။

ဖလ(အသီး)+တိ=ဖလတိ=သီး၏။

ဥဿယ(ငြူစုခြင်း)+တိ=ဥဿယတိ=ငြူစု၏။

ဥဿက္က(အားထုတ်ခြင်း)+တိ=ဥဿက္ကတိ=အားထုတ်၏။

သာရဇ္ဇ(ကြောက်ရွံ့ခြင်း)+တိ=သာရဇ္ဇတိ=ကြောက်ရွံ့၏။

အတြိစ္ဆာ(ဟိုဟိုဒီဒီလိုချင်ခြင်း)+တိ=အတြိစ္ဆတိ=ဟိုဟိုဒီဒီ လိုချင်၏။

(ဃ) ကာရိုက်ပစ္စည်းများဆက်သော နာမကိရိယာ။

သုခ+ဧ+တိ=သုခေတိ=ချမ်းသာစေ၏။

သုခ+ါပေ+တိ=သုခါပေတိ=ချမ်းသာစေ၏။

ဒုက္ခ+ါပေ+တိ=ဒုက္ခာပေတိ=ဆင်းရဲစေ၏။

ဝိဇ္ဇေ+ဧ+တိ=ဝိဇ္ဇေပေတိ=အရှုပ်အထွေးကင်းစေ၏။

ဥဿက္က+ါပေ+တိ=ဥဿက္ကာပေတိ=အားထုတ်စေ၏။

တိရ+ဧ+တိ=တိရေတိ=ကမ်းသို့ရောက်စေ၏။ ပြီးဆုံးစေ၏။

၂။ လေ့ကျင့်ခန်း။

အောက်ပါစာပိုဒ်များကို မြန်မာဘာသာပြန်ပါ။

(က) အထခေါ သော ဥပါသကော သာဝတ္ထိယံ တံ ကရဏီယံ တီရေတွာ ယေန ဘဂဝါ တေနုပသကံမိ=ထိုအခါ ထိုဥပါသကာသည် သာဝတ္ထိမြို့၌ ထိုပြုဘွယ်ကိစ္စကို ပြီးမြောက်စေ၍ မြတ်စွာဘုရား ရှိရာသို့ ချဉ်းကပ်လေပြီ။

(ခ) ကုလပုတ္တော အတ္တနာ ပရိစိတေဟိ ဘောဂေဟိ အတ္တာနံ စ ပီဏေတိ၊ သုခေတိ၊ ပုတ္တဒါရံ စ ပီဏေတိ၊ သုခေတိ=အမျိုးကောင်း သားသည် မိမိကိုယ်တိုင် စုဆောင်းအပ်သော စည်းစိမ်ဥစ္စာတို့ဖြင့် မိမိကိုယ်ကိုလည်း ပြည့်ဖြိုးစေ၏။ ချမ်းသာစေ၏။ သား မယား တို့ကိုလည်း ပြည့်ဖြိုးစေ၏။ ချမ်းသာစေ၏။

(ဂ) သမဏာ သကျပုတ္တိယာ နာနာကုလာ ပဗ္ဗဇိတာပိ အညမညံ ပိယာယန္တိ= သကျပုတ္တ၏ တပည့်ဖြစ်ကုန်သော ရဟန်းတို့သည် အထူးထူးသောအမျိုးမှ ရဟန်းပြုခဲ့ကြကုန်သော်လည်း အချင်းချင်း ချစ်ခင်ကုန်၏။

(ဃ) အထ ခေါ သော နာဂေါ ဘဂဝန္တံ အဂ္ဂာဂါရံ ပဝိဋ္ဌံ ဒိသွာ ပရူပါယံ= ထိုအခါ ထိုနဂါးသည် မြတ်စွာဘုရား မီးတင်းကုတ်သို့ ဝင်သည်ကို မြင်၍ အခိုးလွှတ်လေ၏။

(င) ဥဒကံ အဂ္ဂိမိ တပ္ပမာနံ သဒ္ဓါယတိ စိစ္စိဋ္ဌာယတိ=ရေသည် မီး၌ ပူစေအပ်သည်ရှိသော် အသံပြု၏။ စစ်စစ်ဟု မြည်၏။

(စ) အာယသွာ နန္ဒကော သာရဇ္ဇမာနရူပေါ ဘဂဝန္တံ ဧတဒေါစ= အရှင်နန္ဒကသည် ကြောက်ရွံ့ သောအသွင်အပြင်ကိုရှိလျှက် ဘုရားရှင်ကို ဤစကားကို လျှောက်လေ၏။

(ဆ) ဒေဝေ ဝဿန္တေ ဂဠုဂဠာယန္တေ ဒါရကာ ဘီတာ ပလာယန္တိ= မိုးသည် ရွာလတ်သော် ဂဠုဂဠုဟုမြည်လတ်သော်(ဂျုံးဂျုံးမြည် လတ်သော်)ကလေးတို့သည် ကြောက်ရွံ့ကုန်လျှက် ထွက်ပြေးကုန် ၏။

၃။ တဒ္ဓိတ်=ပစ္စည်းဆက်ထားသောနာမ်ပုဒ်များ(၁)။

ဓမ္မဟူသော နာမ်ပုဒ်နောက်၌“ဣက”ပစ္စည်းဆက်လျှင် ဓမ္မိက=တရား ရှိသော၊ တရားနှင့်ယှဉ်သော၊ တရားကို ကျင့်သုံးသော စသော အနက် အမျိုးမျိုးထွက်၏။ ဤသို့ နာမ်ပုဒ်အနက်ကို ထူးခြားစေသော နောက်ဆက် ပစ္စည်းများကို တဒ္ဓိတ်ပစ္စည်းဟု ခေါ်၍ ထိုပစ္စည်းများဆက်ထားသော နာမ်ပုဒ်ကိုလည်း

တဒ္ဒိတ်ပုဒ်ဟု ခေါ်၏။ တဒ္ဒိတ်ပစ္စည်းအမျိုးမျိုး ရှိသည့်ပြင် ပစ္စည်းတခုတည်းမှလည်း အနက်အမျိုးမျိုး ထွက်နိုင်၏။ ထို့ကြောင့် တဒ္ဒိတ်ပုဒ်တို့၏အနက်များကို အလေ့အလာများမှသာလျှင် အရာဌာနနှင့်သင့်လျော်စွာ နားလည်သိရှိနိုင်မည်ဖြစ်ပါသည်။

- (က) “ဣက”ပစ္စည်းဆက်သော တဒ္ဒိတ်ပုဒ်များ(ဣကပစ္စည်းဆက်ရာ တွင် အချို့ပုဒ်များ၌ အစသရသည် ဒီဃ သို့မဟုတ် ဂုဏသို့ ပြောင်းသည်ကို သတိပြုပါ။)
- သန္တိဋ္ဌ+ဝိက=သန္တိဋ္ဌိက=မျက်မှောက်ဘဝ၌ဖြစ်သော။
- သမ္မရာယ+ဝိက=သမ္မရာယိက=တမလွန်ဘဝ၌ဖြစ်သော။
- အဘိဓမ္မ+ဝိက=အဘိဓမ္မိက=အဘိဓမ္မာကိုသင်ကြားသူ၊ အဘိဓမ္မာကို တတ်မြောက်သူ။
- ဝိနယ+ဝိက=ဝေနယိက=ဝိနည်းကိုသင်သူ၊ ဝိနည်းကို တတ်မြောက် သူ။
- သကျပုတ္တ+ဝိက=သကျပုတ္တိကော(သကျပုတ္တိယော)=သကျပုတ္တ၏ အဆက်အနွယ်ဖြစ်သူ။
- ကာယ+ဝိက=ကာယိက=ကိုယ်ဖြင့်ပြုလုပ်သော၊ (ကာယိကံ ကမ္မံ)။
- ဝစ(သ်)+ဝိက=ဝါစသိက=နှုတ်ဖြင့်ပြုလုပ်သော။
- မန(သ်)+ဝိက=မာနသိက=စိတ်ဖြင့်ပြုလုပ်သော။
- သရီရ+ဝိက=သာရီရိက=ကိုယ်၌တည်သော(သာရီရိကာ ဝေဒနာ)။
- ဒွါရ+ဝိက=ဒွါရိက(ဒေါဝါရိက)=တံခါး၌ယှဉ်သူ=တခါးစောင့်။
- စေတ(သ်)+ဝိက=စေတသိက=စိတ်၌ယှဉ်သောတရား။
- သံဃ+ဝိက=သံဃိက=သံဃာပိုင်ဆိုင်သော(သံဃိကော ဝိဟာရော)။
- ပုဂ္ဂလ+ဝိက=ပုဂ္ဂလိက=ပုဂ္ဂိုလ်(တဦးချင်း)ပိုင်ဆိုင်သော။
- အရည+ဝိက=အာရညိက=တော၌နေသော။
- ဝဿ+ဝိက=ဝဿိက=မိုးရာသီ၌ဖြစ်ပေါ်သော(ဝဿိကံ ပုပ္ဖံ)။

၄။ တဒ္ဒိတ်ပုဒ်များ ဝိဘတ်သွယ်ပုံ။

တဒ္ဒိတ်ပုဒ်များကို နာမ်ပုဒ်အဖြစ်ဖြင့်၎င်း၊ နာမဝိသေသနအဖြစ်ဖြင့်၎င်း အသုံးပြုရ၏။ ဆိုင်ရာ အနက်အားလျော်စွာ လိင်သုံးပါးတို့နှင့် ဆက်ဆံ၏။ ထို့ကြောင့် အရာဌာနအားလျော်စွာ ရိုးရိုးနာမ်ပုဒ်များကဲ့သို့ ပင် တဒ္ဒိတ်ပုဒ်တို့ကို ဝိဘတ်သွယ်ရလေသည်။

ပုံစံများ။

- အဘိဓမ္မိကော ဘိက္ခု=အဘိဓမ္မာကိုသင်သောရဟန်းသည်။
- အဘိဓမ္မိကာ ဘိက္ခု=အဘိဓမ္မာကိုသင်သော ရဟန်းများသည်။
- အဘိဓမ္မိကံ ကုလံ=အဘိဓမ္မာကိုသင်သော အမျိုးသည်။
- အဘိဓမ္မိကာ ဥပါသိကာ=အဘိဓမ္မာကို သင်သော ဥပါသိကာမသည်။

၅။ လေ့ကျင့်ခန်း။

အောက်ပါစာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

- (က) ရာဇာ ဗိမ္ဗိသာရော ဗဟူဟိ မာဂဓိကေဟိ ဗြဟ္မဏဂဟပတိကေဟိ သဒ္ဓိံ ယေန ဘဂဝါ တေနပသကံမိ=ဗိမ္ဗိသာရမင်းသည် များစွာကုန် သော မဂဓတိုင်း၌ နေကုန်သော (မဂဓတိုင်းသား ဖြစ်ကုန်သော) ပုဏ္ဏားသူကြွယ်တို့နှင့်အတူ မြတ်စွာဘုရားရှိရာသို့ ချဉ်းကပ်လေ၏။
- (ခ) ဘိက္ခု သာရီရိကာနံ ဒုက္ခဝေဒနာနံ အဓိဝါသဇာတိကော ဟောတိ= ရဟန်းသည် ကိုယ်၌ ဖြစ်ပေါ်ကုန်သော ဆင်းရဲဝေဒနာတို့ကို သည်းခံနိုင်သော သဘောရှိ၏။
- (ဂ) ယသဿ ကုလပုတ္တဿ တယော ပါသာဒါ ဟောန္တိ ဧကော ဂိမိကော၊ ဧကော ဝဿိကော၊ ဧကော ဟေမန္တိကာ=ယသ အမျိုးသားအား ပြသဒ်သုံးခုတို့သည် ရှိကုန်၏။ တခုကား နွေ၌

- နေသော ပြဿနာ၊ တခုကား မိုး၌နေသော ပြဿနာ၊ တခုကား ဆောင်း၌နေသော ပြဿနာတည်း။
- (ဃ) သော ဝဿိကေ ပါသာဒေ စတ္တာရော မာသေ ပရိစရတိ= ထိုသူသည် မိုး၌ နေသောပြဿနာ၌ လေးလပတ်လုံး စံစား၏။
- (င) သံဃဘေဒေါ အာပါယိကော နေရယိကော ဟောတိ=သံဃာကို သင်းခွဲခြင်းသည် အပါယ်၌ ဖြစ်စေတတ်၏။ ငရဲ၌ ဖြစ်စေတတ်၏။
- (စ) ယော ဘိက္ခု ဣစ္ဆတိ၊ သော အာရညကော ဟောတု=အကြင် ရဟန်းသည် အလိုရှိ၏။ ထိုရဟန်းသည် တော၌ နေသူ ဖြစ်ပါစေလော။
- (ဆ) အယံ ကာယော စာတုမဟာဘုတ္တိကော=ဤကိုယ်သည် မဟာဘုတ် လေးပါးဖြင့် ပြီး၏။

၆။ ဗျဉ္ဇနသန္တိ။

ဒွေဘာဝ=ဗျည်း၂လုံးဆင့် ပြုခြင်း။ ပါဠိဘာသာ၌ ပုဒ်နှစ်ခုကို သန္တိနည်းဖြင့် ပေါင်းစပ်ရွတ်ဆိုသောအခါ တခါတရံ နောက်ပုဒ်၏အစ ဗျည်းသည် နှစ်လုံးဆင့်အဖြစ်သို့ ပြောင်းသွား၏။ ဤသို့ နှစ်လုံးဆင့် ပြုခြင်းကို ဒွေဘာဝ=ဒွေဘော်ဟု ခေါ်၏။ ထို ဒွေဘာဝသည်-

(၁)ဗျည်းတူနှစ်လုံးကိုဆင့်ခြင်း(သဒိသဒွေဘာဝ)။

(၂)မတူသောဗျည်းနှစ်လုံးကိုဆင့်ခြင်း(အသဒိသဒွေဘာဝ) ဟု နှစ်မျိုး ရှိ၏။ မည်သည့်အက္ခရာတို့၌ ယင်းသို့ ဗျည်းဆင့်ပြုနိုင်ကြောင်းကို “အက္ခရာပိုင်း”၌ ပြခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် ရဿသရဖြင့်ဆုံးသော ပုဒ်နောက်က ဗျည်းတို့ကိုသာလျှင် အများအားဖြင့် ဒွေဘော်ပြုကြောင်း ကို သတိပြုရသည်။

(၁) သဒိသဒွေဘာဝ။

(က) ဝဂ်၏ ပဌမအက္ခရာချင်း ဒွေဘော်ပြုခြင်း။

ပဋိ+ကမတိ=ပဋိက္ကမတိ။

နိ+စလော=နိစ္စလော။

ရတန+တယံ=ရတနတ္ထယံ။

ဣဓ+ပမာဒေါ=ဣဓပ္ပမာဒေါ။

(ခ) ဝဂ်၏ တတိယအက္ခရာချင်း ဒွေဘော်ပြုခြင်း။

အနု+ဂတော=အနုဂ္ဂတော။

ဝိ+ဇောတတိ=ဝိဇ္ဇောတတိ။

နိ+ဒရော=နိဒ္ဒရော။

ဒု+ဗလော=ဒုဗ္ဗလော။

(ဂ) ဝဂ်၏ ပဉ္စမအက္ခရာချင်း ဒွေဘော်ပြုခြင်း။

ဝိ+ညဏံ=ဝိညာဏံ။

တ+မယော=တမ္မယော။

တ+နိန္ဒော=တနိန္ဒော။

(ဃ) အဝဂ်အက္ခရာများတွင် ယ၊ လ၊ သ အက္ခရာများ၌ သဒိသ ဒွေဘော် ပြုရ၏။

နိ+ယာနံ=နိယျာနံ။

ဒု+လဘံ=ဒုလ္လဘံ။

ဗဟု+သုတော=ဗဟုဿုတော။

(င) ဒီဃသရဖြင့်ဆုံးသောပုဒ်၏ နောက်ကဗျည်းကိုလည်း ရံခါ သဒိသဒွေဘော် ပြုသည်ကို တွေ့ရ၏။

(၂) အသဒိသဒွေဘာဝ။

(က) ဝဂ်၏ ဒုတိယအက္ခရာများကို ဝဂ်တူပဌမအက္ခရာများဖြင့်ဆင့်ခြင်း။

ရူပ+ခန္ဓော=ရူပက္ခန္ဓော။

သေတ+ဆတ္တံ=သေတစ္ဆတ္တံ။

တတြ+ဌိတော=တတြဌိတော။

ယသ+ထေရော=ယသထေရော။

မဟ+ဖလံ=မဟပ္ပလံ။

(ခ) ဝဂ်၏ စတုတ္ထအက္ခရာများကို ဝဂ်တူတတိယအက္ခရာများဖြင့် ဆင့်ခြင်း။

နိ+ဃောသော=နိဏ္ဍောသော။

ပဌမ+ဈာနံ=ပဌမဈာနံ။

နိ+ဓနော=နိဒ္ဒနော။

နိ+ဘယံ=နိဗ္ဗယံ။

(ဂ) ဒီဃသရ်“အာ”ဖြင့်ဆုံးသော ပုဒ်နောက်က ဗျည်းကိုလည်း ရံခါ အသဒီသဒွေဘော်ပြုရ၏။

တဏှာ+ဓယော=တဏှာက္ခယော။

အာဏာ+ဓေတ္တံ=အာဏာဂ္ဂေတ္တံ။

၇။ အာမေဍိတ်။

စကားလုံးတစ်လုံးတည်းကိုဖြစ်စေ၊ ဝါကျတစ်ခုတည်းကိုဖြစ်စေ နှစ်ကြိမ်ထပ်၍ ပြောဆိုခြင်းကို အာမေဍိတ်=အာမေဍိတ်ဟုခေါ်၏။ ယင်းအာမေဍိတ်ဖြင့် အောက်ပါအဓိပ္ပါယ်ထူးများကို ဖော်ပြသည်။

(က) ပုဒ်၏အနက်ရင်းကို ထူးကဲလေးနက်စေခြင်း။

ဘဒ္ဒါနိ ဘဒ္ဒါနိ ယာနာနိ=ကောင်းကုန်ကောင်းကုန်သော၊ (ဝါ) အလွန်ကောင်းကုန်သော ယာဉ်တို့ကို။
သီဃံ သီဃံ=လျင်မြန်စွာ လျင်မြန်စွာ(ဝါ) အလွန်လျင်မြန်စွာ။

(ခ) အနက်အားလုံးကို ပြန့်နှံ့စေခြင်း။

ဂါမေ ဂါမေ ဇလံ အတ္ထိ=ရွာတိုင်း၊ ရွာတိုင်း၌ ရေရှိ၏။

ယံယံ သော ကထေတိ၊ တံတံ တံ ဓာရေဟိ=ထိုသူပြောသမျှ စကားကို သင်မှတ်သားထားလော။
ယောယော ဣမိနာ မဂ္ဂေန အာဂစ္ဆတိ၊ တံတံ မမ သန္တိကံ အာနေဟိ= ဤလမ်းဖြင့် လာသမျှလူကို
ငါ့ထံသို့ ခေါ်ခဲ့လော။

(ဂ) ချီးကျူးခြင်း၊ ကြည်ညိုခြင်း၊ ဝမ်းမြောက်ခြင်း။

အဘိက္ကန္တံ ဘန္တေ၊ အဘိက္ကန္တံ ဘန္တေ=အရှင်ဘုရား၊ အလွန် နှစ်သက်ဘွယ် ကောင်းပါပေ၏။

(ဃ) အံ့သြခြင်း။

အဟော ရသံ အဟော ရသံ=အရသာရှိပေစွ၊ အရသာရှိပေစွ။

(င) အဆောတလျင်ပြုလုပ်စေလိုခြင်း။

အဘိက္ကမထ ဝါသေဋ္ဌာ၊ အဘိက္ကမ ဝါသေဋ္ဌာ=ဝါသေဋ္ဌတို့ လာကြလော၊ ဝါသေဋ္ဌတို့လာကြလော။
(အမြန်လာကြလော-ဟု ဆိုလိုသည်။)

(စ) စိတ်ဆိုးခြင်း၊ ကဲ့ရဲ့ခြင်း။

မာ ဘဝံ သောဏဒဏ္ဍော ဧဝံ အဝစ၊ မာ ဘဝံ သောဏဒဏ္ဍော ဧဝံ အဝစ= အရှင်သောဏဒဏ္ဍ
သည် ဤသို့မဆိုပါနှင့်၊ အရှင် သောဏဒဏ္ဍသည် ဤသို့ မဆိုပါနှင့်။

၈။ နာမ်ပစ္စည်းများ။

နာမ်ဝိဘတ်များကဲ့သို့ ကာရကအနက်ကို ဖော်ပြသည့် “တော” စသည့် ပစ္စည်းများကို နာမ်ပစ္စည်းဟု
ခေါ်၏။ ထိုနာမ်ပစ္စည်းများကို နာမ်ပုဒ်များနှင့် အများအားဖြင့် နာမ်စားပုဒ်များ နောက်တွင်ဆက်ရသည်။

(က) “တော”ပစ္စည်းသည် အပါဒါနအနက်၊ ဟိတ်အနက်နှင့် ကိရိယာ ဝိသေသနအနက်ကို ဖော်ပြ၏။

ရာဇတော=မင်းမှ၊ မင်းကြောင့်။

အညတော=အခြားမှ။

ဒက္ခိဏတော=တောင်အရပ်မှ။

အနိစ္စတော ပဿတိ=အနိစ္စအားဖြင့်(အနိစ္စဟု)ရှု၏။

(ခ) ကြ၊ ဣ-ပစ္စည်းတို့သည် ဩကာသအနက်ကို ဖော်ပြကုန်၏။ နာမ်စားပုဒ်များနောက်၌သာ ဆက်ရကုန်၏။

သဗ္ဗ+ကြ=သဗ္ဗကြ=

သဗ္ဗ+တ္ထ=သဗ္ဗတ္ထ= အလုံးစုံသောအရပ်၌၊ အလုံးစုံသောအခါ၌။

ယ+ကြ=ယကြ=

ယ+တ္ထ=ယတ္ထ= အကြင်အရပ်၌၊ အကြင်အခါ၌။

အမု+ကြ=အမုကြ=

အမု+တ္ထ=အမုတ္ထ= ထိုအရပ်၌၊ ထိုအချိန်၌။

ကိ+ကြ=ကကြ=

ကိ+တ္ထ=ကတ္ထ= အဘယ်အရပ်၌၊ အဘယ်အချိန်၌။

(ဂ) သဗ္ဗသဒ္ဓါနောက် သက်သော “မိ”ပစ္စည်းသည် ဩကာသအနက်ကို ဖော်ပြ၏။

သဗ္ဗ+မိ=သဗ္ဗမိ=အလုံးစုံသောအရပ်၌၊ အလုံးစုံသောအချိန်၌။

(ဃ) ဝ၊ ဟိ၊ ဟံ၊ ဟိဉ္ဇနံ ပစ္စည်းတို့သည်လည်း ဩကာသအနက်ကို ဖော်ပြကုန်၏။

ကွ=အဘယ်အရပ်၌၊ (‘ကိ’ ကို ‘က’ ပြု)။

ကုဟိ=အဘယ်အရပ်၌၊ (‘ကိ’ ကို ‘ကု’ ပြု)။

ကုဟံ=အဘယ်အရပ်၌။

ကဟံ=အဘယ်အရပ်၌(‘ကိ’ ကို ‘က’ ပြု)။

ကုဟိဉ္ဇနံ=တစုံတခုသောအရပ်၌။

တဟိ၊ တဟံ = ထိုအရပ်၌။

ယဟိ=အကြင်အရပ်၌။

(င) ဣမသဒ္ဓါနောက် ဟ၊ ဓ၊ ဒါနိ ပစ္စည်းများ ဆက်လျှင် “ဣမ” ကို “ဣ” ပြုရ၏။

ဣမ+ဟ=ဣဟ။

ဣမ+ဓ=ဣဓ=ဤအရပ်၌။

ဣမ+ဒါနိ=ဣဒါနိ=ယခုအခါ၌။

(စ) ဒါ၊ ဒါစနံ၊ ရဟိ၊ ဓနာဟံ ပစ္စည်းတို့သည်လည်း အချိန်ကာလကို ဖော်ပြကုန်၏။

ကိ+ဒါ=ကဒါ=အဘယ်အခါ၌။

ယ+ဒါ=ယဒါ=အကြင်အခါ၌။

တ+ဒါ=တဒါ=ထိုအခါ၌။

ကိ+ဒါစနံ=ကုဒါစနံ=တရံတခါ၌။

ဧတ+ရဟိ=ဧတရဟိ=ယခုအခါ၌။

ဣမ+ဓနာ=အဓနာ=ယခုအခါ၌(“ဣမ”ကို “အ”ပြု)။

၉။ လေ့လာရန် စာပိုဒ်များ။

(က) ပဉ္စမေ ဂဟပတိ ဘောဂါနံ အာဒိယာ။ ကတမေ ပဉ္စ။ ဣဓ ဂဟပတိ အရိယသာဝကော

ဥဋ္ဌာနဝီရိယာဓိဂတေဟိ ဘောဂေဟိ ဗာဟဗလပရိစိတေဟိ သေဒါ ဝက္ခိတ္တေဟိ ဓမ္မိကေဟိ ဓမ္မလဒ္ဓေဟိ အတ္တာနံ သုခေတိ ပီဏေတိ၊ သမ္မာ သုခံ ပရိဟရတိ။ မာတာပိတရော သုခေတိ ပီဏေတိ၊ သမ္မာ သုခံ ပရိဟရတိ။ ပုတ္တ (စာကျန်နေသေးသည်)။ အယံ ပဌမော ဘောဂိနံ အာဒိယော။ ပုန စ ပရံ ဂဟပတိ အရိယသာဝကော ဥဋ္ဌာနဝီရိယာဓိဂတေဟိ ဘောဂေဟိ ဗာဟဗလပရိစိတေဟိ သေဒါဝက္ခိတ္တေဟိ ဓမ္မိကေဟိ ဓမ္မလဒ္ဓေဟိ မိတ္တာမစ္စေ သုခေတိ ပီဏေတိ၊ သမ္မာသုခံ ပရိဟရတိ။ အယံ ဒုတိယော ဘောဂိနံ အာဒိယော။ ပုန စ ပရံ ဂဟပတိ အရိယသာဝကော ဥဋ္ဌာနဝီရိယာဓိဂတေဟိ ဘောဂေဟိ ဗာဟဗလပရိစိတေဟိ သေဒါဝက္ခိတ္တေဟိ ဓမ္မိကေဟိ ဓမ္မလဒ္ဓေဟိ ယာ တာ ဟောန္တိ အာပဒါ အဂ္ဂိတောဝါ ဥဒကတောဝါ ရာဇတောဝါ စောရတောဝါ အပ္ပိယတောဝါ ဒါယာဒတော။ တထာရူပါသု အာပဒါသု ဘောဂေဟိ ပရိယောဓာယ ဝတ္တတိ။ သောတ္ထိံ အတ္တာနံ ကရောတိ။ အယံ တတိယော ဘောဂိနံ အာဒိယော။ ပုန စ ပရံ ဂဟပတိ အရိယသာဝကော ဥဋ္ဌာနဝီရိယာဓိဂတေဟိ ဘောဂေဟိ ဗာဟဗလပရိစိတေဟိ သေဒါဝက္ခိတ္တေဟိ ဓမ္မိကေဟိ ဓမ္မလဒ္ဓေဟိ ပဉ္စဗလိံ ကတ္တာ ဟောတိ ဉာတိဗလိံ အတိထိဗလိံ ပုဗ္ဗပေတဗလိံ ရာဇဗလိံ ဒေဝတာဗလိံ။ အယံ စတုတ္ထော ဘောဂိနံ အာဒိယော။ ပုန စ ပရံ ဂဟပတိ အရိယသာဝကော ဥဋ္ဌာနဝီရိယာဓိဂတေဟိ ဓမ္မိကေဟိ ဓမ္မလဒ္ဓေဟိ။ ယေ တေ သမဏ ဗြဟ္မဏာ မဒပ္ပမာဒါ ပဋိဝိရတာ ခန္တိသောရစ္စေ နိဝိဋ္ဌာ ဧကမတ္တာနံ ဒမေန္တိ။ ဧကမတ္တာနံ သမေန္တိ၊ ဧကမတ္တာနံ ပရိနိဗ္ဗာပေန္တိ၊ တထာရူပေသု သမဏ ဗြဟ္မဏေသု ဥဒ္ဓဂ္ဂိကံ ဒက္ခိဏံ ပတိဋ္ဌာပေတိ သောဝဂ္ဂိကံ သုခဝိပါကံ သဂ္ဂသံဝတ္တနိကံ။ အယံ ပဉ္စမော ဘောဂိနံ အာဒိယော။ ဣမေ ခေါ ဂဟပတိ ပဉ္စ ဘောဂိနံ အာဒိယာ။ တဿ စေ ဂဟပတိ အရိယသာဝကဿ ဣမေ ပဉ္စ ဘောဂိနံ အာဒိယေ အာဒိယတော ဘောဂါ ပရိက္ခယံ ဂစ္ဆန္တိ၊ တဿ ဧဝံ ဟောတိ။ ယေ ဝတ ဘောဂိနံ အာဒိယာ၊ တေစာဟံ အာဒိယာမိ၊ ဘောဂါစ မေ ပရိက္ခယံ ဂစ္ဆန္တိတိ။ ဣတိဿ ဟောတိ အဝိပ္ပဋိသာရော။ တဿ စေ ဂဟပတိ အရိယသာဝကဿ ဣမေ ပဉ္စ ဘောဂိနံ အာဒိယေ အာဒိယတော ဘောဂါ အဘိဝဇ္ဇန္တိ၊ တဿ ဧဝံ ဟောတိ “ယေ ဝတ ဘောဂိနံ အာဒိယာ တေ စာဟံ အာဒိယာမိ၊ ဘောဂါစ မေ အဘိဝဇ္ဇန္တိ”တိ။ ဣတိဿ ဟောတိ ဥာယေနေဝ အဝိပ္ပဋိ-သာရောတိ။ (အင်္ဂုတ္တရပါဠိ၊ ပဉ္စကနိပါတ၊ စာမျက်နှာ - ၃၈)။

- (ခ) ပဉ္စဟိ ခေါ ဂဟပတိပုတ္တ ဌာနေဟိ ကုလပုတ္တေန ဥတ္တရာ ဒိသာ မိတ္တာမစ္စာ ပစ္စုပ္ပန်တဗ္ဗာ ဒါနေန ပေယျဝဇ္ဇေန အတ္တစရိယာယ သမာနတ္တတာယ အဝိသံဝါဒနတာယ။ ဣမေဟိ ခေါ ဂဟပတိပုတ္တ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ ကုလပုတ္တေန ဥတ္တရာ ဒိသာ မိတ္တာမစ္စာ ပစ္စုပ္ပန်တာ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ ကုလပုတ္တံ အနုကမ္မန္တိ။ ပမတ္တံ ရက္ခန္တိ၊ ပမတ္တဿ သာပတေယျံ ရက္ခန္တိ၊ ဘိတဿ သရဏံ ဟောန္တိ၊ အာပဒါသု န ဝိဇောန္တိ၊ အပရပဇာစဿ ပဋိပူဇေန္တိ။ ဣမေဟိ ခေါ ဂဟပတိပုတ္တ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ ကုလပုတ္တေန ဥတ္တရာ ဒိသာ မိတ္တာမစ္စာ ပစ္စုပ္ပန်တာ ဣမေဟိ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ ကုလပုတ္တံ အနုကမ္မန္တိ။

(ပါထိကဝဂ္ဂ၊ သိင်္ဂီလသုတ္တ-၁၅၅)။

၁၀။ ခက်ဆစ်အဖြေများ။

- (က) အာဒိယာ=ရယူခြင်း၏အကြောင်း(ရရှိအောင်အားထုတ်ခြင်း၏ ရည်ရွယ်ချက်)တို့သည်။
 ဥဋ္ဌာနဝီရိယာဓိဂတေဟိ=ထကြွလုံ့လဖြင့်ရအပ်သော။
 ဗာဟဗလပရိစိတေဟိ=လက်ရုံးအားဖြင့်စုဆောင်းအပ် ကုန်သော။
 သေဒါဝက္ခိတ္တေဟိ=ချွေးဒီးဒီးကျဖြစ်စေအပ်ကုန်သော။
 သမ္မာ=ကောင်းစွာ(နိပါတ)။

ပရိဟရတိ=ဆောင်၏။

ပုတ္တဒါရဒါသကမ္မကရကပေါရိသေ=ပုတ္တ=သား၊ ဒါရ=မယား၊ ဒါသပေါရိသ=ကျွန်ယောက်ျား၊

ကမ္မကရပေါရိသ=အစေ အခိုင်း ယောက်ျား။

မိတ္တာမစ္စေ=မိတ္တ=မိတ်ဆွေ၊ အမစ္စ=လုပ်ဖော်ကိုင်ဖက်။

အာပဒါ=ဘေးရန်။

ဒါယာဒ=အမွေဆက်ခံသူ(ပု)။

ပရိယောဓာယ=ထက်ဝန်းကျင်(ဘေးရန်တို့ကို)ပိတ်ဆို့၍။ (ပရိ+အဝ+ဓာ+ယ)။

သောတ္ထိ=ချမ်းသာအောင်(ကိရိယာဝိသေသန)။

ဗလိ(ပု)=ပူဇော်ခြင်း။

အတိထိ=ဧည့်သည်။

ပုဗ္ဗပေတ=ရှေးအခါက သေပြီးသူ(ဆွေမျိုး)။

မဒပ္ပမာဒါ=မာန်ယစ်ခြင်း မေ့လျော့ခြင်းမှ(မဒ+ပမာဒါ)။

ခန္တိသောရစ္စေ=ခန္တိ=သည်းခံခြင်း၊ သောရစ္စ=ကောင်းသောအမှု၌ မွေ့လျော်ခြင်း။

နိဝိဋ္ဌာ=တည်ကုန်၏(နိ+ *ဝိသံ+တ)။

ဒမေန္တိ=ဆုံးမကုန်၏(ယဉ်ကျေးစေကုန်၏)။

သမေန္တိ=ငြိမ်သက်စေကုန်၏။

ပရိနိဗ္ဗာပေန္တိ=ငြိမ်းအေးစေကုန်၏။

ဥဒ္ဓဂ္ဂိကံ=အထက်ဘုံသို့ရောက်ကြောင်းဖြစ်သော။

(ဥဒ္ဓံ+အဂ္ဂ+ဥဒ္ဓဂ္ဂ=အထက်ထိပ်ဖျား။ ဥဒ္ဓဂ္ဂ+^{ဝိ}က=ဥဒ္ဓဂ္ဂိက။)

သောဝဂ္ဂိကံ=နတ်ပြည်၏အကျိုးစီးပွားဖြစ်သော။

(သောဝဂ္ဂ=သဂ္ဂ)။

သဂ္ဂသံဝတ္တနိကံ=နတ်ပြည်၌ဖြစ်စေတတ်သော။

ဒက္ခိဏံ=အလှူကို။

ပရိက္ခယံ=ကုန်ခန်းခြင်းသို့။

အဝိပ္ပဋိသာရော=စိတ်နှလုံးသာယာခြင်းသည်။

(ခ) ဥတ္တရာဒိသာ=မြောက်အရပ်။

ပေယျဝဇ္ဇံ=ချစ်ဖွယ်ရာစကား။

အတ္တစရိယာ=အကျိုးစီးပွားကိုကျင့်ခြင်း။

သမာနတ္တတာ=မိမိနှင့်အတူအမျှ သဘောထားခြင်း။

(သမာန+အတ္တ+တာ)။

အဝိသံဝါဒနတာ=(မိမိစကားကို)မချွတ်ယွင်း မပျက်ကွက်စေခြင်း။

(ဝိသံဝါဒေတိ=ချွတ်ယွင်းစေ၏၊ ပျက်ကွက်စေ၏)။

ပမတ္တံ=မေ့လျော့သူ(မိတ်ဆွေ)ကို။

သာပတေယျံ=ပစ္စည်းဥစ္စာကို။

ဘိတဿ=ကြောက်ရွံ့နေသူ(မိတ်ဆွေ)၏။

အပရပဇာ=သားစဉ်မြေးဆက်တို့သည်။

၁၁။ အောက်ပါစာပိုဒ်များကို ပါဠိပြန်ပါ။

သုနာပရန္တတိုင်း၌ တရသော ကုန်သည်ရွာတွင် ညီနောင်နှစ်ယောက်တို့သည် ရှိကုန်၏။

ထိုညီနောင်နှစ်ယောက်တို့တွင် ရံခါ အကိုကြီးသည် လှည်းငါးရာကို ယူ၍ ဇနပုဒ်သို့သွား၍ ကုန်ပစ္စည်းကို ယူဆောင်လာ၏။ ရံခါ ညီငယ်သည် အလားတူပြုလုပ်၏။ ဤအခါ၌ကား ညီငယ်ကို အိမ်၌ ထားခဲ့၍ အကိုကြီးသည် လှည်းငါးရာတို့ဖြင့် ဇနပုဒ်တို့၌ လှည့်လည်လတ် သော် အစဉ်အတိုင်း သာဝတ္ထိမြို့သို့ ရောက်၍ ဇေတဝန်ကျောင်း၏အနီး ၌ လှည်းအုပ်(သကဋသတ္တ)ကို နားနေစေ၍ နံနက်စာစားပြီးလျှင် ချမ်းသာရာအရပ်(ဖာသုကဋ္ဌာန)၌ ထိုင်နေ၏။ ထိုအချိန်၌လည်း သာဝတ္ထိမြို့သားတို့သည် နံ့သာပန်းစသည် လက်စွဲကုန်လျှက် တောင်ဘက်တံခါးဖြင့်ထွက်၍ ဇေတဝန်ကျောင်းသို့ သွားကြကုန်၏။ ထိုကုန်သည်သည် ထိုသူတို့ကို မြင်၍ “ဤသူတို့သည် ဘယ်အရပ်သို့ သွားကြသနည်း”ဟု လူတယောက်ကို မေးလေ၏။ “အမောင် သင် မသိသလော၊ လောက၌ ဘုရားရတနာမည်သည် ဖြစ်ပေါ်လေပြီ။ ဤလူအများသည် ဘုရား၏ထံ၌ တရားနာရန် သွား၏”ဟု ပြော၏။ ထိုအခါ ထိုကုန်သည်လည်း ဘုရားဟူသော စကားကို ကြားကာမျှဖြင့်ပင် အလွန်ကြည်ညိုသောစိတ်ရှိလျှက် မိမိ ပရိသတ်နှင့်အတူ ကျောင်းသို့ သွား၍ မြတ်စွာဘုရားတရားဟောတော်မူစဉ် ပရိသတ်များ ပြန်သွားလတ်သော် ဘုရားရှင်သို့ ချဉ်းကပ် နောက်နေ့ဆွမ်းအလိုငှာ ပင့်ဖိတ်၍ အလှူကြီးကို လှူ၍ ညီငယ်အား ပစ္စည်းဥစ္စာအားလုံးကို အပ်နှင်းပြီးနောက် ဘုရားရှင်ထံ ရဟန်းပြုလေ၏။

၁၂။ နောက်ထပ်ဖတ်ရန် စာညွှန်းများ။

(က) ရာဇောဝါဒဇာတက-ဒုကနိပါတ်၊

ဇာတကအဋ္ဌကထာ စာမျက်နှာ - ၂-၄။

(ခ) သီဟသေနာပတိသုတ္တ-ပဉ္စကနိပါတ်၊ အဂ္ဂိတ္ထရပါဠိ၊ စာမျက်နှာ-

၃၂။

(ဂ) ဣဋ္ဌသုတ္တ- ပဉ္စကနိပါတ်၊ အဂ္ဂိတ္ထရပါဠိ၊ စာမျက်နှာ - ၄၁။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၂၃)

(နမူနာ)

၁။ ကိရိယာဂိုဏ်းများ

ဤပါဠိသင်ခန်းစာ ရှေ့ပိုင်းတို့၌ အာချာတ်ကိရိယာများကို ဂိုဏ်း(၇)မျိုးဖြင့် ခွဲခြား၍ ပြခဲ့သည်။ ထိုဂိုဏ်းများ ၏အမှတ်အသားဖြစ်သော ဂိုဏ်းပစ္စည်းများကို ကြည့်ခြင်းအားဖြင့် ကိရိယာပုဒ်တိုင်းကို ဂိုဏ်းခွဲခြား၍ သိရှိနိုင်ရန် လွယ်ကူပေသည်။ ထို့ကြောင့် အဆိုပါကိရိယာဂိုဏ်း(၇)မျိုးကို ကောင်းစွာ မှတ်မိစေရန် ပုံစံများနှင့် အကျဉ်းချုပ်၍ ထပ်မံဖော်ပြပါဦးမည်။

ဂိုဏ်း	ဂိုဏ်းပစ္စည်း	ပုံစံ
၁။ ပဋ္ဌမကိရိယာဂိုဏ်း	အ	*ဘူ+အ+တိ=ဘဝတိ=ဖြစ်၏။
(ဘူဝါဒိ)		*ဘာသ်+အ+တိ=ဘာသတိ= ဟော ပြော၏။
၂။ ဒုတိယကိရိယာဂိုဏ်း	ဒ် + အ	*ရမ်+ဒ်+အ=ရံဓ=ရန္တ+တိ=ရန္တတိ=
(ရဓာဒိ)		ပိတ်ဆို၏။
၃။ တတိယကိရိယာဂိုဏ်း	ယ	*ဂါ+ယ+တိ=ဂါယတိ=သီဆို၏။
(ဒိဝါဒိ)		ဒိဝ်+ယ+တိ=ဒိဗ္ဗတိ=ပျော်ရွှင်မြူး
		တူး၏။
၄။ စတုတ္ထကိရိယာဂိုဏ်း	ဇော	*သု+ဇော+တိ=သုဇောတိ=

(သွာဒိ)	ဏု	နားထောင်၏။
	ဏာ	*သု+ဏာ+တိ=သုဏာတိ=နားထောင်၏။
	ဥဏာ	
၅။ ပဉ္စမကိရိယာဂိုဏ်း (ကိယာဒိ)	နာ	*ကီ+နာ+တိ=ကိနာတိ=ဝယ်၏။ *ဇိ+နာ+တိ=ဇိနာတိ= အောင်မြင်၏။
၆။ ဆဋ္ဌကိရိယာဂိုဏ်း (တနာဒိ)	သြ	*တန်+ဧ+တိ=တနောတိ=ချဲ့ထွင်၏။
၇။ သတ္တမကိရိယာဂိုဏ်း (စုရာဒိ)	ဇ	*စုရ်+ဧ+တိ=စောရေတိ=ခိုးယူ၏။
	အယ	*စုရ်+အယ+တိ=စောရယတိ=ခိုးယူ၏။

ကိရိယာပုဒ်များကို ဂိုဏ်းခွဲခြားတတ်ခြင်းသည် ၎င်းတို့၏ အခြေအမြစ်ဖြစ်သော ဓာတ်ကို သိရှိနိုင်ရန် အထောက်အကူတရပ်ဖြစ်၏။ ဓာတ်သည်ကား ကိရိယာအမျိုးမျိုးနှင့် ကိရိယာနာမ်(ကိတ်နာမ်)တို့၏ အရင်းအမြစ်ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် ဓာတ်တို့၏အနက်ကို လေ့လာမှတ်သားခြင်းဖြင့် အသွင်းအမျိုးမျိုး ပြောင်းလဲကုန်သော ကြိယာပုဒ်တို့၏အနက်ကို ဆုပ်ကိုင်မိရန် သော့ချက်ပင် ဖြစ်တော့သည်။ ဤနေရာ၌ အထူးသတိပြုရန် အချက်တရပ်ကား ဓာတ်ချည်းပင်ဖြစ်သော်လည်း ဂိုဏ်းကွဲပြားပါက အနက်လည်း ကွဲပြား ခြားနားတတ်ပေသည်။

ပုံစံ။

- *မုစ် = မုဉ္ဇတိ=လွှတ်၏။(ဒုတိယကိရိယာဂိုဏ်း)။
- *မုစ် = မုစ္စတိ=လွှတ်မြှောက်၏။(တတိယကိရိယာဂိုဏ်း)။
- *ဝိဒ် = ဝိဒတိ=သိ၏။ (ပဌမ)
- *ဝိဒ် = ဝေဒေတိ=ခံစား၏။(သတ္တမ)
- *ဘဇ် = ဘဇေတိ=ဆည်းကပ်၏။(ပဌမ)
- *ဘဇ် = ဘာဇေတိ=ခွဲဝေပေး၏။(သတ္တမ)

မှတ်ချက်။ ။ ဤသင်ခန်းစာနောက်ပိုင်းတို့၌ ကိရိယာပုဒ်များကို ဂိုဏ်းခွဲခြား၍ ပြလိုလျှင် ပဌမကိရိယာဂိုဏ်းကို (၁)-ဟု ၎င်း၊ ဒုတိယကိရိယာဂိုဏ်းကို(၂)-စသည်ဖြင့်၎င်း အမှတ်အသား ပြသွားပါမည်။

၂။ တတိယကိရိယာဂိုဏ်း၌ ရုပ်ပြောင်းပုံ။

တတိယကိရိယာဂိုဏ်း၌ “ယ”ပစ္စည်းဆက်လိုက်သောအခါ အချို့ဓာတ် များ၌ ထူးခြားစွာ ရုပ်သဏ္ဌာန် ပြောင်းလဲသွားခြင်းများ ရှိခဲ့၏။ အမှန်အားဖြင့် ယင်းသို့ ရုပ်ပြောင်းခြင်းမှာ ဓာတ်၏နောက်ဆုံးမျဉ်းနှင့် “ယ”အက္ခရာတို့ ဆုံမိသောအခါ သန္တိနည်းအရ ပေါင်းစပ်သွားခြင်းသာဖြစ်၏။ ဤအချက်ကို ရှင်းလင်းစွာ သဘောပေါက်နားလည်စေရန် အောက်ပါ ပုံစံများကို ထပ်မံလေ့လာပါ။

- *ရုစ်+ယ=ရုဗျ=ရုစ္စ+တိ=ရုစ္စတိ=နှစ်သက်၏။
- *ဥ+ပဒ်+ယ=ဥပ္ပဗျ=ဥပ္ပဇ္ဇ+တိ=ဥပ္ပဇ္ဇတိ=ဖြစ်ပေါ်၏။
- *ကုဓ+ယ=ကုဗျ=ကုဇ္ဈ+တိ=ကုဇ္ဈတိ=စိတ်ဆိုး၏။
- *မန်+ယ=မဗျ=မည+တိ=မညတိ=သိ၏။
- *ဒိပ်+ယ=ဒိပ္ပ=ဒိပ္ပ+တိ=ဒိပ္ပတိ=ပျော်ရွှင်မြူးတူး၏။
- *သမ်+ယ=သဗျ=သမ္ပ+တိ=သမ္ပတိ=ငြိမ်းအေး၏။
- *တုသ်+ယ=တုဗျ=တုဿ+တိ=တုဿတိ=နှစ်သက်၏။
- သံ+ *နဟ်+ယ=သန္နဟျ=သန္နယု+တိ=သန္နယုတိ=ဖွဲ့ချည်၏။

ကမ္ဘာဝက်ရီယာ(သင်ခန်းစာ)တို့၌လည်း “ယ”ပစ္စည်း ဆက်လိုက်သော အခါ အလားတူပြောင်းလဲသွားပုံကို သိရှိပါလေ။

၃။ တဒ္ဒိတ်ပစ္စည်းဆက်ထားသော နာမ်ပုဒ်များ(၂)

(က) “အ”ပစ္စည်းသည် ပိုင်ဆိုင်ခြင်း၊ စပ်ဆိုင်ခြင်း၊ နေရာဌာန စသော အနက်များကို ဖော်ပြ၏။

မန+အ=မာနသ=လူတို့ပိုင်ဆိုင်သော။

သုဂတ+အ=သောဂတ=မြတ်စွာဘုရားနှင့်ဆိုင်သော။

မဂဓ+အ=မာဂဓ=မဂဓတိုင်း၌နေသော၊ မဂဓတိုင်းကို အစိုးရသော။

ဇနပဒ+အ=ဇာနပဒ=ဇနပုဒ်၌နေသော။

မန+အ=မာနသ=စိတ်၌ဖြစ်သော၊ စိတ်နှင့်ဆိုင်သော။

ဥရ+အ=ဩရသ=ရင်၌ဖြစ်သော။

သဒ္ဒါ+အ=သဒ္ဒ=သဒ္ဒါရှိသော။

ကသာဝ+အ=ကာသာဝ=ဖန်ရေဖြင့်ဆိုးအပ်သော။

(ခ) အချို့တဒ္ဒိတ်ပုဒ်များနောက်၌ “က”ပစ္စည်းထပ်၍ ဆက်၏။ ယင်း “က” ပစ္စည်းဖြင့် နာမဝိသေသန ပုဒ်ဖြစ်ကြောင်းကိုသာ ဖော်ပြ၏။

ရာဇဂဟ+က=ရာဇဂဟက=ရာဇဂြိုဟ်မြို့၌နေသော။

ကုသိနာရ+က=ကောသိနာရက=ကုသိနာရ၌နေသော။

(ဂ) “ဣမ” “ဣယ” “ယ” ပစ္စည်းတို့သည် ပိုင်ဆိုင်ခြင်း၊ စပ်ဆိုင်ခြင်း၊ တည်ရာဌာနစသော အနက်များကို ဖော်ပြ၏။

ပစ္ဆာ+ဣမ=ပစ္ဆိမ=နောက်၌တည်သော။

အန္တ+ဣမ=အန္တိမ=အစွန်အဖျား၌တည်သော။

မဇ္ဈ+ဣမ=မဇ္ဈိမ=အလယ်၌တည်သော။

ဟေဋ္ဌာ+ဣမ=ဟေဋ္ဌိမ=အောက်၌တည်သော။

လောက+ဣယ=လောကိယ=လောကနှင့်ဆိုင်သော။

ဗောဓိပက္ခ+ဣယ=ဗောဓိပက္ခိယ=ဗောဓိဉာဏ်၏အစ၌ ပါဝင်သော။

ပဉ္စဝဂ္ဂ+ဣယ=ပဉ္စဝဂ္ဂိယ=ငါးယောက်အစ၌ပါဝင်သော။

ဆဗ္ဗဂ္ဂ+ဣယ=ဆဗ္ဗဂ္ဂိယ=ခြောက်ယောက်အစ၌ပါဝင်သော။

ဂါမ+ယ=ဂါမျှ=ဂါမ္ဘ၌ဖြစ်သော။

ဒိဝ+ယ=ဒိဗျ=ဒိဗ္ဗနတ်၌ဖြစ်သော။

အရူပ+ယ=အာရုပ္ပ=အာရုပ္ပအရူပဘုံ၌ဖြစ်သော။

(ဃ) “တာ”ပစ္စည်းသည် အများအားဖြင့် “အပေါင်းအစု”ဟူသော (စာကျန်)

ဒေဝ+တာ=ဒေဝတာ=နတ်။

(င) “အာလု”ပစ္စည်းသည် ထူပြောများပြားခြင်း အနက်ကို ဖော်ပြ၏။

အဘိဇ္ဈာ+အာလု=အဘိဇ္ဈာလု(အဘိဇ္ဈာလုကော)=အဘိဇ္ဈာများသူ။

ဒယာ+အာလု=ဒယာလု(ဒယာလုက)=သနားခြင်းများသူ။

(စ) “က”ပစ္စည်းသည် နာမ်ပုဒ်နောက်သို့ ဆက်သောအခါ သေးငယ်ခြင်း၊ အစုအပေါင်းစသော အနက်များကို ဖော်ပြ၏။

ပုတ္တ=သား၊ ပုတ္တက=သားငယ်။

မဉ္ဇ=ညောင်စောင်း။ မဉ္ဇက=ညောင်စောင်းငယ်။

မာဏဝ=လုလင်။ မာဏဝက=လုလင်ငယ်။

အဋ္ဌ=ရှစ်။ အဋ္ဌက=ရှစ်ပါးအပေါင်း။

(ဆ) “မယ”ပစ္စည်းသည် တစုံတခုဖြင့် ပြုလုပ်ထားခြင်းကို ဖော်ပြ၏။

သုဝဏ္ဏ=ရွှေ၊ သုဝဏ္ဏမယ=ရွှေဖြင့်ပြုလုပ်အပ်သော ရွှေဖြင့်ပြီးသော။

မတ္တိကာ=ရွှံ့စေး၊ မတ္တိကာမယ=ရွှံ့စေးဖြင့်ပြုလုပ်အပ်သော။

ဒါရု=သစ်သား၊ ဒါရုမယ=သစ်သားဖြင့်ပြုလုပ်အပ်သော။

၄။ လေ့ကျင့်ခန်း။

အောက်ပါစာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

(က) တေန ခေါ ပန သမယေန ကောသိနာရကာ မလ္လာ သန္တာဂါရေ သန္နိပတိတာ ဟောန္တိ ကေနစိဒေဝ
ကရဏီယေန=ထိုအခါ ကုသိနာရမြို့၌ နေကုန်သော မလ္လာမင်းတို့သည် တစုံတခုသော ပြုဘွယ်ကိစ္စဖြင့်
အစည်းအဝေးဆောင်၌လည်း စည်းဝေးကုန်၏။

(ခ) အာယု ခေါ ပန ဒတွာ အာယုဿ ဘာဂီ ဟောတိ ဒိဗ္ဗဿ ဝါ မာနသဿဝါ=အသက်ကို
ပေးလှူပြီးနောက် နတ်၌ဖြစ်သော အသက်၏၎င်း လူ၌ဖြစ်သောအသက်၏၎င်း အဘို့ရှိသည်
ဖြစ်၏။

(ဂ) ရာဇာ မာဂဓော ဗမ္မိသာရော ပါသာဒဿ ဥပရိမတလေ ဌိတော ပိဏ္ဍာယ စရန္တံ ဗောဓိသတ္တံ
အဒ္ဓသ=မဂဓတိုင်းကို အစိုးရသော ဗမ္မိသာရမင်းသည် ပြာသာဒ်၏အထက်အရပ်၌ ရပ်နေစဉ်
ဆွမ်းအလိုငှာ လှည့်လည်သော ဘုရားလောင်းကို မြင်လေ၏။

(ဃ) အာယသ္မာ ပိလိန္ဒဝစ္ဆော ရညော မာဂဓဿ ဗမ္မိသာရဿ ပါသာဒံ သုဝဏ္ဏန္တိ အဓိမုစ္စံ၊ သော
အဟောသိ သဗ္ဗသောဝဏ္ဏမယော=အရှင် ပိလိန္ဒဝစ္ဆသည် မဂဓတိုင်းကို အစိုးရသော ဗမ္မိသာရမင်း၏
ပြာသာဒ်ကို ရွှေဟု အဓိဋ္ဌာန်လေ၏။ ထိုပြာသာဒ်သည် အလုံးစုံ ရွှေဖြင့်ပြီးသည် ဖြစ်လေ၏။
သစ်သားဖြင့် ပြုလုပ်အပ်သော ပစ္စည်းသည် သစ်သားဖြင့်ပြီးသည် မည်သည်ဖြစ်သကဲ့သို့၊ ထို့အတူ
စိတ်ကြောင့်ပြီးစီးသောအမှုသည် စိတ်ဖြင့်ပြီးသည်မည်၏။

(င) ယထာ ဒါရုနာ နိပ္ပန္နံ ဘဏ္ဍံ ဒါရုမယံနာမ ဟောတိ၊ ဧဝံ မနတော နိပ္ပန္နံ တမံ မနောမယံ နာမ
ဟောတိ။

သစ်သားဖြင့် ပြုလုပ်အပ်သော ပစ္စည်းသည် သစ်သားဖြင့်ပြီးသည် မည်သည်ဖြစ်သကဲ့သို့၊ ထို့အတူ
စိတ်ကြောင့်ပြီးစီးသော အမှုသည် စိတ်ဖြင့် ပြီးသည် မည်၏။

(စ) ဒယာလု ဘဂဝါ မဟာဇနကံ အနုကမ္မမာနော သဗ္ဗဒါ ဧကတ္ထ အဝသိတွာ တတ္ထ တတ္ထ
ဝိဟရန္တော သန္နိဋ္ဌိကံ ဓမ္မံ ဒေသေသိ= သနားခြင်းများသော ဘုရားရှင်သည် များစွာသော လူအပေါင်းကို
စောင့်ရှောက်လျက် အခါခပ်သိမ်း တခုတည်းသောအရပ်၌ မနေဘဲ ထိုထိုအရပ်၌ နေလျက်
မျက်မှောက်ခံစားအပ်သော အကျိုးရှိသောတရားကို ဟောတော်မူလေသည်။

(ဆ) ပါဠိလိဂါမိကာပိ ဥပါသကာ ပါဒေ ပက္ခာလေတွာ အာဝသထဂါရံ ပဝိသိတွာ ပုရတ္ထိမံ ဘိတ္တိံ
နိဿာယ ပစ္စိမာဘိမုခါ နိသီဒိသု= ပါဠိလိဂ္ဂသားဖြစ်ကုန်သော ဥပါသကာတို့သည်လည်း ခြေတို့ကို
ဆေး၍ ဧည့်သည်များ တည်းခိုရာဧရိယသို့ဝင်၍ အရှေ့ဘက် နံရံကို မှီ၍ အနောက်ဘက်သို့
မျက်နှာမူလျက် ထိုင်ကြလေကုန်ပြီ။

(ဇ) အသောသု ခေါ ဝေသာလိကာ လိစ္ဆဝီ “ဘဂဝါ ကိရ ကောဠိဂါမံ အနုပုတ္တော”တိ= ဝေသာလီမြို့သား
ဖြစ်ကုန်သော လိစ္ဆဝီမင်းတို့ သည် မြတ်စွာဘုရားသည် ကောဠိရွာသို့ ဆိုက်ရောက်သတဲ့”ဟု
ကြားသိလေကုန်ပြီ။

(ဈ) တေန ခေါ ပန သမယေန ရာဇဂဟဿ သေဋ္ဌိဿ သတ္တဝသိကာ သီသာဗာဓော ဟောတိ=ထိုအခါ

ရာဇဂြိုဟ်၌ နေသော သူဌေးအား ခုနစ်နှစ်ကြာမြင့်သော ဦးခေါင်းနသည် ဖြစ်ပေါ်၏။

(ည) အထ ခေါ ဇီဝကော ကောမာရတစွာ သေဌ် မဉ္ဇကေ နိပဇ္ဇာပေတွာ မဉ္ဇကေန သမ္ပန္နိတွာ သီသစ္စဝိ ဖာလေတွာ ဒွေ ပါဏကေ နိဟရိတွာ ဇနဿ ဒဿသိ=ထိုအခါ (အဘယ) မင်းသား မွေးစားအပ်သော ဇီဝကသည် သူဌေးကို ညောင်စောင်း ငယ်၌ အိပ်စေ၍ ညောင်စောင်းငယ်နှင့် ဖွဲ့ချည်၍ ဦးခေါင်းရေကို ခွဲ၍ ပိုးကောင်ငယ်နှစ်ကောင်တို့ကို ထုတ်၍ လူများအား ပြလေ၏။

၅။ ထူးခြားသော ကိရိယာတည်ပုဒ်များ(၁)။

ကိရိယာပုဒ်တို့၌ ထင်ရှားသော အမှတ်အသားဖြစ်သည့် ဂိုဏ်းပစ္စည်းများကို ကြည့်ခြင်းအားဖြင့် ထိုကိရိယာပုဒ်တို့၏ အရင်းအမြစ်ဖြစ်သော ဓာတ်ကို ခွဲခြားနိုင်ကြောင်း ဖော်ပြခဲ့လေသည်။ သို့သော် အချို့ကိရိယာပုဒ်တို့၌ ဓာတ်မှာ ထူးခြားသော တည်ပုဒ်အဖြစ်သို့ ပြောင်းလဲသွားခြင်းများ ရှိပေသည်။ ထိုကိရိယာမျိုးတို့၌ ဂိုဏ်းပစ္စည်းမျှဖြင့် ဓာတ်ကို ခွဲခြားနိုင်ရန် မလွယ်ချေ။ ထို့ကြောင့် အဆိုပါ ကိရိယာပုဒ်မျိုးတို့၏ ဓာတ်ကို ခွဲခြားနိုင်ရန် နည်းတမျိုးကို အောက်၌ ဖော်ပြပေအံ့။

(က) ဓာတ်၏အစပျဉ်းကို သရနှင့်တကွ ဒွေဘော်ပြုရ၏။ ဥပမာ ဒါ=ဒါဒါ၊ ဟာ=ဟာဟာ(ယင်းသို့ပြုခြင်းကို အတ္တသဟု သဒ္ဒါကျမ်း တို့၌ ခေါ်၏။)

(ခ) ယင်းသို့ဒွေဘော်ပြုလိုက်သောအက္ခရာ ၂-လုံးမှ ရှေ့ပျဉ်းသည် ကဝဂ်အက္ခရာမှ စဝဂ်အက္ခရာသို့ ပြောင်း၏။ ဥပမာ က-မှ-စ၊ စ-မှ-ဆ စသည်။

(ဂ) ဟ ပျဉ်းသည် “ဇ”သို့ပြောင်း၏။

(ဃ) အချို့ဓာတ်များရှိ ဓနိတအက္ခရာများသည် သိထိလအက္ခရာသို့ ပြောင်းသွား၏။ ဥပမာ ဓ-မှ-ဒ၊ ဘ-မှ ဗ စသည်။

(င) ရှေ့အက္ခရာ၏အာသရသည် ရံခါ “အ”သို့၎င်း၊ ရံခါ “ဣ၊ ဤ”သို့ ၎င်း ပြောင်းတတ်၏။ အထက်ပါ စည်းကမ်းချက်များအရ ထိုက်သလို ပြောင်းလဲသွားပုံများကို အောက်ပါ ပုံစံများဖြင့် နှိုင်းယှဉ်လေ့လာပါလေ။

*ဒါ=ဒါဒါ=ဒဒါ+တိ=ဒဒါတိ=ပေး၏။ လှူ၏။

*ဓာ=ဓာဓာ=ဒဓာ+တိ=ဒဓာတိ=ဆောင်၏။

*ဟာ=ဟာဟာ=ဇဟာ+တိ=စွန့်ပယ်၏။

*ဟု=ဟုဟု=ဇဟု=ဇဟော+တိ=ဇဟောတိ=ယဇ်ပူဇော်၏။

အပိ+ *ဓာ=ပိဓာဓာ=ပိဒဓာ=ပိဒဟာ+တိ=ပိဒဟာတိ=ပိတ်၏။

(အပိ၌ “အ”ကျေ၍ “ဓ”သည် “ဟ”သို့ ပြောင်းသွား၏။)

၆။ ကိစ္စကိတ်နာမ်များ။

“အပ်သည်၊ သင့်သည်၊ ထိုက်သည်” ဟူသော အနက်ကို ဖော်ပြသည်။ “တဗ္ဗ၊ အနိယ၊ ယ” ပစ္စည်းဆက်ပုဒ်များကို ကိစ္စကိတ်နာမ်ဟု ခေါ်၏။ (သင်ခန်းစာ ၁၀၊ စာမျက်နှာ ၃၉)။ ၎င်းတို့အနက် ဓာတ်နောက်“ယ” ပစ္စည်းဆက်ရာတွင် ရုပ်ပြောင်းလဲခြင်းများရှိသောကြောင့် အောက်ပါ ပုံစံများ ကို သတိပြု၍ လေ့လာပါ။

(က)ပျဉ်းဆုံးသော ဓာတ်အချို့သို့ “ယ”ပစ္စည်း ဆက်သောအခါ အလယ်၌ “ဣ”သရ ခံပြီးလျှင် ဓာတ်၏အစဖြစ်သော “အ” သရကိုလည်း “အာ”ပြုရ၏။

*ကရ်+^{ဝိ}+ယ=ကိရိယ=ပြုအပ်သော၊ ပြုလုပ်သင့်ပြုလုပ်ထိုက်သော။

*ဟရ်+^{ဝိ}+ယ=ဟာရိယ=ယူဆောင်အပ်သော။

*အရ်+^{ဝိ}+ယ=အာရိယ=ဆောင်ရွက်အပ်သော။

(ခ) သရဆုံးသောဓာတ်များသို့ ဆက်သောအခါ အဆုံးသရကို “ဇ”ပြု၍ “ယ”ကိုလည်း ဒွေးဘော်ပြုရ၏။

*ည+ယ=ဥယျ=သိအပ်သော။

*ဒါ+ယ=ဒေယျ=ပေးအပ်သော။

*ပါ+ယ=ပေယျ=သောက်အပ်သော(သောက်ဖွယ်)။

*လိ+ယ=လေယျ=လျက်အပ်သော။

ဝိ+နိ+ *စိ+ယ=ဝိနိစေယျ=ဝိနိစ္ဆေယျ=ဆုံးဖြတ်အပ်သော။

(ဂ) ဗျည်းဆုံးသော ဓာတ်အချို့၌ “ယ”ပစ္စည်းဆက်သောအခါ ဓာတ်၏ အဆုံးဗျည်းနှင့် “ယ”အက္ခရာတို့ ပေါင်းဆုံမိ၍ ထူးခြားသော အသွင်သို့ ပြောင်း သွား၏။

*ဘဇ်+ယ=ဘာဇျ=ဘာဂျ=ဆည်းကပ်အပ်သော။

*ယုဇ်+ယ=ယောဇျ=ယောဂ္ဂ=ယှဉ်အပ်သော။

*ဝဒ်+ယ=ဝဒျ=ဝဇ္ဇ=ပြောဆိုအပ်သော(စကား၊ အပြစ်)။

*မဒ်+ယ=မဒျ=မဇ္ဇ=မူးယစ်စေသော(သေရည်)။

*ပဒ်+ယ=ပဒျ=ပဇ္ဇ=ဖွဲ့ဆိုအပ်သော(ဂါထာ)။

*ခါဒိ+ယ=ခါဒျ=ခဇ္ဇ=ခဲစားအပ်သော(ခဲဘွယ်)။

*ဒမ်+ယ=ဒမ္ပ=ဒမ္မ=ဆုံးမအပ်သော။

*လဘ်+ယ=လဘျ=လဗ္ဘ=ရအပ်သော။

*ဟသ်+ယ=ဟသျ=ဟဿ=ရယ်ရွှင်အပ်သော(ရယ်ရွှင်ဘွယ်)။

*ဘာသ်+ယ=ဘာသိတဿ=ပြောဆိုအပ်သော(စကား)။

*ဘာသ်+ယ=ဘာသျ=သိဿ=ဆုံးမအပ်သူ(တပည့်)။

*ဂရဟ်+ယ=ဂါရဟျ=ဂါရယု=ကဲ့ရဲ့အပ်သော။

*ဘူ=ဘဝ+ယ=ဘဂျ=ဘဗ္ဗ=ဖြစ်ထိုက်သော။

(ဃ) အနည်းငယ်သော ဓာတ်များသို့ “ဣစ္စ၊ အစ္စ”ပစ္စည်းများ ဆက်ရ၏။

*ကရ်+ိစ္စ=ကိစ္စ=ပြုအပ်ပြုထိုက်သော(အမှု)။

*ဘရ်+ိစ္စ=ဘစ္စ=မွေးမြူအပ်သော။

(င) အနည်းငယ်သော ဓာတ်များသို့ “တေယျ”ပစ္စည်းဆက်၏။

*ည+တေယျ=ညတေယျ=သိအပ်သော။

*ဒိသ်+တေယျ=ဒိဋ္ဌေယျ=မြင်အပ်သော။

*ပဒ်+တေယျ=ပတ္တေယျ=ရောက်အပ်သော။

၇။ လေ့ကျင့်ခန်း။

အောက်ပါ စာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

(က) မနုဿာနံ အာဟာရော ခဇ္ဇဘောဇ္ဇလေယျပေယျဝသေန စတုမ္ဘိဓော ဟောတိ=လူတို့၏အစာသည် ခဲဘွယ် စားဘွယ် လျက်ဘွယ် သောက်ဘွယ်တို့၏ အစွမ်းအားဖြင့် လေးမျိုးရှိ၏။

(ခ) အညေသံ ဝဇ္ဇံ သုဒသံ ဟောတိ၊ အတ္တနော ဝဇ္ဇံ ပန ဒုဒ္ဒသံ ဟောတိ= အခြားသူတို့၏ အပြစ်ကို မြင်ရန်လွယ်၏။ မိမိ၏အပြစ်ကိုကား မြင်ရန် ခဲယဉ်း၏။

(ဂ) နာဟံ တံ လောကဿ အန္တံ ဂမနေန ဉတေယျံ ဒိဋ္ဌေယျံ ပတ္တေယျန္တိ=ငါသည် ထိုလောက၏ အဆုံးကို သွားခြင်းဖြင့် သိအပ်မြင်အပ်ရောက်အပ်၏ဟု မဆို။

(ဃ) ပုညံ အာကဓံမာနေန ဒါနံ ဒေယျံ ဟောတိ=ကောင်းမှုကို လိုလား သူသည် အလှူကို ပေးလှူအပ်၏။

(င) မဟာသမုဒ္ဒေ အသင်္ချေယာ မစ္ဆကစ္ဆပါ အပ္ပမေယျော ဥဒက္ခန္ဓောစ အတ္ထိ=မဟာသမုဒ္ဒရာ၌

မရေတွက်နိုင်ကုန်သော ငါးလိပ်တို့သည် ၎င်း မချင့်တွက်နိုင်သော ရေအစုသည်၎င်း ရှိ၏။

- (စ) အရိယသာဝကော အတ္တနော ပါပကမ္မံ ပဋိစ္ဆာဒေတုံ အဘဗ္ဗော ဟောတိ=အရိယာတပည့်သည် မိမိ၏မကောင်းမှုကို ဖုံးလွှမ်းခြင်းငှာ မထိုက်ချေ။
- (ဆ) အယံ ကုလပုတ္တော ဣမသ္မိယေဝ အတ္တဘာဝေ အရဟတ္တံ သစ္စိကာတုံ ဘဗ္ဗော ဟောတိ= ဤအမျိုးသားသည် ဤဘဝ၌ပင်လျှင် အရဟတ္တဖိုလ်ကို မျက်မှောက်ပြုရန်ထိုက်၏။
- (ဇ) အဟံ ဝိညူနံ ဂါရယံ ကမ္မံ န ကရောမိ=ကျွန်ုပ်သည် ပညာရှိတို့ ကဲ့ရဲ့ထိုက်သော အမှုကို မပြုလုပ်ပါ။

၈။ လေ့လာရန် စာပိုဒ်များ။

(က) ပဉ္စဟိ ခေါ ဂဟပတိပုတ္တ ဌာနေဟိ အယျိရကေန ဟေဋ္ဌိမာ ဒိသာ ဒါသကမ္မကရာ ပစ္စုပ္ပန္နာတဗ္ဗာ ယထာဗလံ ကမ္မန္တသံဝိဓာနေန ဘတ္တဝေတနာနုပ္ပဒါနေန ဂိလာနပဋ္ဌာနေန အစ္ဆရိယာနံ ရသာနံ သံဝိဘာဂေန သမယေ ဝေါဿဂ္ဂေန။ ဣမေဟိ ခေါ ဂဟပတိပုတ္တ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ အယျိရကေန ဟေဋ္ဌိမာ ဒိသာ ဒါသကမ္မကရာ ပစ္စုပ္ပန္နိတာ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ အယျိရကံ အနုကမ္မန္တိ။ ပုပ္ဖုဋ္ဌာယိနော စ ဟောန္တိ။ ပစ္ဆာနိပါတိနော စ၊ ဒိန္နာ ဒါယိနော စ၊ သုကတကမ္မကရာစ၊ ကိတ္တိဝဏ္ဏတရာစ။ ဣမေဟိ ခေါ ဂဟပတိပုတ္တ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ အယျိရကေန ဟေဋ္ဌိမာ ဒိသာ ဒါသကမ္မကရာ ပစ္စုပ္ပန္နိတာ ဣမေဟိ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ အယျိရကံ အနုကမ္မန္တိ။ (သင်္ဂါလသုတ္တ၊ စာမျက်နှာ ၁၅၅)။

(ခ) အထ ခေါ သုမနာ ရာဇကုမာရိ ပဉ္စဟိ ရထသတေဟိ ပဉ္စဟိ ရာဇကုမာရိသတေဟိ ပရိဝုတာ ယေန ဘဂဝါ တေနပသင်္ကမိ၊ ဥပသင်္ကမိတွာ ဘဂဝန္တံ အဘိဝါဒေတွာ ဧကမန္တံ နိသီဒိ၊ ဧကမန္တံ နိသီန္တာ ခေါ သုမနာ ရာဇကုမာရိ ဘဂဝန္တံ ဧတဒေါစ - “ဣဿေ ဘန္တေ ဘဂဝတော ဒွေ သာဝကာ သမသဒ္ဓါ သမသီလာ သမပညာ ဧကော ဒါယကော ဧကော အဒါယကော။ တေ ကာယဿ ဘေဒါ ပရံ မရဏာ သုဂတိံ သဂ္ဂံ လောကံ ဥပပဇ္ဇေယျံ။ ဒေဝဘူတာနံ ပန နေသံ ဘန္တေ သိယာ ဝိသေသော သိယာ နာနာကရဏန္တိ။ “သိယာ သုမနေ”တိ ဘဂဝါ အဝေါစ။ ယော သော သုမနေ ဒါယကော၊ သော အမုံ ဒါယကံ ဒေဝဘူတော သမာနော ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ အဓိဂဏှာတိ၊ ဒိဗ္ဗေန အာယုနာ ဒိဗ္ဗေန ဝဏ္ဏေန ဒိဗ္ဗေန သုခေန ဒိဗ္ဗေန ယသေန ဒိဗ္ဗေန အာဓိပတေယျေန။ ယော သော သုမနေ ဒါယကော၊ သော အမုံ အဒါယကံ ဒေဝဘူတော သမာနော ဣမေဟိ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ အဓိဂဏှာတိ။

သစေ ပန တေ ဘန္တေ တတောစုတာ ဣတ္ထတ္ထံ အာဂစ္ဆန္တိ။ မနုဿဘူတာနံ ပန နေသံ ဘန္တေ သိယာ ဝိသေသော သိယာ နာနာကရဏန္တိ။ “သိယာ သုမနေ”တိ ဘဂဝါ အဝေါစ။ ယော သော သုမနေ ဒါယကော၊ သော အမုံ အဒါယကံ မနုဿဘူတော သမာနော ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ အဓိဂဏှာတိ မာနုသကေန အာယုနာ မာနုသကေန ဝဏ္ဏေန မာနုသကေန သုခေန မာနုသကေန ယသေန မာနုသကေန အာဓိပတေယျေန။ ယော သော သုမနေ ဒါယကော သော အမုံ အဒါယကံ မနုဿဘူတော သမာနော ဣမေဟိ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ အဓိဂဏှာတိ။

သစေ ပန တေ ဘန္တေ ဥဘော အဂါရသွာ အနဂါရိယံ ပဗ္ဗဇန္တိ၊ ပဗ္ဗဇိတာနံ ပန နေသံ ဘန္တေ သိယာ ဝိသေသော သိယာ နာနာကရဏန္တိ။ “သိယာ သုမနေ”တိ ဘဂဝါ အဝေါစ။ ယောသော သုမနေ ဒါယကော၊ သော အမုံ အဒါယကံ ပဗ္ဗဇိတော သမာနော ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ အဓိဂဏှာတိ - ယာစိတောဝ ဗဟုလံ စီဝရံ ပရိဘုဉ္ဇတိ အပ္ပံ အယာစိတော။ ယာစိတောဝ ဗဟုလံ ပိဏ္ဍပါတံ ပရိဘုဉ္ဇတိ အပ္ပံ အယာစိတော၊ ယာစိတောဝ ဗဟုလံ သေနာသနံ ပရိဘုဉ္ဇတိ အပ္ပံ အယာစိတော၊ ယာစိတောဝ ဗဟုလံ ဂိလာနပစ္စယ ဘေသဇ္ဇပရိက္ခာရံ ပရိဘုဉ္ဇတိ အပ္ပံ

အယာစိတော။ ယေဟိ ခေါ ပန သဗြဟ္မစာရီဟိ သဒ္ဓိံ ဝိဟရတိ၊ ဘျဿ မနာပေနေဝ ဗဟုလံ ဝစီကမ္မေန သမုဒါစရန္တိ အပ္ပံ အမနာပေန၊ မနာပေနေဝ ဗဟုလံ ဥပဟာရံ ဥပဟရန္တိ အပ္ပံ အမနာပံ။ ယောသော သုမနေ ဒါယကော၊ သော အမုံ အဒါယကံ ပဗ္ဗဇိတော သမာနော ဣမေဟိ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ အဓိဂဏှာတိတိ။

သစေ ပန တေ ဘန္တေ ဥဘော အရဟတ္တံ ပါပုဏန္တိ၊ အရဟတ္တပ္ပတ္တာနံ ပန နေသံ ဘန္တေ သိယာ ဝိသေသော သိယာ နာနာကရဏန္တိ။ ဧတ္ထ ခေါ ပနေသာဟံ သုမနေ န ကိဉ္စိ နာနာကရဏံ ဝဒါမိ ယဒိဒံ ဝိမုတ္တိယာ ဝိမုတ္တိန္တိ။

အစ္စရိယံ ဘန္တေ အစ္စရိယံ ဘန္တေ၊ ယာဝဉ္စိဒံ ဘန္တေ အလမေဝ ဒါတုံ၊ အလံ ပုညာနိ ကာတုံ။ ဒေဝဘူတဿာပိ ဥပကာရာနိ ပုညာနိ၊ မနုဿဘူတဿာပိ ဥပကာရာနိ ပုညာနိ ၊ ပဗ္ဗဇိတဿာပိ ဥပကာရာနိ ပုညာနိတိ။

(ဂ) အတီတေ ဗာရာဏသိယံ ဗြဟ္မဒတ္တေ ရဇံ ကာရေန္တေ ဗောဓိသတ္တော ဝါနရယောနိယံ နိဗ္ဗတ္တိတွာ အသီတိသဟဿဝါနရ ဂဏပရိဝါရော ဟိမဝန္တပဒေသေ ဝါသံ ကပ္ပေတိ။ တဿာသန္တေ ဧကော ပစ္စန္တဂါမကော ကဒါစိ ဝသတိ၊ ကဒါစိ ဥဗ္ဗသတိ။ တဿ ပန ဂါမဿ မဇ္ဈေသာခါဝိဋ္ဌပသမ္ပန္နော မဓုရဖလော ဧကောတိန္ဒြက ရက္ခော အတ္ထိ၊ ဝါနရဂဏော ဥဗ္ဗသိတကာလေ အာဂန္နာ တဿ ဖလာနိ ခါဒတိ။ အထာပရသ္မိံ ဖလဝါရေ သော ဂါမော ပုန အာဝါ သော အဟောသိ ဒဠပရိက္ခိတ္တော ဒွါရယုတ္တော၊ သောပိ ရက္ခော ဖလဘာရမိတသာခေါ အဋ္ဌာသိ၊ ဝါနရဂဏော စိန္တေသိ“ မယံ ပုဗ္ဗေ အသုကဂါမေ တိန္ဒြကဖလာနိ ခါဒါမ။ ဖလိတော န ခေါ သော ဧတရဟိ ရက္ခော ဥဒါဟုနေ၊ အာဝသိတော သော ဂါမော ဥဒါဟု နော”တိ ဧဝဉ္စ ပန စိန္တေတွာ “ဂစ္ဆ ဣမံ ပဝတ္ထိံ ဇာနာဟိ”တိ ဧကံ ဝါနရံ ပေသေသိ။ သော ဂန္နာ ရက္ခဿစ ဖလိတဘာဝံ ဂါမဿ စ ဂါဠဝါသဘာဝံ ဥတွာ အာဂန္နာ ဝါနရာနံ အာရောစေသိ။

ဝါနရာ တဿ ဖလိတဘာဝံ သုတွာ“မဓုရာနိ တိန္ဒြကဖလာနိ ခါဒိဿာမာ”တိ ဥဿာဟဇာတာ ဝါနရိန္ဒဿ တမတ္ထံ အာရောစေသုံ။ ဝါနရိန္ဒော “ဂါမော အာဝါသော အနာဝါသော”တိ ပုစ္ဆိ။ အာဝါသော ဒေဝါတိ။ တေနဟိ န ဂန္တဗ္ဗံ၊ မနုဿာ ဟိ ဗဟုမာယာ ဟောန္တိတိ။ “ဒေဝမနုဿာနံ ပဋိသလ္လာနဝေလာယ အဗရတ္တသမယေဝ ခါဒိဿာမာ”တိ။ ဗဟူ ဂန္နာ ဝါနရိန္ဒံ သမ္ပဋိတ္ထာပေတွာ ဟိမဝန္တာ ဩတရိတွာ တဿ ဂါမဿ အဝိဒူရေ မနုဿာနံ ပဋိသလ္လာနကာလံ အာဂမယမာနာ မဟာပါသာဏ ပိဋေ သယံတွာ မဇ္ဈိမယာမေ မနုဿေသု နိဒ္ဒံ ဩက္ကမန္တေသု ရက္ခံ အာရယု ဖလာနိ ခါဒိသု။ အထေကော ပုရိသော သရီရကိစ္စေန ဂေဟာ နိက္ခမိတွာ ဂါမမဇ္ဈဂတော ဝါနရေ ဒိသွာ မနုဿာနံ အာစိန္တိ။ ဗဟူ မနုဿာ ဓနကလာပံ သန္နယိတွာ နာနာဂဟေတ္တာ လေဇျဒဏ္ဍာဒိနိ အာဒါယ “ပဘာတာယ ရတ္တိယာ ဝါနရေ ဂဏှိဿာမာ”တိ ရက္ခံ ပရိဝါရေတွာ အဋ္ဌသု။ အသီတိ သဟဿဝါနရာ မနုဿေ ဒိသွာ မရဏဘယတဇ္ဇိတာ “နတ္ထိ နော အညံ ပဋိသရဏံ အညတြ ဝါနရိန္ဒေနာ”တိ တဿ သန္တိကံ ဂန္နာ ပဌမံ ဂါထမာဟံသု။

၅၃။ “ဓနဟတ္ထကလာပေဟိ၊ နေတ္ထိသဝရဓာရိတိ။

သမန္တာ ပရိကိဏ္ဍမိ၊ ကထံ မောက္ခော ဘဝိဿတိ”တိ။

တေသံ ကထံ သုတွာ ဝါနရိန္ဒော“မာ ဘာယိတ္ထ မနုဿာနာမ ဗဟုကိစ္စာ၊ အဇ္ဇပိ မဇ္ဈိမယာမော ဝတ္တတိ၊ အပိ နာမ တေသံ အမှေ မာရေဿာမာ’တိ ပရိဝါရိတာနံ ဣမဿ ကိစ္စဿ အန္တရာယကရံ အညံ ကိစ္စံ ဥပ္ပဇ္ဇေယျာ”တိ ဝါနရေ သမဿာသေတွာ ဒုတိယံ ဂါထမာဟ -

၅၄။ “အပ္ပေဝ ဗဟုကိစ္စာနံ၊ အတ္ထော ဇာယေထ ကောစိနံ။

အတ္ထိ ရက္ခဿ အတ္ထိန္နံ၊ ခဇ္ဇထညေဝ တိန္ဒြက”န္တိ။

ဧဝံ မဟာသတ္တော ကဝိဂဏံ သမဿာသေသိ။ ဧတ္တကပ္ပိ အဿာသံ အလဘာမာနာ သဗ္ဗေပိ တေ ဖလိတေန ဟဒယေန ဇီဝိတက္ခယံ ပါပုဏေယျံ။ မဟာသတ္တော ပန ဧဝံ ဝါနရဂဏံ အဿာသေတွာ “သဗ္ဗေ ဝါနရေ သမာနေထာ”တိ အာဟ။ သမာနေန္တော တဿ ဘာဂိနေယျံ သေနကံ နာမ ဝါနရံ အဒိသွာ “သေနကော နာဂတော”တိ အာရောစေသုံ။ သစေ သေနကော နာဂတော။ တုမေ မာ ဘာယိတ္ထ။ ဣဒါနိ ဝေါသော သောတ္ထိံ ကရိဿတီတိ။ သေနကောပိခေါ ဝါနရဂဏဿဂမနကာလေ နိဒ္ဒါယိတွာ ပစ္ဆာ ပဗုဒ္ဓေါကိဉ္စိ အဒိသွာ ပဒါနုပဒိကောဟုတွာ အာဂစ္ဆန္တော မနုဿေ ဒိသွာ “ဝါနရဂဏဿ ဘယံ ဥပ္ပန္နန္တိ ဥတွာ ဧကသ္မိံ ပရိယန္တေ ဂေဟေ အဂ္ဂိံ ဇာလေတွာ သုတ္တံကန္တန္တိယာ မဟလ္လတိတ္ထိယာ သန္တိကံ ဂန္ဓာ ခေတ္တံ ဂစ္ဆန္တော ဂါမဒါရကောဝိယ ဧကံ ဥမ္မုကံဂဟေတွာ ဥပရိဝါတေ ဌတွာ ဂါမံ ပဒီပေသိ။ မနုဿာ မက္ကဋ္ဌေ ဆဇ္ဇေတွာ အဂ္ဂိံ နိဗ္ဗာပေတုံ အဂမံသု။ ဝါနရာ ပလာယန္တော သေနကဿတ္တာယ ဧကေကံ ဖလံ ဂဟေတွာ ပလာယိသု။

သတ္တာ ဣမံ ဓမ္မဒေသနံ အာဟရိတွာ ဇာတကံ သမောဓာနေသိ “တဒါ ဘာဂိနေယျော သေနကော မဟာနာမော သတ္တော အဟောသိ၊ ဝါနရဂဏော ဗုဒ္ဓပရိသာ၊ ဝါနရိန္ဒောပန အဟမေဝ အဟောသိ”န္တိ။

ခက်ဆစ်အဖြေများ။

(က) အယျိရကော=အရှင်သခင်။

ဒါသော=ကျွန်။

ကမ္မကရော=အလုပ်သမား။

ကမ္မန္တ=လုပ်ငန်း+သံဝိဇာနံ=စီစဉ်ပေးခြင်း၊ ခိုင်းစေခြင်း။

ဘတ္တ=ထမင်း+ဝေတန=အဘိုး+အခ+အနုပ္ပဒါနံ=ပေးခြင်း။

အစ္စရိယ=ထူးဆန်းသော။

သံဝိဘာဂေါ=ခွဲဝေပေးခြင်း။

ဝေါဿဂ္ဂေါ=လွတ်လပ်ခွင့်ပေးခြင်း၊ အားလပ်ခွင့်ပေးခြင်း။

ပုဗ္ဗဋ္ဌာယီ=ပုဗ္ဗ+ဥဋ္ဌာယီ=ရှေးဦးစွာထလေ့ရှိသည်။

ပစ္ဆာနိပါတီ=နောက်မှအိပ်လေ့ရှိသည်၊ ဒိန္နာဒါယီ=ဒိန္န+အာဒါယီ= ပေးသည်ကိုသာ ယူလေ့ရှိသည်။

(စာကျန်)

ကိတ္တိဝဏ္ဏ=ကောင်းသောဂုဏ်သတင်းကို+ဟရ=ဆောင်သူ။

(ခ) ဥပပဇ္ဇတိ=ကပ်ရောက်၏(၃)။

ဒေဝဘူတော=နတ်ဖြစ်သော။

နာနာကရဏံ=ကွဲပြားခြားနားခြင်း။

အဓိဂဏှာတိ=လွှမ်းမိုး၏(၅)။

အာဓိပတေယျံ=အစိုးရခြင်း၊ အကြီးအကဲဖြစ်ခြင်း။

စုတော=ရွေ့လျောသော။

ဣတ္ထတ္ထံ=ဤ(လူ့)ဘဝ။

အနဂါရိယံ=အိမ်မရှိသူအဖြစ်၊ ရဟန်းဘဝ။

ဗဟုလံ=များစွာ။

သေနာသနံ=ကျောင်းအိပ်ရာနေရာ။

- ဂိလာနပစ္စယဘောသဇ္ဇပရိက္ခာရော=ဂိလာန=မကျန်းမာသူ၏ +ပစ္စယ=အထောက်အပံ့ဖြစ်သော+
 ဘောသဇ္ဇ=ဆေး+ပရိက္ခာရ= အသုံးအဆောင်။
 သဗြဟ္မစာရီ=သီတင်းသုံးဖော်။
 မနာပံ=စိတ်ကိုနှစ်သက်စေသော၊ နှစ်သက်ဖွယ်ဖြစ်သော။
 သမုဒါစရတိ=ပြုမူ၏၊ ဆက်ဆံ၏။
 ဥပဟာရော=လက်ဆောင်ပစ္စည်း။
 ဥပဟရတိ=ဆောင်ယူလာ၏၊ ပေး၏။
 ဝိမုတ္တိ=ကိလေသာမှလွတ်မြောက်ခြင်း။
 အဗ္ဘုတံ=မဖြစ်ဘူးမြဲဖြစ်သော။
 ယာဝဉ္ဇိဒံ=ယာဝဉ္ဇ+ဣဒံ(ဣဒံ=အနက်မရှိ)=ယာဝဉ္ဇ=ယာဝ+စ= အလွန်လျှင်။
 အလံ=သင့်လျော်၏။
 ဥပကာရ=ကျေးဇူးပြုတတ်သော။
 (ဂ) ယောနိ(ဣ)=အမျိုး။
 နိဗ္ဗတ္တတိ(၁)=ဖြစ်၏။
 ဥဗ္ဗသတိ(၁)=ဥ+ဝသတိ=မနေ။
 ဝိဋ္ဌပေါ=အခွ။
 တိန္ဒြကရက္ခော=တည်ပင်။
 ဒဠပရိက္ခိတ္တော=ခိုင်မြဲစွာကာရံအပ်သော။
 ဒွါရယုတ္တော=တံခါးနှင့်ယှဉ်သော၊ တံခါးတပ်အပ်သော။
 ပဝတ္တိ(ဣ)=အဖြစ်အပျက်အကြောင်းအရာ။
 ဥဿာဟဇာတော=ဖြစ်ပေါ်သောအားထုတ်ခြင်းရှိသော။
 နိဒ္ဒါ(ဣ)=အိပ်ပျော်ခြင်း။
 သရီရကိစ္စံ=ကိုယ်လက်သုတ်သင်ခြင်းကိစ္စ။
 ဓနု=လေး။
 ကလာပေါ=မြားအိမ်၊ မြားဘူး။
 လေဇ္ဈ=ခဲ။
 ပဘာတာယ=လင်းလတ်သော်။
 တဇ္ဇိတ=ခြိမ်းခြောက်အပ်သော။
 အညတြဝါနရိန္ဒေန=မျောက်မင်းမှတပါး။(အညတြဟူသော နိပါတ် နှင့် ယှဉ်သောကြောင့် “ဝါနရိန္ဒေန”ဟု
 တတိယာဝိဘတ် နှင့်ထားသည်။)
 နေတ္ထိသဝရဓာရိဘိ=(နေတ္ထိသ=သန်လျက်၊ ဝရ=ကောင်းသော) ကောင်းသောသန်လျက်ကို
 ကိုင်ဆောင်ကုန်သော၊ (ဘိ=ဟိ=တတိယာဝိဘတ်)။
 သမဿာသေတိ=စိတ်သက်သာစေ၏။
 ဇာယေထ=ဇာယေယျ=ဖြစ်ပေါ်ရာ၏။ အပ္ပေဝ-ဇာယေထ=ဖြစ်ပေါ် လာကောင်း ဖြစ်ပေါ်ရာ၏။
 အစ္စန္ဒံ=အသီးထူထပ်သောအရပ်။
 ခဇ္ဇထညေဝ=ခဇ္ဇထ+ဧဝ=စားသာစားကြလော။
 သမာနေဟိ=စုရုံး၏။
 ပဗုဒ္ဓေါ=အိပ်ရာမှနိုးသော။

ပဒါနုပဒိကော=ခြေရာသို့အစဉ်လိုက်သော။

ကန္တန္တိ=ငင်သော။

ဥမ္မုကော=မီးစ။

၁၀။အောက်ပါစာပိုဒ်ကို ပါဠိပြန်ပါ။

မြတ်စွာဘုရားသည် နံနက်စောစောကပင်ထ၍ မျက်နှာသစ်ခြင်းစသော ကိစ္စကိုပြုပြီး၍ ဆွမ်းခံချိန် တိုင်အောင် ဆိတ်ငြိမ်သောနေရာ (ဝိဝိတ္တာသန)၌ အချိန်ကို ကုန်လွန်စေ၏။ ဆွမ်းခံချိန်ရောက်လတ်သော် သင်္ကန်းကိုရုံ၍ သပိတ်ကို ယူပြီးလျှင် တခါတရံ တပါးတည်း၊ တခါတရံ ရဟန်းအပေါင်းခြံရံအပ်လျက် ရွာသို့ ဖြစ်စေ၊ နိဂုန်းသို့ဖြစ်စေ ဆွမ်းအလိုငှာ ဝင်တော်မူ၏။ လူတို့သည် “ယနေ့ မြတ်စွာဘုရားသည် ဤမြို့ရွာ၌ ဆွမ်းအလိုငှာ ဝင်တော်မူ၏”ဟု သိကြ၍ ဝမ်းမြောက်သော စိတ်ရှိကုန်လျက် အိမ်မှ ထွက်ကြ၍ မြတ်စွာဘုရားကို ရှိခိုး၍ “အရှင်ဘုရား ကျွန်ုပ်တို့အား ဆယ်ပါးသောရဟန်းတို့ကို ပေးပါကုန်လော၊ ကျွန်ုပ်တို့အား နှစ်ဆယ်သော ရဟန်းတို့ကို ပေးပါကုန်လော၊ ကျွန်ုပ်တို့အား တရားသော ရဟန်းတို့ကို ပေးပါကုန်လော” ဤသို့ စသော နည်းဖြင့် တောင်းပန်ကုန်၍ မြတ်စွာဘုရား၏ သပိတ်ကိုလည်း(စာကျန်)။ မြတ်စွာဘုရားသည် ဆွမ်းကိစ္စပြီးလတ်သော် ထိုလူတို့အား တရားကို ဟောတော်မူ၏။ အချို့ သူတို့သည် သရဏဂုံ(သရဏဂမန)သုံးပါးတို့၌ တည်ကုန်၏။ အချို့သူတို့ သည် ငါးပါးသီလတို့၌ တည်ကုန်၏။ အချို့သူတို့သည် အောက်ဖိုလ် သုံးပါးတို့တွင် တပါးပါး၌ တည်ကုန်၏။ အချို့သူတို့သည် ရဟန်းပြု၍ အမြတ်ဆုံးဖိုလ်၌တည်ကုန်၏။ ဤသို့လူအများကို ချီးမြှောက်၍ နေရာမှ ထ၍ ကျောင်းသို့ကြွတော်မူ၏။ ထိုကျောင်း၌ ခင်းထားအပ်သော မြတ်သော နေရာ၌ ရဟန်းတို့၏ ဆွမ်းကိစ္စ ပြီးဆုံးသည့်တိုင်အောင် ထိုင်နေတော်မူ၏။ ထို့နောက် ရဟန်းတို့၏ ဆွမ်းကိစ္စအဆုံး၌ ဂန္ဓကုဋီသို့ ဝင်တော်မူ၏။ ဤကား ဆွမ်းမစားမီကိစ္စတည်း။

၁၀။နောက်ထပ်ဖတ်ရန်။

(က) ဒီဃနိကာယ၊ မဟာဝဂ္ဂပါဠိ၊ မဟာပဒါနသုတ္တ၊ စာမျက်နှာ-၁၊ စာပိုဒ်-၁။ စာမျက်နှာ ၇၊ စာပိုဒ် ၁၂-ထိ။

(ခ) ဒီဃနိကာယ၊ မဟာဝဂ္ဂ၊ မဟာပရိနိဗ္ဗာနသုတ္တ၊ စာမျက်နှာ-၁၁၆၊ စာပိုဒ် ၂၀၂-၂၀၆။

(ဂ) တိလမုဋ္ဌိဇာတက၊ တိကနိပါတဇာတကအဋ္ဌကထာ၊ စာမျက်နှာ-၂၅၃။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၂၄)

(နမူနာ)

၁။ အဗျယပုဒ်များ(၂)။ (နိပါတ်ပုဒ်များ)။

ဝိဘတ်ကြောင့် ပုဒ်အနေပြောင်းလဲခြင်းမရှိသော ဥပသဂ္ဂ (ရှေ့ဆက်ပုဒ်)များနှင့် နိပါတပုဒ်တို့ကို “အဗျယပုဒ်”ဟု ခေါ်ကြောင်း သင်ခန်းစာ(၂၁)၌ ပြခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ ၎င်းအဗျယပုဒ်တို့သည် အရာဌာန အားလျော်စွာ အနက်အမျိုးမျိုး ဖော်ပြကုန်၏။ သို့ရာတွင် အသုံးများသည့် အနက်အချို့ကို ကျက်မှတ်လေ့လာ ထားပါက ပါဠိဝါကျများ၌ အဗျယပုဒ်တို့၏ အသုံးအနှုန်းကို ကောင်းစွာနားလည်ပေလိမ့်မည်။ အထူးအားဖြင့် “ခေါ၊ စ၊ ပန၊ သုဒံ”သည့် နိပါတအချို့ကို ဝါကျများအစ၌ အနက်ထူးမရှိဘဲ စကားပြည့်ရုံ(ပဒပူရဏ) အနေဖြင့်လည်း သုံးနှုန်းတတ်ကြောင်း သတိပြုရာသည်။ ၎င်းပြင် နိပါတပုဒ်နှစ်ခု၊ သုံးခုတွဲ၍ သုံးလျှင် အနက်ထူးခြားသွားတတ်သည်ကိုလည်း တွေ့ရသည်။ အဗျယပုဒ်တို့အတွက် အကိုးအကားရစေရန် သင်ပြီး ပုဒ်များနှင့် မသင်ရသေးသော ပုဒ်များကိုပါ စုပေါင်း၍ အက္ခရာစဉ်အားဖြင့် ဖော်ပြလိုက်ပါသည်။

အဇ္ဇ=ယနေ့၊ ယခု။

အညဒတ္ထ=စင်စစ်အားဖြင့်။

အထွီ=ရို၏။ ရိုကြ၏။
 အထ=ထိုအခါ။ ထို့နောက်။
 အထော=ထို့ပြင်။
 အဒွါ=စင်စစ်။
 အဓနာ=ယခု။ မကြာမီက။
 အဓော=အောက်၌။
 အန္တရာ=အကြား၌။ အတွင်း၌။
 အန္တော=အတွင်း၌။
 အပရဇ္ဇာ=တမြန်နေ့က။
 အပိ=လည်း(လဲဘဲ)။ သော်လည်း။
 အပိစ=စင်စစ်သော်ကား။ သို့သော်လည်း။
 အပ္ပေဝနာမ=ဖြစ်ကောင်းဖြစ်ရာ၏။
 အဘိက္ခဏံ=မကြာခဏ။
 အဘိဏ္ဍာ=အမြဲမပြတ်။
 အမ္ဘော=အမောင်။ အချင်း(အာလပန)။
 အလံ=ပြည့်စုံပြီ။ တော်ပြီ။ မသင့်လျော်။
 အဟော=အော်(အံ့သြခြင်း၊ ချီးမွမ်းခြင်းကဲ့ရဲ့ခြင်း၊ တောင့်တခြင်း အနက်များကို ဖော်ပြသည်။)
 အာမ=မှန်၏။ ဟုတ်၏။ ကောင်းပြီ။
 အာယတိ=နောင်အခါ၌။
 အာရကာ=ဝေးကွာ၏။
 အာရာ=ဝေးကွာ၏။
 အာဝိ=မျက်မှောက်၌။ ထင်ရှားစွာ။
 အာဝုသော=ငါ့ရှင်(ရဟန်းအချင်းချင်းခေါ်သော အာလပန)။
 အာသု(အာသု)=လျင်မြန်စွာ။
 ဣဗံ=တိုက်တွန်းပါ၏။
 ဣတိ=ဤသို့။ ဟူ၍။ ထို့ကြောင့်။
 ဣဝ=ကဲ့သို့(ဥပမာ)။
 ဤသကံ=အနည်းငယ်။
 ဥဒါဟု=သို့မဟုတ်။
 ဧကန္တံ=တပေါင်းတည်း။ တစုတည်း။
 ဧဝ=သာလျှင်။
 ဧဝံ=ဤသို့။
 ဩရံ=ဤဘက်၌။
 ကစ္စိ=ဘယ်နဲ့လဲ။ အသို့နည်း။
 ကထံ=အဘယ်သို့။
 ကာမံ=စင်စစ်။ သော်လည်း။
 ကိံ=ပန=အသို့နည်း။
 ကိဉ္စာပိ=သော်လည်း။

ကိန္နု=အသို့နည်း။
 ကိရု=သတဲ့။
 ကိဝ=ဘယ်မျှလောက်။
 ခလု=စင်စစ်၊ သတဲ့။
 ခိပ္ပံ=လျင်မြန်စွာ။
 ခေါ=စင်စစ်။
 စိရံ=ကြာမြင့်စွာ။
 စိရသံ=ကြာမြင့်စွာ။
 စေ=အကယ်၍။
 ဇာတု=စင်စစ်။
 ဇေ=ဟယ်(ကျွန်မစသည်ကို ပြောရာ၌ သုံးသော အာလပန)။
 တထာ=ထိုကဲ့သို့၊ ထို့အတူ။
 တထာဟိ=ထို့ကြောင့်သာလျှင်။
 တာဝ=ထိုမျှလောက်။
 တု=အထူးအားဖြင့်။
 တုဏှိ=ဆိတ်ဆိတ်။
 တေနဟိ=သို့ဖြစ်လျှင်။
 ဒုဋ္ဌု=မကောင်းစွာ။
 ဓုဝံ=စင်စစ်။
 န=မ။ (ပဋိသေခ)။
 နာမ=ကဲ့ရဲ့ခြင်း၊ ချီးမွမ်းခြင်း၊ အမည်တို့ကို ဖော်ပြသည်။
 နာနာ=အသီးအသီး=တခြားစီ။
 နု=ယုံမှားခြင်း “သံသယ”ကို ဖော်ပြသည်။
 နူနု=စင်စစ်။
 နော=မ။(ပဋိသေခ)။
 ပစ္ဆာ=နောက်၌။
 ပန=အထူးကား၊ ထို့ပြင်။
 ပရသုဝေ=သံဘက်ခါ၌။
 ပါတော=နံနက်စောစော၌။
 ပုထု=များစွာသော၊ တသီးတခြား။
 ပုနု=နောက်တဖန်။
 ပုရာ=ရှေးအခါ၌။
 ပုရေ=ရှေးအခါ၌၊ မတိုင်မီ။
 ဗဟိ=ပြင်ပ၌။
 ဗဟိဒ္ဓါ=ပြင်ပ၌။
 ဘိယျော=လွန်စွာ၊ ပိုလွန်၍။
 မာ=မ။(တားမြစ်ခြင်း ပဋိသေခ)။
 မိစ္ဆာ=မှားယွင်းစွာ။

မုသာ=မှားယွင်းစွာ။
 ယဏ္ဍေ=တိုက်တွန်းပါ၏။
 ယထာ=အကြင်သို့။
 ယထာကထံ=အဘယ်သို့၊ အဘယ်ပုံ။
 ယဒိ=အကယ်၍။
 ယဒိဒံ=ယင်းသို့သော။(အမည်ပြ၊ သရုပ်ပြပုဒ်များရှေ့၌ ထားသည်။)
 ယန္တူန=အကယ်၍၊ ကောင်းလေစွ
 ရဟော-မျက်ကွယ်၌
 ရေ-အချင်း(နိမ့်ကျသူများကို ခေါ်ဝေါ်သော အာလပန)
 လဟု-လျှင်မြန်စွာ
 ဝတ-စင်စစ်။ ပေစွ၊ (ကဲ့ရဲ့ခြင်း၊ ချီးမွမ်းခြင်း၊ အံ့သြခြင်းများကိုလည်း ဖော်ပြသည်)
 ဝါ-သော်လည်းကောင်း၊ ဖြစ်စေ
 ဝိနာ-ကင်းကွာ၍၊ တခြားစီ
 ဝိယ-ကဲ့သို့ (ဥပမာ)
 ဝိသု-အသီးအခြား
 ဝေ-စင်စစ်
 သက္ကာ-တတ်နိုင်၏၊ ဖြစ်နိုင်၏။
 သစေ-အကယ်၍
 သဏိကံ-ဖြေးဖြေး
 သဒ္ဓိ-အတူတကွ
 သမန္တတော-ထက်ဝန်းကျင်မှ
 သမန္တာ-ထက်ဝန်းကျင်၌
 သမ္ပတိ-ယခု
 သမ္မာ-ကောင်းစွာ
 သမ္မုခါ-မျက်မှောက်၌
 သယံ-ကိုယ်တိုင်
 သဟ-အတူတကွ
 သာဓု-ကောင်း၏
 သာမံ-ကိုယ်တိုင်
 သာမန္တာ-အနီးပတ်ဝန်းကျင်၌
 သာယံ-ညနေ၌
 သုဋ္ဌ-ကောင်းစွာ
 သုဒံ-စင်စစ်
 သုဝေ-နက်ဖြန်
 သေယျထာပိ-ဥပမာအားဖြင့်
 သေယျထိဒံ-ထိုအရာသည် အဘယ်နည်း
 သွေ=နက်ဖြန်။
 ဟန္တု=ယခု၊

ဟဝေ=စင်စစ်။

ဟိ=သာလျှင်၊ အကြောင်းမူ။

ဟိယျော=မနေ့က။

ဟေဋ္ဌာ=အောက်၌။

၂။ အဗျယပုဒ်များ၏ အသုံးအနှုန်း။

အထက်ပါ အဗျယပုဒ်များအနက်မှ များစွာသော ပုဒ်တို့၏ အသုံးအနှုန်းကို ရှေ့သင်ခန်းစာများ၌ ဖော်ပြခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ခက်ခဲသော ပုဒ်အချို့ကို နိုင်နင်းစွာ အသုံးပြုတတ်စေရန် အောက်ပါ ပုံစံများကို ထပ်မံဖော်ပြလိုက်ပါသည်။ ပါဠိဘာသာ၌ အသိဉာဏ်ရင့်သန်စေရန် ၎င်းတို့ကို ကြိုးစား၍ လေ့လာကြပါလေ။

(က) အထ ခေါ ဘဂဝါ ဣမံ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ “အညာသိ ဝတ ဘော ကောဏ္ဍညော၊ အညာသိ ဝတ ဘော ကောဏ္ဍညော”တိ=ထိုအခါ မြတ်စွာဘုရားသည် “ကောဏ္ဍညသည် စင်စစ် သိမြင်လေပြီ၊ ကောဏ္ဍညသည် စင်စစ်သိမြင်လေပြီ” ဟု ဤဥဒါန်းကို မြွက်ဆို လေပြီ။

(ခ) အထ ခေါ ဗြဟ္မနော သဟမ္ပတိဿ ဧတဒဟောသိ “နဿတိ ဝတ ဘော လောကော၊ ဝိနဿတိ ဝတ ဘော လောကော၊ ယတြ ဟိ နာမ တထာဂတဿ စိတ္တံ အပ္ပေယျက္ခတာယ နမတိ၊ နော ဓမ္မဒေသနာယာ”တိ=ထိုအခါ သဟမ္ပတိဗြဟ္မာအား ဤသို့ အကြံ ဖြစ်လေ၏။ “အချင်းတို့ လောကသည် စင်စစ်ပျက်စီးလေစွတကား။ အကြင်ကြောင့် မြတ်စွာဘုရား၏ စိတ်သည် ကြောင့်ကြမဲ့ နေခြင်းငှာ ညွတ်၏။ တရားဟောခြင်းငှာ မညွတ်။

(ဂ) ယန္တုနာဟံ ဣမံ ဘိက္ခု ဥပသကံမိတ္တာ ပဉ္စ ပုစ္ဆေယျံ=ငါသည် ဤရဟန်းသို့ ချဉ်းကပ်၍ ပြဿနာမေးရမူ ကောင်းလေစွ။

(ဃ) အဟံ ခေါ အာဝုသော နဝေါ အစိရပဗ္ဗဇိတော၊ အဓနာ ဂတော ဣမံ ဓမ္မဝိနယံ န တာဟံ သက္ကောမိ ဝိတ္ထာရေန ဓမ္မံ ဒေသေတံ= ငါ့ရှင် ငါ့ကား ရဟန်းသစ်တည်း။ မကြာမီကမှ ရဟန်းပြုသူတည်း။ မကြာမီကမှ ဤဓမ္မဝိနယ(သာသနာ)သို့ ရောက်လာသူတည်း။ ငါသည် သင့်အား အကျယ်အားဖြင့် တရားကို ဟောရန် မစွမ်းနိုင်ပါ။

(င) မောဂ္ဂလ္လာနော ပရိဗ္ဗာဇကော သာရိပုတ္တံ ပရိဗ္ဗာဇကံ ဧတဒဝေါစ- ဝိပဿန္နာနိ ခေါ တေ အာဝုသော ဣန္ဒြိယာနိ၊ ပရိသုဒ္ဓေါ ဆဝိဝဏ္ဏော ပရိယောဒါတော။ ကစ္စိနော တံ အာဝုသော အမတံ အဓိဂတောတိ။ အာမာဝုသော အမတံ အဓိဂတောတိ။ ယထာကထံ ပန တံ အာဝုသော အမတံ အဓိဂတောတိ= မောဂ္ဂလ္လာနပရိမိုဇ်သည် သာရိပုတ္တပရိမိုဇ်ကို ဤသို့ ပြောဆို၏ “ငါ့ရှင် သင်၏ ဣန္ဒြိယတို့သည် ကြည်လင်ကုန်၏။ အရေအဆင်းသည် စင်ကြယ်၏၊ ဖြူစင်၏၊ ဘယ်နဲ့လဲ၊ သင်သည် မသေခြင်းတရား ကို ရခဲ့သလော(ဟုပြော၏)။ ငါ့ရှင် ဟုတ်မှန်၏။ မသေခြင်းတရား ကို ရခဲ့၏ ဟု (ပြော၏)။ ငါ့ရှင် သင်သည် အဘယ်သို့(ဘယ်နည်း အားဖြင့်) မသေခြင်းတရားကို ရခဲ့ပါသနည်း။

(စ) တေသံ ဘဂဝါ အနုပုဗ္ဗိံ ကထံ ကထေသိ၊ သေယျထိဒံ၊ ဒါနကထံ၊ သီလကထံ သဂ္ဂကထံ=ထိုသူတို့အား မြတ်စွာဘုရားသည် အစဉ် အတိုင်းဖြစ်သော စကားကို ဟောပြောတော်မူပြီ။ ထိုအစဉ်အတိုင်း ဖြစ်သော စကားဟူသည် အဘယ်နည်းဟူမူ-ဒါနစကား၊ သီလစကား၊ နတ်ပြည်စကားများတည်း။

(ဆ) အထ ခေါ ဥရုဝေလကဿပဿ ဇဋီလဿ ဧတဒဟောသိ - ဧတရဟိ ခေါ မေ မဟာယညော ပစ္စုပ္ပန်တော။ ကေဝလကပ္ပါစ အင်္ဂမဂဓာ ပဟူတံ ခါဒနီယံ ဘောဇနီယံ အာဒါယ အဘိက္ကမိဿန္တိ၊ သစေ မဟာသမဏော မဟာဇနကာယေ ဣဒ္ဓိပါဠိဟာရိယံ ကရိဿတိ။ မဟာသမဏဿ လာဘသက္ကာရော အဘိဝဇီဿတိ။ မမ လာဘသက္ကာရော ပရိဟာယိဿတိ။ အဟောနူန

မဟာသမဏော သွာတနာယ နာဂစ္ဆေယျာတိ=ထိုအခါ ဥရုဝေလ ကဿပ ရသေ့အား ဤအကြံဖြစ်လေ၏။ ယခု ငါ့အားကြီးစွာသော ပူဇော်ပွဲသည် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ အလုံးစုံသော အင်္ဂတိုင်း မဂဓတိုင်း၌ နေသူတို့သည် များစွာသော ခဲဘွယ်ဘောဇဉ်ကို ယူ၍လာကုန် လတ်။ အကယ်၍ ရဟန်းကြီးသည် များစွာသောသူတို့အလယ်၌ တန်ခိုးဖန်ဆင်းခြင်းကို ပြုငြားအံ့။ ရဟန်းကြီးအား လာဘ်ပူဇော် သက္ကာတိုးပွားလတ်။ ငါ့အား လာဘ်ပူဇော်သက္ကာဆုတ်ယုတ်လတ်။ ရဟန်းကြီးသည် ဆွမ်းအလိုငှာ မလာမူ ကောင်းလေစွ(ဤသို့ အကြံဖြစ်လေ၏)။

- (ဇ) နာဂသေနာတိ ခေါ် မံ မဟာရာဇ သဗြဟ္မစာရီ သမုဒါစရန္တိ၊ အပိစ မာတာပိတရော နာမံ ကရောန္တိ နာဂသေနောတိဝါ သူရသေနောတိ ဝါ။ အပိ စ ခေါ် မဟာရာဇ နာမမတ္တံ ယဒိဒံ နာဂသေနောတိ။ နဟေတ္ထ ပုဂ္ဂလော ဥပလဗ္ဘတိ=မင်းမြတ် နာဂသေနဟူ၍ ငါ့ကို သီတင်းသုံးဖော်တို့သည် ခေါ်ကြကုန်၏။ စင်စစ်ကား မိဘတို့သည် နာဂသေနဟူ၍၎င်း၊ သူရသေနဟူ၍၎င်း အမည်ကို ပြုကြကုန်၏။ မင်းမြတ် သို့သော်လည်း နာဂသေန ဟူသောဤ စကားလုံးသည် အမည်မျှသာတည်း။ မှန်၏၊ ဤအရာ၌ ပုဂ္ဂိုလ်ကို (အကောင်အထည်အားဖြင့်) မရအပ်။

- (ဈ) သစေ ဘန္တေ နာဂသေန ပုဂ္ဂလော နပလဗ္ဘတိ၊ ကော စရဟိ တုမှာကံ စီဝရပိဏ္ဍပါတ သေနာသနဂိလာနပစ္စယဘေသဇ္ဇပရိက္ခာရံ ဒေတိ၊ ကော တံ ပရိဘုဉ္ဇတိ=အရှင်ဘုရား နာဂသေန၊ အကယ်၍ ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါကို(အကောင်အထည်အားဖြင့်)မရအပ်ငြားအံ့။ အဘယ်သူသည် စင်စစ်အားဖြင့် အရှင်ဘုရားတို့အား သင်္ကန်းဆွမ်း ကျောင်းသူနာ၏အထောက်အပံ့ဖြစ်သော ဆေးပစ္စည်းအသုံးအဆောင်ကို လှူဒါန်းပါသနည်း။ အဘယ်သူသည် ထိုပစ္စည်းကို သုံးဆောင်ပါသနည်း။

- (ည) ကိန္နု ခေါ် တွံ ပါဒေနာဂတောသိ၊ ဥဒါဟု ဝါဟနေန=အသို့နည်း၊ သင်သည် ခြေဖြင့်လာခဲ့သလော၊ သို့မဟုတ် ယာဉ်ဖြင့်လာခဲ့ သလော။

- (ဋ) ကိ ပန မဟာရာဇ တွံ ဝါ ရာဇာ၊ ဆာယာဝါ ရာဇာ=အသို့နည်း မင်းမြတ်၊ သင်သည်မူလည်း မင်းလော၊ အရိသည်မူလည်း မင်းလော။

- (ဌ) အသောသု ခေါ် ပါဠိလိဂါမိကာ ဥပါသကာ “ဘဂဝါ ကိရ ပါဠိလိဂါမံ အနုပ္ပတ္တော”တိ= ပါဠိလိဂ္ဂသားဖြစ်သော ဥပါသကာတို့ သည် “မြတ်စွာဘုရားသည် ပါဠိလိဂ္ဂသို့ ရောက်လာသတဲ့” ဟု ကြားကြကုန်ပြီ။

- (ဍ) အသောသိ ခေါ် ရာဇာ ဗိမ္ဗိသာရော “သမဏော ခလု ဘော ဂေါတမော ရာဇဂဟံ အနုပ္ပတ္တော ရာဇဂဟေ ဝိဟရတိ လဌိဝနေ”တိ=ဗိမ္ဗိသာရမင်းသည်(အောက်ပါအတိုင်း) ကြားလေပြီ= အချင်းတို့ ရဟန်းဂေါတမသည် ရာဇဂြိုဟ်ပြည်သို့ ရောက်လာ၍ ရာဇဂြိုဟ်ပြည်ထန်းတော၌ နေသတဲ့။

- (ဎ) အထ ခေါ် သကုလုဒါယီ ပရိဗ္ဗာဇကော ဘဂဝန္တံ ဧတဒေါစ “ဧတု ခေါ် ဘန္တေ ဘဂဝါ၊ သွာဂတံ ဘန္တေ ဘဂဝတော၊ စိရဿံ ခေါ် ဘန္တေ ဘဂဝါ ဣမံ ပရိယာယမကာသိ ယဒိဒံ ဣဓာဂမနာယ၊ နိသီဒတု ဘန္တေ ဘဂဝါ၊ ဣဒမာသနံ ပညတ္တ”န္တိ=ထိုအခါ သကုလုဒါယီပရိဗိုဇ်သည် မြတ်စွာဘုရားကို ဤသို့လျှောက်လေ၏။ အရှင်ဘုရား မြတ်စွာဘုရားသည် ကြွတော်မူပါလော၊ အရှင်ဘုရား မြတ်စွာဘုရား၏(ကြွလာခြင်းသည်)ကောင်းသော ကြွလာခြင်းပါ တည်း။ အရှင်ဘုရား မြတ်စွာဘုရားသည် ယင်းသို့ ဤအရပ်သို့ ကြွလာခြင်းငှာ ဤအလှည့်အကြိမ်ကို ကြာမြင့်မှ ပြုတော်မူဘိ၏။ အရှင်ဘုရား မြတ်စွာဘုရားသည် ထိုင်တော်မူပါလော။ ဤနေရာကို ခင်းထား အပ်ပါပြီ(ဤသို့ လျှောက်၏)။

- (ဏ) ဧတရဟိ မနုဿာနံ အာယုပ္ပမာဏံ ပရိတ္တံ၊ ယော စိရံ ဇီဝတိ၊ ယော ဝဿသတံ ဇီဝတိ အပ္ပံ ဝါ ဘိယျော=ယခုအခါ လူတို့၏ အသက်အတိုင်းအရှည်သည် နည်း၏။ အကြင်သူသည် ကြာမြင့်စွာ

အသက်ရှည်၏။ ထိုသူသည် အနှစ်တရာသော်လည်းကောင်း အနည်းငယ်ပို၍ သော်လည်းကောင်း အသက်ရှည်၏။

- (တ) ဟန္တ ဒါနိ ဘိက္ခဝေ အာမန္တယာမိ ဝေါ၊ ဝယဓမ္မာ သင်္ခါရာ အပ္ပမာဒေန သမ္မာဒေထ=ရဟန်းတို့ ယခု သင်တို့ကို မှာကြားခဲ့အံ့။ သင်္ခါရတို့သည် ပျက်စီးခြင်းသဘောရှိကုန်၏။ မမေ့မလျော့ခြင်း (သတိ)ဖြင့် (ကိစ္စအားလုံးကို) ပြီးစီးစေကြကုန်လော။

၃။ အဿတ္တိတဒ္ဓိတ်။

ပိုင်ဆိုင်ခြင်းပြပစ္စည်းများ။

နာမ်ပုဒ်များနောက်၌ “ဝါ၊ မာ”စသော ပစ္စည်းများဆက်လျှင် ထိုတဒ္ဓိတ်ပုဒ်များသည် ပိုင်ဆိုင်သူကို ဖော်ပြကုန်၏။

- (က) ဝါ(ဝန္တု)ပစ္စည်းကို အကာရန္တနာမ်ပုဒ်များနောက်၌၎င်း၊ မာ(မန္တု) ပစ္စည်းကို ဣကာရန္တနှင့် ဥကာရန္တနာမ်ပုဒ်များနောက်၌ ဆက်ရ သည်။
ဘဂ+ဝါ=ဘဂဝါ=ဘုန်းရှိသူ(ဘုန်းကြီးသူ)။
ဗလ+ဝါ=ဗလဝါ=အားရှိသူ(အားကောင်းသူ)။
ဓန+ဝါ=ဓနဝါ=ဥစ္စာပေါများသူ။
သတိ+မာ=သတိမာ=သတိရှိသူ(သတိကောင်းသူ)။
ဗုဒ္ဓိ+မာ=ဗုဒ္ဓိမာ=အသိဉာဏ်ရှိသူ။
အာယု+မာ=အာယသွာ=အသက်ရှည်သူ။

မှတ်ချက်။ ။ဤဘဂဝါစသောပုဒ်တို့၌ နာမ်ဝိဘတ်သွယ်ပုံကို သင်ခန်းစာ ၁၀၊ စာမျက်နှာ(၃၅)၌ ပြခဲ့ပြီ။ ၎င်းပုဒ်များကို ဣတ္ထိလိင်ပြောင်းလျှင် “ဘဂဝတိ၊ သတိမတိ”စသည် ဖြစ်၏။ စာမျက်နှာ (၁၂၃)ကို ပြန်ကြည့်ပါ။

- (ခ) အကာရန္တနာမ်ပုဒ်အချို့နောက်၌ “ဝီ”ပစ္စည်းဆက်ရ၏။

မေဓာ+ဝီ=မေဓာဝီ=ပညာရှိသူ။
မာယာ+ဝီ=မာယာဝီ=မာယာရှိသူ(မာယာများသူ)။
(ဣတ္ထိလိင်၌ မေဓာဝိနီ၊ မာယာဝိနီဟု ဖြစ်၏။)

- (ဂ) ဒဏ္ဍစသော အချို့နာမ်ပုဒ်များ နောက်၌ “ဣက၊ ဤ” ပစ္စည်းများ ဆက်ရ၏။

ဒဏ္ဍ+ဣက=ဒဏ္ဍိက=
ဒဏ္ဍ+ဣ=ဒဏ္ဍိ=ဒုတ်ရှိသူ(ဒုတ်ကိုင်ထားသူ)။
မာလာ+ဣက=မာလိက=
မာလာ+ဣ=မာလီ=ပန်းရှိသူ(ပန်းသည်၊ ပန်းစိုက်ပျိုးသူ)။
ဂဏ+ဣ=ဂဏီ=ဂိုဏ်းရှိသူ။
ဉာဏ+ဣ=ဉာဏီ=ဉာဏ်ရှိသူ။

- (ဃ) “တပ”စသော အကာရန္တ နာမ်ပုဒ်အချို့နောက်၌ “သီ”ပစ္စည်း ဆက်ရ၏။

တပ+သီ=တပသီ=အကျင့်ရှိသူ။
ယသ+သီ=ယသသီ=အခြံအရံရှိသူ(အခြံအရံပေါများသူ)။
တေဇ+သီ=တေဇသီ=တန်ခိုးရှိသူ(တန်ခိုးကြီးသူ)။
(ဣတ္ထိလိင်၌ တပသီနီ စသည်ဖြစ်၏။)

- (င) “သ၊ ဣလ၊ ဝ၊ အာလ”စသော ပစ္စည်းများသည်လည်း ရံခါ ပိုင်ဆိုင် ခြင်းအနက်ကို ဟောကုန်၏။
သုမေဓ+သ=သုမေဓသ=ကောင်းသောပညာရှိသူ။

လောမ+သ=လောမသ=အမွေးရှိသူ။

ဇဋ္ဌ+ဣလ=ဇဋ္ဌိလ=ဆံကျစ်ရှိသူ(ရသေ့)။

တုဏှ+ဣလ=တုဏှိလ=နှုတ်သီးရှိသူ(ဝက်)။

ကေသ+ဝ=ကေသဝ=ဆံပင်ရှိသူ။

ဝါစာ+အာလ=ဝါစာလ=စကားများသူ။

သုရမ+အာလ=သုရမာလ=နူးညံ့ခြင်းရှိသူ။

(စ) အချို့နာပုဒ်များနောက်၌ “အ”ပစ္စည်း ဆက်ရ၏။

သဒ္ဓါ+အ=သဒ္ဓ=ယုံကြည်ခြင်းရှိသူ။

ပညာ+အ=ပည=ပညာရှိသူ။

မေတ္တာ+အ=မေတ္တ=မေတ္တာရှိသူ။

၄။ လေ့ကျင့်ခန်း။

အောက်ပါ စာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

(က) စက္ခုမန္တော သတ္တာ ရူပါနိ ဒက္ခန္တိ=မျက်စိ(အမြင်)ရှိသူတို့သည် အဆင်းအာရုံတို့ကို မြင်ကုန်လတံ့။

(ခ) ဗာရာဏသီယံ ယသော နာမ ကုလပုတ္တော သုရမာလော ဟောတိ=ဗာရာဏသီမြို့၌ ယသမည်သော သတို့သားသည် နူးညံ့ ခြင်း ရှိသူ ဖြစ်၏။

(ဂ) သမဏော ဂေါတမော သံဃီ ဂဏီ ဂဏာစရိယော ယသဿီ= ရဟန်းဂေါတမသည် သံဃာ (အသင်းအဖွဲ့)ရှိသူ ဖြစ်၏။ ဂိုဏ်းရှိသူ ဖြစ်၏။ ဂိုဏ်းဆရာဖြစ်၏။ အခြံအရံရှိသူဖြစ်၏။

(ဃ) သမဏော ဂေါတမော သီလဝါ အရိယသီလီ ကုသလသီလီ ကုသလသီလေန သမန္နာဂတော= ရဟန်းဂေါတမသည် သီလရှိသူ ဖြစ်၏။ မြတ်သောသီလရှိသူ ဖြစ်၏။ ကုသိုလ်သီလရှိသူ ဖြစ်၏။ ကုသိုလ်သီလနှင့် ပြည့်စုံသူဖြစ်၏။

(င) ဒီဃရတ္တံ ခေါ တေ အာနန္ဒ တထာဂတော ပစ္စုပ္ပန္တော မေတ္တေန ကာယကမ္မေန မေတ္တေန ဝစီကမ္မေန မေတ္တေန မနောကမ္မေန= အာနန္ဒာ သင်သည် မြတ်စွာဘုရားကို ကြာမြင့်သော ကာလပတ်လုံး မေတ္တာနှင့်ယှဉ်သော ကာယကံ၊ ဝစီကံ၊ မနောကံဖြင့် လုပ်ကျွေး ပြုစုခဲ့ပြီ။

(စ) ပဏ္ဍိတော ဘိက္ခဝေ အာနန္ဒော၊ မေဓာဝီ ဘိက္ခဝေ အာနန္ဒော ဇာနာတိ “အယံ ကာလော တထာဂတံ ဒဿနာယ ဥပသကံမိတုံ ဘိက္ခုနံ။ အယံ ကာလော ဘိက္ခုနီနံ၊ အယံ ကာလော ဥပါသကာနံ၊ အယံ ကာလော ဥပါသိကာနန္တိ=ရဟန်းတို့၊ အာနန္ဒာသည် ပညာရှိ၏။ ရဟန်းတို့၊ အာနန္ဒာသည် ထိုးထွင်းဉာဏ်ရှိ၏။ “ဤအချိန်ကား ရဟန်းတို့၏ ဘုရားကို ဖူးမြင်ဘို့ ချဉ်းကပ်ရန် အချိန်တည်း။ ဤအချိန်ကား ရဟန်းမတို့၏၊ ဤအချိန်ကား ဥပါသကာတို့၏၊ ဤအချိန်ကား ဥပါသိကာမတို့၏ ဘုရားကို ဖူးမြင် ဘို့ ချဉ်းကပ်ရန် အချိန်တည်း”ဟု သိ၏။

၅။ အောက်ပါ စာပိုဒ်များကို လေ့လာပါ။

(က) ပဉ္စဟိ ခေါ ဂဟပတိပုတ္တ ဌာနေဟိ ကုလပုတ္တေန ဥပရိမာ ဒိသာ သမဏဗြဟ္မဏာ ပစ္စုပ္ပန္တတဗ္ဗာ၊ မေတ္တေန ကာယကမ္မေန မေတ္တေန ဝစီကမ္မေန မေတ္တေန မနောကမ္မေန အနာဝဋ္ဌဒ္ဓါရတာယ အာမိသာနုပ္ပဒါနေန။ ဣမေဟိ ခေါ ဂဟပတိပုတ္တ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ ကုလပုတ္တေန ဥပရိမာ ဒိသာ သမဏဗြဟ္မဏာ ပစ္စုပ္ပန္တတ ခဟိ ဌာနေဟိ ကုလပုတ္တ အနုကမ္မန္တိ။ အဿုတံ သာဝေန္တိ၊ သုတံ ပရိယောဒါပေန္တိ၊ သဂ္ဂဿ မဂ္ဂံ အာစိက္ခန္တိ။ ဣမေဟိ ခေါ ဂဟပတိ ပုတ္တ ပဉ္စဟိ ဌာနေဟိ ကုလပုတ္တေန ဥပရိမာ ဒိသာ သမဏ ဗြဟ္မဏာ ပစ္စုပ္ပန္တတ ဣမေဟိ ခဟိ ဌာနေဟိ ကုလပုတ္တ အနုကမ္မန္တိ။

(သိင်္ဂီလသုတ္တ၊ စာမျက်နှာ - ၁၅၅။)

(ခ) မေတ္တာယ ဘိက္ခုဝေ စေတောဝိမုတ္တိယာ အာသေဝိတာယ ဘာဝိတာယ ဗဟုလီကတာယ ယာနိကတာယ ဝတ္ထုကတာယ အနုဋ္ဌိတာယ ပရိစိတာယ သုသမာရဒ္ဓါယ ဧကောဒသာနိသံသာ ပါဠိကင်္ခါ။ ကတမေ ဧကောဒသ။ သုခံ သုပတိ၊ သုခံ ပဋိဗုဇ္ဈတိ၊ န ပါပကံ သုပိနံ ပဿတိ၊ မနုဿာနံ ပိယော ဟောတိ၊ အမနုဿာနံ ပိယော ဟောတိ၊ ဒေဝတာ ရက္ခန္တိ၊ နာဿ အဂ္ဂိဝါ ဝိသံဝါ သတ္တံဝါ ကပတိ၊ တုဝဇ္ဇံ စိတ္တံ သမာဓိယတိ။ မုခဝဏ္ဏော ဝိပဿီဒတိ။ အသမ္မုဋ္ဌော ကာလံ ကရောတိ။ ဥတ္တရိ အပ္ပဋ္ဌိဝိဇ္ဈန္တော ဗြဟ္မလောကူပဂေါ ဟောတိ။ မေတ္တာယ ဘိက္ခုဝေ စေတော ဝိမုတ္တိယာ အာသေဝိတာယ ဘာဝိတာယ ဗဟုလီကတာယ ယာနိကတာယ ဝတ္ထုကတာယ အနုဋ္ဌိတာယ ပရိစိတာယ သုသမာရဒ္ဓါယ ဣမေ ဧကောဒသာနိသံသာ ပါဠိကင်္ခါတိ။

(ဧကောဒသနိပါတ၊ အင်္ဂုတ္တရပါဠိ၊ စာမျက်နှာ - ၅၄၂။)

(ဂ) ဧကောယနော အယံ ဘိက္ခုဝေ မဂ္ဂေါ သတ္တာနံ ဝိသုဒ္ဓိယာ သောကပရိဒေဝါနံ သမတိက္ကမာယ ဒုက္ခဒေါမနဿာနံ အတ္တင်္ဂမာယ ဉာယဿ အဓိဂမာယ နိဗ္ဗာနဿ သစ္စိကိရိယာယ။ ယဒိဒံ စတ္တာရော သတိပဋ္ဌာနာ။ ကတမေ စတ္တာရော။ ဣမ ဘိက္ခုဝေ ဘိက္ခု ကာယေ ကာယာနုပဿီ ဝိဟရတိ အာတာပီ သမ္မဇာနော သတိမာ ဝိနေယျ လောကေ အဘိဇ္ဈာဒေါမနဿ။ ဝေဒနာသု ဝေဒနာနုပဿီ ဝိဟရတိ အာတာပီ သမ္မဇာနော သတိမာ ဝိနေယျ လောကေ အဘိဇ္ဈာဒေါမနဿ။ စိတ္တေ စိတ္တာနုပဿီ ဝိဟရတိ အာတာပီ သမ္မဇာနော သတိမာ ဝိနေယျ လောကေ အဘိဇ္ဈာဒေါမနဿ။ ဓမ္မေသု ဓမ္မာနုပဿီ ဝိဟရတိ အာတာပီ သမ္မဇာနော သတိမာ ဝိနေယျ လောကေ အဘိဇ္ဈာ ဒေါမနဿ။

(ဒီဃနိကာယ၊ မဟာဝဂ္ဂပါဠိ၊ စာမျက်နှာ - ၂၃၁)။

၆။ ခက်ဆစ်အဖြေများ။

(က) အနာဝဋ္ဌဒ္ဓါရတာ=မပိတ်ဆို့အပ်သော တံခါးရှိခြင်း။ (မိမိအိမ်သို့ အခါမရွေး ဝင်နိုင် ထွက်နိုင်ရန် ခွင့်ပြုထားခြင်း)။

အာမိသာနုပ္ပဒါနံ=ပစ္စည်းဝတ္ထုထောက်ပံ့လှူဒါန်းခြင်း။

နိဝေသေတိ=နိ+*ဝသံ+ဝေ+တိ(ကာရိက်)=ဝင်စေ၏၊ သွတ်သွင်း ပေး၏။

ပရိယောဒါပေတိ=ဖြူစင်စေ၏၊ ရှင်းလင်းစေ၏(ပရိ+သြဒါပေတိ= အဝ+ဒါ+အာပေ+တိ)။

(ခ) စေတောဝိမုတ္တိ=စိတ်၏ လွတ်မြောက်ကြောင်းဖြစ်သော။(စေတ=စိတ္တ၊ ဤ စေတ မန စသော မနောဂိုဏ်းဝင်ပုဒ်များ ကို သမာသံတွဲလျှင် ဩကာရန္တဖြစ်ပုံကို သတိပြုပါ။)

အာသေဝိတာ=အဖန်ဖန်မှီဝဲအပ်သော။

ဗဟုလီကတာ=ကြိမ်ဖန်များစွာ ပြုအပ်(လေ့ကျင့်အပ်)သော။

ယာနိကတာ=ယာဉ်ကဲ့သို့ပြုအပ်သော။

ဝတ္ထုကတာ=တည်ရာကဲ့သို့ပြုအပ်သော။

အနုဋ္ဌိတာ=အဖန်ဖန်လေ့ကျက်အပ်သော။

ပရိစိတာ=လေ့လာအပ်သော(ပရိစိနာတိ)။

သုသမာရဒ္ဓါ=ကောင်းစွာအားထုတ်အပ်သော။

ပါဠိကင်္ခါ=(မုချရလိမ့်မည်ဟု) မြော်လင့်အပ်ကုန်၏။(ပဋိ+*ကင်္ခံ+အ)။

ဝိသံ=အဆိပ်။

သတ္တံ=လက်နက်။

ကမတိ=ကျရောက်၏။

တုဝဇ္ဇံ=လျင်မြန်စွာ။

သမာဓိယတိ=တည်ကြည်၏။

အသမ္မုဇ္ဈော=မတွေဝေဘဲ။

ဥတ္တရိ=အမြတ်ဆုံး(အရဟတ္တဖိုလ်)ကို။

ဗြဟ္မလောကူပဂေါ=ဗြဟ္မာပြည်သို့ကပ်ရောက်သည်။

(ဂ) ဧကာယနော=တကြောင်းတည်းသောလမ်း။

ဝိသုဒ္ဓိယာ=စင်ကြယ်ခြင်းငှာ။

သောကပရိဒေဝါနံ=စိုးရိမ်ပူပန်ခြင်း၊ ငိုကြွေးခြင်းတို့ကို။

သမတိက္ကမာယ=လွန်မြောက်ခြင်းငှာ။

ဒုက္ခဒေါမနဿာနံ=ကိုယ်ဆင်းရဲခြင်း၊ စိတ်ဆင်းရဲခြင်းတို့၏။

အတ္တဂံမာယ=ချုပ်ငြိမ်းခြင်းငှာ။

ဉာယဿ=မှန်ကန်သောလမ်းစဉ်ကို။

အဓိဂမာယ=ရခြင်းငှာ။

သတိပဋ္ဌာနာ=သတိကို စွဲမြဲစွာတည်စေခြင်း၊ သတိကို ထူထောင်ခြင်း။

အာတာပ=အပူတပြင်းအားထုတ်ခြင်း၊ ပြင်းထန်သော လုံ့လ။

အာတာပီ=ပြင်းထန်သောလုံ့လရှိသည်။

သမ္ပဇာနော=ကောင်းစွာခွဲခြား၍ သိသောဉာဏ်(သမ္ပဇေ)ရှိသည်။

အဘိဇ္ဈာ=လိုချင်တပ်မက်ခြင်း။

ဝိနေယျ=ပယ်ဖျောက်၍။ (ဝိ+ *နိ+ယ)။

၇။ လေ့ကျင့်ခန်း။

အောက်ပါ စာပိုဒ်ကို ပါဠိပြန်ပါ။

ထို့နောက် မြတ်စွာဘုရားသည် ပြုပြီးသောပုရောဟတ္တကိစ္စရှိသည် ဖြစ်၍ ဂန္ဓကုဋီ၏ရှေ့၌ရပ်လျက် ရဟန်းသံဃာတို့ကို ဤသို့ ဆုံးမတော် မူ၏။ ရဟန်းတို့ သင်တို့သည် မမေ့မလျော့ခြင်းဖြင့် (ကိစ္စအားလုံးကို) ပြီးစီးစေကြကုန်လော့။ လောက၌ ဘုရားပွင့်ခြင်းသည် ရရန် ခဲယဉ်း၏။ လူ့ဘဝသည် ရရန် ခဲယဉ်း၏။ ကောင်းသော အချိန်အခါ(ခဏ)နှင့် ပြည့်စုံခြင်းသည် ရရန် ခဲယဉ်း၏။ ရဟန်းအဖြစ်သည် ရရန်ခဲယဉ်း၏။ သူတော်ကောင်းတရားနာရခြင်းသည် ရရန်ခဲယဉ်း၏။ ထိုအခါ အချို့ရဟန်းတို့သည် မြတ်စွာဘုရားကို ကမ္မဋ္ဌာန်းကိုမေးကြကုန်၏။ မြတ်စွာဘုရားသည် ထိုရဟန်းတို့အား စရိုက်နှင့်လျော်သောကမ္မဋ္ဌာန်းကို ဟောတော်မူ၏။ ထို့နောက် အားလုံးသောရဟန်းတို့သည် မြတ်စွာဘုရားကို ရှိခိုး၍ မိမိ မိမိတို့၏ နေ့နေရာအရပ်များသို့ သွားကြကုန်၏။ ထို့နောက် မြတ်စွာဘုရားသည် ဂန္ဓကုဋီသို့ဝင်၍ အကယ်၍ အလိုရှိအံ့။ လက်ျာဘက် နံပါးဖြင့် သတိသမ္ပဇေရှိလျက် တဓဏမျှ အိပ်ခြင်းကို ပြုတော်မူ၏။ ထို့နောက် အိပ်ရာမှ ထ၍ လောကကို ကြည့်တော်မူ၏။ နေ့၏တတိယ အဖို့၌ အကြင်ရွာနိဂုံးကို အမှီပြု၍နေ၏။ ထိုရွာနိဂုံး၌ လူအများသည် နံ့သာပန်းစသည်တို့ကိုယူ၍ ကျောင်း၌စည်းဝေး၏။ ထိုအခါ မြတ်စွာ ဘုရားသည် ဓမ္မသဘင်၌ ခင်းထားအပ်သောနေရာဝယ် ထိုင်၍ ရောက်လာသောပရိသတ်အား တရားကို ဟောတော်မူ၏။ ဤကား ဆွမ်းစားပြီးနောက် ပြုဘွယ်ကိစ္စတည်း။

၈။ နောက်ထပ်ဖန်ရန်။

(က) သီလဝီဓံသနဇာတက - ဇာတကအဋ္ဌကထာ၊ တတိယဘာဂ၊ စာမျက်နှာ - ၁၆။

(ခ) အတ္တရက္ခိတသုတ္တံ၊ သဂါထာဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ၊ စာမျက်နှာ-၁၂။

(ဂ) မဟာပဒါနသုတ္တံ၊ စာမျက်နှာ ၉၊ စာပိုဒ်-၁၆။

ပါဠိသင်ခန်းစာ(၂၅)
(နမူနာ)

၁။ ဘာဝတဒ္ဓိတ်။

အဖြစ်၊ အခြေအနေ၊ သဘာဝ၊ အရည်အချင်း(ဂုဏ်)တို့ကို ဖော်ပြသော ပစ္စည်းများကို ဘာဝတဒ္ဓိတ် ပစ္စည်းဟုခေါ်၏။ ၎င်းပစ္စည်း တို့ကား “တာ၊ တွာ၊ တွန၊ ယ၊ ဇယျ၊ အ” စသည်တို့ ဖြစ်၏။ ပစ္စည်း မဆက်သောအခါ “ဘာဝ”ဟူသော ပုဒ်ဖြင့် အထက်ပါအနက်များကို ဖော်ပြနိုင်၏။ ဥပမာ - လဟကဘာဝေါ=ပေါ့ပါးသည်၏အဖြစ်= ပေါ့ပါးခြင်း၊ မနုဿဘာဝေါ=လူ့အဖြစ်=လူ့ဘဝ ဟူ၍ ဖြစ်၏။ အောက်ပါ ပုံစံနမူနာများကို လေ့လာပါ။

(က) လဟ=ပေါ့ပါးသော။ လဟတာ=ပေါ့ပါးသည်၏အဖြစ်=ပေါ့ပါးခြင်း။

မုဒု=နူးညံ့သော။ မုဒုတာ=နူးညံ့သည်၏အဖြစ်=နူးညံ့ခြင်း။

သုရ=ရဲရင့်သူ။ သုရတာ=ရဲရင့်သူ၏အဖြစ်=ရဲရင့်ခြင်း။

မဟိဒ္ဓိက=တန်ခိုးကြီးသူ။ မဟိဒ္ဓိကတာ=တန်ခိုးကြီးသူ၏အဖြစ်= တန်ခိုးကြီးခြင်း။

(ဤ“တာ”ပစ္စည်း ဆက်ပုဒ်များသည် ဣတ္ထိလိင်သာဖြစ်၏။)

(ခ) မနုဿ=လူ။ မနုဿတ္တ=လူ့အဖြစ်=လူ့ဘဝ။

အရဟာ=ကိလေသာကင်းပြီးသူ။ အရဟတ္တ=ကိလေသာကင်းပြီးသူ ၏ အဖြစ်=အရဟတ္တဖိုလ်။

ယာစက=တောင်းစားသူ။ ယာစကတ္တ=တောင်းစားသူ၏အဖြစ်= တောင်းစားရသူ၏ ဘဝ။

နီလ=ညိုသော။ နီလတ္တ=ညိုသည်၏အဖြစ်=အညိုဂုဏ်။

(ဂ) ပုထုဇ္ဇန=ပုထုဇဉ်။ ပုထုဇ္ဇနတ္တန=ပုထုဇဉ်၏အဖြစ်။

(ဤ“တ္တ၊ တ္တန”ပစ္စည်းဆက်ပုဒ်များသည် နပုလ္လိင်သာတည်း။)

(ဃ) “ယ”ပစ္စည်းဆက်ရာ၌ နာမ်ပုဒ်၏အစသရသည် အများအားဖြင့် ဒီဃသော်၎င်း၊ ဝုဒ္ဓိသော်၎င်း ဖြစ်သွား၏။ နာမ်ပုဒ်၏ နောက်ဆုံး ဗျည်းနှင့် “ယ”အက္ခရာတို့ ပေါင်းစပ်မိရာ၌လည်း သန္တိနည်းအရ အက္ခရာပြောင်းလဲခြင်းများရှိလေသည်။

အလသ=ပျင်းရိသူ။ အလသ+ယ=အာလသျှ=ပျင်းရိသူ၏ အဖြစ်=ပျင်းရိခြင်း။

အရောဂ=ရောဂါကင်းသူ။ အရောဂ+ယ=အရောဂျ=ရောဂါကင်းသူ ၏ အဖြစ်=ရောဂါကင်းခြင်း။

ဒုဿီလ=သီလမရှိသူ။ ဒုဿီလ+ယ=ဒုဿီလျှ=သီလမရှိသူ၏ အဖြစ်=သီလမရှိခြင်း။

ပဏ္ဍိတ=ပညာရှိသူ။ ပဏ္ဍိတ+ယ=ပဏ္ဍိတျ=ပဏ္ဍိတပညာရှိသူ၏ အဖြစ်=ပညာရှိခြင်း။

ဗဟုသုတ=များသောအကြားအမြင်ရှိသူ။ ဗဟုသုတ+ယ= ဗာဟုသုတျ=ဗာဟုဿစွာ များသော

အကြားအမြင်ရှိသူ၏အဖြစ်၊ များသောအကြားအမြင်ရှိခြင်း

ရာဇာ=မင်း၊ ရာဇ+ယ=ရာဇျ=ရဇ္ဇ=မင်းအဖြစ်=မင်းစည်းစိမ်။

ဂိလာန=မကျန်းမာသူ။ ဂိလာန+ယ=ဂေလာနျ=ဂေလည=မကျန်းမာ သူ၏အဖြစ်=မကျန်းမာခြင်း။

ကုသလ=ကျွမ်းကျင်လိမ္မာသူ။ ကုသလ+ယ=ကောသလျှ= ကောသလ္လ=ကျွမ်းကျင်လိမ္မာသူ၏အဖြစ်=

ကျွမ်းကျင်လိမ္မာခြင်း။

သုမန=ကောင်းသောစိတ်ရှိသူ။ သုမန+ယ=သောမနသျှ= သောမနဿ=ကောင်းသောစိတ်ရှိသူ

၏အဖြစ်=ကောင်းသော စိတ်ရှိခြင်း။

သမဏ=ရဟန်း။ သမဏ+ယ=သာမဏျှ=သာမည=ရဟန်းအဖြစ်= ရဟန်းဘဝ။

(ဤ“ယ”ပစ္စည်း ဆက်ပုဒ်များလည်း နပုလ္လိင်သာတည်း။)

(င) သုစိ=စင်ကြယ်သူ=သုစိ+ဧ-ယျ=သောစေယျ=စင်ကြယ်သူ၏အဖြစ်= စင်ကြယ်ခြင်း။

အဓိပတိ=အစိုးရသူ။ အဓိပတိ+ဧ-ယျ=အာဓိပတေယျ=အစိုးရသူ၏ အဖြစ်=အစိုးရခြင်း။

- (စ) ဝိသမ=မညီညွတ်သူ။ ဝိသမ+အ=ဝေသမ=မညီညွတ်သူ၏အဖြစ်= မညီညွတ်ခြင်း။
 ပဋ္ဌ=ကျွမ်းကျင်သော။ ပဋ္ဌ+အ=ပါဋ္ဌ=ကျွမ်းကျင်သူ၏အဖြစ်= ကျွမ်းကျင်ခြင်း။
 ဂရု=လေးသော၊ ရိုသေသော။ ဂရု+အ=ဂါရဝ=လေးသည်၏အဖြစ်။ ရိုသေသူ၏အဖြစ်=လေးခြင်း၊
 ရိုသေခြင်း။

၂။ အောက်ပါစာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

- (က) သက္ကာ န ခေါ် ဘန္တေ ဒိဋ္ဌေဝဓမ္မေ သန္တိဋ္ဌိကံ သာမညဖလံ ပညပေတံ=အရှင်ဘုရား၊ မျက်မှောက်
 ဘဝ၌ပင် ကိုယ်တိုင်သိမြင်ရသော ရဟန်းအဖြစ်အကျိုးကို ပညတ်ခြင်းငှာ တတ်ကောင်းပါ သလော။
- (ခ) အစ္စရိယံ ဝတ ဘော၊ အဗ္ဘုတံ တဝ ဘော၊ တထာဂတဿ မဟိဒ္ဓိကတာ မဟာနဘာဝတာ=အချင်းတို့
 မြတ်စွာဘုရား၏ ကြီးသောတန်ခိုးရှိသည်၏အဖြစ် ကြီးသောအာနုဘော်ရှိသည်၏အဖြစ်သည်
 အံ့ဩဘွယ် ကောင်းပေစွ၊ အချင်းတို့ မဖြစ်စဘူး ထူးထူးခြားခြား ဖြစ်ပါပေစွ။
- (ဂ) တိဏိမာနိ ဘိက္ခဝေ သောစေယျာနိ ကာယသောစေယျံ ဝစီသောစေယျံ မနောသောစေယျံ=ရဟန်းတို့
 စင်ကြယ်ခြင်း တို့သည် ကိုယ်၏စင်ကြယ်ခြင်း နှုတ်၏စင်ကြယ်ခြင်း စိတ်၏ စင်ကြယ်ခြင်း(အားဖြင့်)
 ဤသုံးပါးတို့တည်း။
- (ဃ) အာလသျံ ဘောဂါနံ ပရိပန္နော ဟောတိ=ပျင်းရိခြင်းသည်လည်း စည်းစိမ်တို့၏ ဘေးရန်ဖြစ်၏။
- (င) ပဏ္ဍိတော ကုလပုတ္တော ဒုလ္လဘံ မနုဿတ္တံ လဘိတွာ ဗဟံပုညံ ဥပစိနာတိ=ပညာရှိသောအမျိုးသားသည်
 ရခဲသော လူ့အဖြစ်ကို ရ၍ များစွာသောကောင်းမှုကိုလည်း ဆည်းပူးစုဆောင်း၏။

၃။ ထူးခြားသောကိရိယာတည်ပုဒ်များ(၂)။

- (က) သင်ခန်းစာ ၂၃၊ စာမျက်နှာ (၁၆၆)၌ ဖော်ပြခဲ့သော “အဟ္တာသ” နည်းအားဖြင့် မူရင်းဓာတ်မှ
 ထူးခြားစွာ ပြောင်းလဲလာသော တည်ပုဒ်၏နောက်၌ “ခ၊ ဆ၊ သ” ပစ္စည်းများဆက်လျှင် ထို
 ကိရိယာပုဒ်သည် “ပြုလုပ်ခြင်း” အနက်ကို ဖော်ပြ၏။ ၎င်းကိရိယာ မျိုးကိုလည်း “တုမိစ္ဆတ္တကိရိယာ”ဟု
 ခေါ်၏။

- *ပါ=သောက်ခြင်း။ ပိပါ+သ+တိ=ပိပါသတိ=သောက်လို၏။ ရေငတ်၏။
- *သု=ကြားခြင်း။ သုသု+သ+တိ=သုသုသတိ=ကြားနာလို၏။ နာခံ၏။
- *မန=စဉ်းစားခြင်း။ ဝိမံ+သ+တိ=ဝိမံသတိ=စဉ်းစားလို၏။ စုံစမ်း၏။
- *ဟရ=ယူဆောင်ခြင်း။ ဇိဂီ+သ+တိ=ဇိဂီသတိ=ယူဆောင်လို၏။
- *ဝစ=ပြောဆိုခြင်း။ ဝဝစံ+ခ+တိ=ဝဝက္ခတိ=ပြောလို၏။
- *တိဇ=ခံနေခြင်း။ တိတိဇံ+ခ+တိ=တိတိက္ခတိ=သည်းခံ၏။
- *ဘုဇ=စားခြင်း။ ဗုဘုဇံ+ခ+တိ=ဗုဘုက္ခတိ=စားလို၏။ ဆာ၏။
- *ကိတ=ရောဂါပျောက်စေလိုခြင်း။
- စိကိတ်+ဆ+တိ=စိကိစ္ဆတိ= ရောဂါပျောက်စေလို၏
- တိကိတ်+ဆ+တိ=တိကိစ္ဆတိ= ဆေးကု၏။
- *ဃသံ+စားခြင်း။ ဇိဃိသံ+ဆ+တိ=ဇိဃစ္ဆတိ=စားလို၏။ ဆာ၏။

- (က) အထက်ပါနည်းအားဖြင့်ပင် ထူးခြားသော တည်ပုဒ်အဖြစ်သို့ ပြောင်းလဲလာသော ကိရိယာ
 အချို့သည်(ပစ္စည်းအထူး မဆက်ဘဲ)ဓာတ်၏အနက်ကို လေးနက်စေခြင်း၊ ထပ်ကာ ထပ်ကာဖြစ်စေခြင်း၊
 အပြန်အလှန်ဖြစ်စေခြင်း လွန်ကဲခြင်းတို့ကို ဖော်ပြ၏။

- *ကမ်=သွားခြင်း။ စကံမ+တိ=စကံမတိ=အပြန်ပြန်အလှန်လှန် သွားသည်=စကြိုလျှောက်သည်။
- *ဂမ်=သွားခြင်း။ ဇဂံမ+တိ=ထိုမှဤမှသွားသည်=ရွေ့လျားသည်။
- *စလံ=လှုပ်ရှားခြင်း။ စစံလ+တိ=စစံလတိ=အကြိမ်ကြိမ်လှုပ်ရှားသည်။

*လပ်=ပြောဆိုခြင်း။ လာလပွ+တိ=လာလပွတိ=အဖန်ဖန်ပြောသည်=စကားများသည်။

*မုဟ်=တွေဝေခြင်း။ မောမူဟ+တိ=မောမူဟတိ=အလွန်တွေဝေ၏။

*ဒလ=အရောင်တောက်ခြင်း။ ဒဒ္ဒလ္လ+တိ=ဒဒ္ဒလ္လတိ=လွန်စွာ ထွန်းပ၏။(ဒဒ္ဒတိ)။

*လုပ်=လိုချင်ခြင်း။ လောလုပ္ပ+တိ=အလွန်လိုချင်၏=လော်လီ၏=အလိုကြီး၏။

၄။ အောက်ပါ စာပိုဒ်များကို မြန်မာပြန်ပါ။

- (က) တေန ခေါ ပန သမယေန သမ္မဟုလာ ဘိက္ခု အဗ္ဘောကာသေ စင်္ဂမန္တိ=ထိုအချိန်၌ များစွာသော ရဟန်းတို့သည် လွင်တီးခေါင်၌ စကြိုလျှောက်ကုန်၏။
- (ခ) အဗ္ဗန္ဓော မာဏဝေါ ဒွိသု မဟာပုရိသလက္ခဏေသု ကင်္ခတိ ဝိစိကိစ္ဆတိ နာမိမုစ္စတိ= အဗ္ဗန္ဓလုလင်သည် နှစ်ပါးကုန်သော ယောက်ျားမြတ်လက္ခဏာတို့၌ ယုံမှား၏။ မဆုံးဖြတ်နိုင် မသက်ဝင်နိုင်။
- (ဂ) ယော ပါပကေဟိ ကမ္မေဟိ ဇီဂုစ္ဆတိ၊ သမံ ဝိသမံစ ဝိမံသတိ။ တံ မုနီတိ ဓီရာ ဝဒန္တိ=အကြင်သူသည် မကောင်းမှုတို့ဖြင့် စက်ဆုပ် ရွံ့ရှာ၏။ ညီညွတ်သည် မညီညွတ်သည်ကိုလည်း စုံစမ်း၏။ ထိုသူကို မုနီ(ရဟန်း)ဟူ၍ ပညာရှိတို့ ဆိုကုန်၏။
- (ဃ) ဉာတိနံ လာလပန္တာနံယေဝ မစ္စု သတ္တေ အာဒါယ ဂစ္ဆတိ=ဆွေမျိုးတို့ မည်တမ်းနေကုန်စဉ်ပင် သေမင်းသည် သတ္တဝါတို့ကို ခေါ်၍ သွား၏။
- (င) စတ္တာရော မဟာရာဇာနော သမန္တာ စတသော ဒိသာ ဒဒ္ဒလ္လမာနော ဘဂဝတော သန္တိကေ အဋ္ဌသု=လေးယောက်ကုန် သော နတ်မင်းကြီးတို့သည် ထက်ဝန်းကျင်၌ အရပ်လေးမျက်နှာတို့ကို လွန်စွာထွန်းပလျက် မြတ်စွာဘုရား၏အနီး၌ တည်ကုန်ပြီ။
- (စ) ဘဂဝတော သာဝကာ မဗ္ဗ သုဿသန္တိ၊ သောတံ သြဒဟန္တိ၊ အညာ စိတ္တံ ဥပဋ္ဌပေန္တိ=မြတ်စွာဘုရား၏ တပည့်တို့သည် တရားကို နာလိုကုန်၏(လိုက်နာကုန်၏)။ နားထောင်ကုန်၏။ သိလိုစိတ်ကို ရှေ့ရှုထားကုန်၏။

၅။ အတ္တနောပဒဝိဘတ်များ။

“တိ၊ အန္တိ” စသည့် ဖောပြခဲပြီးသော ကိရိယာဝိဘတ်တို့သည် ပါဠိဘာသာ၌ အသုံးအများဆုံး ဝိဘတ်များဖြစ်၏။ ပရဿပဒဝိဘတ် ဟူ၍လည်း ခေါ်၏။ ၎င်းတို့အပြင် အတ္တနောပဒဝိဘတ်များလည်း ရှိသေး၏။ ၎င်းတို့ကား လွန်စွာအသုံးနည်း၏။ ဂါထာများ၌သာ ကာရန်ညီစေရန် အများအားဖြင့် သုံးလေ့ရှိ၏။ ပရဿပဒနှင့် အတ္တနောပဒဝိဘတ်များ၏ ထူးခြားပုံကို သဒ္ဒါကျမ်းတို့၌ ဖွင့်ဆိုထားသော် လည်း လက်တွေ့အားဖြင့်မူ ခွဲခြား၍ မရအောင်ရောနှောလျက် ရှိလေပြီ။ထို့ကြောင့် အသုံးနည်းသော အတ္တနောပဒများကို သိသာရုံဖော်ပြအံ့။

(က) ပစ္စုပ္ပန်ဝိဘတ်

ယောဂ	ဧကဝုဇ်	ဗဟုဝုဇ်
နာမ	တေ	အန္တေ၊ ရေ။
တုမှ	သေ	ဓဝု၊
အမှ	ဧ	မေ(မဟေ၊ အာမသေ)

ပုံစံများ။

ဧဋ္ဌောနဒံ ပဏ္ဍုကမ္မလေ နိက္ခိတ္တံ ဘာသတေ စ တပတေ စ=ဖျော့သောအဆင်းရှိသော ကမ္မလာ၌ တင်ထားအပ် သော ဇမ္ဗူရာဇ်ရွှေသည် အရောင်လည်းထွက်၏၊ တောက်လည်း တောက်ပ၏။
ပူဇေကာ လဘတေ ပူဇံ=ပူဇော်သူသည် ပူဇော်ခြင်းကို ရ၏။(ဂါထာ)
ယတ္ထ ဂန္ဓာ န သောစရေ=အကြင်အရပ်သို့ ရောက်လတ်သော် မစိုးရိမ်ရကုန်။
ကသ္မာန တုမှ ဒဟရာ နိမိယျရေ=အဘယ့်ကြောင့် သင်တို့၏ ကလေးငယ်တို့သည် မသေကုန်သနည်း။

(ဂါထာ)

ကာနု တွံ သုဘေ ဒေဝတေ ဝန္တသေ မမံ=တင့်တယ်သော နတ်သမီး ငါ့ကို ရှိခိုးသော သင်ကား
ဘယ်သူနည်း။

သဗ္ဗေ န တပ္ပါမသေ ဒဿနေန တံ=အားလုံးသောငါတို့သည် သင့်ကို မြင်ရခြင်းဖြင့် မရောင့်ရဲနိုင်ကုန်။
ပရိတ္တံ တံ ဘဏာမ ဟေ=ထိုပရိတ်ကို ငါတို့ ရွတ်ဆိုကြစို့။

(ခ) ပဉ္စမိဝိဘတ်။

နာမ	တံ	အန္တံ
တုမှ	သု	ဝေါ
အမှ	ဧ	အာမသေ။

ပုံစံများ။

လဘတံ အာနန္တ သုဘဒ္ဒေါ တထာဂတံ ဒဿနာယ=အာနန္ဒာ သုဘဒ္ဒသည် မြတ်စွာဘုရားကို
ဖူးမြင်ရန်(အခွင့်)ရပါစေ။

ဣဃံ အညေပိ ပုစ္ဆဿ၊ ပုထူသမဏဗြဟ္မဏေ(ဂါထာ)=ငါ တိုက်တွန်း၏၊ များစွာကုန်သော
အခြားသမဏဗြဟ္မဏ တို့ကိုလည်း မေးလော။

ခိပ္ပံ ဂန္ဓာန သာဝတ္ထိ၊ ပုစ္ဆဝေါ ဒွိပဒုတ္တမံ(ဂါထာ)=လျှင်မြန်စွာ သာဝတ္ထိသို့သွား၍ မြတ်စွာဘုရားကို
မေးလျှောက်ကြလော့။

ဗြဟ္မစရိယံ သုဂတေ စရာမသေ(ဂါထာ)=မြတ်စွာဘုရားထံ၌ မြတ်သောအကျင့်ကို ကျင့်လိုကြပါ၏။
ဒုက္ခဿန္တကရာမသေ(ဂါထာ)=ဒုက္ခ၏အဆုံးကို ပြုနိုင်သူများ ဖြစ်ရပါလိုကုန်၏။

(ဂ) သတ္တမိဝိဘတ်။

နာမ	ဧထ	ဧရံ
တုမှ	ဧထော	ဧယျာဝော
အမှ	ဧယျံ	ဧယျာမေ။

ပုံစံများ။

စိတ္တံ ရက္ခေထ မေဓာဝီ=ပညာရှိသည် စိတ်ကို စောင့်ထိန်းရာ၏။

သုခံ မနဿာ အာသေထ(ဂါထာ)=လူတို့သည် ချမ်းသာစွာ နေကုန်ရာ၏။

သော ပဟိယေထာပိ နော ပဟိယေထ=ထိုကြောက်ရွံ့ခြင်းသည် ကင်းပျောက်မူလည်း ပျောက်ရာ၏၊
မပျောက်ဘဲလည်း ရှိရာ၏။

တေသု တွံ ကိံ လဘေထော ပသူရ(ဂါထာ)=ပသူရ-သင်သည် ထိုသူတို့၌ ဘာကို ရနိုင်မည်နည်း။

တဿှာ ဧဝံ ဝဒေမသေ(ဂါထာ)=ထို့ကြောင့် ဤသို့ ငါတို့ ပြောဆိုလိုကုန်၏။

ယဒိ ဝိဟရေမသေ ကာနနန္တရေ(ဂါထာ)=အကယ်၍ တောအတွင်း၌ ငါတို့နေရကုန်အံ့။

(ဃ) အတိတ်ဝိဘတ်။

နာမ	တ္ထ(ထ)	ရေ
တုမှ	တ္ထော	ဝံ
အမှ	အ	မှသေ(မသေ)။

ပုံစံများ။

(က) သာ နဒိကာ အနာဝိလာသန္တိတ္ထ=ထိုမြစ်ငယ်သည် နောက်ကျခြင်းမရှိဘဲ စီးလေပြီ။

(ခ) ဣမမတ္ထံ ဓနိယော အဘာသထ=ဤအနက်ကို ဓနိယသည် ပြောဆိုလေပြီ။ (ဂါထာ)

(ဂ) တေ ပါသေန အဗဇ္ဇရေ=ထို(ငှက်)တို့သည် ကြော့ကွင်းဖြင့် ဖွဲ့ချည်အပ်ကုန်ပြီ။

- (ဃ) မယံ ပါပံ အကရမ္မသေ=ကျွန်ုပ်တို့သည် မကောင်းမှုကို ပြုခဲ့ကြကုန်၏။
- (င) မာ ပုရာဏံ အမညိတ္ထော=ရှေးဟောင်းကို သင်မစဉ်းစားလင့်။
- (စ) မာ သီတေန ပရေတော ဟညိတ္ထော=ချမ်းအေးခြင်းဖြင့် လွမ်းမိုးခြင်း ခံရသည်ဖြစ်၍ သင် စိတ်မပင်ပန်းလင့်။
- (ဆ) တုတ္ထော ကာယော အဒိဿိတ္ထ=ကိုယ်ကိုအချည်းနှီးဟူ၍ မြင်အပ်လေပြီ။
- (ဇ) အနာဂတ်ဝိဘတ်။
အနာဂတ်၌ “သုတေ၊ သန္တေ” စသည်ဖြင့် ပစ္စုပ္ပန်ကို နည်းမှီ၍ သိနိုင်ပြီ။
- (ဈ) ကာလာတိပတ္တိဝိဘတ်။
ကာလာတိပတ္တိ၌ နာမယောဂ ဧကဝုဏ်“သုတ” ဝိဘတ်တလုံးသာ အသုံးတွေ့ရ၏။
ပုံစံများကား -
နိဗ္ဗတ္တိဿယ = ဖြစ်ခဲ့လေရာ၏။
အလဘိဿယ = ရခဲ့လေရာ၏။
အာပဇ္ဇိဿယ = ရောက်ခဲ့လေရာ၏။
ဩက္ကမိဿယ = သက်ဆင်းခဲ့လေရာ၏။
ပုံစံ။
သစာယံ ဘိက္ခဝေ ရာဇာ ပိတရံ ဓမ္မိကံ ဓမ္မရာဇာနံ ဇီဝိတာ န ဝေါရောပေဿယ။ ဣမသ္မိယဝေ အာသနေ ဝိရဇံ ဝိတမလံ ဓမ္မစက္ခု ဥပ္ပဇ္ဇိဿယ=ရဟန်းတို့ အကယ်၍ ဤ(အဇာတသတ်)မင်း သည် တရားရှိသော တရားသဖြင့်မင်းပြုသော ခမည်းတော်ကို အသက်မှ မခွဲငှားအံ့။ ဤနေရာ ၌ပင်(ကိလေသာ)မြူကင်းသော (ကိလေသာ)အညစ်အကြေးကင်းသော တရားမျက်လုံးသည် ဖြစ်ပေါ်ခဲ့ လေရာ၏။
- (ဆ) အဗျယတဒ္ဓိတ်။
ဝိဘတ်ကြောင့် ပုဒ်အနေပြောင်းလဲခြင်းမရှိသော ပစ္စည်းများ ဆက်ထားသည့်ပုဒ်တို့ကို အဗျယ တဒ္ဓိတ်ပုဒ်များဟု ခေါ်၏။ ၎င်းတို့ကား အောက်ပါ အတိုင်းဖြစ်၏။
- (က) “အကြိမ်”အရေအတွက်ကို ဖော်ပြသည့် “ကုတ္တု”ပစ္စည်းကို သင်္ချာပုဒ်များနောက်၌ ဆက်ရ၏။
ဧက+ကုတ္တု=ဧကကုတ္တု=တကြိမ်။(ဧကဝါရံ)
ဒွိ+ကုတ္တု=ဒွိကုတ္တု=၂ကြိမ်။(ဒွေဝါရေ)
သတ+ကုတ္တု=သတကုတ္တု=အကြိမ်တရာ။
အနေက+ကုတ္တု=အနေကကုတ္တု=အကြိမ်များစွာ။
- (ခ) “အဘို့အစု”ဟူသော အနက်ကို ဖော်ပြသည့် “ဓာ”ပစ္စည်း ကိုလည်း သင်္ချာပုဒ်များနောက်၌ ဆက်ရ၏။
ဧက+ဓာ=ဧကဓာ=တခုသေအဘို့အစုအားဖြင့်=တပါးသော အပြားအားဖြင့်။(တမျိုးအားဖြင့်)
ဒွိ+ဓာ=ဒွိဓာ=နှစ်ခုသောအဘို့အစုအားဖြင့်။
ဗဟု+ဓာ=ဗဟုဓာ=များစွာသောအဘို့အစုအားဖြင့်။
သဗ္ဗ+ဓာ=သဗ္ဗဓာ=အလုံးစုံသောအဘို့အစုအားဖြင့်။
- (ဂ) “သော”ပစ္စည်းသည် တတိယာနာမ်ဝိဘတ်ကဲ့သို့ ကိရိယာ ဝိသေသနအနက်ကို ဖော်ပြ၏။
မြန်မာဘာသာဖြင့် “အားဖြင့်”ဟု အနက်ပြန်ရ၏။
ပဉ္စ ပဉ္စသော=ငါးခု ငါးခုအားဖြင့်။
ဌာနသော=အကြောင်းအားဖြင့်(အကြောင်းအား လျော်စွာ)။
ပဒသော=ပုဒ်စဉ်အားဖြင့်။

ယောနိသော=သင့်လျော်သောအားဖြင့်။

ဗဟုသော=များသောအားဖြင့်။

(ဃ) “အဘို့အစု၊ အခြင်းအရာ”ဟူသောအနက်ကို ဖော်ပြသည့် “ထာ၊ ထံ”ပစ္စည်းများကို နာမ်စားပုဒ်များနောက်၌ ဆက်ရ၏။

ယထာ=အကြင်အခြင်းအရာအားဖြင့်။

တထာ=ထိုအခြင်းအရာအားဖြင့်။

သဗ္ဗထာ=အလုံးစုံသောအခြင်းအရာအားဖြင့်၊ အလုံးစုံ သော အဘို့အစုအားဖြင့်။

ကထံ=အဘယ်သို့။(ကိ+ထံ)

ဣတ္ထံ=ဤသို့။(ဣမ+ထံ)

၇။ ဖတ်ရန်စာပိုဒ်များ။

(က) ဇာနတောဟံ ဘိက္ခဝေ ပဿတော အာသဝါနံ ခယံ ဝဒါမိ၊ နော အဇာနတော နော အပဿတော။
ကိဉ္စ ဘိက္ခဝေ ဇာနတော ကိ ပဿတော အာသဝါနံ ခယော ဟောတိ။ ဣဒံ ဒုက္ခန္တိ ဘိက္ခဝေ
ဇာနတော ပဿတော အာသဝါနံ ခယော ဟောတိ။ အယံ ဒုက္ခသမုဒယောတိ ဘိက္ခဝေ
ဇာနတော ပဿတော အာသဝါနံ ခယော ဟောတိ။ အယံ ဒုက္ခနိရောဓောတိ ဘိက္ခဝေ ဇာနတော
ပဿတော အာသဝါနံ ခယော ဟောတိ။ အယံ ဒုက္ခနိရောဓဂါမိနီပဋိပဒါတိ ဘိက္ခဝေ ဇာနတော
ပဿတော အာသဝါနံ ခယော ဟောတိ။

(ခ) မမံဝါ ဘိက္ခဝေ ပရေ အဝဏ္ဏံ ဘာသေယျ။ ဓမ္မဿဝါ အဝဏ္ဏံ ဘာသေယျ။ သံဃဿဝါ အဝဏ္ဏံ
ဘာသေယျ။ တတြ တုမေဟိ န အာဃာတော န အပ္ပစ္စယော န စေတသော အနဘိရဒ္ဓိ
ကရဏီယာ။ မမံ ဝါ ဘိက္ခဝေ ပရေ အဝဏ္ဏံ ဘာသေယျ။ ဓမ္မဿဝါ အဝဏ္ဏံ ဘာသေယျ။
သံဃဿဝါ အဝဏ္ဏံ ဘာသေယျ။ တတြ စေ တုမေ အဿထ ကုပိတာဝါ အနတ္တမနာဝါ၊ အပိန
တုမေ ပရေသံ သုဘာသိတံ ဒုဗ္ဘာသိတံ အာဇာနေယျာထာတိ။ နော ဟေတံ ဘန္တေ။ မမံဝါ
ဘိက္ခဝေ ပရေ အဝဏ္ဏံ ဘာသေယျ။ ဓမ္မဿ ဝါ အဝဏ္ဏံ ဘာသေယျ။ သံဃဿဝါ
အဝဏ္ဏံ ဘာသေယျ။ “ဣတိ ပေတံ အဘူတံ၊ ဣတိပေတံ အတစ္ဆံ၊ နတ္ထိ စေတံ တုမေသု၊ နစ
ပနေတံ အမေသု သံဝိဇ္ဇတီတိ။ မမံဝါ ဘိက္ခဝေ ပရေ အဝဏ္ဏံ ဘာသေယျ။ ဓမ္မဿဝါ အဝဏ္ဏံ
ဘာသေယျ။ သံဃဿဝါအဝဏ္ဏံ ဘာသေယျ။ တတြ တုမေဟိ န အာနန္ဒော န သောမနဿံ န
စေတသော ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထံ ကရဏီယံ။ မမံဝါ ဘိက္ခဝေ ပရေ ဝဏ္ဏံ ဘာသေယျ။ ဓမ္မဿဝါ ဝဏ္ဏံ
ဘာသေယျ။ သံဃဿဝါ ဝဏ္ဏံ ဘာသေယျ။ တတြ စေ တုမေ အဿထ အာနန္ဒီနော သုမနာ
ဥပ္ပိလာဝိတာ။ တုမံ ယေဝဿ တေန အန္တရာယေ စ။ မမံဝါ ဘိက္ခဝေ ပရေ ဝဏ္ဏံ ဘာသေယျ။
ဓမ္မဿဝါ ဝဏ္ဏံ ဘာသေယျ။ သံဃဿဝါ ဝဏ္ဏံ ဘာသေယျ။ တတြ တုမေဟိ ဘူတံ၊ ဘူတတော
ပဋိဇာနိတဗ္ဗံ” ဣတိပေတံ ဘူတံ၊ ဣတိပေတံ တစ္ဆံ၊ အတ္ထံစေတံ အမေသု၊ သံဝိဇ္ဇတီ စ ပနေတံ
အမေသု”တိ။

၇။ ခက်ဆစ်အဖြေများ။

- (က) အာသဝေါ=သတ္တဝါတို့၏သန္တာန်၌ အမြဲယိုစီးထွက်ကျနေသော အကုသိုလ်တရား။
 ဒုက္ခသမုဒယော=ဒုက္ခ၏အကြောင်းရင်း။
 ဒုက္ခနိရောဓော=ဒုက္ခ၏ချုပ်ငြိမ်းခြင်း။
 ဒုက္ခနိရောဓဂါမိနီ=ဒုက္ခချုပ်ငြိမ်းခြင်းသို့ ရောက်ကြောင်းဖြစ်သော။
 ပဋိပဒါ=အကျင့်။
- (ခ) အာဃာတော=ရန်ငြိုးထားခြင်း။
 အပ္ပစ္စယော=နှလုံးမသာခြင်း။
 အနဘိရုဒ္ဓိ=စိတ်မကျေချမ်းခြင်း(အန်+အဘိ+ *ရာဓ်+တိ)
 နိဗ္ဗေတဗ္ဗံ=ဖြေရှင်းအပ်၏။(နိ+ဧ-ဌေတိ၊ *ဝေဌံ=ရစ်ပတ်ခြင်း)
 တစ္ဆံ=မှန်သောအရာ။
 အာနန္ဒော=နှစ်သက်ခြင်း။
 စေတသော=စိတ္တဿ=စိတ်၏။
 ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထံ-တက်ကြွခြင်း၊ ဥပ္ပိလဝတိ-တက်ကြွ၏၊ဥပ္ပိလာဝိတ-တက်ကြွသူ၊ ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထ-တက်ကြွသူ၏အဖြစ်၊ တက်ကြွခြင်း၊

၉။ နောက်ထပ်ဖတ်ရန် စာညွှန်းများ

- (က) မဟာအဿာရောဟဇာတက၊ စတုတ္ထနိပါတ၊ဇာတကအဋ္ဌကထာ၊ စာမျက်နှာ ၈-၁၂၊
 (ခ) အနာထပိဏ္ဍိကသုတ္တ၊ သံယုတ္တနိကာယ၊ မဟာဝဂ္ဂသံယုတ္တ၊ စာမျက်နှာ ၁၃၃၂-၁၃၃၆၊